

tion de S. Vincent, et un autre sur les miracles de S. Germain de Paris. Mais ils ne lui ont fait l'attribution de ces écrits qu'en le confondant avec

Aimoin de Saint-Germain des Prés à qui ils appartiennent.

AIMOINI HISTORIÆ FRANCORUM LIBRI QUATUOR

(Apud Andream DUCHESNE, *Historiæ Francorum Scriptores cœtanci*, tom. III, pag. 1.)

AIMOINI MONACHI

AD ABBONEM ABBATEM FLORIANENSEM

IN LIBRUM DE GESTIS FRANCORUM EPISTOLA.

Domino venerabili et in Christi dilectione fundato, ABBONI abbati, totius gregis illi a Deo commissi minimus AIMOINUS, perpetuæ munus felicitatis.

Præceptis beatitudinis tuæ, beatissime Pater, parui, quibus præceperas ut, ingeniolum exercendo meum, quod tribuente Christo per tuæ sollicitudinis tuorumque discipulorum laborem ad meliora profecisse arbitraberis, res gestas gentis sive regum Francorum, quæ et per diversos sparse libros, et inculto erant sermone descriptæ, in unius redigerem corpus opusculi, ac ad emendatiorem latinitatis revocarem formam. Institi igitur ut potui, atque utinam tam efficaciter quam libenter ! Porro de Opere tua paternitas viderit rectene an secus egerim. Ego autem solius obedientiæ (si tamen voluntate conatuque eam decoravi) testimonio contentus sum. Admonitionis itaque tuæ non immemor, qua sæpissime hortatus es ut situm Germaniæ vel Galliæ, in quibus hæc quæ referentur acta sunt, non prætermitterem, ea quæ in auctoribus Julio, Plinio ac Orosio invenire potui colligens, huic opusculo inserendo voluntati sublimitatis tuæ satisfacere commodum duxi. His igitur adjunxi quæ Julius de Germanorum Gallorumque moribus ac institutis in libro suæ interserit Historiæ. Ab egressu quoque Francorum e Troja usque ad id temporis quo Pipinus Magni Caroli pater regnare cœpit, cunctam rerum gestarum seriem in quatuor decrevi Libros

partiri. Quos ea contexui ratione ut sequens semper priorem quantitate sui et numero regum transcenderet : verbi gratia, primo continente quinque regum actus ; secundus continet sex ; tertius sentem ; quartus vero octo et eo amplius. Genealogias quoque regum, quæ propter similitudines nominum valde confusæ erant, quanta potui diligentia distinxim, unumquemque vel patris nomine, vel Senioris Juniorisve appellatione ab altero distinguens quemadmodum diligens lector in suis animadvertere potest locis. Id præcipue conservare curavi ut in omnibus his libris mentio fieret Benedicti Patris certis ex causis, cui ego meum scire, meum posse meumque vivere post Deum acceptum fero. Nec ignoro multos fore qui, solita libidine omnibus detrahendi, huic volumini genuinum infigant dentem. Quod vitare non poterit, nisi qui nihil omnino scribet. Calumniabuntur enim tempora, convertent ordinem, res arguent, syllabas eventilabunt, et (quod accidere plerumque solet) negligentiam librorum ad auctorem referent. Dicent etiam : « En noster historiographus novusque auctor qui aliorum verbis pro suis utitur. » Hoc quidem me fecisse non nego neque me id niget ; ac deinde facturum autumo. Habeo bonorum exemplum, quo mihi id licere facere quod illi fecerunt puto. Nec sententiis detrahentium salis moveor : tua laude vel vituperatione doctus esse sufficiens. Vale, Pater venerande, et prosperis ad vota successibus polle.

Explicit epistola ad Abbonem abbatem.

INCIPIIT SITUS GERMANIÆ VEL GALLIÆ,

De diversis auctoribus ab historiographo exceptus.

AC PRIMUM DE GERMANIA.

CAP. I. Germania omnis in quinque populorum A conventus dividitur, e quibus primi sunt Vindelici, Deinde Cimbri, post hos Teutones, ac perinde Peucini, ultimis omnium existentibus Basternis, qui confines sunt Dacis. Porrigitur autem Germania in longitudinem 686 millibus passuum; in latitudinem 548 millibus. Amnes in ea clari atque in Oceanum decurrentes Guthalus, Visurgis et Rhenus. In Rheno autem ipso centum prope habentur in longitudinem insulæ, quarum nobilissima est Batavorum et aliæ quamplurimæ, quæ sternuntur inter Rhenum ac Flevum. Ita vero appellantur ostia, in quæ Rhenus in septentrione in lacus varios, ab occidente in amnem Mosam se spargit, medium inter hæc, et modicum nomini suo custodiens alveum. Oritur autem ex Lepontiis, qui Alpes incolunt, et longo spatio B per fines Helvetiorum, Mediomatricum atque Trevirorum citatus fertur. Et ubi Oceano appropinquat, in plures defluit partes, multis ingentibusque insulis, ut præmissum est, effectis, quarum pars magna a feris barbarisque nationibus incolitur; ex quibus sunt qui solis piscibus atque ovis avium vivere existimantur, multisque capitibus in Oceanum fluit. Intra Germaniam vero nulli inferius nobilitate Hercinium jugum prætenditur. De quo videlicet Jugo Julius Cæsar, in Historia belli Gallici, quod silva adopertus sit variisque ferarum generibus abundans, hoc modo scribit: « Ea, inquit, quæ fertilissima Germaniæ sunt loca circum Herciniam silvam, quam Eratostheni et quibusdam Græcis fama notam esse video, quam illi Orciniam appellant, Volgæ Tectosages nuncupaverunt, atque ibi consederunt. Quæ gens usque ad hoc tempus his sedibus sese continet, summamque habet justitiæ et bellicæ laudis opinionem. Nunc quidem in eadem inopia, egestate, patientia, qua Germani, permanent; eodem victu et cultu corporis utuntur. Gallis autem provinciarum propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus largitur. » Qui, paulatim assuefacti superari multisque victi præliis, nec se quidem ipsi cum illis virtute comparant. Hujus Herciniæ silvæ, quæ supra demonstrata est, latitudo novem dierum iter expedito patet. Non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum, et Nemetum, et Rauriacorum finibus recta D que fluminis Danubii regione, et pertingit ad fines

Dacorum et Anartium. Hinc se flectit sinistrorsus diversis a flumine regionibus, nullarumque gentium fines propter magnitudinem attingit. Neque quisquam est hujus Germaniæ qui se aut audisse aut adisse initium hujus silvæ dicat, cum dierum iter sexaginta processerit, aut quo ex loco oriatur acceperit. Multaque in ea genera ferarum nasci constat, quæ reliquis in locis visa non sunt. Ex quibus, quæ maxime differant ab aliis et memoriæ prodenda videntur, hæc sunt:

Est bos cervi figura, cujus a media fronte inter aures unum cornu existit excelsius magisque directum his quæ nobis nota sunt cornibus, et ab ejus summo, sicut palmæ, rami late diffunduntur. Eadem est feminæ marisque natura; eadem forma B magnitudoque cornuum. Sunt item quæ appellantur alces. Harum est consimilis capris figura et varietas pellium; sed magnitudine paulo antecedunt, mutilæque sunt cornibus, et crura sine nodis articulisque habent; neque quietis causa procumbunt, neque, si quo afflictæ casu conciderint, erigere sese aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, atque ita paululum modo reclinatæ quietum capiunt. Quarum ex vestigiis cum est animadversum a venatoribus quo se recipere consueverint, omnes eo loco aut ab radicibus subruunt aut abscindunt arbores, tantum ut summa species earum stantium relinquatur. Huc cum se consuetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, atque una ipsæ concidunt. C Tertium est genus earum quæ uri appellantur. Hi sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura tauri. Magna vis eorum est, et magna velocitas; neque homini neque feræ quam conspexerint parcunt. Hos studiose captos foveis interficiunt. Hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis se exercent. Et qui plurimos ex his interfecerint, relatis in publicum cornibus quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. Sed assuescere ad homines et mansueti ferre parvuli quidem excepti, possunt. Amplitudo corinum, et figura, et species multum a nostrorum boum cornibus differt. Hæc studiose conquisita ab labris argento circumcludent, atque amplissimis epulis pro poculis utuntur.

De moribus Germanorum.

II. De moribus quoque hominum ac cultu idem

auctor in eadem libro hæc refert. Germani, ait, multum a consuetudine Gallorum differunt. Nam neque druides, quos nos sacerdotes, vel divinos vales possumus vocare, habent, ut illi qui rebus divinis præsent, neque sacrificiis student. De deorum numero eos solos ducunt quos cernunt, et quorum aperte opibus juvantur, Solem scilicet, et Vulcanum, et Lunam. Reliquos nec fama acceperunt. Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit. Ab parvulis labori ac duritiæ student. Qui diutissime impuberes permanserunt maximam inter suos laudem ferunt. Hoc alii staturam, alii vires nervosque confirmari putant. Intra annum vero vicesimum feminæ notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus. Cujus rei nulla es occultatio, quod et promiscue in fluminibus perluuntur, et pellibus aut parvis rhenonum tegumentis utuntur, magna corporis parte nuda. Agricultura non student, majorque pars eorum victus in lacte, caseo carneque consistit. Neque quisquam agri modum certum, aut fines, habet proprios. Sed magistratus ac principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui una coierunt, quantum et quo loco visum est agri attribuunt, atque post annum alio transire cogunt. Ejus rei multas afferunt causas: ne, assidua consuetudine capti, studium belligerandi agricultura commutent; ne latos fines parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant: ne accuratius ad frigora atque æstus vitandos ædificent, neque oriatur pecunias cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque nascuntur; ut animi æquitate plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis æquari videat.

Civitatibus maxima laus est, quam latissime circum se vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope audere consistere. Simul hoc se foro tutiores arbitrantur, repentinæ incursionis timore sublato. Cum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, magistratus, qui ei bello præsent, ut vitæ necisque habeant potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos jus dicunt controversiasque minuunt. Latrocinia nullam habent infamiam, quæ extra finos cujusque civitatis fiunt; atque ea juventutis exercendæ ac desidiæ minuendæ causa fieri prædicant. Atque ubi quis ex principibus in consilio dixerit *se ducem fore qui sequi velint profiteantur*; consurgunt hi qui et causam et hominem probant, suumque auxilium pollicentur, atque multitudine collaudantur. Qui ex his seculi non sunt, in desertorem ac proditorum numero ducuntur, omniumque his rerum postea fides derogatur. Hospitem violare fas non putant. Qui quaque de causa ad eos venerint ab injuria prohibent, sanctos habent, hisque omnium domus patent, vietasque communicantur. Ac fuit antea tempus eum Germanos Galli virtute superarent, ultro

bella inferrent, propter hominum multitudinem a grique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Hactenus de Germania, quæ in veteribus reperire potuimus, pandere curavimus. Nunc de Gallia dicendum.

DE GALLIA.

III. Galliam omnem in quatuor provincias Orosius hoc modo dividit: Gallia, inquit, Belgica habet ab oriente litem fluminis Rheni et Germaniam; ab euro, Alpes Penninas; a meridie, provinciam Narbonensem; ab occasu, provinciam Lugdunensem; a circio. Oceanum Britannicum; a septentrione, Britanniam insulam. Gallia Lugdunensis ducta per longum, et per latum inflexa, Aquitaniam provinciam semicingit. Hæc habet ab oriente Belgicam; a meridie, partem provinciæ Narbonensis, qua Arelas civitas sita est; et in mari Gallico Rhodani flumine accipitur. Narbonensis provinciam pars Galliarum habet ab oriente Alpes Cottias; ab occidente, Hispaniam; a circio Aquitaniam; a septentrione, Lugdunensem; ab aquilone, Belgicam Galliam: a meridie mare Gallicum, quod est inter Sardiniam et insulas Baleares; habens in fronte qua Rhodanus fluvius in mare exit, insulas Stœchadas. Aquitanie provincia obliquo cursu Ligeris fluminis, qui ex plurima parte terminus ejus est, in orbem agitur. Hæc a circio Oceanum, qui Aquitanicus sinus dicitur; ab occasu, Hispanias habet; a septentrione et oriente, Lugdunensem; ab euro et meridie, Narbonensem provinciam contingit. Julius vero Cæsar, qui cum ejusdem terræ incolis decennio bellum gessit, concordante secum Plinio multisque aliis philosophis, tres tantum vult esse provincias. Cujus nos scripta eodem, quo ipse usus est, hic inserimus ordine, aliqua tantummodo, quæ ille in aliis suæ Historiæ locis de civitatibus sive fluminibus dixit, seu quæ Plinius aliter ac ille sensit interponentes.

De Gallia secundum Cæsarem.

IV. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgæ; alteram, Aquitani; tertiam qui, ipsorum lingua Celtæ, nostra Galli appellantur. Hanc quoque partem Plinius Lugdunensem Galliam esse asserit. Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Gallos Lugdunenses ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis Matrona et Sequana dividit. Horum omnium fortissimi sunt Belgæ, propterea quod a cultu atque humanitate provinciæ longissime absunt, minimeque ad eos mercatores sæpe comitant, alque ea quæ ad effeminandos animos pertinent important. Proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, cum quibus continenter bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquis Gallos virtute præcedunt, quod fere quotidianis præliis sum Germanis contendunt, cum aut a suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Hi una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo con-

linentur, qui agrum Helvetium a Germanis dividit; altera ex parte, monte Jura altissimo, qui est inter Sequanos et Helvetios; tertia, lacu Lemanno et flumine Rhodano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit.

Galliæ una pars, quam eos qui specialiter Galli dicuntur obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano, continetur Garumna flumine, Oceanum in finibus Belgarum attingit; etiam ab Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum vergit a septentrione. Urbes in ea multa ac opulentæ. Sed ex his præcipuæ sunt nostroque ævo plus cognitæ: Lugdunum, Cabilonis, Hedua quæ et Augustodunus, Senonis, Autisiodorus, Meldis, Treca, Parisius, Carnotum, Genabus, ubi nunc Aurelianis, Rothomagus, Ebroas, Oximus, Cenomannis, Lexovium, Namnetis, Rhedonnis, Venetus, Abrincatina, Andus quæ et Andegavis, Turonis, Bituriges, Niviodunus, quam quidam Nivernis esse putant. Harum Augustodunus et Senonis magnæ antiquitas apud Gallos fuere auctoritatis atque potentiæ, adeo ut una earum, id est Augustodunus, quam Julius Hedua nominat, amicitiam populi Romani amplectendo, loti pene Galliæ, eorum nixa favore, principata sit. Porro Senonis, viribus confisa suis, ipsam Romam orbis caput obsidere non pertimuerit, quam et cepit. Urbs vero Bituriga atque Turonica, secundum Orosii definitionem, qui Aquitaniam a flumine Ligeris usque ad Pyrenæos determinat montes, quamque moderni sequuntur, non in Celtica Gallia, sed magis in Aquitania sunt provincia. Flumina in Lugdunensi Gallia plurima; sed ex eis præcipuum, Rhodanus, qui ejus ab orientali parte terminus est. Quod autem verbis Julii posuimus, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit, terram illam intelligimus, quæ hoc nomine proprio sortita est; deinde Araris, qui per fines Heduarum et Sequanorum incredibili lenitate in Rhodanum influit, ita ut oculis in utram partem fluat judicari vix possit. Quod nos quoque perspeximus, ac admirati sumus tantæ magnitudinis fluvium tam tardo motu profluentem. Post eum exstat Liger, qui terram illam quæ inter illum et Sequanam jacet, pene insulam efficit. Silvæ multæ; sed eminentior cæteris Perticus. Et hoc quidem de Gallia Celtica, quæ et Lugdunensis vocatur. Nunc de Belgica provincia D

videamus.

Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur. Pertinent autem ad inferiorem partem fluminis Rheni, spectantque in septentrionem et orientem solem. Urbes ejus inclytæ ac famosæ, Colonia Agrippinensis, Tongris, Treveris, Metis, quæ et Mediomatricum, Remis, Laudunus, Suessionis, Ambianis, Viromandus, Belvagus, Atrebatum, Lingonis, et pagus Helvetiorum, quem nunc Alamanni incolunt. Ejus provincia fluvii, Scaldus, Matrona, atque Mosa profluens ex monte Vosego, qui est in finibus Lingonum, et parte quadam ex Rheno recepta quæ appellatur Vaculus, vulgo autem dicitur *Vualis*, insulam efficit Batavorum, quæ rustico sermone vocatur *Battua*.

Alter fluvius est apud Belgas Axona, ultimos Remorum fines præterfluens. Silva quoque Arduenna, quæ est totius Galliæ maxima, atque a ripis Rheni finibusque Trevirorum millibus amplius quingentis in longitudinem patet. Hæc de Belgis satis dixisse sit, dummodo de Aquitania quæ digna sunt memoriæ tradantur.

Aquitania, ut Plinio atque Julio videtur, a Garumna flumine usque ad Pyrenæos montes et eam partem quæ ad Hispaniam pertinet, spectat inter occasum solis et septentrionem. Plus tamen hoc tempore determinatio Orosii, superius a nobis declarata, tenetur. Secundum quam traditionem, in Aquitania continentur urbes egregiæ: Narbona, Arvernus, quæ nunc Clarusmons vocatur, Cadurx, Tolosa, B Gavalis, Rotenus, Lemovix, Petragorica, Pictavis, Burdegalis, Santonia, et Engolisma. Fluvii quoque haud parvi nominis in eadem sunt provincia: Elaver, qui non multo minor Ligeri ejus excipitur alveo. Dordonia etiam, qui ex monte qui *Dor* dicitur, et est in finibus Arvernorum, duobus scaturiens fontibus, quorum uni nomen est *Dor*, alteri *Donia*, qui haud procul a monte ipso conjunguntur, in Garumnâ influit. Denique Aquitania dicta est, eo quod præ cæteris provinciis fontibus fluminibusque exuberet. Est in ea et silva, vocabulo Leccenna, non contemnendæ magnitudinis, Biturigibus atque Arvernensis confinis; in qua usque hodie ostenditur lapidea domus Brunichildis reginæ quondam Francorum amœno satis, ut nos quoque aspeximus, sita loco. C Nam fluviolus eam præterfluens irrigua a latere efficit prata, messesque a fronte oppositæ cinguntur silva venationi congrua. Has omnes provincias dum Franci occupassent, in duas tantummodo partes dividentes, eam quæ septentrionem versus tenditur et inter Mosam et Rhenum est, Austriam; illam vero, quæ a Mosa ad Ligerim usque pertingit, Neustriam vocaverunt. Pars tamen Lugdunensis Galliæ, quam Burgundiones occupaverant, Burgundiæ nomen retinuit. Aquitania quoque avitum non est dignata nomen mutare.

His de situ Germaniæ vel Galliæ, prout in libris veterum investigare potuimus, ostensis, nunc, quæ Julius de antiquorum consuetudine vel moribus senserit Gallorum, ipsius explicemus verbis.

De institutione Gallorum.

V. Ait ergo: In omni, inquit, Gallia, eorum hominum qui aliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo. Nam plebs pene servorum habetur loco, quæ nihil habet per se, nullo adhibetur consilio. Plerique, cum aut ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuria potentiorum premuntur, sese in servitutem addicunt. Nobilibus in hos eadem sunt omnia jura, quæ dominis in servos. Sed de his duobus generibus alterum est druidum, alterum equitum. Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant, religionem interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causa concurrat; magnoque hi sunt apud eos

honore. Nam fere de omnibus controversiis publicis A
privatisque constituunt. Et si quod est admissum
facinus, si cædes facta, si de hæreditate, de finibus
controversia est, iidem discernunt, præmia pœnasque
constituunt. Si quis aut privatus aut populus eorum
decreto non steterit, sacrificiis interdicit. Hæc
pœna apud eos est gravissima. Quibus ita est in-
terdictum, hi numero impiorum ac scelerarorum
habentur. His omnes decedunt, aditum sermonem-
que diffugiunt, ne quid ex cogitatione incommodi
accipiant; neque his petentibus jus redditur, neque
ullus honor communicatur. His autem omnibus drui-
dibus præest unus, qui summam inter eos habet
auctoritatem. Hoc mortuo, si quis ex reliquis excel-
lit, dignitati succedit; aut si sunt plures pares,
suffragio druidum; nonnunquam etiam armis de B
principatu contendunt. Hi certo anni tempore in
finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media
habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes
undique qui controversias habent conveniunt, eo-
rumque judiciis decretisque parent. Disciplina in
Britannia reperta atque inde in Galliam translata
esse existimatur. Et nunc qui diligentius eam rem
cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa
proficiscuntur. Druides a bello abesse consueverunt
neque tributa una cum reliquis pendunt. Militiæ va-
cationem omniumque rerum habent immunitatem.
Tantis excitati præmiis, et sua sponte multi in di-
sciplinam conveniunt, et a parentibus propinquisque
mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere
dicuntur. Itaque annos viginti nonnulli in disciplina C
permanent, neque fas esse existimant ea litteris
mandare, cum in reliquis fere rebus publicis priva-
tisque rationibus Græcis litteris utantur. Id mihi
duabus de causis instituisse videntur, quod neque
in vulgum disciplinam efferri velint, neque eos qui
discunt, litteris confisos, minus memoriæ studere.
Quod fere plerisque accidit, ut præsidio litterarum
diligentiam in prædiscendo ac memoriam remit-
tant. In primis hoc volunt persuadere *non interire
animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios*, at-
que hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu
mortis extincto. Multa præterea de sideribus ac
eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine,
de rerum natura, de deorum immortalium vi ac D
potestate disputant, et juventuti tradunt.

Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus, at-
que aliquod bellum incidit, quod fere ante Cæsaris
adventum quotannis accidere solebat, ut aut ipsi
injurias inferrent, aut illatas propulsarent, omnes
in bello versantur; atque, eorum ut quisque genere
copiisque amplissimus, ita plurimos circum se
ambactos clientesque habet. Hanc unam gratiam
potentiamque noverunt.

De Gallorum religione.

VI. Natio est omnium Gallorum admodum dedita
religionibus, atque, ob eam causam, qui sunt affecti
gravioribus morbis, quique in præliis periculisque
versantur, aut pro victimis homines immolant, aut

se immolatuos vovent. Administrisque ad ea sacri-
ficia druidibus utuntur, quod pro vita hominis, nisi
vita hominis reddatur, non posse deorum immor-
taliū numen placari arbitrantur, publiceque ejus-
dem generis habent iustituta sacrificia. Alii immani
magnitudine simulacra habent, quorum contexta
viminibus membra vivis hominibus complent. Qui-
bus succensis, circumventi flamma exanimantur
homines. Supplicia eorum qui in furto aut in la-
trocínio aut aliqua noxa sunt comprehensi, gratiora
diis immortalibus esse arbitrantur. Sed cum ejus
generis copia deficit, etiam ad innocentium suppli-
cia descendunt. Deum maxime Mercurium colunt.
Hujus sunt plurima simulacra. Hunc omnium in-
ventorum artium ferunt, hunc viarum atque itine-
rum ducem, hunc ad quæstus pecuniæ mercatu-
rasque habere vim maximam arbitrantur. Post
hunc Apollinem, et Martem, et Jovem, et Miner-
vam. De his eandem fere quam reliquæ gentes
habent opinionem, Apollinem morbos depellere,
Minervam operum atque artificiorum initia tradere,
Jovem imperium cæleste tenere, Martem bella gere-
re. Huic, cum prælio dimicare constituerunt, ea quæ
bello ceperint plerumque devotent; quæ superave-
rint animalia capta immolant, reliquasque res in
unum locum conferunt. Multis in civitatibus ha-
rum rerum exstructos tumulos locis consecratis
conspicari licet. Neque sæpe accidit ut neglecta
quispiam religione, aut capta apud se occultare,
aut posita tollere auderet; gravissimumque ei rei
supplicium cum cruciatu constitutum est.

De Gallorum origine.

VII. Galli se omnes ad Dite patre prognatos præ-
dicant, idque ab druidibus proditum dicunt. Ob hanc
causam spatia omnitemporis non numero dierum,
sed noctium finiunt. Dies natales, et mensium et
annorum initia sic observant, ut noctem dies subse-
quatur. In reliquis vitæ institutis hoc fere a reliquis
differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverint
ut munus militiæ sustinere possint, palam ad se
adire non patiuntur, filiumque puerili ætate in pu-
blico in conspectu patris assistere turpe ducunt. Viri
quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine accepe-
runt, tantas ex suis bonis æstimatione facta cum
dotibus communicant. Hujus omnis conjunctim pe-
cuniæ ratio habetur fructusque servantur; et uter
eorum vita superaverit, ad eum pars utriusque cum
fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in
uxores, sicuti in liberos, vitæ necisque habent po-
testatem. Et cum paterfamilias illustriore loco natus
decessit, ejus propinqui conveniunt, et de morte, si
res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem
modum quæstionem habent. Et si compertum est,
igni atque omnibus tormentis excruciatas interfici-
unt. Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et
sumptuosa, et omnia quæ vivis cordi fuisse arbi-
trantur, in ignem inferunt, etiam animalia; ac,
paulo supra hanc memoriam, servi et clientes, quos
ab his dilectos esse constabat, justis funeribus con-

fectis, una cremabantur. Quæ civitates commodius A suam rempublicam administrare existimantur, habent legibus sanctum, si quis quid de republica a finitimis rumore aut fama acceperit, uti ad magistratum deferat, neve cum quo alio communicet; quod sæpe homines temerarios atque impeditos falsis rumoribus terreri, et ad facinus impelli, et de summis rebus consilium capere cognitum est. Magistratus quæ visa sunt occultant, quæque esse ex usu judicaverint multitudini produnt. De republica nisi per concilium loqui non conceditur.

De aliis Gallorum institutis.

VIII. Item, idem ipse alio in loco inquit: Est hoc, inquam, Galicæ consuetudinis, uti et viatores etiam iavitos consistere cogant, et quid quisque eorum de quacunque re audierit aut cognoverit quærant: et B mercatores in oppidis vulgus circumstet, quibusque ex regionibus veniant, quasque ibi res cognoverint pronuntiare cogant. His rebus atque auditionibus permoti, de summis sæpe rebus consilia ineunt, quorum eos e vestigio pœnitere necesse est, cum incertis motibus serviant, et plerique ad voluntatem eorum ficta respondeant. His de libro Julii sententiis

antepositis, non videatur lectori onerosum duorum clarissimorum exempla subnectere virorum, Orosii atque Sallustii, de virtute prolata Gallorum. Quamvis enim id præfactio non sponderit se acturam, tamen congruum æstimatum est duorum aut trium testimonia inserere, ut, dum eorum virtus magna fuisse docetur, major fortitudo Francorum qui eos vicerunt, fore declaretur. Ait denique Orosius: « Quotiescumque, inquit, Galli exarserunt contra Romanos, scilicet totis opibus suis, ita Soma detrita est ut sub præsentem nunc concursione Gothorum magis debeat meminisse Gallorum.» Ideo vero præsentem dicit concursionem Gothorum, quia ejus temporibus Gothi primum Romam ceperunt; quos postea Franci vicerunt, ut in sequentibus declarabitur. Sallustius autem ita scribit: « Per idem tempus haud dubium quin, quando bellum contra Jugurtham a Romanis gerebatur, a ducibus nostris. Quinto Scipione et Memmio Maulio, adversus Gallos male pugnatum est. Quo metu omnis Italia contremuerat. Illique et usque ad nostram memoriam Romani sic habuere, alia omnia virtuti suæ prona esse; eum Gallis pro salute, non pro gloria certari.»

INCIPIIT PROŒMIUM HISTOIRÆ FRANCORUM.

Regnum Francorum, antiqua Trojanæ gentis pro- C sapia nobilitatum, cum virorum ferocis corporis animique virtute, tum maxime regum excellentissima semper viguisse potentia, luce clarius constat. Quæ pro certo natio, licet eo quo censetur nomine præferox esse noscatur; mansuetudinis tamen ejus insignia adeo elucent, ut rebellium colla hostium non tam vindici ferire mucrone quam sibi subjicere maluerit. Verum, ut diximus, cum regnum præcellentissima floruerit auctoritate vitorumque prævalida animositate, non tam finium ampliare spatia suorum, quam extrarum sibi acquirere studuit dominationem gentium. Vividam namque bello dextram præferens, et parcere norat subjectis, et debellare superbos. Quæ non immerito domina multarum evasit nationum, dum non diu passa est semet idololatriæ servi-

D re dæmonum. Nam Creatori potius quam creaturæ subdi rectius ducens, ipsa, ut ita dictum sit, sui primordia regni Christo auspice cœpta, cultui ipsius dedicare maluit. Hinc ad altiora se subrigens catholicæ fidei norma, ardenti usa desiderio, ea cum regni terminis ut dilataretur, ardentem efficit. Rerum vero secundarum processu excitata impetum non refrenabat suum, sed adungere finitimos bello coactos haudquaquam dissimulandum arbitratur, donec Alamannorum gens, dominationis jugum ferre detrectans, bellum immane excitavit. Quod quidem rex inclutus, Clodoveus, qui quintus regum ipsius gentis regnum tenebat, solerter ad victoriam usque perduxit. Sed hæc proprio digesta referentur in loco. Nunc Historiæ ordo texatur.

Explicit Proœmium.

INCIPIIT LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De gestis Francorum, et primo, de Trojanorum dispersione.

Post triumphum victoriæ quam Græci de excidio egerunt Trojæ, multi civium eversæ urbis, qui effugere cladem potuere necis, quaquaversum poterant sedes sibi quærere procurabant. Eorum quidam, Antenor nomine, non insigni genere, ab juncta sibi sociorum numerosa multitudine, navibus altum petiit mare. Tandem post magnos pelagi variosque labores Tanais ingressi ostia fluminis, Meotides

transmeantes paludes, in finibus Pannoniorum castrametati sunt. Arridente autem eis locorum amœnitate, stationem inibi constituerunt suam, ædificata civitate, quam Sicambriam vocaverunt. Post multorum vero curricula temporum, contra Valentinianum, qui Romani tenebat imperii principatum, Alanorum gens contumax rebellavit audacia perfidorum. Quos ille prælio superatos, Meotidis coegit expetere latibula paludis. Illuc quoque eos cum exercitus multitudine insecutus, dum situ et difficultate locorum, quominus eis nocere posset, impediretur,

Trojanos Sicambriam habitentes in auxilium evocat. Hos hortatur monetque ut suis tantummodo viam pandant, per quam securos hostes et nil tale verentes invadendo opprimant. Illi non id solum se facturos, verum se Alanos hinc expulsuros spondent. Imperator decennio eis tributa, si id efficiant, indulget. Trojani fiducia animati quod forent gnari locorum, simul et munerum promissione allecti, Alanis locorum firmitate fidentibus ex improvise superveniunt, cædunt prosternuntque multos mortales, cæterosque in fugam actos a palude pertubant. Imperator virtutem gentis audaciamque miratus, quod loca, quæ totius orbis victores Romani expavissent, non solum intrare, verum et immanissimos hostes expellere non dubitassent, Attica lingua Francos, id est feroces, nuncupavit.

CAPUT II.

De Francorum appellatione altera opinio.

Quidam vero auctores referunt quod a Francione rege vocati sunt Franci, dicentes quod digressi a Troja regem sibi, Frigam nomine, constituerint. Sub quo, inquit, eis Asiam pervagantibus, quædam ex ipsis pars inter Macedones sortem habitationis accepit. Quorum viribus aucti Macedones, quanta sub Philippo et Alexandro regibus bella gesserunt prospera perspicuum habetur. Porro reliqua portio cum præfacto principe Europæ partes adiit, et inter Oceanum et Thraciam super littora Danubii consedit. Quæ duobus a se electis regibus, in duarum se divisit nomina gentium. Et una quidem natio Torchorum, a Torchoto rege; alia vero a Francione, Francorum adeptæ nomen est, quæ Alanos, ut diximus, a Meotidis expulit palulibus.

CAPUT III.

De Francorum, antequam in Galliam venerint, gestis.

Decennio sane exacto, misit imperator qui consuetæ de gente Francorum exigent tributa. Illi pretio sui sanguinis se eo levatos fatentur, seque vectigal non soluturos, pro quo remittendo mortis discrimen perpessi forent. His indignatus Cæsar suorum instruit aciem, quæ et viribus foret exercita, et tantæ genti obviam ire parata. Nec morati, obviam eunt Franci Romanis. Pugna in manibus, nec comperendinata, quamvis uni genti adversus plures gentes prælio decertandum foret. Franci sane robur aliarum nationum Romanis subsidio venisse conspicati, cedendum sibi loco utilius æstimantes, Sicambriam egressi ripas Rheni fluminis occupaverunt; duces autem sibi Marchomirum, Sunnoem et Genebaudum, post funus memorati regis Francionis eligentes, plurima Germanorum oppida pervasere. Quorum quidem numerus, cum primo digressionis suæ ab Asia tempore vix ad duodecim millia armatorum æstimaretur, in tantam coaluit numerositatem, ut ipsis etiam Germanis, proceritate et virtute corporum præeminentibus, formidini esset. Quos tempore Theodosii Nannius et Quintinus, magistri militum, collecto exercitu Germania pellere moliti sunt. Quos prima quidem acie supe-

rasse sibi visis sunt Postmodum tamen, cum majores copiæ, junctis sibi Heraclio ac Joviniano, Romanæ militiæ principibus, ad se ivissent; commissa pugna, tantam ex Romanis Franci stragem, fugatis Heraclio ac Joviniano, ediderunt, ut cunctis circuitu nationibus hæc audientibus terrorem suæ virtutis incuterent. Nec fuit in reliquum gens quæ Francos jure belli sub jugo redigeret tributi.

Sane Arbogates ejusdem gentis omnes ad Romanos se contulit, et victus bello a Francis primo congressu aufugit. Postmodum tamen inita denuo pugna non parvam multitudinem manu fudit, cum residuis vero pacem firmavit: uti in vita beati Ambrosii plenius inveniri valet.

Treviorum urbem Franci, factione Lucii consularis, eodem tempore pervaserunt. Qui videlicet Lucius indignatione commotus, eo quod cognovisset ab Avito, Galliarum Augusto, uxorem suam stupro maculatam, atque cavillando sibi audisset eum dicentem quod calidas quidem haberet thermas, sed ipse frigido lavaretur, ista perpetravit.

CAPUT IV.

De Pharamundo, primo Francorum rege.

Regem vero, cæterarum more nationum, Franci sibi eligentes Pharamundum, Marchomiri filium, solio sublimant regio. Cui filius successit Clodio Crinitus. Illo in tempore, Francorum reges criniti habebantur. Finitimos itaque bello lacescendo, Thoringorum, qui Germaniam incolunt, fines depopulantes, castellum quoddam Disbargum nomine occupant, in quo rex Clodio sedem sui constituit regni

CAPUT V.

De Romani imperii excidio, et Francorum incremento sub Clodione rege.

Eo in tempore, Romano imperio a ferrea firmitate in testaceam decedente fragilitatem, Burgundiones Lugdunensem, Gothi Aquitanicam pervaserant provinciam; eaque tantum pars Galliarum Romanæ suberat ditioni, quam Rheni fluenta ac amnis Ligeris determinant Rex autem Clodio angustus regni fines dilatare cupiens, exploratores a Disbargo trans Rhenum dirigit, et ipse cum exercitu subsequutus Cameracum urbem obtinuit; quoscumque Romanorum obvios habuit, neci tradidit.

CAPUT VI.

De Meroveo rege.

Post hæc, Clodione rege vita decedente, Meroveus ejus affinis regni Francorum gubernacula suscepit. Regnavit autem Clodio per 20 annorum curricula. Qua tempestate etiam Hunni Rhenum traeseutes Metis civitatem concremant, Treviris diripiunt, Tungrense devastant territorium. Ita per totam Galliam sæva bellorum exardescabant incendia. Ubique luctus, ubique dolor, et plurima mortis imago. Aurelianensem quoque adeuntes urbem obsidione claudunt, et ne quis tute egrediatur, portis custodia vallatis, studioso conamine provident. Erat tunc temporis ejusdem civitatis præsul, virtute admirabilis, Anianus. Cujus meritis et orationibus imma-

nissimas Hunuorum phalanges omnipotentia Christi A
ila protrivit, ut quibus profugi habitent in terris
hucusque sit incognitum.

CAPUT VII.

De Childerico rege.

Meroveo autem rege Francorum hac luce casso, Childericus filius ejus solio sublimatur regio. Hujus regni primordia quibusque bonis detestanda fuere. Hic namque contra Francos primum nequiter agens, cum filias nobilium incesto contaminare non desisteret, regno ejicitur. Qui expulsus, regem Thoringorum, Bissinum nomine, expetiit, tutam sibi apud eum latebram fore autumans. Nec spe sua frustratus est. Nam, cuncto exsilio sui tempore cum rege conversatus honorifico apud eum loco habitus est. Erat ei quidam e Francorum proceribus familiaritatis vinculo colligatus, nomine Winomadus. Cujus ille omnia agebat consilio, dum adhuc regni poliretur sceptro. Hunc ergo evocans, animositatem Francorum sese regno pellere minitantium edicit; quid facto opus sit consulit. Ille iræ eorum cedendum suadet, ne, si permandum putaret, augeter potius odium quam diminueret, humani dicens esse morem ingenii præsentis alicujus invidere, absentis compati. Se interim, dum ille quoque locorum immoratur, animos gentis pertentaturum pollicetur persuasurumque ut cum eo in gratiam redeant. Dividensque aureum, sibi medium retinet, mediumque illi confert dicens: « Suscipe mediam hujus aurei partem, et si quidem Francos tibi conciliare potuero, hoc tibi erit signum, dum hanc tibi misero partem, et convenire sibi utrasque contigerit animadvertas oportebiteodem modo convenientia populi studia tibi congruere. Reditum ergo ad patriam accelerabis tuam, ut regnum, quo nunc privaris, recipias. » Post hæc verba Childericus Thoringam, ut præbatur est, petiit. Franci vero immemores injuriarum quas Romanis intulerant, Egidium patricium, qui a Romanis tuendæ Galliæ curam susceperat, regem sibi statuunt. Cæca mens hominum eum sibi putare consulere, cui ipse mala non desinit irrogare! Nam quo pacto is bene illis consultum vellet, cujus agros igne, populum gladio, urbes vastatione protriverunt? Winomadus sane versuta callens astutia, et ad quæ animum intenderat efficere D
satis promptus, in brevi amicitis Egidii inhæsit. Cui ille, familiarissimum sibi æstimans amicorum, se suaque omnia credebatur consilia. Winomadus itaque, præsentiscens Francorum ei suspectam fore potentiam, cumulare et ipse verbis, quibus poterat, invidiæ simultates non cessabat. Suadet ergo tributum onere eos opprimi oportere. Sed perpendens hac eos injuria non flecti quin, in ceperant odio Childericum, honore Egidium dignum acclamarent, Egidio sic locutus est:

« Ita, inquit, Francorum frangere quibus contumaciam, si aliquod potentium gladio peremeris. » Egidius id illi committit negotii. Winomadus opportunam nactus occasionem, quos infestiores fuisse

Childerico cognoverat, criminibus insimulatos, Egidio mittit puniendos. Ille, ut reos imperialis majestatis, gladio puniri jussit. Hac regis immanitate permoti Franci, Winomadum ab hoc consilio immunem æstimantes, querelam ei suam depromunt. Ille mirari se dicit variam eorum mutabilitatem mentium, ut ejus nunc crudelitate querantur, quem tanto ante præconio dignum judicavissent. Simulque hac eos oratione convenit. « Quæ, inquit, dementia vestris vesanis insedit animis, ut, expulso cive, dominatui vos superbi subderetis ad xenæ? Sed dicturi estis infretam ejus luxuriam vobis pudori fuisse. Ut quid ergo de hujus feritate cousamini, quem illi præferendum æstimavistis? Sprevistis regem vestra de gente creatum, qui benignus natura, benignior B
etiam abolita potuit esse lascivia, et elegistis tyrannum, ob hoc vel maxime pertimescendum, quod genus externa habeat natione deductum. Animalia sane, ratione carentia, sui potius quam externi dominium expetunt generis. Solis ciconiis alieni duces placent sanguinis, quæ, ventri deditæ, aliarum se tuentur periculo avium. Verum si consiliis decrevistis parere meis, redeundum in gratiam censeo, et placandum principis animum expulsionem offensum. Durum certe judico unius non posse perpeti luxuriam et tantorum perferre nobilium perditionem civium. » His illi animati verbis, simul et atrocitate facti permoti quo primores regni pessundari videbant, Winomado dixerunt: « Pœnitet nos injuriarum proprio regi illatarum, quem sicubi gentium inveniri posse sciremus, supplices legatos mitteremus exoratum ut suum rediret ad regnum. » Ille convenientia regi Francorum persentiscens studia, fidelem per puerum dimidium ei dirigit aureum, cujus partem mediam abeunti dederat in signum. Legatoque hæc illi dicere jussit: « Revertere jam nunc, ut desideratus dominus, ac ut felix ulere regno tuo. » Qua legatione Childericus accepta ovans patriam repetit, et e medio itineris mittit qui Winomado adventum nuntiet suum, et edicat ut sibi festinato occurrat. Quod ille junctis sibi Francorum proceribus maturato implevit: et apud castrum, cui nomen Barrum est, ei occurrit. Præceperat porro præfatus dux Barrensibus ut cum summo honore regem advenientem exciperent. Cujus ipsi præcepto parentes, honorificentissime eum obviam progressi susceperunt. Quod rex pro omine accepit, gratanterque eorum obsequio usus, tributum, quod regni ejus dependebant partibus, liberalitate indulgit regia. Junctis itaque cum Winomado viribus, Childericus inde progressus, Egidium acie superatum regno decedere compulit. Qui expulsus Suessionem civitatem petiit, reliquoque quoad vixit tempore inibi deguit. Eo audem præsentis lumine casso, Siagrius filius ejus eandem urbem hæreditario jure possedit.

Childericus vero, cum et manu promptus et consiliis esset providus, cum Adovagrio, Saxonum rege, Aurelianus pugnavit victor exstitit. Quem fuga lapsus Adegavos usque persequens, cum eum non

reperisset, ipsam urbem oppugnans cepit. Paulum Romanarum comitem partium interemit. Sicque regni terminos Aurelianensem ac demum Andegavensem usque civitatem dilatate haud segnitur procuravit.

CAPUT VIII.

De Basinæ, Thoringorum legis uxoris, ad Childericum transitu.

Basina autem Bissini, Thoringorum regis, uxor, cognoscens Childericum paternum recepisse regnum ad eum, priori adjecto viro, ire contendit. Dicebatur habuisse, dum apud præfatum exsularet regem. Childericus ergo, dum ab ea quæreret qua de causa ad se venire tantopere curasset, hoc ab ea responsum accepit: «Tua, inquit, virtute et modestia cognita, expetere te decrevi. Nam si ultimi in finibus orbis te utiliore invenire me speraram, nulla itineris molestia impedirer quin eum properanter adirem.» Cumque ab ea rex hæc accepisset responsa, immemor amicitiae et beneficiorum ab ejus viro sibi collatorum, ipso superstite, utpote paganus, eam sibi in matrimonium adscivit. Dum autem secreta jugalis tori supervenissent silentia, mulier virum admonet a mutua eum debere vacare conjunctione, hortaturque ut ante fores palatii exeat, et quæ viderit sibi renuntiet. Ille, monita mulieris haud aspernanda arbitratus, dicto paret. Et, ecce præ foribus aulae regiae videt magnarum formas bestiarum veluti deambulantium, pardorum scilicet, unicornium, atque leonum. Perterritus itaque ad conjugem properat, rem ordine refert. Illa considere eum imperat et ut secundo ac tertio id faciat edicit. Revertenti itaque regi apparent iterum ursorum luporumque circumcursantium imagines. Tertio quoque egressus, aspicit canum figuras minorumque animalium se invicem lacerantium. Stupens igitur, visionis ignarus, stratum repetit, causam prudenti feminae pondit, et quid ista portendant sollicitus explorator exquirat. Namque non se ab ea frustra ad hæc intuenda missum certo sciebat. Illa caste se agere virum ea nocte præmonet, cuncta se, ventura luce, declaraturam pollicens. Dum ergo aurea polum facies rutilique jubar solis diem decorarent, surgit mulier, maritique animum dubia visione suspensum hac reddidit oratione lenitum: «Has, inquit, mi vir, corde pelle curas, et quæ dicam intenta percipe mente. Etenim non tantum præsentium acta rerum quantum futurorum est ostensum præsigium. Nec te formas animalium, uti ante pedes vidisti positas, dignum est perpendere, sed potius in his posterorum mores et actus nostrorum oportet prospicias. Nostro namque qui primis surget a semine filiique censebitur nomine, insignis erit potentiae, quem leonis vel unicornis conspexisti in speciem. In figura sane lupi ac ursi signantur ipsius posterius, viriute prævalidi, rapinaeque avidi. At canis, libidinis impatiens, nulliusque virtutis, humana sine ope esse non prævalens, eorum præsigit ignaviam qui ultimis in sæculis hu-

jus regni potentur sceptris. Porro minorum turba animalium semet invicem lacerantium, populus est sine timore principum, qui, dum regni primoribus mutuo sese odio impugnantibus obsequitur attentius, variis sese implicat causarum tumultibus, dumque proceres alterutris sese moliuntur privare honoribus, illis ignobile vulgus favendo patet sine numero cædibus. Hæc mihi, domine rex, tuæ visionis est expositio manifesta, et futuri indicatrix certa. Ita rex, postposita visionis propriae mordaci cura, numerosa venturae suae prolis lætatus est se agnovisse auspicia.

CAPUT IX.

De Antemii imperio, et prodigiis sub eo.

Ea tempestate Antemio Romanum gubernante imperium, Leone Constantinopolitanum, apud Tulosam Galliae urbem e medio ejus tota die sanguis largissimo fluxit rivo. Quod prudentes quique Gothorum, qui eadem regnabant in civitate, perditionem, Francorumque dixerunt portendere dominationem. His quoque diebus Odoacer, qui Herulis altisque nationibus quæ Danubii ripas incolunt imperitabat, victoria elatus, quam, Feletheo Rugorum rege bello devicto, adeptus erat, Italiam a parte Pannoniorum invadere cogitabat. Cumque fines Noricorum ingrederetur, colloquium cujusdam servi Dei, nomine Severini petiit, qui his in locis monasterium sibi construxerat. A quo petita benedictio et impetrata, dum domum egredi vellet, et se ad limen ostii, ne caput offenderet, inclinasset, erat enim statura procerus, hæc ab eodem viro Dei audivit: «Vade, Odoacer, vilibus nunc animantium pellibus indutus, Italiae dominus mox futurus.» Qua viri Dei prophetia ille audita, Italiam ingressus, non ut debuit, sed ut voluit, cædibus ac rapinis cuncta vastavit. Antemio vero imperatore fraude Ricimiri generi sui interempto, ipsis etiam Romanæ urbis summis arcibus infestius munitare cœpit. Qua de causa Romani et maxime Gothi legatos ad Leonem Constantinopolitanum imperatorem dirigunt oratum ut sibi aliquis mitteretur principum, per cujus auxilium impetum propulsarent hostium.

CAPUT X.

De Theodorici imperio.

Erat autem quidam inter primores imperialis aulae, Theodoricus nomine, vir spectatae prudentiae, cujus pater Theodorus, Macedonia genitus, cujusdam Idatii patricii dum esset famulus, quamdam conservam suam, nomine Liliam, amare cœpit ardentius. Quod agnoscens dominus, conjugis Eugeniæ consilio usus, eam illi tradidit conjugem, sciens eadem de gente esse prognatam. Cujus domina, quæ se fructu ventris dolebat esse privatam, hæc illi in mandatis dedit ut, quod prima nocte jugalis tori in somnis videret, id sibi nuntiare curaret. Ea igitur nocte, qua primum cum viro secreta petiit cubiculi silentia, videt mulier ab umbilico sibi procedere arborem usque ad tecta domus excrescentem. Terrore visionis expergefata narrat viro visionem, si-

mul et do minæ jussionem. Ille mirari visum, domi-
næque cœpit laudare præceptum. Sed timens pueri
interitum mutare jussit somnium taleque dedit man-
datum: « Dum, inquit, ante dominæ veneris con-
spectum et jussa fueris pandere somnium, dices vi-
disse te equum et equam, pulcherrimos omnium
obambulantes aliumque parvulum pone eos sequen-
tem. » Parens illa verbis viri refert dominis ficti
verba somnii. Gratulantur illi pro auspicio nascituri
pueri, famulos libertate donant, natumque puerum
sibi adoptant in filium. Post hæc, Idatio et ejus con-
juge vita decedentibus, jussu Leonis imperatoris
Theodoricus castris imperialibus miles est ascitus.
Qui, cum cæteris proceritate corporis esset eminentior,
fortitudine quoque membrorum virtuteque ani-
mi erat præstantior. Unde ipsi imperatori multisque
senatoribus charus habebatur. Venientibus itaque su-
pradictis Romanorum Gothorumque legatis et pro-
pter quæ venerant intimantibus, imperator Theodo-
ricum, patriciatus honore insignitum, ad partes di-
rexit Italiæ tuendas. Qui, evectu navali Hesperiam
ingressus, cum Odoacro ac Herulis variis successi-
bus bella gessit. Quadam autem vice bello devictus
Rarennam fugiens petere est coactus. Cui mater
Lilia obviam venit; orat ut in bellum redeat. Cun-
ctanti taliter inquit: « Mihi crede, filii, non est tugu-
rium, quo fugiens te recipere possis, nisi allevem
vestem, et eam, ex qua primam fusus es in lucem,
ingrediaris domum. »

Quibus verbis irritatus juvenis, pudoreque in-
flammatus, collecta suorum, quos ad præsens repe-
rit, parva, quidem, sed robusta manu, super hostes
irruit, qui securri victoriæ late diffusi jacebant in
campo. Hos ergo circumfusus sternit fugatque, ip-
sumque Odoacrum capit. Quem non multo post oc-
cidit omnemque Italiam a dominatione Herulorum
eripuit. Sed hunc ejus prosperum successum invida
mutavit fortuna. Nam sicut fieri assolet ut bonis vir-
tutis augmentum apud improbos invidiæ det locum,
quidam de senatoribus apud urbem regiam comman-
nentes secundis Theodorici invidebant actibus.
Quapropter derogare apud imperatorem rebus ab eo
optime gestis conatisunt; adeuntesque Leonem im-
peratorem ejus clementissimum animum ex sua le-
vitate alios existimantem ab amore Theodorici
avertere gestiebant, conflingentes velle Theodori-
cum Hesperiae arripere regnum. His imperator cre-
dulus verbis eum ab Italia accersivit. Cujus Theo-
doricus parens præceptis eum nobilibus Gothorum
ei Constantinopolim occurrit. Delatorum vero ver-
salia princeps deceptus segregatum a suis Theodo-
ricum interficere cogitabat. Sed hujus machinationis
technis obviabit Ptolomæus, vir senatorii ordinis,
providus consiliis. Qui fidissimus amicorum Theo-
doricum dum esset, et ab adolescentia jure amicitiae
fœderatus, nulla poterat in ejus odium calliditate de-
flecti. Hic ergo, subdola adversariorum persenti-
scens consilia, adiit principem, talique apud eum ora-
tione usus est: « Romani, inquit, gloria nominis,

quamvis sit bellorum sublimata triumphis, plus ta-
men decoris emeruit insignibus integræ fidei ma-
gnificæque pietatis. Majores quippe nostri plus se
alterutrum pietate quam hostes certabant vincere
bellico jure. Præstantissimum quidem quod fertur
Scipio de Carthagine triumphasse; præstabilius ve-
ro quod dicitur infestissimi hostis exsequiis non so-
lum interfuisse, verum et funus ipsum subjectis
vexisse humeris. Laudabile quoque Pompeium Mi-
tridatis delesse copias ipsumque ad mortem co-
egisse; laudabilius etiam Tigranem sese dedentem,
terræ que ante pedes prostratum ac diadema suum
super genua ejus ponentem non solum elevasse, ve-
rum etiam coronam ejus capiti imposuisse, sibi que
consedere fecisse. Quid mirabilem Reguli consulis
referam fidem, qui maluit inter inimicorum manus
inauditis perire suppliciis quam jurisjurandi fran-
gendo fidem Romæ amantissimus vivere civis? Mon-
ergo suscipias, clementissime imperator, eorum
verba qui decus imperii tui perfidiæ volunt inqu-
nare macula. Quid enim toto dicetur in orbe, si
præstantissimum ducem tam infandissima pereme-
ris morte? Sed placeat tibi consilium meum, et,
dum palatium intraverit Theodoricus, custodiæ
mancipetur vinctus. Post hæc mittantur ex sena-
toribus aliqui, qui hoc a tua pietate responsum re-
ferant Gothis: « Non, inquam, dimittetur Theo-
doricus, nisi se purgaverit objectis criminibus. »

Placuit sermo principi cunctoque senatui. Mitti-
tur Ptolomæus cum aliis legatis, hæc nuntiaturus
Gothis. Præmiserat sane puerum hoc illis intimatu-
rum, ut eum cum cæteris venientem caperent et hæc
imperator mandarent: « Non remittentur senato-
res, nisi dominum suum receperint Gothorum nobi-
les. » Illi monitis sibi utilissimis obsecundant, circum-
ventos senatores in vincula conjiciunt. Qua re com-
perta, Cæsar feritatem gentis veritus, ne quid in suos
crudele agerent consulto præcavit, et Theodoricum
salvum Gothis reddidit. Ita provido amici consilio
ad præsens de mortis liberatus est periculo. Dum
vero Romam reversus esset, varios eum contigit
bello habere successus. Nam et Avars sæpe
bello devicit, victusque ab eis est. Quodam autem
die, supradictos hostes prælio superatos fugientes-
que totis cædens viis, haud procul ab amne, cui Hi-
ster nomen est, castra constituit; et paucis suorum
assumptis, speculatum hostes processit, cum, ecce
quidam Avar, Xerxes nomine, itidem tentoria Theo-
doricum exploraturus singularis adveniebat. Quem Theo-
doricus solum adventare conspicatus, tres e suis di-
rigit qui eum captum ocius sibi præsentarent. Quos
Avar Xerxes, fugam fingens, singulatim interemit.
Alios quoque tres pari modo neci tradidit. Tunc Theo-
doricus, sociis reformidantibus, eum aggreditur;
cum quo diu multumque decertans, tandem Xerxes
brachio vulneratus a Theodorico capitur, atque in
castris Gothorum vinctus statuitur. Cujus virtutem
supradictus princeps admiratus, primum blanditiis
dehinc minis, adcohabitandum sibi cogere nitebatur

Sed dum eum nec terrore concuti, nec promissis A flecti posse conspexisset, multis affectum injuriis ad patriam redire permisit invitus. Ille vero, natatu flumen Istrum ingressus, retro respiciens ad Theodoricum taliter inquit: «Tua, inquit, exutus dominatione meæque redditus libertati, ad te nunc jam meum revertar dominum, pollicens me tibi fidelem fore famulum.» His dictis, ripam quam reliquerat repetiit et ditioni se Theodorici commisit.

His prosperis successibus dum in Italia sæpe fatus polleret patricius, Constantinopoli apud imperatorem invidis detrahentium lacerabatur relationibus. Improborum etenim mentes hominum, aliorum incommodis sua volentes augmentare commoda, bonorum benefacta virorum contrariam moliantur B vertere in partem. Denique imperator, delatorum versutis in errorem inductus insimulationibus, furensque animo quod Theodoricus insidiator regni esse ferebatur, eum iterum ad se venire mandat, habiloque cum senatoribus mortis ejus tractatu, jurisjurandi fide eos obligat ne quis arcani sui proditor existat. Theodoricus autem, legatione principis accepta, e vestigio ad Ptolomæum (cujus supra meminimus) mittit puerum, ut sibi remandet utrum expediat imperatoris audire præceptum. Ille, dum simulat se velle responsum non reddere, pueri qui missus fuerat instantia veterisque viri devictus amicitia, tandem Theodorici legato talia dat præcepta: «Hodierna, inquit, die natalitio imperatoris existentenobisque senatoribus cum eo pariter discumbentibus, tu vice obsequentis famuli pone stans meo adhære bis lateri, et, inter convivandum de qua re mihi fiet sermo ad senatores vel principem, intenta curabis aure percipere eique a quo directus es nuntiare.» Paret ille mandato ac sedulus Ptolomæi auditor fit in convivio. Tunc inter epulas et pocula, cum procerum mero incaluisent corda, tali eos Ptolomæus est hortatus affamine: «Hic, inquit, dies, cum sit magnificis lætus epulis, jucundus oportet fiat delectabilibus fabulis. Satisfiat ergo eorum voluntati qui his delectantur perfrui, quandoquidem auxit talium aviditatem exuberans opulentia vini.» Omnibus ergo hoc sermone suspensus, hæc ille dicere est orsus:

«Eo, inquit, in tempore, quo humanæ copia eloquentiæ cunctis inerat animantibus terræ, bestię saltus in unum coiere consensum ut sibi eligerent regem, et, quæ hominum fastidiebant dominium, haberent sui generis imperatorem electum. His esse mutuo cohortantes verbis, adoriuntur leonem rogantque ut earum non abnuat voluntatem. Dicunt se velle eum habere principem, quem scirent esse consilio prudenti. Suscipit jus dominationis leo, et ab universis feris solio sublimatur regio. Conveniunt frequentes ad eum salutandum et adorant ut dominum. Inter cæteras igitur advenit cervus, forma corporis egregius ramosisque pollens cornibus. Qui, dum submissa cervice procideret adoraturus, a leone arripitur epulum ei mox futurus. Sed ipse,

dolum persentiscens fortique conamine caput excutens, amissis cornibus silvum petiit profugus. Indignatus imperator contemptum sui; et impatiens iræ, multa furibundus cervo interminatur. Conqueruntur inter se feræ pro principis injuria, nec tamen invenitur ulla quæ cervum persequi audeat hanc contumeliam vindicatura. Qui etsi videretur esse inermis, pernici tamen cursu transiliens ardui jugamontis, evaderet sine beneficio noctis. Erat inter eas vulpes, artibus callens ingeniosis. Hanc mittunt, ut cervum callide conveniat et ad leonem redire faciat. Obtemperat illa jussis, cervum adit dicitque se ejus dolori compati; et quod sine causa talia passus sit, sibi injustum videri. Ille econtra multa in leonem congerens maledicta, se, dum obsequitur, male multatum conqueritur. Cui vulpes: Videndam, inquit, est ne quod tu injuriæ deputas, ille amoris tui causa fecisse comprobetur. Nam dum te, ut æstimo, sibi supplicem ad suum elevare vult osculum, tu, forte putans morsum, ejus declinasti conspectum. At ipse nunc te absentem esse dolet, de te absente sermonem agitat, in te solo ejus intentio moratur. Quid plura? suadet cervo ut leonem adeat ac ejus seditioni committat. Qui dum, ut ante, inclinato capite regem adoraturus veniret, cervice tenus unguibus inflixis a leone arripitur et a circumstantibus feris sine mora discerpitur. Vulpes prope stans furtim cor ejus aufert et devorat. Cor cervi quærens et non inveniens leo fremit grave. Tremefactæ feræ inquirunt sollicite quæ earum huic sit obnoxia culpæ. Suspicio erat vulpem hujus esse furti ream, quod vidissent eam cervo proximius adhærentem. Inquisita vulpes negat se consciam hujus criminis. Sed, dum ei non creditur, cruciatibus addicta in hæc prorupit verba: Væ, inquit, mihi miseræ, quæ tantas pœnas patior indigne! Ut quid enim a me exquiritur quod eum minime habuisse certa ratione cognoscitur? Etenim si cor habuisset, profecto huc non redisset. Primo, cornibus avulsis inermis aufugit; secundo, non dubitavit subire periculum mortis. Nullatenus ergo cor habuit qui sibi consulere nescivit. Hæc Ptolomeus locutus conticuit.» Puer, Theodorici hæc intente auscultans et sagaci animo dicta intelligens, ad dominum suum reversus cuncta per ordinem pandit et cautiorem adversus dolos insidiantium esse præmonuit. Theodoricus itaque, imperatoris jussionibus spretis, quibus Constantinopolim adire jubebatur, in Italia resedit. Denique postmodum Gothorum, qui Italiam invaserant, rex est effectus et Dominus. Imperii vero partibus quotannis modium terræ dependebat. Unde rei veritatem ignorantibus, dum modium rex Theodoricus ærariis publicis solvere diceretur, non addito cujusquam rei vocabulo, ut puta, vini aut olei, modium nummorum conferre putabatur.

CAPUT XI.

De duobus papis, et pena antipapæ fautoris.

Eo tempore, defuncto Anastasio papa Romano, pro ejus successore fœda in clero simul et populo

erat dissensio. Quædam etenim pars in personam A
 cujusdam Laurentii consensum præbebat; major
 vero, et (ut post patuit) saniori utens consilio, san-
 ctissimum sibi elegerat Symmachum. Ordinantur
 ergo una die ambo; et Symmachus quidem in basi-
 lica Constantiniana, Laurentius vero in ecclesia
 sanctæ Mariæ. Sed cum neutra pars alteri cederet,
 constituerunt ut lis cœpta iudicio supra memorati
 regis Theodorici finiretur. Qui Ravennæ positus,
 dum Legatos utriusque partis audisset, decrevit:
 « Ut qui prior ordinatus esset, aut quem major pars
 cleri simul ac populi elegisset, in sede apostolica
 resideret. » Unde Symmachus pontifex factus con-
 stituit Laurentium in Nucerna civitate episcopum
 intuitu misericordiæ. Hæc autem plenius in Gestis
 Pontificalibus, qui scire voluerit, inveniet. In hac B
 vero dissensione (ut beatus scribit papa Gregorius)
 sanctissimus Paschasius, Ecclesiæ Romanæ diaco-
 nus, partibus favit Laurentii. Qui dum contemptor
 sui atque amator esset pauperum Christi, eleemosy-
 narumque sedulus dispensator, nunquam tamen
 flecti potuit ut Symmacho communicaret, illum di-
 ligens, illum semper præferens, quem Ecclesia justo
 episcoporum iudicio sibi præesse repudiaverat. Hic
 ergo Paschasius, dum tempore Symmachi pontificis
 terminum hujus esset sortitus vitæ, ad ecclesiam
 est delatus mandatus sepulturæ. Cujus dalmaticam,
 quæ super feretrum ejus posita erat, cum quidam
 dæmoniacus teligisset, statim liberatus est. Ger-
 mano autem Capuano episcopo medici dictaverant
 ut pro recuperanda salute corporis in Angulanis C
 thermis lavari debuisset. Hic itaque easdem ther-
 mas ingressus eundem Paschasium in eisdem calo-
 ribus stantem et sibi obsequi paratum invenit. Quem
 cum tremefactus inquireret « quid ibi tantus vir
 ageret, » hoc ab eo responsum accepit: « Pro nulla,
 inquit, alia re in his sum deputatus caloribus nisi
 quia, Laurentio favens, ei contra Symmachum ne-
 quiter agenti consensi. Porro si pro me Domino
 preces dignaris fundere, in hoc te exauditum scito
 esse si huc rediens me non quiveris invenire. »
 Episcopus sane ad ecclesiam regressus hostiam
 pro eo salutarem Domino obtulit, et ad thermas
 reversus eum minime invenit.

CAPUT XII.

De Clodovei regis ortu et regno.

Porro Childericus, rex Francorum, ex supra me-
 morata uxore sua habuit filium, nomine Clodoveum.
 Qui, ut ætate in dies, sic et morum crescebat pro-
 bitate. Hoc tempore, fame valida totam pene Bur-
 gundiam opprimente, quidam ex senatoribus, Edi-
 cius nomine, Deo et hominibus placens, studuit agere
 rem placitam; missis namque pueris congregavit ad
 quatuor millia eorum quos famis inopia coangusta-
 bat, hos toto cgestatis tempore propriis aluit ac
 fovit sumptibus. Quadam itaque die, ei tam pio
 operi insistenti vox desuper audita est, dicens:
 « Quia inquit, o Edici, mihi in membris meis esu-
 rienti alimoniam contulisti, semini tuo panis non

deerit in sæculum sæculi. Fidelis utique Deus in
 verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (*Psal.*
cxliv, 9), fidelem famulum de præmio justi laboris
 voluit esse securum. » Interea rex Childericus, dum
 per 24 annorum curricula Francorum strenue gu-
 bernasset regnum, ex hac vita decessit. Huic hære-
 ditario jure successit supradictus Clodoveus, vir in
 rebus bellicis strenuus nullique priorum virtute se-
 cundus. Hic Siagrius Romanorum patricium, Egidii
 filium, a Suessionis civitate expulit, eamque suæ
 ditioni subdidit. Exercitus sane Francorum multas
 Galliarum ecclesias invadens, thesauros earum diri-
 puit. Unde inter cætera spolia de ecclesia Remensi
 urceum miri ponderis simul et decoris asportave-
 runt. Pro quo beatus Remigius, ipsius urbis ponti-
 fex, legatum ad Clodoveum direxit, multa prece de-
 poscens ut, si non aliud recipere mereretur, saltem
 urceus ille sibi redderetur. Tunc rex legato præcep-
 tit, dicens: « Sequere inquit, me usque Suessio-
 nis, ibi quæ capta sunt sorte missa dividentur. Etsi
 mihi sors justa vas, pro quo oras, dederit, in reci-
 piendo eo nulla tibi generabitur mora. » Parens ille
 præcepto iter regis usque ad destinatum prosecutus
 est locum. Quo cum pervenissent, ex regis edicto
 supellex cuncta in medium defertur sorte dividenda.
 Porro rex veritus ne forte, sorte missa, urceus ad
 alterius deveniret dominium, convocatis principibus
 hac eos alloquitur oratione: « Cum rationis ordo
 exposcat principem imperare potius subditis quid
 velit quam prece deposcere, ego tamen, fortissimi
 commilitones, malo cum gratia quam cum austeri-
 tate quidquam a vobis exigere. Tyrannorum quippe
 est levia quæque cum vi et feritate subjectis præci-
 pere, honorum vero principum ad gravia etiam ac
 difficilia toleranda sola lenitate invitare verborum.
 Regii itaque dignitas nominis pii patris debet exem-
 pla sectari, ut plus reverentiæ sibi ex benignitate
 quam timoris exigat ex crudelitate. Rectius igitur
 duxi mansueti animi benevolentia id vos rogare
 quod possem regia usus auctoritate inconsultis vo-
 bis præripere. Unde oratos vos omnes esse volo ut
 vas istud (urceum demonstrans) vestra mihi munifi-
 centia extra sortis meæ portionem tribuat, deque
 remunerationis præmio nullus vestrum ambigat
 cum me retributorem profitear, si hoc cum bona
 quivero impetrare gratia. »

Ad hæc Franci respondentem regi dixerunt: « Nos,
 o inclyte rex, sacramento olim tibi fidem promisse
 recolimus, utque mortem pro corporis tui salute sub-
 ire parati essemus profiteri non erubuimus. Si ergo
 vitam ipsam, quæ cunctis charior est opibus, tibi
 vovimus, quid majus erit quod juste negemus? Sane
 ex his spoliis non partem, sed totum tuæ potestati
 cedimus; ut volueris fac. Aut mergi fluminibus aut
 flammis jubeas tradi voracibus, nil ad nos attinet;
 tantum ut tuo satisfiat desiderio. » Tam devotam
 totius erga se exercitus voluntatem rege admirante
 atque laudante, unus ex Francis, levitate animi
 commotus, gladio urceum percutiens, ad regem

dixit : « Tu, inquit, rex, hinc nihil accipies nisi quod tibi vera sors auferre permiserit. » Mirantibus cæteris, simulque audaciam viri incusantibus, rex moleste id se ferre dissimulans, vas supra memoratum legato pontificis reddidit. Emenso labentis anni circulo, idem princeps exercitum adunari præcepit in campo qui Martius dicebatur, generale proponens edictum ut sic adessent armati ac si contra hostes pugnaturi. Procedit eo loco quo jussum fuerat exercitus, gestis militiæ clarus ac armorum nitore conspicuus. Progreditur et rex Clodoveus ordinatam suorum aciem inspecturus, circuitoque agmine devenit ad eum qui urceum suo percusserat mucronæ. Quam intuitus taliter alloquitur : « Universum, inquit, perustrans exercitum, te ignaviorem non reperi, nec inutiliora gerentem arma conspexi. Nam nec hasta aut clypeus nec galea aut gladius alicujus sunt utilitatis. » Et extensa manu franciscam ejus terræ dejecit, quæ spatha dicitur. Ad quam recipendam cum se ille inclinasset, rex suam vagina exemit ejusque cervici valido conamine illisit, dicens : « Sic tu Suessionis in urceo illo mihi fecisti. » Eo itaque mortuo, rex unumquemque ad propria redire præcepit. Grandis propter hoc factum Francos terror invasit, et ne quis ejus voluntati in posterum contraireret coercuit. Inerat vultui ejus gravitas mista alacritati, ut et jucunditate aspectus mulceret probos et severitate terreret improbos.

CAPUT XIII.

De Clodovei regis procreatione.

Quo ergo ordine ad matris Ecclesiæ sinum ac catholicæ pervenerit fidei unitatem paucis edicam. Duxit uxorem ex genere Burgundionum, Clotildem nomine, Christianam ab ipsis cunabulis infantie. Hæc tali quædam ex causa ad notitiam ipsius regis pervenit. Miserat idem princeps legatos ad Gundebaldum regem Burgundionum, ferendæ pacis gratia. Qui dum palatio immorantur, Clotildem puellam contemplati inquirunt quæ sit. Dictum eis est neptem regis esse, ex fratre progenitam. Quæ, inquit, parentibus orbata stipe nunc alitur regia. Regressi itaque legati nuntiant perfecta esse pro quibus ierant. « Inter cætera dicunt se vidisse puellam adeo forma venustam ut cuilibet potentissimo regi nuptui tradi posset. Quam, inquit, regia manantem a stirpe, patre ejus hac vita carente, patruus ab incunte nutrit ætate. » Hoc audito, rex Clodoveus amore capitur puellæ, sperans se ex hac occasione regnum Burgundiæ arripere posse. Dirigit e vestigio quemdam sibi familiarissimum, nomine Aurelianus, qui munera puellæ a se missa perferens speciem ejus diligentius contemplaretur. Huic imperat ut puellam adeat, de nuptiis voluntatem regis ediscat, et quid animi illa super hac re habeat agnoscat. Ille, præcepto parens, Burgundiæ partes ingreditur. Palatio appropinquans socios silvis se abdere jussit. Ipse habitu mendici circumamictus ad aulam properat, et ut futuræ sibi dominæ colloqui possit explorat. Tunc forte illa ad ecclesiam

A processerat, Domino vota suarum solutura precum. Erat quippe dies Dominica. Aurelianus, inter cæteros pauperes præ foribus stans, egressum ejus opperiebatur. Expletis missarum solemnibus, egreditur puella, egenis (ut ei mos erat) eleemosynam largitura. Accedit Aurelianus, ut mendicus stipem postulaturus. Cumque illa aureum ei porrigeret, ipse apprehensam manum ejus, pallio super brachium reducto, nudam ori suo osculaturus admovit. Illa, pudore puellari rubore perfusa, domum repetit. Mittit continuo puellam, quæ inventum ut putabat mendicum ad se deduceret. Quem coram positum taliter alloquitur : « Quid tibi, o homo, visum, ut eleemosynam accepturus manum meam veste denudans osculareris? » Cui ille, interrogata omittens, B tale dedit responsum : « Dominus meus, rex Francorum, audita generositatis tuæ excellentia, desiderat te habere conjugem. Ecce annulus ejus, et cætera ornamenta sponsalia. » Conversus autem, ut sacculum quem post ostium deposuerat sumeret, oblaturus ei munera quæ detulerat, furtim ablatum esse persensit. Quæstione habita invenitur sacculus, recipit eum ut peregrinus, munera puellæ offert, de nuptiis jam securus. Nam illa, ubi de tori copula audivit, legato in hæc verba respondit : « Non est, inquit, fas Christianæ mulieri paganum sortiri maritum. Sed si hoc cunctorum præordinavit conditor Deus, ut ille per me Creatorem agnoscat suum, petita non abnuo, quinimo omnipotentis fiat Domini C jussio. » Illo dicente regem ejus desiderio per omnia assensum præbiturum, rogat illa ut secretum apud se hoc verbum teneat, ne patruus aliquo illud pacto persentiscat. Qui fidem dans se id nulla proferre ratione regreditur ad regem, quem prospero nuntio reddidit alacrem. Puella sane eum, quem Clodoveus miserat, annulum in thesauris patris reposuit custodiendum.

CAPUT XIV.

De Clotildis desponsatione.

Iterato Clodoveus eundem Aurelianus ad regem dirigit Gundebaldum, ut sponsam requirat suam, nuptiali fœdere sibi copulandam. Qui, regem adiens Burgundionum, mandata ei depromit regis Francorum. Ille se nescire fatetur quæ ejus sit sponsa, nec D se ulla posse dare responsa. « Sed tibi, inquit, cavendum ne publica affectus contumelia ex hac pellaris aula, qui nostra advenisti exploratum regna. » Cui legatus : « Hæc, inquam, mandat dominus tuus, rex noster Clodoveus : « Si vis mihi Clotildem meam reddere sponsam, locum designa quo eam recepturus adveniam. » At ipse miratus quod neptem suam peteret Clodoveus, convocatis regni primoribus, consilium cum eis habuit quid esset factururus. Qui Francorum veriti animositatem, ne in Burgundiam pararent expeditionem, si eorum regi memorata non traderetur puella, talia suo principi dedere consilia : « Requirat, inquit, dominus noster quid puellæ desideret animus, et utrum eidem regis Francorum delatus fuerit annulus. Quod si est ut

hæc illa velit, et forte jam sponsalia munera suscepit, reniti non poteris; quin potius legatis eam tradere maturabis. Burgundiones namque omnes plus consiliis quam armis suam tutantur rem publicam.» Inquisita puella fatetur supra memorata se suscepisse dona, regisque copulam mente veile cupida. Gundebaldus, licet invitus, Clodovei eam tradidit legatis, nihil ei de suis tribuens thesauris. Postmodum tamen, opere et industria Aureliani, pars maxima ex ipsis cessit dominio Clodovei. Unde cum Clodoveus regnum suum usque Sequanam, atque postmodum usque Ligerim fluvios ampliasset, Miledunum castrum eidem Aureliano, cum totius ducatu regionis, jure beneficii concessit. Susceptam ergo sæpeditus Aurelianus Clotildem deducere festinabat ad regem. Quæ finibus appropians regni sui patri, imperat Francis qui secum erant ut prædam capiant, incendiaque villarum in regno Burgundiæ faciant. Nec mora: illi haud secus ac jussi fuerant perficiunt, injectoque circumjacentibus villis incendio aversaque præda, Burgundia egrediuntur Francorum repetentes solum. Hoc illa cernens dixisse fertur: « Gratias tibi, inquit, summe Deus, refero, quod initium vindictæ paternæ necis conspicio. » Nam Gundebaldus rex patrem ejus infandissima peremerat morte, ut post in sequentibus demonstrabitur. Porro rex Clodoveus, in Suessionis civitate nuptias cum magna celebrans gloria, sæpeditam Clotildem duxit uxorem. Hæc fidelis infideli conjuncta viro eum ad fidem perducere conabatur. At ipse id agere posse negabat, ritumque et morem Francis assuetum se nolle deserere testabatur

CAPUT XV.

De Clodovei regis ad Christi fidem conversione.

Concipit interea regina puerum natumque perducit ad baptismum, quem vocavit Ingomirum. Qui in albis positus spiritum exhalans vitæ transmissus est perpetuæ. Pro qua re rex, nimia repletus indignatione, dixit reginæ: « Quia, inquit, puer in Dei vestri baptizatus est nomine, dii nostri illum præsentem luce fraudaverunt. » Cui regina: « Gratias ago, ait, omnipotenti Deo, qui dignatus est ex meo utero primogenitum in suum suscipere regnum. » Genuit et alium filium, quem baptizatum vocavit Clodomirum. Quo ægrotate, rex conjugem cepit increpare, dicens: « Et hic propter superstitionem vestram deorum incurret offensam. » Sed, orante regina, puero salus est restituta. Verum rege in infidelitate permanente, tandem (ut supra dictum est) commovetur exercitus, bellumque a Francis et Alamannis totis regnorum viribus excitur. Tunc rex Clodoveus, signo suis dato, bellum aggredi imperat. Sed inter præliandum suos graviter hostium mucrone sterni conspiciens in hanc vocem prorupit: « Christe, inquit, potentissime Deus, quem Clotildis conjux mea colit pura mente, trophæum meæ tibi voveo fidei, tribuas si his ex hostibus triumphum victoriae. » His peroratis, Alamannos invadit timor, Francos accendit virtutis ardor. Igitur hostes terga ver-

tentes victoriam Clodoveo relinquunt, ac demum regem suum gladio cæsum conspicientes jure tributario Francis se fore servituros libentissime spondent.

CAPUT XVI.

Clodovei conversi ad suos concio, et ejusdem baptizatio.

Victor Clodoveus exinde regrediens Tullo civitatem devenit, repertumque inibi beatum Vedastum postea Adartensium [Atrebatensem] episcopum comitem sui ascivit itineris. Ventum dum esset Remis, cunctos suos suorumque casus conjugis rex refert. Gratia Deo in commune referuntur; rex credulitatem suam profitetur. Gratulabunda conjux ad sanctum Remigium, Remensis urbis episcopum, properat, fidem regis edicit, quid facto opus sit edocet. Hortatur antistitem ad aulam quantocius regis properet, dumque animus adhuc dubia pendet sub sorte, viam ei veritatis qua ad Deum itur pandat; « vereri se, dicit, ne mens prosperis elata successibus, Largitorem horum dum ignorat contemnat. Facilius enim pro libitu nobis attributa nostro temporis interstitio memorie eximuntur, quam si qua aliorum ac volumus evernerint. » Accelerat pontifex monitis religiosæ parere mulieris, conspectibus sese offert regis jam dudum præsentiam ejus opperientis. Fides ab antistite profertur, modus credendi edocetur. Rex quoque, veritate agnita, uni se Deo famulaturum devotus spondet, procerum sane regni atque exercitus se tentaturum sententiam. Ex hac re quæ sit fatetur, quo tanto magis devotius Christo cervicem subdant suas quanto plus blanditiis quam terroribus allici se conspexerint. Placet conditio, et ex regis edicto fit publica populi evocatio. Conveniunt regni primates, nec militatis quoque manus defuit.

Quibus coram positus rex taliter inquit: « Franci, inquit, Trojugenæ (meminisse etenim vos nominis generisque vestri decet), quibus nunc usque servierimus diis ad memoriam reducere animos vestros virtutemque depono. Competens namque ac utilis visa est ratio ostendendi primum quorum cultu mancipati sumus, ut, dum inutiles eos fore constituerit, unius verique agnitio Dei libentius accipiatur. Quod tunc rectissime flet, si majorum res gestæ recenseantur. Ac primum urbem illam Trojanæ quondam gloriam gentis intueamur, quam tot (ut autumabatur) numinum præsidio cinctam imbellis Græcorum levitas, illis nil opis ferentibus, fraude magis quam virtute oppressit. Et certe mœnium illius propugnacula deorum esse structa manu audieramus. Arci queque simulacrorum effigies ipsis consecratæ, ut inexpugnabilis contra adversantium maneret incursus, impositæ feruntur. Quod vero adjumentum, non dicam hominibus, verum ipsis maceriarum præberent structuris, qui nec imaginibus opitulati sunt suis? Abjiciamus ergo eos quos inutiles esse probavimus, cultumque deseramus inanem. Soli vero Deo Patri, Filioque ejus Jesu Christo, socia sancti Spiritus virtute, mentes nostras corporaque subdamus, unum in Trinitate et trinum in Unitate

venerantes. Hujusmodi religionis vel disciplinæ patronum nostrum domnum Remigium nobis auctorem esse certum habetote. Sed et collateranea mea Clotidis hujus se esse profitetur fidei, meque hujus ab omnipotentia divinitatis, quod esset infortunium, auxilium sperare suavit. Hic plane Christus Deus, in Alamannico quod nuperrime confecimus bello, Alamannorum protervam straviv contumaciam, vestrorumque cordium incentivo notæ virtutis excitavit audaciam. Ad rectas ergo spes animos sublevemus, humiles preces in excelsa porrigamus, eum nobis protectorem quæramus qui in se sperantibus omnia præstat. »

Hæc dum rex fide plenus perorasset, plerosque de populo flexit ut Christo mitia subderent colla. Gaudet sacerdos regem nondum initiatum jam suæ gentis esse apostolum factum. Exornatur baptisterium; descendit rex, veluti alter Constantinus, in sanctificatum fontis alveum. Cui cum sanctus pontifex modum Dominicæ passionis recitasset, rex ait illi: « Si ego cum Francis meis inibi affuissem, ejus injurias vindicasset. » Quod vero grata acceptabilisque Deo prædicti regis fides fuit, ostensum declaravit miraculum. Nam cum forte qui chrisma gerebat, interclusus a populo, deesset, ecce subito non alius sine dubio quam sanctus apparuit Spiritus, in columbæ visibili figuratus specie; qui, rutilanti rostro sanctum deferens chrisma, inter manus deposuit sacerdotis, undas fontis sanctificantis. Fit gaudium et exultatio, baptizantur multi de populo, Deo laudes, Deo gratiæ acclamantur, et gaudens rex ab ecclesia ad propria regreditur. Et, ut plenius devotionem suæ propalaret fidei, basilicam Deo ac principi apostolorum in civitate Parisiaca, in qua ipsius sedes erat, construi fecit. Permansitque in eo, usque ad terminum vitæ, custodia religionis et justitiæ vigor.

CAPUT XVII.

De Clodovei expeditionibus et victoriis reliquis.

Contra hunc regem cives Viridunensis urbis rebellaverunt. Sed dum rex urbem obsidione vallasset et jam admoti arietes alta murorum pulsarent, supplicantes sancto viro Euspicio, ejusdem tunc urbis archipresbytero, verbum impunitatis a principe promeruerunt, et rex civitatem recepit. Postea cum Aurelianensem urbem Clodoveus rex adire disposuisset, sanctum Euspiciam ac ejus nepotem beatum advocans Maximinum, jussit ut suum prosequerentur iter. Quibus et Miciacense contulit prædium; et, ut ipsi ac posteri eorum illum possiderent locum, per suum firmavit Pragmaticum.

CAPUT XVIII.

De Sancto Furseo.

Cujus diebus sanctus quoque Furseus in Gallias venit, et, eodem concedente rege, monasterium quod Latiniacum dicitur ædificavit. Hic autem beatus Furseus ex Hibernia veniens, prius a rege Saxonum Sigisberto honorifice susceptus cœnobium in eadem construxerat provincia Saxonie. De hoc rege, Sigisberto scilicet, nil aliud in antiquis reperire po-

tuimus historiis quam quod in Vita sancti Fursei legitur excepisse hospitio eundem virum Dei. Verum in Chronica quæ dicitur Gregorii, et putatur esse Turonensis episcopi, refertur quod quidam rex Sigisbertus filium suum Clodericum ad Clodoveum principem direxerit, Francorum auxilium contra Gothos laturum. Memorat etiam isdem chronicus eosdem, patrem videlicet cum filio, fraude Francorum esse interemptos, regnumque eorum ac thesauros a Francis occupatos. Sed quia codex in quo hæc digesta invenimus, vitio scriptorum erat depravatus, ad liquidum investigare nequivimus cujus gentis rex fuerit, vel quæ justa necis hujus causa extiterit. Tantummodo narrat regnum ejus opesque a Clodoveo pervasas.

CAPUT XIX.

De bello contra Gundebaldum.

Gessit vero bellum Clodoveus contra Gundebaldum regem Burgundionum, exercitumque ejus ad internecionem dolevit. Causa autem hujus pugnae fuit quia Gundebaldus fratrem suum Chilpericum, patrem videlicet Clotildis reginæ, gladio interemerat, uxoremque ejus, matrem supra dictæ reginæ, lapide ad collum ligato fluvio immergi fecerat. Ob id rogatus a conjuge rex Clodoveus Burgundiam cum exercitu Francorum ingressus devastavit, regemque ipsum Gundebaldum, longa obsidione fatigatum, tributa dare coegit. Godegisilus autem frater Gundebaldi ad Francos defecerat, et conjunctis cum Clodoveo viribus fratrem expugnabat. Sed opere et industria Aredii viri sapientis, qui ab Arelatensi urbe auxilium Gundebaldo laturus advenerat, idem rex auro hostem repulit, quem ferro nequiverat. Nam Clodoveus acceptis muneribus repedavit ad propria, relinquens Gundegisilo in auxilium quinque millia Francorum. Porro Gundebaldus, sui jam securus, fratrem Viennæ obsidione circumdat, atque per aquæductum urbem ingressus multorum cæde patrata fratrem una interemit, Francos quoque in quadam turri congregatos ferro trucidavit.

CAPUT XX.

De bello contra Alaricum Gothorum regem.

Contra Alaricum etiam regem Gothorum pugnavit Clodoveus victor exstitit. Quam pugnam ideo quam maxime noscitur inchoasse quia Gothi Arianæ hæreseos, sicuti Burgundiones, erant, optimamque Galliarum partem a fluvio scilicet Ligeris usque ad Pyrenæorum juga montium obtinebant. Exstitit et alia justa hujus pugnae occasio. Miserat idem Clodoveus legatum suum, nomine Paternum, ad Alaricum regem Gothorum, ut quæ pacis essent cum eo tractaret, simul etiam ut voluntatem ejus agnosceret, quo in loco ambos reges sibi pro utriusque regni utilitatibus collocuturos oporteret occurrere, et Alaricus, juxta morem antiquorum, barbarum Clodovei tangens, adoptivus ei fieret pater. Legatus advenienti et propter quæ venerat intimanti Alaricus designat locum, dicitque se colloquio non defuturum. Inquirit demum legatus utrum cum pauci-

an cum multitudine adveniret exercitus. Ille se factetur, paucis assumptis, eorum expetiturum colloquium. Rursus interrogat Paternus utrum armati essent an inermes. Dicit ille : Suos omnes inermes venturos, et ut itidem Franci faciant postulaturos. His omnibus consentiens Paternus, ad dominum suum regressus, nuntiat ei quæ cognoverat complacuisse Gothis. Progressus itaque Clodoveus e Francia venit in Aquitaniam, et antequam perveniret ad locum placito destinatum, supra memoratum dirigit legatum, quo habitu Gothi uterentur exploraturum.

Qui, dum Alarico regi colloqueretur, ferreum ostii obicem eum pro baculo manu gerere persensit, et quod reliqui idem facerent agnovit. Apprehensaque regis dextra, dixit ei : « Quid, inquit, o rex, te læsit dominus meus Clodoveus et Franci, ut nos fraude machinareris decipere ? » Quo negante, et causa ad iurgium usque procedente, desinitum est ut iudicio Theodorici, Gothorum regis, cujus supra meminimus, hæc res terminaretur. Unde ambo reges legatos ad eum in Italiam, ubi et regnabat, dirigunt. Qui, utriusque partis agnita causa, statuit ut legatus Francorum, ascenso equo ante fores palatii regis Alariei stans, elevatam teneret hastam manu, super quam Alaricus et Gothi eo usque copiam jacerent nummorum argenti quousque summitas operiretur conti; quorum summa solidorum ad dominium deveniret regis Francorum. Reversi qui fuerant missi iudicium referunt regis Theodorici, quod cuncti laudaverunt Franci. Sed Gothi id se non posse implere dixerunt; insuper et legatum Clodovei contumeliis affecerunt. Nam quadam nocte ille in solario cujusdam domus dormitum isset Gothi tabulatum quod ante lectum ejus erat destruxerunt, qui, ad requisita dum surgeret naturæ, pede lapso corruit, brachioque contrito vix vivus evasit. Festinus itaque natale solum repetit, rei gestæ ordinem ei a quo missus fuerat pandit, flebilemque suæ querelam ærumnæ miserabiliter depromit. Rex ergo Clodoveus, iu talibus non esse procrastinandum ratus, simul pro injuria legati iræ impatiens, congregat exercitum, quem tali hortatur oratione ad pugnam : « Virtutis, inquit, vestræ, o fortissimi commilitones, securus, animositatem vestram nullius exhortationis indigam iudico. Quam adeo hostes extimuerunt ut legatum nostrum infanda cæde perimere vellent. Ostendunt profecto se totius iram gentis non posse perpeti, qui unius expaverunt constantiam legati. Hoc solum vos nosse cupio, vobis adversum immanissimos hostes, non pro conjugibus aut liberis, non etiam pro acquirendis certamen esse divitiis, sed potius pro inseparabili sanctæ Trinitatis unitate, quam illi nefandissimo dividunt errore; ad extremum pro divinissimum humanisque legibus, quæ injuriarum immunes sanciant debere esse eos qui mediatores hostilium efficiuntur armorum. Inter arma namque hostilia, sola legatio pacis sequestra est. Exiit hostem qui

A legatione fungitur. Festinemus igitur ad prælium, et de divina protectione confisi hostiles phalanges aggrediamur intrepidi. » Hac allocutione ducis animati viri virtutis contra hostes proficiscuntur corde constanti, aut vincere aut mori parati.

CAPUT XXI.

De omine victoriæ et cervæ apparitione.

In hoc bello divinum illi adfuisse auxilium signa a Deo ostensa docuerunt. Nam, dum legatos munera ferentes ad sepulcrum sancti mitteret Martini, dixit eis : « Ite et a basilica sancti Martini mihi signum victoriæ referte. » Abeuntes illi dum ecclesiam oraturi intrant, vox cantoris eorum insonuit auribus, dicens : *Præcinxisti me, Domine, virtute ad bellum, et inimicorum meorum dedisti mihi dorsa* (*Psal. xvii, 40, 41*). Lætantes illi, oratione completa muneribusque oblatis, regi signum victoriæ a Deo sibi concessum depromunt, et alacrem efficiunt. Cum autem flumen, cui Vigenna nomen est, transire deliberaret, dum vadum non inveniret, eo quod fluvius pluviis auctus exundavisset, his Dominum verbis exorare cœpit : « Trinitas, inquit, in personis Deus, et in majestate unus, mihi contra adversarios fidei catholicæ victoriam tribuens, facilem hujus alvei concede transitum. » Annuit his precibus clemens auris Omnipotentis. Cumque illucescente die castra movissent, ecce cerva quædam se subito conspectibus eorum ingressit. Illi (ut moris est Francorum, venatui scilicet insistere) prædam putantes, eam avide insequuntur. At ipsa transito flumine vadum ostendit, ac deinceps nulli comparuit. Ita rex cum omni exercitu transmeans Pictavis pervenit, et haud procul a Basilica sancti Hilarii tentoria fixit, edictoque compescuit populum qui secum aderat, ne quid in ea provincia raperent, nec cibi quidem necessaria; cum ecce medio noctis silentio pharus ignea visa est egredi ab Ecclesia sancti Hilarii, ac super tabernaculum in quo rex quiescebat protendit. Conserto ergo prælio victi Gothi terga verterunt. Inter ipsas vero confertissimas acies Clodoveus cum Alarico certamen iniit. Cumque eum terræ prostravisset, et qua lethale vulnus infligeret rimaretur, duo Gothi eum a latere contis feriunt; sed propter lorica eum vulnerare nequiverunt.

CAPUT XXII.

De Theodorici expeditionibus.

Rege itaque Alarico, qui Gothos per 12 annos rexerat, hoc modo interfecto, Clodoveus filium suum Theodoricum cum valido exercitus supplemento ad superiores ejus dirigit regni partes. Qui, pervagata omni provincia, Ruthenos, Cadurcosque atque Arvenos subegit, et ad patrem victor rediit, qui tunc in Burdegalensi urbe hiemabat. Brumali autem recedente rigore vernalique succedente temperie, Clodoveus Tolosam petit. Inde thesauros Alarici aufereus ad Engolismam properat. In cujus adventu murus urbis, divino nutu sponte ruens, adveniienti regi apertum præbuit iter. Qui universos Gothos quos ibi reperit gladio interemit. Pari etiam modo

per vicinas urbes adversarios interficiens suosque A constituens, eas sibi parere compulit. Rebus ergo cunctis ex sententia compositis, Turonis iter dirigit. Ubi dum stativarum gratia aliquantis per moratur, legationem suscepit Anastasii Constantino-politani principis munera epistolasque ei mittentis. In quibus videlicet litteris hoc continebatur « quod complacuerit sibi et senatoribus eum esse amicum imperatorum patriciumque Romanorum. » His ille perlectis, consulari trabea insignitus, ascenso equo in atrio quod inter basilicam sancti Martini et civitatem situm erat, largissima populo contulit munera. Ab illa die Consul simul et Augustus meruit nuncupari. Cum autem equum, quem inter cætera donaria sancto miserat Martino, redimere centum datis solidis decrevisset, nec ille B ullo modo eum de loco movere posset; alios centum dari præcipiens taliter inquit: « Sanctus Martinus bonus in auxilio, sed carus noscitur fore in pretio. » Rex itaque recepto equo paceque per circuitum facta Parisius regreditur.

CAPUT XXIII.

De Chararici regis morte et pugna Clodovei contra Ragnecharium.

Chararicum vero regem, qui ei quondam contra Siagrium pugnaturus auxilio esse debuerat, et, fide fracta se subtrahens, spectator certaminis magis esse voluerat quam pugnator, ut scilicet postmodum victoris sequeretur partes, Clodoveus cum filio dolo cepit, et, tonderi eos faciens, patrem quidem presbyterum, filium autem diaconum ordinari jussit. Cum- que Chararicus causaretur pro sui humiliatione, filius ad eum: « Hæ, inquit, frondes (barbam demonstans) a summo vertice in viridi ligno decisæ cito succrescent. Utinam et auctor hujus facti tam velociter poreat! » Quod verbum ubi nuntiatum est Clodoveo, statim eos gladio puniri præcepit, regnum que eorum cum thesauris pervasit. Post hæc paravit expeditionem contra quemdam ducem, nomine Ragnecharium, apud Camaracum urbem commorantem. Quem quidem ei sanguinis affinitas conjunxerat, sed morum improbitas infestum reddebat. Nam obscenitati et luxuriæ deditus, suis etiam omnibus erat odiosus. Adsciverat quoque sibi quemdam spectatæ (ut putabat) prudentiæ familiarem, vocabulo Faronem. Qui, fallendi artifex, ita eum mente abalienaverat, ut, si quid muneris quilibet ei offerret, in sumendo eo ipsum participem ascisceret, « sint, dicens, ista mihi et consilia meo Faroni. » Hac ducis ignavia permoti qui in ejus militabant aula, conferre secum cœperunt qua ratione hanc a se removerent injuriam, Desidia enim imperantis opprobrium est subditis. Quapropter Clodoveum per internuntios sollicitant ut gerendi adversus eum causam belli exquirat, mandant se, priusquam ad manus veniatur, prælio cessuros; victumque dominum, si eis præmia conferantur, tradituros. Qui nil moratus cum valida suorum manu contra eum proficiscitur, mittens prius proditoribus armillas æreas

deauratas cum gladiis simili modo deauratis loco muneris. Ventum itaque est ad locum certaminis, et conscii proditoris fuga se fingunt quærere subsidium salutis. Ragnecharius vero, dum fugere nititur, a suis captus Clodoveo præsentatur vinculus. Quem ille, ut degeneris animi virum, gladio puniri jussit. Fratrem quoque ejus similiter præcepit occidi, improperans ei quod non ferendo auxilium fratri permisisset se et illum turpiter teneri. Pari etiam modo multos parentum suorum neci tradidit, thesaurosque eorum abstulit, ne quis remaneret qui insidiari regno ejus vel vitæ posset. Nam fratrem Ragnecharii, Rignemirum [al., Ricimirum] nomine, quem adverterat regni cupidiorum, missis satellitibus apud Cenomanorum urbem vita B privari fecit. Unde una dierum astantibus regni primoribus dixisse fertur: « Parentibus, inquit, orbatus cunctis, periculum mei pertimesco capitis, dum neminem habeam propinquum meæ custodem salutis. » Quod quidam calumniæ causa dictum æstimaverunt, si forte quisquam prodiret qui se regi sanguine proximum assereret. Prodiores vero Ragnecharii, cognito depravata fuisse dona quæ acceperant proditoris gratia, Clodoveo querelam detulerunt. Quibus inquit Clodoveus: « Ingrati estis beneficiis vobis collatis. Nam quantis putatis debere interire suppliciiis qui domino suo auctores sunt mortis? Abite potius ad propria, sufficiatque vobis ipsa indigna qua fruimini vita. » Illi indignationem principis veriti ad sua sunt habitacula reversi.

CAPUT XXIV.

De sancto Severino et aliis.

Hunc regem fere per annum continuum febre laborantem vir Domini Severinus (qui in cœnobio Agaunensium martyrum tunc erat abbas egregius) ab eo accersitus saluti restituit, ac postmodum in luco, qui Castrum Lantonis dicitur, laudabilem vitæ cursum complens migravit ad Dominum.

Agebat eo in tempore curam imperialis majestatis Anastasio defuncto, Justinus Senior. In cujus imperii partibus, in Nursia scilicet provincia, exortus toto orbe venerandus vita et nomine Benedictus jam tunc pueriles attingens annos, a parentibus scholis liberalium deputatur artium. Romanam quoque Ecclesiam post Symmachum Hormisda suscepit regendam. Cujus temporibus sæpe dictus rex, gloriosus Clodoveus, direxit ad beati Petri limina, hortatu summi præsulis Remigii, regiæ dignitatis auream coronam gemmis pretiosissimis insignitam. Quo facto patenter ostendit se Deo non fore ingratum, dum ad ipsius apostoli sepulcrum insigne mitteret regium, sciens se a Christo solio regni esse donatum. Nam et Sosius consul Romanus, capta Hierosolymorum urbe, in Domini templo coronam obtulit. Sed hic munere gratior, quia fide potior. Ille etenim idolorum cultor, ast iste Catholicæ Ecclesiæ pro posse sedulus venerator. Ille quod esset præsens, quamvis ipsi urbi temploque infestus; verum hic absens Ro-

muleæque amator domus, nec minus basilicæ apostoli Petri devotus.

CAPUT XXV.

De terræmotu et Clodovei transitu.

His etiam diebus apud Viennam Galliæ urbem multorum domus simul et ecclesiæ terræmotu concussæ ceciderunt. In paschali vero festivitate, beatissimo Mamerto ejusdem urbis episcopo missarum solemniam celebraute, palatium regale, quod in eadem erat civitate, cælesti concrematum est igne. Lupi quoque vel ursi, silvis profugi, eidem civitati innumerati cæperunt esse infesti, adeo ut, multorum lacerantes corpora, propria eos cogere deserere habitacula. Unde memoratus sacerdos, adveniente Dominicæ Ascensionis die festo, convocato populo præmonuit agere triduanum jejunium, ac omnipotentis Dei ex-

A poscere suffragium. Appropinquante autem die statuto, convenit omnis populus ad ecclesiam cum gaudio litanias peragens, cum triduo jejunio. Exinde pulcherrimus in sancta universali Ecclesia mos inolevit, ut, quoquo terrarum Christi fides diffunditur, a cunctis fidelibus hæ litanie cum exultatione peragantur.

Porro inclytus Clodoveus, rex Francorum, metas sibi attributi attingens ævi, defunctus est, anno quinto postquam Alaricum regem Gothorum interfecerat, et in basilica sancti Petri, quam ipse rogatu suæ conjugis fabricaverat, sepultus est. Regnavit autem annis xxx, relinquens quatuor filios regni hæredes. A transitu vero sancti Martini usque ad transitum ipsius Clodovei regis computantur anni cxii.

B

Explicit liber primus.

INCIPIIT LIBER SECUNDUS,

CAPUT PRIMUM.

De regni Francorum inter filios Clodovei partitione.

Igitur quatuor filii Clodovei, Theodoricus, Clodomirus, Childebertus atque Clotarius, regnum inter se æqua lance dividunt. Et Theodoricus quidem sedem regni sortitus est Metis, Clodomirus Aurelianis, Clotarius Suessionis, Childebertus Parisius, quo et pater eorum. Quo tempore sanctissimus papa Joannes, qui Hormisdæ successerat, Constantinopolim ad imperatorem Justinum est profectus, a Theodorico Gothorum rege missus. Justinus namque Augustus, cum esset vir fide catholicus, hæreticos impugnans, ecclesias eorum orthodoxis condonaverat, consilio memorati papæ usus. Quapropter Theodoricus, Ariana existens hæreseos, eum cum aliis catholicis viris ad imperatorem direxit, mandans quod, nisi B Arianis Ecclesiæ redderentur, cunctum Italiæ populum gladio percutiens extingueret. Sanctus autem antistes, ut erat languidus, iter arripiens navigio Constantinopolim est evectus. Occurrit autem ei Augustus et omnis civitatis clerus, gaudente principe suscepisse se in regia civitate pontificem sedis apostolicæ. Peroratis ergo pro quibus ierat et impetratis, ipsi Justino Augusto, ut vicarius beati Petri, imperialem imposuit coronam, et, accepta remeandi licentia, reversus est Ravennam. Quem Theodoricus, eo quod audierat eum ab Augusto honorifice susceptum, diutina custodia maceratum, jejuniis ac squajore carceris afflictum, ultimum coegit exhalare spiritum. Qui deficiens animam Christo martyr reddidit. Alios quoque qui cum eo fuerant, partim igne cremavit, partim variis pœnis interfecit. Inter quos C Symmachum patricium et Boetium ejus generum, post carceris custodiam, gladio puniri jussit. Qui, videlicet Boetius, quam disertus fuerit in litteris sæcularibus, quamque fuerit catholicus, ex ejus comprobatur codicibus. Testatur hoc arithmetica, necnon dialectica, ipsa etiam omnium animis gratissima

A musica ab eo translata, et Latinorum jam dudum eam desiderantium auribus delectabiliter infusa. Porro ejusdem de sanctæ Trinitatis consubstantialitate liber liquido ostendit quam eximius suo, si licuisset, tempore sanctæ ecclesiæ colonus exstitisset. Theodoricus autem tam immanis sceleris statim pretium luit. Namque, nonagesimo octavo post hoc facinus die, subita morte defunctus indignam vitam digno exitu finivit. Cujus animam quidem solitarius, apud Liparam manens insulam, vidit, inter sanctissimum papam Joannem et Symmachum ex consule deductam, in Vulcani demergi ollam, eo loco vicinam. Quæ ideo sic dicitur, quod inibi manere, tanquam æneum vas, ferveret ab igne. Hoc modo periit Theodoricus, homo in suis initiis honestis pollens moribus. Romanis etenim primitus quotannis ad subsidium conferebat tritici centum viginti millia modiorum. Qui veniens ad extrema, ut ex superioribus patet, polluit omnia. Huic fuit in conjugio juncta soror Clodovei Francorum regis, nomine Audefleda. Suas quoque sorores aut filias Theodoricus principibus circumpositarum sociaverat nationum. Nec erat ulla gens vicina Italiæ, cujus rex ejus esset affinitatis expers. Nunc cœptæ ordinem prosequamur Historiæ.

CAPUT II.

De bello inter fratres ob divisionem regni orto.

Diviso quadrifarium, ut supra prælibatum est, regno, aliquantisper serva bellorum quiescere incendia. Dani vero, gens inquietissima, consensu quampluribus navibus, fines regni Theoderici regis ingressi depopulantur. Contra quos supradictus rex filium suum Theodebertum cum exercitu illas ad partes direxit. Qui, fugatis hostibus captivisque ereptis, victor reversus est.

CAPUT III.

De Clotildis ad reges oratione.

Theodorico itaque rege hostilem incursum propulsante, Clotildis regina reliquos filios, Clodomi-

rum atque Childebertum, necnon Clotarium, advocans, hac eos oratione alloquitur : « Omnipotens, inquit, totius conditor ac rector orbis, Deus, patrum vos ideo voluit esse hæredes regni ut maternæ vos constitueret vindices injuriæ. Quapropter, dilectissimi filii, feliciter nati, felicitur educati, si bene quid de vobis promerui, ulciscimini quæso, injustam patris matrisque meæ infandissimam necem. Gaudeam, inquam, hos me enutrisse materni exsecutores doloris, quorum ingemisco perisse avos, magni si adviverent auctores honoris. Neque etenim parvi pendenda est vobis causa mearum querelarum, quibus contigit tantorum carere patrociniis propinquorum, quos vobis abstulit inimici atrox invidia, priusquam hujus vitæ perciperetis oblectamina. Quid vero spei sit reliquum animadvertite. Nunquid parvitas putatis nepotibus qui non perpecerunt fratribus? Et certe illos parva pro parte regni e medio sustulerunt hominum. Vobis autem mitiores fore censetis, quibus ablatis magnorum inerit spes regnorum? Namque si vos justam non exegeritis ultionem, ipsi vobis infaustam inferent necem. Quod si miseratione non movemini mortuorum, anxios saltem meorum contemplamini affectus viscerum, qui fuerint, dum patrem gladio, matrem fluminis submersione, sororem exilii relegatione damnari conspexi. » His filii piis maternæ querelæ commoti affectibus; exercitum Francorum pervalidum congregantes, Burgundiam contra Sigismundum et Godmarum, filios Gundebaldi regis, pugnaturi ingrediuntur.

CAPUT IV.

De Sigismundi in ædificanda æde sanctorum martyrum sancta magnificentia et victoria.

Tunc temporis Sigismundus basilicam sanctorum Mauricii sociorumque ejus magnis exstruebat impensis, in loco nuncupato Agauno. Circa eundem quippe locum magnanimitatem suæ ostendit devotionis, dum esset vir optimæ mentis et sanctarum locupletator ecclesiarum. Nam et prædiorum illi loco contulit copiam, et clericorum ordinem psallentium constituens, sanctæ religionis martyres propitios sibi adscivit. Meminerat etenim, se, conjugis persuasionibus deceptum, unicum amisisse filium. Quem, dum illa odio persequitur novercali, in tantum exosum fecerat patri, ut felle commotus juberet eum puniri gladio. Nec multo post facti pœnitentia ductus, secum ipse reputans quid sceleris admiserit, ad sepulcra sanctorum recurrens sæpe humique prostratus, eos erga se clementissime fore efflagitans, rogabat ut, si quid minus perfectum divinæque majestati adversum in suis reperiretur actibus, id eorum interventu justus Judex in hoc sæculo potius quam in futuro puniret examine. Quam petitionem ad effectum juxta votum pervenisse constat. Audiens quippe exercitum advenire Francorum, instruit et ipse copiosam suorum manum, atque adversus eos pugnaturus aciem dirigit. Congressione itaque facta, Francis acriter præliantibus, victi Burgundiores

A fugæ præsidio se commitant. Sigismundus vero cum tutelam sanctorum Agaunensium martyrum citato expeteret cursu, a Clodomiro, Francorum rege, qui eum persequabatur, captus atque Aurelianis perductus, carceri est mancipatus. Tunc beatus Avitus, qui in territorio ejusdem urbis abbatis fungebatur officio, rogare Clodomirum cœpit ne tam excellentis nobilitatis insignisque bonitatis virum neci traderet. Quod ille audire detrectans, eum in villa, cui Calumpnia nomen est, perducit, ac ibidem cum filiis capite cæsum in puteum projici jussit. De quo postmodum sublatus atque ad basilicam sanctorum Agaunensium devectus martyrum, cum digno est honore sepultus.

B Quem sanctorum collegio Christum Dominum annumerasse, ideo non ambiguum habetur quod febricitantes quique, si pro remedio animæ ipsius salutare fideliter offerre fecerunt sacrificium, continuo ab infirmitatis suæ liberantur incommodo. Auctor vero necis ejus non diu lætatus est in hoc facto. Nam, sequenti anno, idem Clodomirus, commoto exercitu, partes Burgundiæ devastaturus aggreditur. Cui occurrit frater regis defuncti, ac, fraternæ necis avidus vindex, pugnam cum eo non dubitavit conferre. Sed Burgundiones, more sibi solito, animositatem Francorum non perferentes, hostibus terga nudarunt. Rex vero Clodomirus, juvena alacrior, armis munitus, et ipso præsentis certaminis prospero successu animatus, dum audacius quam debuit hostes insequitur, pernitate equi cui insederat relictus, agmen inimicum, sui nimium negligens, antecessit. Quem illi a suis desertum, a se vero circumventum conspicati, telis eminus urgere cœperunt. Sola etenim species viri et nimis notæ atque alacris fortitudinis gloria perturbabat hostem, ne quis proprius feriturus auderet accedere. Qui, ubi hostilibus se circumdatum cuneis vidit, nullumque adesse suorum, in virtute sola remedium ponens salutis, convertit equum seseque collegit in arma. Æstuarè tamen magnanimus cœpit juvenis, atque, incertus animi, ingentia pectore versare consilia. Obviamne eundem, an hostibus cedendum foret, aliquandiu deliberavit. Tandem aliquando invenit ratione viam, vicitque mentem pudor; interque confertissimos adversi agnitis viros prostruens, ferro iter aperire conatus, quem primum obviam habuit equo dejecit. Circumventus autem, confossis lateribus vitæ terminum sortitus est. Impiger sane juvenis et manu promptus, sed consilio parum providus; qui in secundis amorem posuerat vitæ. Fuit tamen maternæ, pro posse, ultor injuriæ. Porro Franci, regis interitu comperlo, non, ut nationes cæteræ, subsidium quæsierunt fugæ, sed, ira fervente, Burgundiones insecuti cædunt prosternuntque graviter. Devastataque omni Provincia, nativum repetunt solum. Regnum regis interfecti cum ejus uxore, Gundeuca nomine, frater Clotarius accepit. Filios vero ejus, Theodoaldum, Guntarium atque Clodoaldum, avia eorum Clotil-

dis materno suscepit nutriendos affectu.

CAPUT V.

De Justiniano et Belisario

His ipsis apud Constantinopolim diebus, Justino humanis rebus exemplo, Justinianus ei successit in regno. Is autem Justinianus, dum esset temporibus memorati Justini sacri scrinii præpositus, et Belisarius equitum præfectus, mutæ sibi adinvicem dextras dederant amicitiae. Hi jurisjurandi se obligaverant fide, « ut, si quilibet eorum altioris gradus potiretur honore, socium sibi æquaret dignitate. » Quadam itaque die, cum cœquis sibi lupanar ingressi conspiciunt duas mulierculas ex gente Amazonum, sorte captivitatis abductas, inibi esse prostitutas. Eas illi rapiunt, atque ad proprias domos deducunt. Uni earum nomen Antonia, alia vocabatur Antonina. Et Antoniam quidem Justinianus, Antoninam vero accepit Belisarius. Erantque ambæ sorores. Una ergo dierum, Justiniano meridianis horis sub dio quiescente, cum caput in sinum suæ reclinasset amatæ, adveniens aquila alis expansis ab ardore solis eum conabatur defendere. Intellexit mulier auspiciam quod Justiniano portendebat imperium; et experrectum tali voce compellat virum: « Oro, inquit, amantissime juvenis. ut, dum regni potitus fueris sceptris, non me indignam judices gratissimæ amplexibus conjugis. » Illo dicente impossibile hoc esse ut ipse ad culmen proveheretur imperiale, rogat mulier ut, quod illa pro certo sciebat, ne se inexoratum ei præberet. Quo tribuente assensum, factaque commutatione annulorum utrinque est dicessum. Sane Belisarius eique copulata Antonina eadem inierunt connubii fœdera, ut, quia non dubitabat Belisarius adepturum se polioris honoris gradum, si imperio potiretur Justinianus, sociam sui eam adscisceret stratus. Nec multum fluxerat temporis, cum imperator Justinus expeditionem paravit adversus regem Persidis. Sed in ipso belli apparatu morbo præventus, anno assumpti imperii octavo est defunctus.

Consensu senatus totiusque simul exercitus Augustus efficitur Justinianus. Qui, nihil moratus, collecto exercitu contra barbaros est profectus, et, commissa pugna fugatisque hostibus, regem se eorum cepisse gavisus est. Quem in solio regni juxta se sedere fecit, et ut provincias, quas Romanis eripuerat, sibi restitueret imperavit. Cui ille: « Non inquam, dabo. » Ad hæc Justinianus respondit: « Daras. Pro cujus novitate sermonis civitas eo loci constructa est cui Daras nomen est. Rex autem Persidis, licet non voluntarius, omnia ei restituit quæ Romani fuerant juris; sicque in regnum suum est redire permissus. Justinianus quoque Augustus cum magno triumpho Constantinopolim est regressus. Tunc Antonia, ejus quondam amata, sui nequaquam oblita, sumptis quinque aureis palatium est ingressa. E quibus duos dedit janitoribus, ut sibi pateret introitus; tres vero tenentibus cortinam, ut suam permitterentur enarrare causam. Et stans

A ante principem, hunc apud eum habuit sermonem. « Cum Scriptura dicat: *Honor regis judicium diligit* (Psal. xcvm, 3). Et item: *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo* (Pros. xx, 18), ego clementissime imperator, hæc dicta esse de te intelligens, fiduciam sumpsi te adeundi, tibi que propriæ necessitudinis causam exponendi. Est denique in hac civitate juvenis qui, mecum permutatis annulis, fidem pepigit alterni amoris, professus quod me sibi jungeret sub nomine legitimæ conjugis. Ob id serenitatis tuæ præsentiam adii, tui super hac re exposcens sententiam judicii. » Cui imperator: « Si, inquit, fides est pacta, non debet fieri irrita. » Quo illa audito, anulum suo debrachens digito, ostendit Augusto: « Videat, ait, dominus meus, B cujus iste fuerit annulus. » Agnoscit princeps eum quem dederat anulum, jubet eam introduci in cubiculum, ornamentisque regalibus indutam de cætero vocari et esse Augustam. Quod factum vehementer abhorruit populus cunctusque senatus, adeo ut palam clamarent nefariam rem fecisse Augustum, ut publicæ abjectionis scortum sibi copularet in matrimonium. Hac Cæsar exagitatus injuria plerosque senatorum pertrahi jubet ad necem. Quæ res in tantum perterruit plebem, ut, sibi quisque metuens, conatibus ejus in posterum minime obviare auderet.

CAPUT VI.

De Belisarii successu.

C Posthæc commilitonem suum Belisarium in Africae promovit partes, patricium eum constituens; quique supradictam Antoninam, Augustæ sororem, duxit uxorem. Hunc dum Justinianus summo complecteretur amore, magnis locupletare studebat opibus divitiarum. Erat assiduus imperatoris consilio, particeps quoque assumebatur in convivio. Sed quia semper invidetur felicioribus, paupertatisque nullus invenitur æmulus, immoderateque detrahentium lacerantur morsibus affluentes opibus, multi Belisarii prosperis offendebantur successibus. Huic calumniam acerbo componunt felle, et acerbiori parant exitu. Denique regem adeunt improbissimi homines, et invidiam excitant, asserentes necem regis ac usurpandi imperii potentiam a Belisario affectatam. Haud difficile princeps impulsus est ut credibile duceret quod pro vero affirmabatur. Itaque priusquam sibi probaretur tentamentum aliquod flagitii parricidalis, vel mendacii suspicionem excluderet examen veritatis, suggerentibus calumniatoribus, jubet eum expugnare Vandalos. Hi sæpissime maximas Romani exercitus vires clarissimæque nobilitatis pessunderant duces. Accepta hac jussione principis, Belisarius domum repetit mœrens ac tristis. Quem uxor sua gravi cernens affectum mœrore, inquirat ab eo causam offuscantis faciem ejus mœstitiæ. Rogat sibi manifestari secretum, si forte aliquid consilii valeat conferre subsidium. Cui ille prælii rem fore dixit, non lanificii; ideoque viros magis quam feminas oportere consuli-

Ad hæc illa : « Confido, ait, in Christo me virilem prolaturam sententiam, si hujus arcani attingere quivero scientiam. Veridicus namque est sermo Apostoli dicentis : « Quod salvetur vir infidelis per mulierem fidelem (1 Cor. vii, 14). » Erat enim ipsa catholica, quamvis Belisarius hæresi involve-
retur nefanda.

Tunc sæpefatus patricius, paululum quid inter semetipsum deliberans, consideransque quia et in feminis invenitur sapientia, nec privatur infirmior sexus rerum profundarum intelligentia, conjugii refert ut Vandalos expugnaret sibi imperatum esse. Illa, muliebri abjecta imbecillitate, hac virum exhortatione ad fidem orsa est invitare: « Nullus, inquit, protestante sacra Scriptura, speravit in Domino et derelictus est ab eo : Quapropter, mi vir, suadeo tibi, relictis hæreticorum blasphemis, trinum et unum Deum agnoscere qui regnat in cœlis. Fac ergo votum Deo Cœli, et eris victor melius quam fuisti. »

Per ipsum namque Belisarium imperator Justinianus multarum sibi subjugaverat feritatem gentium. Spondente itaque illo fidem Christi, iterum dicit ei : « Nullatenus immutetur decor vultus tui, sollicitatus difficultate prælii, et pallor qui tuam obtinuit faciem discedat a te. Nunquid non sunt nobis duodecim millia puerorum, quos propriis alimus stipendiis, et decem et octo millia militum, quos cum patriciatus dignitate acquisisti ? » Quo respondente : « Etiam sunt, » adjecit illa : « Assumpta igitur parte militum ad duodecim scilicet millia, puerorumque ad quatuor millia, terrestri itinere partes aggredere Africæ. Ego vero cum reliquo exercitu, videlicet sex millibus militum et octo millibus puerorum, navali evectioe fines petam Lybiæ. Hocque nobis ad invicem erit signum : ut tui in castris copiosum accendant ignem, et nos in navibus lumen ostendamus facibus. » Quid plura ? factis dicta compensantes, Africam partito petunt agmine. Vandali, terrena expeditione comperta, navalis ignari agminis, ad pugnam se præparant, conjugibus ac liberis ad belli spectaculum in castris constitutis. Conserto prælio cum neuter exercitus alteri loco cederet, nuntius ad Vandalos venit, asserens uxores eorum et natos gladio trucidatos. Antonina enim, cum suis de navi in litus egressa, castra hostium pervaserat, nullumque viventem reliquerat, nec pueros quidem ac puellas. At Vandali pugnant, comperta suorum nece, rupta acie, dum suis timent propria neglecta salute, ad castra reverti festinant. Quos confuse ruentes qui castra invaserant obviam facti excipiunt sternuntque ac toto palantes persequuntur campo. Rex autem Childeremus, cum duodecim tantum Vandalis fuga periculo exemptus, castellum quoddam munitissimum est ingressus. In quo a Belisario obsessus, dum nullus ei pateret exitus, rogabat memoratum patricium ut liber vinculis ante conspectum duceretur imperatoris. Cui cum spopondisset Belisarius quod non resti aut funibus, non etiam ferreis constringeretur nexi-

bus, aut ligaretur mastigia, ubi se dedit, catena vincitur argentea, Constantinopolimque in triumpho perducitur. Sed in palatio constitutus cum ab aulicis multis afficeretur injuriis, postulavit principem ut, concesso sibi quem primum habuerat equo, duodecim ex his qui eum colaphis sputisque incessebant singulare cum eo inirent certamen. « Ibi, inquit, et meæ probrum ignaviæ, et illorum spectares habes fortitudinem audaciæ. » Imperator, petita non abnuens, cum eo pro spectaculo duodecim juvenibus congregari imperat. Quos ille, simulata fuga, post tergum jaciens spicula, omnes interfecit. Post hæc ex præcepto principis Childemerus eunuchus factus, patricius Romanorum finium qui Persidis provinciæ adjacent ordinatur. Cum Persis maxima ac prospera bella gessit, ibique vitam finivit. Sed ad ordinem revertamur Historiæ.

CAPUT VII.

De Clotario et Childeberto.

Interfecto eo quo supra diximus modo Clodomiro natorum Clotildis primo, reliqui ejus duo filii, id est Clotarius atque Childebertus, iterum cum exercitu Burgundiam petunt ; fugatoque rege ejus Godmaro regnum Burgundiæ Francorum subjugavere ditioni. In hac pugna Theodoricus, quem Clodoveus ex concubina susceperat, fratribus auxilium præbere detrectavit, eo quod filia regis Sigis mundi esset nupta illi neptis videlicet regis Godmari.

CAPUT VIII.

De Amalrico Gotho.

Amalricus autem, filius Alarici regis Gothorum, cum partem regni paterni; quæ a Francis non fuerat pervasa, suscepisset regendam, legatos ad Childebertum et Clotarium direxit, rogans ut, inito fœdere sororem eorum mereretur conjugem accipere. Quam illi non negantes (ut regibus tantæ gentis dignum erat) summo cum honore miserunt. At ille, ut erat gente ei animo ferus, habere eam cœpit remissius, nec diligere ut reginam, sed contumeliis dehonore quasi pretio emptam ancillam. Nam dum esset ipse nefanda, qua et pater suus, Arianæ hæreseos maculatus perfidia, despectui eam habens quod esset fide catholica, eunti ad orthodoxorum ecclesiam multa ingerebat probra. Stercora namque in eam vel in ejus projiciens viam, fetoris commovebat violentiam ut devotam a puræ orationis studio averteret mentem. Quibus præstricta contumeliis filia Clodovei ad fratres cum lacrymis scribit, epistolam mittens per quemdam sibi fidelem, et, causam suarum exponens injuriam, ad extremum intulit : « Miseremini, inquit, mei, fratres amantissimi, et mearum necessitudines indignamini causarum. » Urbs Arverna Childebertum in finitimis suis, de fratris Theodorici regimine ab eo vi prærepta, tenebat, cum memorata sororis scripta ad eum pervenerunt. Inde vir, militiæ peritus, non exspectato fratris Clotarii solatio, compositis ordinibus castra movit, atque improvisus armatas acies Hispaniis infudit. Nec defuit congressioni Amalricus, terrestri navalique pugna certare

paratus. Ubi utrique exercitui placuit in campo A prælio decernere, Childebertus validior equitatu avertit hostem. Nec diutius potuerunt resistere Gothi, cum virorum contis et fremitu equorum conturbarentur. Conversi igitur in diversa alii sunt, plerique ad classem refugiebant. Ex ea quoque parte occurrere Franci, ac universos, præoccupato itinere, repellunt a mari. Ipse Amalricus, fugere conatus, ecclesiam catholicorum cursu petebat. Tunc unus e turba Francorum, citato equo eum insecutus, hasta cominus percussus terræ dejecit exanimatum.

Cujus comperto interitu, Childebertus post tertium iter dirigens Gothorum, Toletum urbem, ipso terrore belli civibus consternatis, sine mora oppugnavit et cepit; multisque ablatis thesauris et sorore assumpta, repedare festinabat ad propria. Sed antequam cupitas pervenirent ad sedes, soror regis, nescio quo depressa incommodo, vita decessit. Cujus corpus in loculo positum Parisius est delatum, ac in basilica sancti Petri juxta patrem humatum. Sane in thesauris quos Childebertus avexit ab Hispaniis, reperta sunt ecclesiastici utensilia ministerii, ex vasis quos dicunt fuisse Salomonis, novem pretiosissimi calices, quindecim patenæ, viginti capsæ Evangeliorum. Quæ omnia cum solido fabricata forent auro, gemmisque ornata opere inclusorio rex tamen integer ab eorum cupiditate cuncta (ut erat largissimus) diversis tribuit ecclesiis. Sed dum incursare studet aliena, perdidit quæ putabat sua. Nam Theodoricus frater ipsius, dolens Arvernorum urbem ab eo sibi fuisse sublatam, eam ipse iterato invadit, cæsisque vel fugatis quos Childebertus ad laendam reliquerat urbem, Mundericum, qui se propinquum regis jaclitabat, regnumque sibi deberi, perimi jussit, et quæ ejus erant sub fiscum redigi. Hic etenim Mundericus persuasis Arvernensis civibus, collecta etiam rusticorum non parva manu, castrum Victuriacum contra Theodoricum pervasit. Ubi dum rex eum obsidione cinxisset, et superare nequirit, cuidam suorum, Aregisilo nomine, imperat, ut, dato sacramento securitatis, Mundericum a castello exire suadeat, quatenus a circumsedentibus perimi posset. Ille præcepto obtemperat, ac circumventum hominem castro educit, datoque in hunc modum suis signo: « Quid, ait, o populi, hunc virum aspicitis, ac si nunquam amplius eum vidissetis? » His illi auditis impetu in Mundericum prouunt. Quod ille cernens, Aregisilum sic alloquitur: « Quia, inquit, o Aregisile, perjuriis me decepisti tuis, ex hoc tempore te viventem nullus cernet oculis carnis. » Et hæc dicens, uti pone eum stabat, lancea inter scapulas adacta eum terræ deflxit, evaginatoque gladio, hortatus socios, super hostes irruit, ac, quousque spiritus vitæ in eo fuit, cedere non cessavit. Arcadius quoque, qui urbem Arverniam Childeberto tradiderat, Bituricas aufugit. Ea urbs tunc Childeberto patebat. Mater vero ejus atque amita comprehensæ, apud Cadurcum urbem exsiliatæ sunt.

CAPUT IX.

De Clotarii in Thoringos expeditione.

Inde, fratre Clotario in societatem adscito, ipse cum filio Theodeberto Thoringam petit. Præerat Thoringis rex Hermenfredus, duobus suis trucidatis fratribus. Cui accesserat ex conjugio vana quædam mentis elatio, quod ei filia Theodorici regis Italici, ex sorore suscepta Clodovei, jure copularetur nuptiali. Hæc muliebri fastu elata quod regali manaret prosapia, fratrem mariti, Bertharium nomine, ingenti oderat crudelitate. Denique suadet viro ut fratrem sibi æmulum vita privet et regno.

Id ille, nil moratus effecit, missisque lictoribus eum perimi jussit. Pari modo alium, vocabulo Baldricum, suspicione fraternæ insimulatum vindictæ, infanda damnavit morte. Hac arte Amalberga (id quippe nomen mulieri) vacuum fecit sibi aulam regni, dum simulat saluti se velle consulere mariti. Miser ille, qui putaverit quod illa in ejus fratribus parricidales odisset cogitationes, nec animadvertet consortes regni ac periculorum sublato esse suorum. Adeo apud improbos est affectus vilis, ut cita pravis suggestionibus extorqueatur. Profectus itaque Theodoricus in Thoringam, obviam habuit Hermenfredum cum innumera multitudine hostium. Foderant autem Thoringi fossam, quam texerant operimento cespitem, ut advenientium inibi debilitarentur equi Francorum. Quo cognito, Franci acriter indignati hostes ultima labefactarunt cæde, actosque in fugam usque Onestrudem fluvium persequuntur. Ibi etiam adversariis resistere ausis transituque prohibere Francos, gravius certamen. Sed ubi se Franci ipso usu veteri assuetaque vincendi confirmarunt consuetudine, ordine suo rixi incursantes cedere, scutis repellere, nisu omni ac virtute inconditam multitudinem in fluvium urgere cœperunt. Nec difficile fuit plurimo in amnem mergi, cum haud procul a littore res gereretur. Tanta autem strages tunc de Thoringis facta fuisse fertur, ut, cæsorum congerie oppleto fluvio, Franci super interfectos in ulteriorem transirent ripam. Hermenfredus ipse, cum paucis elapsus, in munimentum se contulit urbis. Quem postea Theodoricus, fide data, Tulbiaco [*hodie Zulich*] ad se venire mandavit, eumque, dum deambulatum per murum urbis irent et sibi alterutrum sermocinarentur, præcitem deorsum egit. Qui ruens comminuto cerebro examinatus est. Ex eo quoque genitis minime pepercit; sed, eos strangulari præcipiens, universas Thoringorum civitates Francis subjugavit, pristinaque eos jussit incolere domicilia.

CAPUT X.

De origine Francorum citatus divus Hieronymus.

Denique Francos Thoringorum fines prius possedis superior declaravit sermo. Sed et beatus Hieronymus, in opusculo quod de Vita Sancti scripsit Hilarionis, asserit hanc gentem, non tam amplam quam robustam, inter fines Saxonum quondam ha-

bitasse et Alamannorum, memorans illius nationis illustrem juvenem ab eodem viro Dei dæmone ejecto fuisse curatum. Nec nobis oneri erit ipsius disertissimi verba ponere viri, cum et nostram (si inserantur) honestent materiam, et gentis fortitudinem innotescant pariter et decorem; simul etiam ut virtus Dei in gentili quoque operata homine evidenter appareat. Ait ergo divinæ legis interpretis: « Candidatus Constantii imperatoris rutilus coma, et candore corporis indicans provinciam (inter Saxones quippe ac Alamannos gens ejus non tam lata quam valida, apud historicos Germania, nunc Francia dicitur antiqua) ab infantia possessus a dæmone, qui noctibus eum ululare, ingemiscere, fremere dentibus compellebat. Hic secreto ab imperatore eversionem petiit, causam ei simpliciter: indicans, et, acceptis ad consularem quoque Palestinæ litteris, cum ingenti honore ac comitatu Gazam deductus est. Qui cum a decurionibus loci illius quæsisset ubi habitaret Hilarion monachus, territi Gazenses, putantes eum ab imperatore missum, ad monasterium perrexerunt, ut et honorem commendato exhiberent, et, si quid ex præteritis injuriis in Hilarionem esset offensæ, novo officio deleretur. Deambulabat autem tunc senex in arenis mollibus et secum de psalmis nescio quid submurmurabat. Vidensque tantam turbam venientem, subsistit, et, resalutatis omnibus manuque eis benedicens, post horam cæteros abire præcepit; illum vero cum servis suis et apparitoribus manere. Ex oculis enim ejus ac vultu, cur venisset, agnoverat. Statim ergo ad interrogationem suspensus homo, vix terram pedibus tangens et immane rugiens. Syro quoque interrogatus fuerat, sermone respondit. Videres de ore barbaro, et qui Francam tantum ac Latinam noverat linguam, Syra ad purum verba resonare, ut non stridor aspirationis. non idioma aliquod Palæstini deesset eloquii. Confessus est itaque quo in eum modo dæmon intrasset; et, ut interpretes ejus intelligerent qui Græcam tantum ac Latinam noverant linguam, Græce quoque eum interrogavit. Quo similia verba eodem respondente, admirati sunt. Multas denique incantationum ei occasiones et necessitatem magicarum oblendenti artium: « Non curo, ait, quomodo intraveris, sed ut ex eas in nomine Domini nostri Jesu Christi impero. » Cumque curatus esset, simplicitate rustica decem auri libras offerens, hordeaceum ab eo accepit panem, audiens quod qui tali cibo alerentur aurum pro luto ducerent. » Hæc dixit Hieronymus, vir in sancta Ecclesia omni laudum præconio dignus. Nos autem ad rem cœptam vertamus articulum.

CAPUT XI.

De reliquis Clotarii et Theodorici gestis.

Denique dum apud Thoringam moræ fierent, Theodoricus fratri Clotario occultas parat insidias, expansoque in parte domus velo, armatos post illud stare jubet qui Clotarium ad suum venientem colloquium ex improvise interimerent. Clotario itaque

ingredienti domum pedes apparere delecti amatorum. Quod ubi animadvertit, suos capere arma jubet, seque præcedere. Intellexit protinus Theodoricus fratrem dolum præsensisse; et, ne amplius manifestum fieret factum, loco muneris discum ei dat argenteum, gratias agens propter collatum auxilium. Nescientibus ergo suis quid actum foret, Clotarius metatum repetiit suum. Post hæc Theodoricus cum suis questus sine causa se suum perdidisse catinum, advocans Theodebertum filium, « Vade, ait, ad patruum tuum, et pete ab eo vasa me ei dono datum. » Abiit illa, ac sine mora quod petiit impetravit. Clotarius inde regrediens, Rade Gundim filiam Bertharii regis secum abduxit, quæ postmodum apud Pictavam urbem multis effulsit virtutibus.

Cum igitur, ut præfati sumus, Theodoricum atque Childebertum, quos junxerat natura, divideret discordia, tandem domestico fœdere civilium sunt sequestrata bellorum certamina. Sed quorundam nefandorum molitionibus hominum, qui assiduis gaudent mutationibus rerum, iterum pactæ pacis violata sunt jura. Quapropter multi nobilium filii, obsides utraque ex parte qui fuerant dati, servituti subjiciuntur. Inter cæteros vere nepos beati Gregorii Lingonicæ urbis episcopi, dum cujusdam barbarii servitio premeretur, a memorati pontificis servo, Leone vocabulo, qui præparandis epulis ministerium exhibebat, subducitur, pristinaeque libertati hoc ordine restituitur. Audito quippe præfatus sacerdos eum Treviris detineri, mittit pueros qui, oblato domino ejus pretio, illum exinde abducerent. Quibus barbarus respondit: « Hic, inquiens, tam præclari generis puer non dimittetur, nisi mihi decem libræ auri dentur. » Illis hæc episcopo nuntiantibus, Leo se obtulit dicens: « Permite me, et ego per Dei auxilium puerum liberabo. » Quo permittente, quæsitum ille quemdam hominem rogat ut se domino pueri, quasi proprium famulum, vendat, et pretium loco beneficii in suos usus habeat. Obaudit ille dicto, et eum duodecim aureis memorato vendidit viro. Quærit deinde detenter a Leone quid operis scit agere. Cui Leo: « In præparandis, inquit, epulis nullus me præteriit disciplina artis. » Imperat ergo dominus ut adveniente die Solis (sic enim barbari diem vocant Dominicam) tale parat convivium, quod venturi ad eum amici habeant admiratum. Quod ille, congregata multitudine gallorum gallinaceorum, ita præparavit ut dicerent convivæ se nec in mensa regis tale quid gustasse. Gavisus dominus Leonem promptuario præficit, ac summam sui gratiam impertit.

Post anni circulum cum Attalo (id quippe nomen nepotis episcopi erat) in prato, eo quod ille custos equorum esset, descendit. Et versis sibi invicem dorsis, ne agnoscerentur, loquentes, Attalum sic compellare cœpit: « Tempus est, inquam, o puer, ut de patria cogitemus. Hac igitur nocte dum equos e pastu reduxeris, cave ne somno graveris, sed, ut

a me vocatus fueris, iter si sapis nostrum parabis. » **A** et ait : « Nunc mihi bonum est mori cum filiis meis. Mortua est pietas. Nunc profecto illud est tempus quo, si omnes sua dent consilia, huic malo remedium inveniant nullum. Novum hoc flagitii genus est, quo patrum innocentium appetunt vitam nepotum. Doleo, fateor, parricidas generasse me filios, qui non possent parcere parentibus. Sed de illis taceo quos justa allegatio maternæ calamitatis exosos fecerat. Verum in istis nullæ reperiuntur causæ offensionis, nisi quod in regno natis regisque filiis, debita invidetur portio paternæ hereditatis. Pereunt itaque ad dolorem mihi, ad fructum illis. At quærat quis ut quid eos occidere velint. Cognoscat quia ad præsens ipsis mors eorum proficiet. Miseram me, quæ ad hos fructus fecunditatis sum reservata, ut infelicia eis porrigerem ubera qui mihi chara nepotum auferrent pignora ! Ego, infantuli, vestræ causa sum perditionis, quæ inconsideratis persuasionibus patrem vestrum objeci periculis mortis. Satis infelicia mater fueram, avia volui esse sollicitior. Videns mihi ætatem precedere, tentavi consulere post me nepotibus ; atque utinam consulissem ! Sed nunc eos mihi quidem eripit intolerabilis ærumna, quos magis magisque commendaverat natura et misericordia. Summe Deus, ne inter greges noxiorum deputes animas innocentium, nec eassæva inferorum crucient supplicia ; sed mundo supernum iter carpentibus e vestigio tranquilla æternæ vitæ succedant habitacula. » His dictis, indignatione simul et compassione vox est intercepta loquentis. Verum ubi **C** spiritum resumpsit : « Et quid, ait, aliud restat ? Conditio mihi offertur utrum malim eos tonderi, an gladio percuti. Sed utcunque se res habeat nullatenus clericos fieri patiar. »

Hæc dixit, putans quod pietate flexi naturæ a tanto desisterent scelere. Quamvis enim ei nota esset Clotarii feritas, nunquam tamen credere potuit quod usque ad parricidium perseveraret. At ille longe ab ejus sententia aberrans, arreptum seniore natu puerum ad terram elisit, cultelloque latus perfodiens vita privavit. Quod cernens junior, ad Childebertum se contulit ; et suffusus lacrymis specie miserabili, patrum inhærens vestigiis, orare veniam, ac ut animum sibi regis Clotarii conciliatum redderet obsecrare. Motus ille miseratione fratrem deprecabatur ut naturæ contemplatione molliret iram, nepotique parceret, supra iram constituens jus naturæ. Promittebat etiam se pro hujus rei vicissitudine beneficium quod ipse vellet recompensare. Cui frater : « Dum tu, inquit, hujus tacti minister existis, ut quid misereri velle te simulas ? Quin potius puerum a te expelle, aut pro eo morere. » veritus Childebertus verba fratris, nec ejus valens, imo nolens, contraire voluntati, puerum a se repulit. Quem Clotarius eo quo fratrem ejus, interemit modo. Reliquus qui supererat e fratribus, vitæ potius ac salutis quam regno intentus, prompta fidissimorum sibi famulorum ope usus, fuga se exemit periculo. Et nomen Clodoaldo. Qui postea clericus factus, præ-

Et ait : « Nunc mihi bonum est mori cum filiis meis. Mortua est pietas. Nunc profecto illud est tempus quo, si omnes sua dent consilia, huic malo remedium inveniant nullum. Novum hoc flagitii genus est, quo patrum innocentium appetunt vitam nepotum. Doleo, fateor, parricidas generasse me filios, qui non possent parcere parentibus. Sed de illis taceo quos justa allegatio maternæ calamitatis exosos fecerat. Verum in istis nullæ reperiuntur causæ offensionis, nisi quod in regno natis regisque filiis, debita invidetur portio paternæ hereditatis. Pereunt itaque ad dolorem mihi, ad fructum illis. At quærat quis ut quid eos occidere velint. Cognoscat quia ad præsens ipsis mors eorum proficiet. Miseram me, quæ ad hos fructus fecunditatis sum reservata, ut infelicia eis porrigerem ubera qui mihi chara nepotum auferrent pignora ! Ego, infantuli, vestræ causa sum perditionis, quæ inconsideratis persuasionibus patrem vestrum objeci periculis mortis. Satis infelicia mater fueram, avia volui esse sollicitior. Videns mihi ætatem precedere, tentavi consulere post me nepotibus ; atque utinam consulissem ! Sed nunc eos mihi quidem eripit intolerabilis ærumna, quos magis magisque commendaverat natura et misericordia. Summe Deus, ne inter greges noxiorum deputes animas innocentium, nec eassæva inferorum crucient supplicia ; sed mundo supernum iter carpentibus e vestigio tranquilla æternæ vitæ succedant habitacula. » His dictis, indignatione simul et compassione vox est intercepta loquentis. Verum ubi **C** spiritum resumpsit : « Et quid, ait, aliud restat ? Conditio mihi offertur utrum malim eos tonderi, an gladio percuti. Sed utcunque se res habeat nullatenus clericos fieri patiar. »

Hæc dixit, putans quod pietate flexi naturæ a tanto desisterent scelere. Quamvis enim ei nota esset Clotarii feritas, nunquam tamen credere potuit quod usque ad parricidium perseveraret. At ille longe ab ejus sententia aberrans, arreptum seniore natu puerum ad terram elisit, cultelloque latus perfodiens vita privavit. Quod cernens junior, ad Childebertum se contulit ; et suffusus lacrymis specie miserabili, patrum inhærens vestigiis, orare veniam, ac ut animum sibi regis Clotarii conciliatum redderet obsecrare. Motus ille miseratione fratrem deprecabatur ut naturæ contemplatione molliret iram, nepotique parceret, supra iram constituens jus naturæ. Promittebat etiam se pro hujus rei vicissitudine beneficium quod ipse vellet recompensare. Cui frater : « Dum tu, inquit, hujus tacti minister existis, ut quid misereri velle te simulas ? Quin potius puerum a te expelle, aut pro eo morere. » veritus Childebertus verba fratris, nec ejus valens, imo nolens, contraire voluntati, puerum a se repulit. Quem Clotarius eo quo fratrem ejus, interemit modo. Reliquus qui supererat e fratribus, vitæ potius ac salutis quam regno intentus, prompta fidissimorum sibi famulorum ope usus, fuga se exemit periculo. Et nomen Clodoaldo. Qui postea clericus factus, præ-

CAPUT XII.

De dolo in filios Clodomiri.

Interea Clotildis regina Parisius residens, filios Clodomiri, nepotes suos, solerti nutrichat diligentia. Childebertus autem zelo ductus, quod videbat reginam maternum super eos declinasse animum, autumans deperire sibi quidquid materni affectus in illis transfundebatur, Clotarium excitat ut e medio hominum tollendi adolescentes occasionem quærat. Dolasque adinvicem captantes consilia, ad matrem dirigunt qui memoratos juvenes ab ea susceptos ad se perduceret, asserentes velle se debitam ipsis regni reddere portionem. Dolum regina non prævidit mandatoque filiorum paruit eo studiosius quo adolescentalis bene esse gratulabatur consultum. Suscepit legatus juvenes, ut eos deduceret ad reges. Eo discedente, e vestigio venit alter, forcipes et gladium deferens. Quibus regina visis inquit quid sibi ista velint. Cui veredarius : « Sic, inquit, mandant filii tui, velis ne nepotes tuos tonderi, an gladio percuti ? Delibera. Unum enim eorum necesse est fieri. » Quo illa audito, alta trahens a pectore suspiria, ingemuit,

sbyterque ordinatus, digne est conversatus. Et vitæ finem sortitus, Noviento villa territorii Parisiacæ urbis sepultus, multis miraculorum signis cœlo se vivere declarat. Clotarius autem, nutritiis puerorum pariter neci traditis, ascenso equo, ab eo recessit loco una cum suis. Tunc Clotildis regina ablata nepotum corpuscula condiens aromatibus, in sancti Petri basilica fecit humare.

CAPUT XIII.

De Longobardorum origine et gestis.

Theodoricus autem Theodeberto filio suo despondit uxorem, vocabulo Wisegardam, filiam Wachonis regis Longobardorum. Hic locus nos admonet, intermissa paululum cœptæ rei serie, exordium nos hujus pandere gentis, et præterita retro tempora retractando repetere; maxime cum præclara quædam Francorum gesta in Historia contineantur Longobardorum. Winili igitur, qui et Longobardi, ab insula Germaniæ, quæ Scandinavia dicitur, egressi, Ibor ac Aione ducibus, regionem quæ Scoringua dicitur, quasi habitaturi sunt ingressi. De qua propter victus penuriam exire compulsi, transierunt in Mauringua. Unde progressi habitaverunt in Gollanda. Mortuisque ducibus, regem sibi Agelmundum filium Aionis ducis statuerunt, qui per triginta et trium curricula annorum illis præfuit. Cui successit Lamissio. Lamissioni quoque Lethu. Post Lethu regnavit Hildehoc. Quo defuncto, quintus Gudehoc regnum suscepit. Deinde post pugnam, quam inter Odoacrem et Feletheum fuisse superiori commemoravimus libello, profecti Longobardi de Gollanda pervenerunt in Rugiland, quæ Latine Rugorum patria dicitur. Nam *land* lingua Germanorum, patria dicitur verbo Latinorum. Exempto autem humanis rebus Gudehoc, successit ei filius Claffo. Decedente quoque Claffone. Tato regnum tenuit. Quo tempore Longobardi, relicta Rugorum patria, venerunt in campis patentibus, qui sermone barbarico *felth* appellantur, manseruntque ibi. Quo dum demorantur, Radulfus, rex Herulorum, fœdus quod cum Tato nepigerat irrumpens, eo quod compererat fratrem suum germanum a filia Tatonis nefandissime interemptum, bellum ei intulit. Sed ipse cum suis a Longobardis superatus, vita pariter et regno est privatus. Tanta autem consternatio ac (ut verius dicam) mentium alienatio ejus invasit exercitum, ut virides segetes, lini campos, flumina crederent. Dumque brachia quasi nataturi extenderent, a supervenientibus sine difficultate cædebantur hostibus. Irruit autem super Tationem Wacho filius fratris sui: interfectoque eo, ipse jam octavus super Longobardos regnum tenuit. Hujus filiam, ut prædictum est, Theodoricus filio suo Theodeberto despondit. Quam ille post mortem patris relinquens, Deutheriam Romani generis feminam hac de causa duxit uxorem: Dum Gothi, post mortem Clodovei, multa de his quæ ipse eis abstulerat pervasissent, Theodoricus Theodebertum filium suum ad ea recuperanda direxit. Qui ad urbem Biturisi *al.*, Biterris jaccendens,

A legatos ad castrum Caprariam, ut sibi cives aperiant, dirigit. Deutheria vero mulier nobilis et sapiens, cujus vir ad prædictam urbem propter hostilem transierat incursum, Theodeberto mandavit quod veniens cum pace susciperetur. Quo adventante, illa ei obviam est progressa. Cujus specie rex captus, suo eam conjunxit stratu.

CAPUT XIV.

De Theodorico et Theodeberto.

In diebus illis Theodoricus, Sigivaldum parentem suum occidens gladio, clam mandavit Theodeberto ut filium ejus, qui una cum eo ierat, interimeret. Sed ille, eo quod illum de sacro fonte levasset, ostensis paternis litteris fugam suavit, donec post mortem patris ipso regnante ad eum reverteretur. B Qui fugiens apud Latium latuit. Post hæc nuntiatur Theodeberto patrem graviter ægrotare. Qui postpositis cæteris rebus eo tendit, Deutheria Arverno relicta. Theodoricus enim, cum jam viginti quatuor annis regnum tenuisset, vita decedens, Theodeberto filio sedem sui reliquit regni. Qui, mansuetus cunctis atque modestus, justitiæ quoque fuit cultor egregius. Consurgentes vero Childebertus atque Clotarius eum regno pellere conati sunt. Quos demulcens ille regnum sagaciter recepit; missoque nuntio, Deutheriam ab Arverno evocans, sibi eam in matrimonium copulavit. Cernens Childebertus quod eum vi sibi subdere nequiret, amicitia sibi necti commodius duxit, accersitumque triplicibus ex C omni supellectili sua ornamentis donavit. Givaldus autem, Sigivaldi filius audiens Theodebertum loco patris regnare, ad eum rediit. Quem rex Jeosculus cunctas ei paternas restituit hæreditates, data ei tertia ex omnibus quæ a patruo acceperat muneribus parte. Verum Deutheria cernens filiam suam, quam ex priori susceperat viro, valde adultam, verita ne a rege concupisceretur, vehiculo impositam indomitique bobus tractam apud Viridunum de ponte in Mosam præcipitari jussit. Erat porro Theodebertus rex egregie moratus. Agnoscens vero quod Deutheria suam, ut prædictum est, interemisset filiam, repudiata ipsa, Visegardam iterum sibi sociavit.

CAPUT XV.

De Belisarii reliquis successibus.

D Porro Belisarius post inclytum quem de Vandalis ut supra diximus, apud Constantinopolim egit triumphum, intimus amicorum Justiniani principis habebatur. Et, astipulante prioris societatis prærogativa, cum inter primos secretorum arbitros ipse primus accersiretur, multorum contra se invidorum excitavit corda. Qui dolentes uberiore illum pollere potentia, sibi que deputantes officere in quo ille proficeret, quasi salutis Cæsaris solliciti, crebro ei denuntiabant ab insidiis Belisarii fore cavendum. Quem nisi ipsi simulatione fidelioris consilii revocavissent, jamdulum Belisarii gladio interfectum Justinianum, regnumque indigno hæredi vacuefactum. » His atque hujusmodi regionum satellitum, seu etiam primorum palatii sermonibus Augustus per invidiam

paulatim accendebatur. Et suspectam habens Belisarii potentiam, patriciatus ei interdixit curam. Qui publicis expeditis actionibus, securam deliberans in reliquum agere vitam, privatas incolebat aedes. Sed, quia difficile est in prosperis invidia carere, iterum zelus, iterum orta insimulatio, quia ultra quam privatis mos est sese agebat. Duodecim namque millibus puerorum vallatus, quocumque eundum foret, progrediebatur. Fuere nonnulli, qui vitam quoque ipsam ereptum ei ire vellent. Verum cum imperatoris mentem ad suam nequirent inflectere sententiam, ipsum dignitate regia privare molitisunt Opportunamque nacti occasionem, procedentem ad circispectaculum principem, privata detentum custodia, corona spoliant simulque veste purpurea. Deductumque ad medium theatri quemdam Florianum in solio sedere faciunt regio. Justinianus autem, tali debonestamento affectus, ad Belisarium misit qui dicerent: «Hæc mandat Justinianus Cæsar quondam et Augustus. Immemor, inquit, injuriarum mi Belisari, factus modernatum (sic), ad memoriam, quæso, reduc pristina beneficia, et, si quid prævalet, adjuva me.» Ad hæc Belisarius ita respondit: «Si, ait, avita mihi suppeditaret potentia, ferrem poscenti suffragia. Nunc autem incassum fundit preces, cum mei præsentia consulares viduaverit fasces. Verum tamen Christi Domini mei parens præcepto, non referens mala pro malo, auxilium illi laturus accingar ut potero.» Et simul, his dictis, ad conspectum properat novi principis, cunctis ut se sequerentur suis præcipiens pueris. Et pro foribus theatri stans conspexit eminus turbam se odientium cathedræ imperatoris Floriani circumstistere.

Conversus igitur ad eos qui secum erant; «En, inquit, fidissimi milites, adest omnibus votis expectata dies, ad capessendam ultionem ex inimicis. Vallatus est tyrannus caterva malignantium, qui se ei sociaverunt, freti improbitate morum. Nec dubitandum pari eos debere perire interitu, quos æquales reddidit malitiæ causa. Armate itaque dexteras vindices, et quod me videritis facere, vos quoque facite.» Post hæc introgressus, dum veluti adoraturus genu flecteret, evaginato ense falsi principis caput amputavit. Quod cernentes qui cum eo venerant districtis gladiis circumstantes fortiter ferire cæperunt. Turbati hi qui prius de permutatione dominationis sibi applaudebant, fugæ potius quam defensionis auxilium quæsiverunt. Caput Floriani, cum corona regni, Belisarius sustulit, veniensque ad Justinianum taliter ei locutus est. Æmuli, inquit, meæ tuæque salutis seminarium discordiæ inter nos ideo quam maxime sævisse visi sunt, ut et me exortem honoris redderent, et te, mei præsentia destitutum, contumeliis, uti nunc palam cernitur, afficeret. At tamen ego, his quæ adversariis suggerentibus contra me egisse cognosceris posthabitis, gratiam imperii lucisque regendo, quam illi ereptum ire voluerant, recolensque priora erga me beneficia tua hoc te nunc dignor munere.» His dictis, diadema

regni ejus imposuit capiti. Justinianus hoc modo imperio restitutus, sæpefatum Belisarium iterato patricium ordinans, adversum Gothos, qui Italiam inhabitantes Romanos graviter armis præmebant, dirigit.

CAPUT XVI.

De divo Benedicto.

His diebus beatissimus Benedictus Pater et prius in loco qui Sublacus dicitur (qui ab urbe Roma quadraginta millibus abest) et postea in castro Cassino, quod Haruin appellatur, et magnæ vitæ meritis et apostolicis effulsit virtutibus. Quo etiam tempore sanctissimus Agapitus, Romanæ sedis pontifex, ad regiam urbem profectus, Justinianum principem, in Eutythis sectam delapsus, ad veram et catholicam reduxit fidem; damnatoque Anthimo patriarcha Constantinopolitano, non multo post idem papa apud eandem urbem diem obiit. Cui successit in pontificatu Sylverius. Hic levatus est a tyranno Theodoro, qui apud Gothos regnum arripuerat, sine deliberatione decreti imperialis. Qui corruptus pecunia talem timorem induxit clero, ut qui consentiret gladio puniretur. Post menses duos nutu divino exstinguitur Theodorus, et elevatur Withigis rex. Tunc veniens Belisarius parcius in partes Siciliæ, audivit quod Gothi fecissent sibi regem, et inde per Campaniam properavit Neapolim, quam obsidere cœpit, quia cives Neapolitani noluerunt aperire ei. Qui pugnando civitatem introivit, et Gothos, quoscumque obvios habuit, neci tradidit, factoque maximo bello contra Withigem, ingressus est urbem Romam, et civitatem munivit. Tunc recolligens Withigis multitudinem Gothorum uno anno ita obsedit urbem Romam, ut nulli esset facultas egrediendi vel ingrediendi. Verum intra civitatem fame opprimente populum adeo ut aqua venundaretur pretio, pugne tamen maxime flebant a Belisario defendente Romanos vel civitatem adversus Gothos; quos etiam Ravennam fuga petere postmodum compulit.

CAPUT XVII.

De Vigilii diaconi conatibus.

Tunc Vigilius diaconus, qui apud Constantinopolim erat apocrisarius, animadvertit displicere Augusto et Augustæ damnationem Anthimi patriarchæ Constantinopolitani, et, volens sibi apud dominos rerum parare gratiam, persuarit Augustæ ut mitteret ad Silverium pontificem litteras hoc modo scriptas. «Aut ad nos, inquit, ne pigriteris venire, aut certe scriptis tuis revoca Anthimum in locum suum.» Quibus beatus Silverius perlectis ingemuit, et in hæc verba imperatrici rescripsit: «Licet hæc causa finem temporali meæ inferat vitæ, ego tamen, Augusta domina, rem hanc nunquam faciam, ut revocem hominem in damnata permanentem perfidia.» Hac de re indignata Augusta mittit Vigilium ad Belisarium, præcipiens ut inventa occasione Sylverium in exsilium mageret, Vigiliumque pontificem constitueret, qui se revocaturum Anthimum repro-

miserat. Hujus præcepti tenorem suscipens Belisarius: «Ego, inquit, voluntati principum contraire non audens, licet invitus, jussionem adimpleo. Sed hujus machinator sceleris iram non effugiet judicis cuncta cernentis.» Subornatis itaque testibus qui dicerent domnum papam Gothis civitatem simulque patricium tradere voluisse, jussus est præsentare se ad audientiam in palatium principis. Et ingredientem cum solo Vigilio Antonina patricia sic alloquitur: «Dic, domne Silveri, quid fecimus, ut nos tradere in manus Gothorum velles?» Adhuc ea loquente, ingressus Joannes, subdiaconus regionarius primæ sedis, tulit pallium de collo ejus induitque veste monastica. Qui apud Pontiam insulam in exilium relegatus, inibi confessor vita decessit. Vigilius vero in pontificali sede resedit. Iterato Belisarius cum Withige rege Gothorum dimicans, exercitum ejus maxima cæde labefactavit, ipsumque captum Constantinopolim triumphans perduxit.

CAPUT XVIII.

De Childeberto rege et beato Germano episcopo.

Verum Childebertus rex Francorum, ascito in auxilium Theodeberto, Theoderici filio, nepote suo adversus Clotarium fratrem suum pugnaturus ire disposuit. Nuntius ad Chlotildem matrem supradictorum properat regum (quæ tunc Parisius morabatur) asserens utrosque germanos fratres in mutuum perniciem exercitus adunare multitudinem. Quo comperto, mater filiorum condolens nequitia, materni affectus præstricta necessitudine, ad sepulcrum sancti Martini properat, et, lacrymarum effundens flumina, orationem fudit ad Dominum in hæc verba: «O bone, inquit, Jesu, qui discordes elementorum cursus fœdere sancto consocias, tu fratres, malo discordiæ temerantes jura naturæ, in unitatem pacis redire concede. Nec mihi obsit quod tales genui vel etiam educavi qui ignorent fratres et affectus nesciant propinquorum. Interemerint patruos, jugulaverint nepotes, non tamen eo usque fore processuros existimavi, ut quod nati sunt obliviscerentur. Tu modo, omnipotens Pater, qui naturæ auctor atque arbiteres, honestum inter germanos compone pactum; tu perturbatores pacis potentia tuæ virtute deterre.» Has illam preces pro natorum salute fundentem audivi. Omnipotens, cœlique a parte serena intonuit. Nam Clotarius periculosum ratus adversum duorum potentum regum copias prælio decernere, confugium in Aureliano pago, in loco qui Combros dicitur, fecit, donec aut animus erga se fratrum tranquillior, aut sibi ad resistendum virtus numerosiore suorum manu, qui jam jamque affuturi credebantur, esset paratior. Major autem spes ejus in Christi Domini virtute consistebat; cum ecce subito, in loco quo adversarii castra fixerant, matutino sub tempore audita sunt tonitrua mugire, imbres ruere, Fulgura vero per procellas dejecta tentoria rupere, equosque eorum in diversa egerunt. Porro militaris manus, solis

contra violentiam imbrum conlecta clypeis, misericordiam Domini efflagitatura humi prosternitur, utque moderatori quam merebantur vindictæ pœna ferireatur exorant, Quodque admirabilius est, in castris Clotarii nec spiritus flavit venti, nec pluviae cecidit gutta, nec ulla prorsus coruscationis apparuerunt signa. Tum demum, qui venerant exterminatum, legatos miserunt ad Clotarium, qui pacem peterent fœdusque perpetuum inirent. Quod ille volens concessit, et ex utriusque exercitus consensu utrinque discessum. Ita precibus Deo devotissimæ mulieris, matris videlicet suæ, ab imminente piaculo simul et interitu fratres erepti, immane facinus, quod mente conceperant, explere permissi non sunt. Fuere plerique læti, quibus placebat concordia germanitatis.

CAPUT XIX.

De reliquis Childeberti gestis.

Childebertus autem rex, qui anterioribus ut superius declaratum est, aunis Hispaniam ingressus Tolletum urbem cepit, Clotarium fratrem suum, cum quo fœdus firmaverat, sollicitavit in adjumentum sui; quo, ejus fretus societate, eandem provinciam sibi subactus aggredere. Quo cum valido exercitus adventante supplemento, viribus conjunctis, Cæsaraugustam usque accesserunt. A cujus urbis ingressi prohibiti. obsidionem adoriuntur. Et resistens oppidanis, cum summa vi utrinque decerneretur, tandem Hispani, ipsa obsidionis dispositione et Francorum feroci perterriti animositate, animos a prælio revocaverunt, ac, tota mentis intentione ad Christi misericordiam implorandum conversi, assumptis crucibus cum litanis murum obambulantes circuire cœperunt. Quod reges cernentes, aliquod maleficium eos exercere suspicati sunt, captumque quemdam ex rusticis sollicitius interrogant cujus religionis habitatores civitatis essent, aut quid urbem circumeundo præcantationis agerent? Quibus ille: «Cives, ait, Christiani sunt; nunc ut sui miseretur Dominus exorant.» Cui reges: Vade, inquit, dic episcopo urbis ut ad nos nihil hæsitans veniat. » Quem advenientem Childebertus taliter alloquitur: «Christianæ, inquit, religionis ac unius veri Dei vos agnoscentes esse cultores, parcere vobis decrevimus, si assensum nostræ petitioni tu, qui antistitis in hoc loco fungeris officio, præbens, nobis sancti Vincentii reliquias contuleris, qui in hac urbe, ut multorum sinceritas et signata veritatis verba testantur, eximius levita enituit.» Pontifex nil moratus, ejusdem incliti levitæ ac martyris stolam regibus offert. Quam illi condigno honore suscipientes, obsidionem juxta promissum solvunt. Et devastata omni provincia, cum spoliis et ingenti præda nativum repelunt solum.

CAPUT XX.

De Gothorum regum a suis nece, et Childeberti Francorum regis gestis.

Post Amalricum autem, Theodus Hispanias tenuit. Quo interfecto, Theudegillus successit. Hic dum inter

cœnandum alacritate ultra solitum utitur, extinctis cereis a suis occiditur et Agila regnum arripuit. Gothi vero jam olim vitium hoc in consuetudinem verterunt ut, dum eis rex proprius displicuerit, a suis interimatur. Verum Childebertus acceptam beati Vincentii stolam Parisius defert, ædificatamque solo tenus basilicam nomini ejusdem sancti levitæ ac martyris dedicari fecit. In qua non minimam vasorum partem, quæ eum a Toletis asportasse supra memoravimus, cum capsis evangeliorum, cruces quoque mirifici operis aliaque devotus excellentissima contulit munera.

CAPUT XXI.

De Theodeberti in Italiam expeditione.

Childeberto itaque cum fratre Clotario Hispaniæ partes aggrediente, Theodebertus, Theodorici regis filius, memoratorum nepos regum, in Italiam cum maximo suorum equitatu contendit eamque ab Alpibus usque ad maritimorum confinia locorum pervagatus tributariam effecit et ad propria reditum maturans Bucellenum ducem ad pervadendum Siciliam et reliqua Italiæ finitima reliquit. Qui, Tyrreno mari transfretato, Siciliam maxima ex parte subegit, castraque vel urbes Italiæ pervadens, ex subjugarum præda nationum xenia Theodeberto mittebat regi.

CAPUT XXII.

De sancto Benedicto.

Hujus principis temporibus, a Cinnomannica urbe legati ad castrum Cassinum profecti, beatissimum Patrem Benedictum, post eremiticam, ut præmisimus vitam in illo sancto degentem cœnobia, omnigena poposcerunt prece, ut fratres in monastica probatos conversatione ad occidentales dirigeret partes, a quibus leni jugo regulæ illis ab ipso traditæ Gallicana subderetur cervicositas. Qui gratanti animo dilectum suum discipulum Maurum ad has nostras direxit regiones eique sanctissimum sui obitus diem imminere prædixit, evidentissime designans eo sua sacratissima transferenda fore membre quo charitatis vinculo sibi unitum mittebat alumnum. Inclytus ergo Domini levita Maurus, iter ad Gallias agens, dum in pagum devenisset Antissiodorensem, die qua Dominicæ cœnæ ex more in terris celebrabatur sacra solemnitas, ad monasterium sancti Romani, nutritii quondam Patris Benedicti, divertit. Cujus gratuita colloquutione laborem longinqui itineris allevans ei in proximo esse denuntiavit diem, quo beatus Pater cœlestem gaudens scanderet ad patriam. Et ecce nocte illa quæ sanctum præcedebat diem Sabbati, quo vigilia resurrectionis colitur Christi, scilicet xii Kalend. Aprilis, subito raptus in spiritu vidit viam palliis stratam ac innumeris coruscantibus lampadibus ab ejus cella ad cœlum usque pertendere, quodque eo tramite dilectus Domino cœlum Benedictus scanderet, angelum sibi dicentem audivit. Et ad se reversus, lacrymas votivæ visionis effundens, quæ sibi revelata fuerant sancto Romano aperuit ac participem cœlestis eum faciens gaudii, sanctum

PATROL. CXXXIX.

A cum eo exsultans celebravit Pascha. Gloriosus etenim in sanctis Deus assidue sibi placitos mirificans famulos, huic egregio Patri excellentius cæteris jure præbuit iter ad se perveniendi, qui, in convalle positus lacrymarum, ascensiones virtutum in corde disposuerat suo, scalam Jacob, per quam ascendentem angeli monstrati sunt, suis proponens sectandam sequacibus. In cujus autem, ut pace omnium loquar sanctorum, non dicam martyris, verum et apostoli transitu, tam innumeris tamque divini fulgoris splendens apparuit via luminaribus vestibisque ornata nuptialibus. Neque enim in eo calle textile credendum est apparuisse pallium, quo æternæ incorruptionis migrabatur ad regnum.

B Nil porro mirandum hunc divinæ latorem legis hanc in assumptione spiritus promeruisse gloriam, qui corruptibilis adhuc circumamictus tegmine carnis, tantis effulsit miraculorum signis, ut nisi vir toto venerabilis orbe, papa videlicet Gregorius, ejus esset vitæ relator simulque assertor eximius, profecto ab infidelibus quibusdam mirandis derogaretur actibus. Verum ut præteream quod adhuc puerulus eremum petiit intrepidus, quod, ut quidam propter ipsum ait sapiens, nec Martinus toto nominatus in orbe fecisse dignoscitur, illud certe non omittendum quod, post multiplicia charismatum dona ab omnipotente sibi concessa, tribus admirandis, nec sæculo antea cognitis, resplenduit miraculis. In eo namque quod solo intuitu ligati solvit vincula rustici, quodque sub momento, quasi sub solis radio, universus ante conspectum ejus collectus est mundus; sive quod strata palliis ac innumeris coruscantibus lampadibus via, ad polorum subvectus est alta, neminem illi puto conferendam sanctorum, Magna porro nobis, si dissimulare nolumus, est indicta probitatis necessitas, quibus donatum est tantum ac talem in præsentiarum habere patronum, ut ab illius nunquam pro posse magisterio discedentes, quæ audivimus ab illo et mentis oculis vidimus in illo sectemur. Aderit pro certo nobis utque quondam corporales rustici nexus, sic nostrorum solvet ligamina peccaminum, et quorum in contemplatione totius orbis creditur elegisse domicilia, eorum, si devote illi adhæreant, animas sua sequentes vestigia, cum magno divini luminis splendore, in æterna deducet habitacula. Hujus sane Patris vitam, ut prædictum est, beatus scripsit papa Gregorius; cujus flores eloquii in sancta universali Ecclesia velut aurum refulgent. Sed et Odo venerabilis abbas hujus Floriacensis monasterii, in quo sæpe nominandus corpore requiescit Pater Benedictus, ipsius memoriam in quodam sermone mirificis extollit laudibus. Nos vero pro amore tanti patroni nostri his prælibatis, ad Historiam recurramus.

CAPUT XXIII.

De Belisarii reliquis gestis et nece.

Belisarius igitur, qui jam secundo ad Africam transiens Vintharith Vandalorum regem rebellionis insimulatum sub dolo pacis interemerat, residuosque

22

Vandalorum reipublicæ jugo substraverat, audito A quod Franci Italiam infestarent, Romam redire maturato contendit. Et civitati appropinquans, cum magno omnium utriusque sexus lætitia susceptus, obtulit beato Petro per manus papæ Vigilii auream crucem centum librarum, pretiosissimis gemmis exornatam, in qua suas descriperat victorias. Indeque ad bellum retractus Francorum, dum paucitatem gentis contemnit virtutemque ignorat, paucis et ipse assumptis pugnam non dubitavit committere. Sed Romanis pro salute et libertate. Francis pro adipiscenda gloria certamen erat. Et quia eo se gloriosiore sperabant reportare triumphum, si totius orbis victores Romanos vicissent, mori potius quam loco cedere elegerant. Inito itaque prælio, dum neutra acies alteri cederet, tandem Romani salutem, B pro qua aliquandiu substiterant, deperire sibi intelligentes, dum fortissimos quosque suorum bello oppetere cernerent, paulatim se certamini subtrahere cœperunt. Ita vir strenuissimus Belisarius, a suis desertus, ab hostibus circumventus, nequidquam fortiter faciens extinctus est. Et qui multarum sub triumpho gentium captivos adduxerat reges, a duce non dicam imperatoris aut regis, verum tetrarchæ Francorum victus, vita cum nominis sui privatus est gloria.

CAPUT XXIV.

De beato Gregorio Lingonensi et castro Divionensi.

Erat tunc temporis beatus Gregorius Lingonicæ urbis præsul summus. Sed quia hujus pontificis meminimus, dignum est ut situm Divionensis castri, ubi maxime morabatur, pandamus. Est denique illud castrum in campi pianitie muris firmissimis circumdatum, turribus triginta tribus honestatum, terras habens fertiles, per quas a meridie Osearus haud procul a muro fluit, piscibus dives. Ab aquilone alter fluvius per portam ingreditur, ac sub ponte decurrens perque aliam portam egrediens, molendinos summa vertit velocitate. Murus ad viginti pedes quadris ædificatus lapidibus, desuper minores superpositos habens lapides, in altitudinem pedibus xxx, in latitudinem xv, porrigitur. Portæ ibi quatuor, a quatuor plagis cœli. Quod cum tantæ sit magnitudinis, cur urbis vocabulo caruerit mirum habetur. Hoc quidem ab Aureliano imperatore D constructum antiquitas asseruit.

CAPUT XXV.

De Chrotildis obitu et Clotarii progenie.

Interea bonæ mempræ regina Chrotildis, uxor Clodovei, quondam magni regis, piis, quoad vixit, intenta operibus, apud urbem posita Turonicam migravit ad Dominum plena dierum. Cujus corpus, a filiis ipsis Childeberto ac Clotario regibus cum magno psallentium choro exinde sublatum Parisiusque delatum, in sacraria basilicæ sancti Petri juxta latus viri sui est sepultum. In eadem etiam orationis domo beata Genovefa humata quiescit. Theodebertus quoque, rex Austrasiorum, febre valida vexatus, diem clausit anno regni sui xiii.

Hic, exorante Desiderato Viridunensi episcopo, civibus ejusdem urbis octo millia solidorum, qui annuatim exinde ejus inferebantur thesauris, largissima benignitate ad restorationem concessit civitatis. Fuit idem rex egregie moratus cloquioque affabilis. Qui beatissimum Maurum in quadam parte regni sui, in Andegavensi videlicet pago, monasterium construentem, quod Glannafolium antiquitus dictum est, mirifice coluit, prædiaque ingentia cum aliis regiæ munificentie donis per semetipsum ad eundem accedendo locum benignissime contribuit. Successit ei Theobaldus filius ejus, vir quidem Deo deditus et servos ejus unice diligens, sed in suos crudelis. Cujus tempore stella ex adverso veniens in lunam ingressa est. Tunc quoque uvæ in arbore, quæ Sambucus dicitur, natæ sunt, et flores ipsarum arborum, quæ nigra proferre solent grana, botros protulerunt. Gravis eo tempore ac solito asperior hiems facta est, ita ut torrentes congelati pervium super se populis iter præberent. Aves quoque rigore astrictæ vel fame, absque ullo hominum dolo, immersæ nivibus capiebantur. Hic accepit uxorem filiam Waconis, regis Longobardorum, Walderadam nomine, suæ sororem novercæ. Qui cum per octo annorum curricula strenue susceptum gubernasset regnum, vita decedens, principatum gentis quam regebat, cum thesauris, Clotario dereliquit habendum. Huic vero Clotario fuerunt virilis sexus filii, ex diversis conjugibus orti, numero septem et una femina. De Ingunde quidem, Guntharius, Childericus, Cherebertus, Guntrannus, Sigebertus et Clotsinda filia. De Charagunde vero, sorore Ingundis, habuit Chilpericum. Amore denique Ingundis ductus, Charagundem ejus germanam sibi in matrimonium copulaverat. De Gunsinde autem genuit Chrannum.

CAPUT XXVI.

De odio Francorum in Parthenium.

Tunc temporis Franci Parthenium in palatio regis Theodoberti quondam potentem, qui eos tributis onere valde presserat, immensis persequerentur odiis. Qui cum se cerneret non posse evadere, duos rogat episcopos ut se Treviris deducant sævientisque populi seditionem sua prædicatione sedent. Quo dum una cum eo eunt, una noctium cœpit prædictus vir dormiens voces emittere, dicens: « Heu! heu! succurrite, qui adestis. » Expergefatti circumjacentes rogant, quid esset? Respondit ille vidisse se Ausanium quondam amicum suum, ac Papiam uxorem propriam, quos olim zelo ductus occiderat, vocantes se ac vi compellentes et dicentes: « Veni, ut ante Deum de injusta nece nostra nobiscum contendas. » Tandem venit Treviris et episcopi turbatum populum sua volebant linire oratione. Cum nequirent, Parthenium in ecclesiam ductum uni arcæ immiserunt, sternentes desuper vela ecclesiæ. Cumque populus scrutata basilica recederet, frendens quod non inveniretur, unus e turba exclamat: « En, inquit, arca, ubi non est quæsitus noster

adversarius. » Statimque e reserata arca extrahitur ac lapidibus ad columnam ligatus perimitur. Fuit vero in sumendis cibis avidus. Sed quæ sumebat hausto aloe statim egerebat, ut alia citius sumere posset. Strepitum quoque ventris in publico sine ulla emittebat verecundia.

CAPUT XXVII.

De Clotarii edicto et expeditione in Saxones.

Proposuit autem Clotarius edictum, ut cunctæ Ecclesiæ Galliarum fisco tertiam partem solverent fructuum. Quod, resistente Injurioso pontifice, in ipso exordio tentamentorum est cassatum. Post hæc idem Rex in Saxones rectum iter direxit, qui assiduis excursionibus Francorum devastabant fines. Quibus super Wiseram fluvium bello subactis, Thoringos quoque, eo quod Saxonibus auxilium tulissent, depopulatus est. Denuo Saxonibus rebel-
lare parantibus, Clotarius adversus eos exercitum movet. Verum Saxones superioris belli plaga humiliati, per legatos commissorum postulantes indulgentiam, de cætero emendationem pollicentur suarumque rerum omnium partem mediam, exceptis conjugibus ac liberis, loco offerunt pignoris. Quod Franci despectui habentes, prælium adoriundum putarunt. Coacti Saxones manum conserere, tanta in Francos strage bacchati sunt ut vix pauci Clotario regi superessent ad fugæ potius societatem quam ad præliandi subsidium.

CAPUT XXVIII.

De Chranno et ejus gestis.

Erat præterea Clotario filius, nomine Chrannus, corpore quidem elegans, sed mente levis, dolis nulli versutorum secundus. Huic animus inquietus, prompta audacia, cui pater vices suas per Aquitaniam commiserat. Ast illius effera vis animi eum ut regem agere non sinebat. Tyrannica denique ad-actus crudelitate res aliorum rapinis diripiebat. Quapropter pater eum, legatione directa, ad se evocare curavit ut insolentiam qua tumebat modesta increpatione redargueret. Ille mandatis patris posthabitis, Parisius ad Childebertum summo studio contendit, ea propositi intentione ut ad genitorem nunquam rediret. Abducere vero amicos regios parentesque festinabat et præcipue Childebertum patris germanum. Quem etiam in tantum ab eo alienum effecerat ut fratris vitam appeteret; Chranno lactis sanctorum pignoribus sponte promittente quod patris perpetuus existeret hostis. Perpetratumque foret facinus magnum ac memorabile, fratre in mortem fratris conspirante, si Deus non impedisset et Childebertus matura morte non oppetiisset. Composito namque cum Childeberto fœdere, Aquitaniam iterum repetit, omnia per quæ primum ierat subactus. Post quem pater, Saxonica occupatus expeditione, ire non valens, Charibertum ac Guntrannum filios cum exercitu eo dirigit. Quem illi, per Arvernium secuti territorium, in Lemovico jam eo assecuto castra super montem Nigrum constituerunt miseruntque ad eum ut quæ pervaserat

redderet. Quod dum ille se facere sponderet nec tamen faceret, ipsi contra eum pugnaturi aciem direxerunt. Quibus cum ille haud segnius obviam iret, orta tempestate ab hoc sunt repressi facinore. Post hæc Chrannus per subintroductas personas fratribus insinuari facit patrem bello oppetiisse Saxonico. Illi, pro vero dictum arbitrati, Burgundiam citato repetunt calle. His abeuntibus, Chrannus post eos iter dirigens, capta Cabilonensi urbe ad castrum properat Divionense, ubi quidam clericorum, curiosi quid Chranno accideret, super altare tres posuerunt codices, id est, Prophetarum, Epistolarum Apostoli ac Evangeliorum. Oratione ergo ad Dominum facta, aperto Prophetarum libro hunc primum reperere versiculum : *Auferam maceriam ejus, et erit in desolationem pro eo quod debuit facere uvam, fecit vero labruscas (Isa. v, 4-5)*. Reserato etiam Apostoli codice hoc invenerunt : *Cum dixerint : Pax et securitas, tunc repentinus eis veniet interitus (I Thess. v, 3)*. Dominus autem in Evangelio ait : *Qui non audit verba mea assimilabitur viro stulto qui ædificavit domum suam super arenam, etc. (Matth. vii, 26)*. Et hæc quidem de Chranno ostensa sunt.

CAPUT XXIX.

De Childeberti post regni fraterni afflictionem morte.

Childebertus vero æstimans fratrem a Saxonibus interfectum, Remis accedens cuncta incendiis ac rapinis vastavit. Tunc duæ locustarum acies per Arvernum ac Lemovicinum in campum transiere Romaniacum : ubi, commisso inter se prælio, magnum reliquere acervum locustarum infectarum. Cæpta Chranni celeri destituuntur obitu Childeberti. Nam idem rex post diutinam regni functionem febre vexatus moritur, ac Parisius in ecclesia sancti Vincentii, quam ipse fabricarat, sepelitur. Ejus regnum vel thesauri ad Clotarium lege redierunt.

CAPUT XXV.

De Chranni conatibus et Clotarii clementia et pietate.

Destitutum se Chrannus tanto parricidalis flagitii consorte animadvertens, ad Conabum Brittonum principem confugit, recidivaque reparare bella tentabat. Cui nobilitas conjugis odiorum suppeditabat materiam quod præemineret prosapiæ claritudine. Ei nomen Calte, Willecario genita, Aquitanicæ duce. Qui, videlicet Willecarius, minis Clotarii territus, quibus Chranno favisse arguebatur, tutelam basilicæ sancti Martini expetiit; quam pridem et Austrabius, alter dux, expetierat. Persecutoribus quærentibus eum exinde avellere nec valentibus, ad motis ignibus pariter cum ipsa orationis domo flammis est crematus. Quam Clotarius solerti industria venustiori donavit gratia stannoque ejus operuit tecta. Non dissimulandas autem filii arbitratus injurias, inde quanta potuit suorum manu Britanniam est ingressus. Occurrit ei Chrannus cum Conabo Brittonum rege, barbarorum agmen ductante. Ubi ad certamen ventum, tentato utrinque agmine, ubi neque Chrannus pecunia conductos desciscere a fide vidit

Britannos, neque Clotarius filium erga se suscepta deposuisse odia suosque ad belli paratos certamina, armis decernendum æstimaverunt. Tunc Clotarius in incerto belli positus, lacrymis suffusus ora, Christum exorat in hæc verba : « Christe, inquit, Deus, qui occulta hominum solus agnoscis, precibus nunc adesto meis, justi exercens examen iudicis. Etenim quod nulli justo, maxime tibi omnium Cognitori rerum, veniabilis Chranni nequitia possit videri satis certus sum, ideo quod, naturalis oblitus gratiam pietatis, hostili animo contra vitam insurrexit patris ; et quod, fraude machinatus, occulte nequivit efficere, id nunc palam illatobello contendit explere. Dumque unius decrepiti senis accelerare quærit exitium, non dubitavit morti exponere tantarum innumerositatem gentium. Et certe regnandi spem dederam, cum vivens tuendæ ei Aquitanis sollicitudinem mandaveram. Sed morantem non passus est, nec exspectavit regnum, nisi parricidio adipisceretur. Respice ergo, Domine, de cælo, et iudica iuste, illudque iudicium exerce quod contra Absalon, patri David quondam infestissimum, exercuisti. Non ego quidem David, sed tamen fide non degener. Credit ille mundi Redemptorem venturum, credo et ego venisse, æquique arbitrum sæculi iudicem futurum. » His intentum precibus audivit omnipotens Deus. Nam superior bello factus, Britannos usque ad refugia navium, quas ad hos usus paraverant, ut, si adversa bellorum forent, eo se conferrent, persecutus, maximam ex eis stragem dedit. Chrannus quoque ipse, dum filias pariterque uxorem captivitati subducere gestit, ab exercitu captus patrique præsentatus, jussu ejus in cujusdam pauperulæ casa super scamnum extensus orarioque sugillatus, ibidem cum conjuge ac filiabus igni est concrematus. Hoc modo justæ exsolvit pœnas ultionis insidiator patris, qui se omni evacuaverat pietate. Perit quidem non optando patribus officio, sed non dissimulando. Cui ille parceret, qui saluti paternæ, quantum in se fuit, non pepercit ? Hunc itaque improbitatis suæ finem Chrannus invenit.

CAPUT XXXI.

De Longobardorum regibus et Totila Gotho.

Clotario autem Francorum tenente principatum, Longobardorum genti Alboin præerat, qui non multo post tempore Longobardos in Pannoniam deduxit. Gothis autem, qui Italiam incolebant, post Withigis, Badula, qui et Totila dictus est, præfuit. Qui ad beatissimum veniens Patrem Benedictum, cujus supra meminimus, ab eo et arguendo commonitus, et commonendo a suæ crudelitatis immanitate est emollitus. Cui idem vir Domini quod mare transiturus, Romam ingressurus, ix annis regnaturus, decimo esset moriturus prædixit.

CAPUT XXXII.

De Vigilii papæ et Theodoræ Augustæ controversia.

Vigilius etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsul, qui eo quo commemoravimus modo in locum sanctissimi subrogatus fuerat Silverii, legationem sus-

cepit Theodoræ Augustæ in hunc se habentem modum : « Veni, et adimple nobis quæ prona voluntate promisisti de Patre nostro Anthimo, et revoca eum in pristini gradus honorem. » Ad hæc rescripsit Vigilius : « Absit, dicens, hoc a me, domina Augusta. Prius locutus sum male et insipienter. Nunc autem nullo modo tibi consentio, ut revocem hominem hæreticum et anathematizatum. » Quo audito, Augusta misit Anthimum scribonem cum valida militum manu Romam, præcipiensei ac dicens : « Vigilius, inquit, Romanum pontificem nostris sanctionibus rebellem, decernimus ut navi impositum ad nostrum deduci facias conspectum. Nec cujuslibet basilica sanctorum defensionis ei sit adjumentum, excepta ecclesia Principis apostolorum. » Anthimus, Romam profectus, memoratum papam, dum missarum solemnias in oratorio sanctæ Cecilie x Kalend. Decembris celebraret (erat quippe dies festus ipsius sacræ virginis), munera populo erogantem tenuit navique imposuit, ut Constantinopolim deduceret. Quem populus Romanus proficiscentem usque ad navim prosecutus, postulat ut benedictionem illis daret. Qua tradita, mota est navis. Non defuere tamen, quos injusta expulsio Silverii in odium ipsius excitaret. Hi lapides post illum, vel quælibet telorum genera sors obtulerat, jacentes, in hunc modum ei conviciabontur : « Fames tua tecum, mortalitas tua tecum. Mala intulisti Romanis, mala reperias quo vadis. » Aliqui sane ex fautoribus ipsius comitatu ejus adæserunt.

Qui per Siciliam iter faciens, in civitate Cathinensi quosdam ad sacros promovit ordines, quibus tuendæ Romanæ Ecclesiæ delegavit curam. Ipse navigio Constantinopolim usque devectus, ab imperatore et clero urbis honorifice susceptus, per biennium inibi est detentus. Imperatore communionem Anthimi ab eo exigente cautionemque manus ejus, qua id se facturum sponderat, ostendente, ad hoc usque altercatio processit ut diceret papa Vigilius : « Ego quidem ad clementissimos reipublicæ moderatores Justinianum eique conjunctam æstimavi me venisse Theodoram. Sed Diocletiano ac Eleutharia moribus reperi crudeliores. Verum quia Christus me vobis pro commissis adjudicavit peccatis, patiar quidquid est miserrimum, dum vos jusseritis quidquid est immanissimum. Haud enim rependitur meritis meis congrua vicissitudo, dum majora his mea mereantur facinora. Matura ultio flagitii subest, et digno convenior expulsionis Silverii pretio. Neque porro Dei oculum tam impii machinator sceleris præterire poteram. » Et quidam familiarium principis prope astans, alapam in faciem pontificis dedit, dicens : « Homicida, nescis cui loqueris ? An putas ignorare nos, dedisse te alapam notario tuo, qui et continuo cecidit exanimis, et filium viduæ Hasterium, cui neptem tuam dederas Vigiliam, jussu tuo fustibus usque ad supremum labefactatum exitium, papamque Sylverium

factione tua exsiliatum? Quo ille audito, pertimuit, solique Deo spem suam committens, in basilicam sanctæ Euphemie confugit tenuitque columnam altaris. A qua avulsus, fune colla ligatus per totam circumduci urbem jubetur atque ad vesperam ergastulo claudi, ubi modicum quid panis et aquæ ei quotidie tribuebatur. Postmodum suggerente Narsete Romanarum partium duce, vinculis ab imperatore levatus ac simul cum clero suo Romam redire permissus, ubi Syracusas attingit, calculi languore fatigatus defecit. Cujus corpus Romam delatum ac ad sanctum Marcellum via Salaria est humatum, succedente ei Pelagio in pontificatum.

CAPUT XXXIII.

De Romæ a Totila obsidione et Romanorum ad Justinianum confugio.

Totila quoque, rex Gothorum, deprædata Sicilia regressus, Romam obsidione cinxit. Cujus cives tantam tunc famis penuriam passi sunt ut cibi inopia coacti natorum suorum carnes edere vellent, fessis diutina pugna simulque inedia Romanis nec valentibus mœnia tueri, Totila a parte Hostiensi urbem irrupit; qui, parcere potius Romanis quam eos perdere malens, per totam noctem, qua victor urbem intravit, quosdam suorum buccinis clangere jubet: « Ut cives se a Gothorum gladiis aut ecclesiis tuerentur aut quibusque modis occulerent. » Habitavitque aliquantum temporis cum Romanis, plus paternæ pietate circa eos usus quam tyrannica crudelitate. Hanc illi, ut concedatur, animi benignitatem, qui nimie antea crudelitatis extiterat, beati Patris Benedicti (quem olim, ut prædictum est, audierat) monitio contulit. Aliqui sane ex senatoribus, Romani quondam glorias nominis, tunc autem miseræ reliquie desertæ civitatis, Constantinopolim Justinianum principem adierunt supplices, adversum Gothos auxilia poscentes. Turbatus gravi nuntio Cæsar, rebus in Hesperia minus prospere gestis, Narsetem ennuhum, cubicularium vero suum, expertum belli virum, omni militiæ quæ in Italia erat præfecit. Ille propere (neque enim differendi tempus dabatur) cum lecta pube, transmisso Mediterraneo freto in Latium contendit, et junctis sibi Longobardorum auxiliis cum Gothis prælio conflixit. Totilaque rege interfecto Italiam ab eorum dominatione eripuit.

CAPUT XXXIV.

De bello Buccelleno duci ab Narsete illato.

Buccelleno etiam duci Narses bellum intulit, quem Theodebertus, rex Francorum, ut supra memoravimus, cum Italiam introisset, reversus ad Gallias, cum Amingo alio duce ad eam subjiciendam reliquerat. Qui Buccellenus, interempto Belisario, dum pene totam Italiam direptionibus vastaret et regionibus Francorum de manubiis subjectorum hostium munera copiosa conferet, in Campania hiematurus in loco, cui Tannetum nomen est, dysenterie morbo laborans, bello gravi a Narsete superatus extinctus

est. Amingus vero dum Widin Gothorum comiti, contra Narsetem rebellare paranti, auxilio esse non dubitaret, utrique Narsetis virtute vincuntur. Widin captus Constantinopoli exsiliatur. Amingus, qui ei auxilio esse voluerat, Narsetis gladio perimitur. Tertius quoque Francorum dux, nomine Leutharius, Buccelleni germanus, dum multa onustus præda repedare festinat ad propria, iter Veronam ac Tridentum juxta lacum Benacum propria morte defunctus est. Habuit nihilominus Narses certamen adversus Sisuald, Brentorum regem, qui adhuc de Herulorum stirpe remanserat, quos secum in Italiam veniens Odoacer adduxerat. Solus quippe Sisuald de Herulorum gente restiterat. Huic Narses fideliter sibi primum adhærenti multa beneficia contulit. Sed novissime superbe rebellem et regnum dilatare suum per Italiam cupientem bello superior cepit celsaque de trabe suspendit. Hic Narses prius quidem cartularius fuit: deinde propter virtutum merita patriciatus honorem promeruit. Erat vero vir piissimus, religione catholicus, in pauperes munificus, in recuperandis sanctorum basilicis sæpe studiosus, vigiliis et orationibus adeo intentus ut magis precibus Deo profusis quam armis victor foret bellicis.

CAPUT XXXV.

De Alboin Longobardorum rege.

In illis diebus, Alboin filius Aldoin Longobardis præfuit. Hic, vivente adhuc genitore, cum Turismodo, Turissendi Gepidarum regis filio bello conflixit. Et cum summa vi utrinque decerneretur, Alboin Turismodum, spata cervice tenus percussus, ad terram dejecit mortuum. Turbati Gepidi, quod regis filium, per quem maxima ex parte prælium substiterat, interemptum conspiciebant, in fugam versi sunt. At vero Alboin, patrata victoria, ad patrem lætus rediit. Nec multo post ei vita decedenti in regnum substitutus est.

CAPUT XXXVI.

De Cautini facinore et sancti Medardi transitu et sepulcro.

His diebus Cautinus, Arvernæ urbis episcopus rem inauditam fecisse memoratur. Erat in ipsa urbe Anastasius quidam nomine, officio vero presbyter, ingenuus genere. Hunc frequenter pontifex, nunc precibus, nunc minis compellebat ut proprietatem suam, quam per chartas gloriosæ memoriæ Chrotildis reginæ possidebat, cum ipsis chartis ei dono daret. Quo omnibus modis renuente, episcopus a villa ad urbem deductum custodibus legavit inedia afficiendum, ni petita compleret. Sed ille forti animo resistebat, dicens sibi melius esse ad tempus fame affici quam traditis rebus filios exhæredare. Erat apud basilicam Cassii martyris crypta, et in ea sarcophagum cujusdam magni hominis ex Pario marmore factum. In hoc igitur mausoleo, ex jussu episcopi, cum mortuo vivens sepelitur presbyter operiturque lapide, datis custotibus qui eum custodirent. Verum presbytero, tanquam altero Jona, orante ad

Dominum, custodes inedriati vino vertitur in somnum. Quod ille intelligens, brachiis, quæ tantummodo libera propter magnitudinem sepulcri habebat operculum ad unam impulit partem reseratoque aliquantulum, loculo caput erexit et sic toto pectore aditum egrediendi sibi paravit. Gravabatur autem, ut ipse postmodum asseruit, nimio fetore, qui ex putrefacto emanabat corpore. Itaque sepulcro liber, ad ostium cryptæ properat. Fiebant enim hæc in initio noctis. Quos obseratum inveniens et inter rimas prospiciens, videt hominem cum securi prætereuntem. Hunc leni surro evocans rogat ut aditum securi reseret. Quo impetrato, presbyter progreditur liber, rogans virum ne de se cuiquam indicaret, ac demum ad domum suam indeque ad regem Clotarium properat. Cui cum causam enarrasset

suam, rege ac optimatibus dicentibus quod nec Herodis vel Neronis tempore talia fuerunt gesta, jubetur adduci episcopus. Qui dum istud se jussisse negaret, a presbytero convictus confususque abcessit. Presbyter vero res suas tenuit. Quo tempore, beatus Medardus, Vermandensis episcopus, plenus virtutibus, migravit ad Dominum. Cujus corpus Clotarius rex honorificentissimo recondidit mausoleo.

CAPUT XXXVII.

De Clotarii regis donationibus, et piis operibus, obitu ac hæredibus.

Idem vero inclytus rex Francorum Clotarius, ad suffragia egregii confessoris Martini in tutelam sibi exposcenda, Turonis abiit. Multus ibi pro sua salute suorumque peccaminum abolitione Domini ac sanctorum ejus precator et clarissimis donis eidem sacro loco regia liberalitate impartitis, in ditandis et

aliis cœnobiis sanctorum munificentissimus existit. Indeque venationis gratia exercendæ, cujus studiosos fore Francos supra meminimus, Cociam silvam ingressus, dum supra vires corporis, quod senectus debilitaverat, induiget exercitationi, animo validior quam corpore, comminuit omnem suæ vigorem salutis ægritudinemque contraxit gravem. Febris erat vehemens, continui ac sine ulla intermissione viscerum dolores. Dum cruciatur atque alternis vicibus, nunc frigus, nunc calor membra exagitant, inter ægra suspiria quæ mens extorquebat sibi male conscia hæc iterabat verba: « Vaa, vaa, quam magnus est Rex ille cœlestis, qui sic humiliat sublimes terræ reges. Iste cum sit immortalis, melior est quovis orbis terrarum principe mortali. Quod si melior et potentior: et si potentior, ergo et misericordiæ largitor. Qui non, ut multi hominum, mortibus delectatur reorum; sed misericors ac miserator pœnitentiam amplectitur peccatorum. Illius igitur clementiæ munus totis est exoptandum affectibus deque ejus miseratione nunquam desperandum. » Inter hos atque hujusmodi sermones finem imperii edidit, corpus terræ, regnum filiis derelinquens, per quinquaginta et unum annos potestate functus, perpetua ac emper in majus augmentata. Filiis regni hæredibus hujusmodi vocabula: primus, Cherebertus; sequens, Guntrannus; tertius, Chilpericus; quartus, Sigebertus, vocati. Sepultusque est in basilica Sancti Medardi. ut ipse jussisset; quæ triginta et eo amplius millibus ab eo loco, in quo finem vitæ invenit, aberat, magno obsequio per tantum spatii deductus filiorum, seu etiam psallentium clericorum.

Explicit liber secundus.

INCIPIIT LIBER TERTIUS

CAPUT PRIMUM.

De Chilperici regis cum fratribus disceptatione super hæreditate paterna.

Sepulto Clotario, varia est inter filios ejus sorte regnatum. Siquidem Chilpericus (cui inter fratres mens promptior) non contentus cum cæteris partem ponere fratribus, thesauros patris Parisiaca in urbe reconditos rapit, ad Francis (quos avidiores fore pecuniæ persensit) pretio sollicitatis, apud eos regnum arripuit. Verum conjuncti fratres improvida irruptione eum a civitate deburtavere. Dehinc conditionibus pacis consentientem evocant totumque regni corpus quadripartita sectione ex æquo hi quatuor fratres partiuntur. Et Chereberto quidem, qui et Aribertus dictus est, Parisiorum urbs, quondam Childeberti, sorte provenit; Guntranno Aurelianensis, regnum videlicet Clodomiri; Chilperico Suessionensis assignatur civitas, caput et ipsa regni paterni; Sigeberto autem Mediomatricum, quæ et Metis, cessit, Theodorici patris quondam subjecta dominatui. Urbs famosa et inclyta, ac ideo inter cæteras

urbes Galliæ haud mediocri semper habita loco. De qua quid in veterum reperimus libris, paululum intermissa re cœpta, in medium proferamus. Cum gens Vandalorum junctis sibi Suevis et Alanis Gallias depopulatum ire destinavisset, Chroco rege ipsorum a matre sua quærenti quid faciendo Magni nomen obtineret, illa ad eum: « Si, inquit, filii, famus in orbe esse cupis, magnarum ædificia ædium a majoribus exstructa destrue egregiasque urbes destruens eorum incolas gladio exstingue. Neque enim meliora prioribus potes condere habitacula aut bellando nominis tui gloriam amplius propagare. » Cujus ille responsi non segniter exsecutor extitit ac si divino oraculo non hominis voce dictum fuisset. Nam apud Maguntiam ponte Rhenum transiens, primo ipsam urbem miserabiliter delevit ac demum cursum itineris Metis deflexit. Cujus muri, nocte quæ diem adventus ejus præcedebat, divino nullo sponte ruentes, viam irrupturis aperuerunt. Incertum utrum hanc divina indignatio flagitiosis et impœnitentibus invexerit calamitatem civibus, an

forte ut infandissimi homicidæ justa acceleraretur A perditio, quo cælestia autumans opitulari sibi suffragia eo contenderet ubi nefandi ausus merita lueret supplicia. Civibus denique Metensibus usque ad interfectionem pene pessundatis, Treviris properat. Treverici in arenis civitatis præsidio locato, conatibus ejus restiterunt. Chrocus Treviris infecto negotio, Arelas expugnare nisus, a quodam milite, Mario nomine, captus, per civitates quas everterat ductus, pœnis excruciatu interiiit. Sed de his satis dictum.

CAPUT II.

De Chereberto, qui et Aribertus dictus est.

Cherebertus, qui et Aribertus, rex Parisiorum, Ingobergam duxit uxorem. Huic erant ancillulæ duæ. Nomen uni Marcovefa, altera vocabatur Merofidis. Harum amore rex ita deperire cœpit ut uxorem ejiceret Ingobergam, et eas ambas in locum ejus substitueret. Pro qua re a beato Germano, præfatæ urbis episcopo, increpatus, nec correctus, utrasque cum filio, quem ei una earum genuerat, divinitus percussas se perdidisse indoluit. Ipse quoque, non post multum temporis, in Aquitania apud castrum Blavia vitæ finem sortitus, in basilica sancti Romani est sepultus.

CAPUT III.

De Guntranni liberis et gestis.

Guntrannus autem quatuor filios ex diversis habuit concubinis, quarum nomina recensere supersedi, maxime cum nec ei legitimo fuerint copulatæ conjugio et, eo adhuc superstite, cum suscepta prole terminum sortitæ sint vitæ. Fuit sane idem rex summe bonus, pacis æquique servantissimus; hoc solum tanti gloriam viri obnubilante facto quod, lenociniis delinitus meretricum, licitum refutavit matrimonium. Hic quadam die venatum in silvam profectus, sociis, prout res exposcebat, huc illucque dispersis, ipse cum uno suorum fidissimum fidelium sub arbore quieturus resedit, positoque in familiaris amici gremio capite, oculos cupiens furari labori, obdormivit. Et ecce ex ore quiescentis regis, in modum reptilis, animal egressum, oras propter labentis rivuli percursare ac ut in ulteriorem ripam transiret satagere cœpit. Quod cernens ille, super cujus genua rex cervicem inclinaverat suam, gladium vagina nudatum fluvio superposuit, et sic animal illud alteram transmeavit partem. Atque sub radice cujusdam montis ingressum, post aliquot rediit horarum spatium, et eodem ponte usum in os Guntranni est ingressum. Exsurrexit rex, et familiari narrans somnium, mirabilem se dixit vidisse visum, inquit: « Conspexi fluvium per maximum ponte ferreo constratum. Per quem transvectus, speluncam in cujusdam montis radice constitutam sum ingressus. Inibi inæstimabiles thesauros absconditamque veterum reperi gazam patrum. » Refert alter quid de eo et ipse intuitus sit, consonaque sibi apparuerunt somnii verba ac visio manifesta. Quid plura? effossus est locus, enormeque auri ac argenti inventum pondus. De quo Guntrannus cibo-

rium, miræ magnitudinis simul et pulchritudinis compactum, Hierosolymam mittere destinavit ad Jesu Christi Domini sepulcrum. Sed cum et itineris difficultas et Sarracenorum qui eadem infestabant loca timor ne vota perficeret obstilissent, in Basilica quæ Cabilonensi adjacet civitati, cujus condendæ ipse actor exstiterat, super sepulcrum sancti Marcelli poni jussit. Quod quandiu tumultum sancti martyris durando venustavit, nullum in tota Gallia opus, quod ei æquipararetur, potuit inveniri.

CAPUT IV.

De Sigeberti conjugio cum Bruna Gothorum regis filia.

Porro Sigebertus, cognito quod fratres ob infausta conjugia gravi subjacerent opprobrio, Gogonem legatum in Hispaniam ad Athanahildum regem Gothorum, qui exercitum imperatoris ab Hispania expulerat, mittit petitum filiæ illius, Brunæ nomine, nuptias. Quam ille a patre cum multis sibi traditam opibus ad Sigebertum perducit. Sigebertus eam, eo quod Arianæ dedita esset hæresi, a catholicis baptizari Brunichildemque vocari præcipiens ac fide instrui orthodoxa, cum magno apparatu epularum duxit uxorem. Hæc ut in regnum confirmata est, Gogonem, qui se ab Hispaniis abduxerat, invisum regni Sigeberto fecit. Huic denique Gogoni, cum in infantia Sigeberti omnes Franci de regno ejus Chrodrinum majorem domus elegissent, virum probum ac timoris Dei plenum, ille oblato cessit honore, regem allocutus in hæc verba: « Omnes, inquit, Franciæ potentes consanguinitatis mihi jure fœderantur, nee valeo jurgia eorum portare, dum quisque, mea fretus propinquitate, eo ad nocendum alteri efficiatur promptior quo mei censuram judicii non pertimescit, quasi affinitate propinquior. Sed bonum esse asseritis, æquitatis intuitu, etiam parentes punire. Quis hoc abnegat? Verum perpeti infamia denotantur vel Torquatus, filium pro contempto suo præcepto securi percutiens, vel Brutus, duos pro patriæ libertate ex se natos pari modo perimens. Adeo ut præcipuus poetarum de eo ita scripserit:

Infelix, utcunque ferent ea facta nepotes.

(Virg. *Æneid.* lib. vi).

Sed esto, sit melius pro misericordia quam pro crudelitate argui. Ut quid autem frustra improbis misericordia impenditur, dum indulta venia insolentiores ad exercenda passim vitia efficiantur? Non mihi ergo contingat, propter transitoriam eorum gratiam, æternæ damnationis subire sententiam. » Post hæc verba, rege cunctisque optimatibus in ejus arbitrii dispositione electionem tantæ successionis ponentibus, ipse eo quidem die siluit. Diluculo vero subsequentis diei matutinus consurgens, ad domum Gogonis cum quibusdam palatii primatibus properat. Et brachium ejus collo superponens suo, signum futuræ dominationis dedit eique dixit: « Dominus noster rex Sigebertus cœtusque reipublicæ nostræ comitem me destinaverant fore domus regiæ. Hoc ego nunc tibi cedo munere. Utere felix meo privilegio, quo me sponte carere profiteor. » Hujus exem-

plum cæteri qui aderant proceres secuti, Gogonem A majorem domus acclamaverunt, Strenuus in gerendo principatu Gogo eo usque est habitus donec Brunichildem de Hispania arcessire est jussus. Ille dies mortis Gogoni fuit, cui expedierat exsilio mutasse sedes, antequam hanc omni bellua crudeliorem in cervicibus locandam aveheretsuis. Namque Brunichildis, ut prælibatum est, regio polita conjugio, animum regis ab eo alienans, ad postremum jugulare coëgit. A qua tantum humani sanguinis effusum, tantæ cædes actæ potentum seu etiam regum in Francorum regno sunt, ut non immerito sibyllam ante multa sæcula de ea vaticinasse sit creditum. « Veniet, ait, Bruna de partibus Hispaniæ, ante cujus conspectum gentes, sive gentium reges, peribunt. Ipsa vero calcibus equorum disrupta peribit. »

CAPUT V.

De Chilperici mulierosi novis nuptiis.

Chilpericus quoque rex, æmulatus et ipse fratrem cum plurimo præter regium morem feminarum valaretur grege, quæ regi propter decorem magis quam propter nobilitatem generis copulabantur, dirigit qui Brunichildis sororem natu majorem a patre Athanahildo petant, ac vice sua spondeant se, si ejus potiundæ facultas detur, cæteras abdicaturum conjuges Quorum verbis Athanahildus credulus filiam, Galsontam nomine, ad Chilpericum destinat, magna ditatam dote. Quæ catholico baptisate..... (4) magis consecrata, regi toro nuptiali est conjuncta. Legatis sane Athanahildi regis quærentibus ut tactis sanctorum pignoribus fides firmaretur quod Galsonta in vita sua solio regni non pelleretur, Chilpericus non abnuit. Præbitis sacramentis pactaque pace, eos ad propria sinit abire. Sed, ut erat animo levis, jura prævaricatus est pactionis. Nam Fredegundis, conjux quondam vocata Chilperici regis, offensa novæ nuptiæ aspectibus invisit, exigui prope temporis intervallo tantum adulandi arte prævaluit ut se conjugio regis redderet. Inde ad audenda majora protervia muliebri elata, domina se omnibus qui in aula erant regia præferebat, contumeliisque afflicere Galsontam Athanahildi regis filiam non cessabat. Illa marito de injuriis quæta, ab eo qui omnem jam circa eamdem imminuerat affectum, verbis blandioribus deludebatur. Denique feralibus furiis exagitat, instigante Fredegunde, eam in stratu quiescentem crudelissime strangulavit. Immane facinus nullique antea cognitum tyranno, ac Franco homini, maxime regi ! Penitus incongruum conjugem innocuam, et quam ab hostibus raptam vindicari ferro, aut mortem pro ea appetere decuerit, hanc securam in communi toro cubantem, suffocare non erubuisse ! Demens, qui illius meretriculæ persuasionibus tantum connubii violavit decus, cujus fraude in proximo erat ipse perimendus. Post transitum sane Galsontæ, magnum virtus divina ad ejus sepulcrum est dignata ostendere miraculum, Nam vitro, in quo ante

illud positum oleum accendebatur, in terram decidente, duritia aufugit pavimenti, et sic in terram ac si in modium farinæ est integrum defixum. Non tulerunt fratres tanto scelere maculatum consortem esse suum ; sed conjuncti simul regno pelleremoliti sunt. Quod consilium, non tam astu Chilperici quam ipsa levitate qua cœptum fuerat, dissipatum est.

CAPUT VI.

De Chilperici filiis et eorum gestis.

Erant Chilperico tres filii, Theodebertus, Mero-veus, Clodoveus, ex Audovera regina suscepti. Quam Fredegundis eodem perfidiæ commento qua Galsontam hac de causa pepulit : Chilpericus, cum fratre Sigeberto expeditionem in Saxones agens, Audoveram reginam domi reliquerat alvo gravidam. Cui Fredegundis, utpote ancilla ex ejus orta familia, ad cuncta deserviebat vitæ necessaria. Hæc hortatur dominam ut natam puellam perducatur ad baptismi gratiam, quo rex adveniens gratuletur non solum natam sibi esse filiam, sed etiam in Christo renatam. Paret mulier suadenti meretriculæ eo attentius quo autumabat eam sibi bona consulta dare. Quærenti deinde matronam quæ puellam susciperet post sacri baptismatis undam, respondit non posse inveniri nobiliorem ea, quæ hujus exsequeretur muneris obsequia. His quoque illa credula verbis, efficitur filiæ mater spiritalis. Regredienti post hæc regi it obviam Fredegundis eumque his interpellat verbis : « Quam gloriosus, ait, apparet hodie rex Chilpericus, rediens victor triumphatis hostibus, cui nata est filia, Childechinda, forma egregia corporis ! Sed prohi dolor ! scelus hac nocte a te patrabitur, refugiendum quidem, si vitari posset, ne domina mea Audovera tecum secreta subiret cubiculi silentia. » Hujus novitate sermonis rex stupefactus, causam quæsivit. Cum sileretur, elicuit studio quærendi et motu indignationis. Et comperto indicio, quod ejus commater foret regina ex prole suscepta, Fredegundi in hæc respondit verba : « Si Audoveræ nunc fraudor amplexibus, te sociam asciscam mei stratus. » Et properanti ad aulam occurrit regina, ferens in ulnis parvulam, quam bis (ut ita dicam) generaverat, filiam. Ad quam rex : « Nefandam, inquit, o regina, rem perpetrasti, et regiæ inconvenientem majestati. Nec potero te habere conjugem, cum commatris adepta sis nomen. » Postea episcopo qui puellam baptizaverat in exsiliu acta, reginam cum filia sacro adopertas velamine monasterio retrusit, prædia ac facultates eis tribuens. Fredegundem vero sibi copulavit. Incidit ea tempestate necessitas Sigberto regi, fratri Chilperici atque Guntranni, exercitum ductandi adversus Cacanum principem Chunorum ; qui confinia regni ejus depopulaturus adventabat. In hoc congressu superior bello factus, ingentes Chunorum strages dedit. Cum reliquis vero pacem firmavit. Cujus absentiam Chilpericus aucupatus, ut se ejus habebat inquietudo morum, dome-

(4) Nomen proprium loci, quod deest in codd. ms.

stica seditione publicam interpolans pacem Franco-**A**
rum, Remis opulentissimam regni ejus urbem im-
proviso impetu occupavit. Super plagam fractus
Sigebertus Suessionis et ipse de regno Chilperici
pervasis captæque urbis populum imperio suo ad-
junxit, repertumque Theodebertum, Chilperici fi-
lium, custodiæ mancipavit. Quem patri petenti cle-
mentissime muneratum postea reddidit, dato
prius sacramento ne quid in posterum Theodebertus
contra Sigebertum moliretur. Quod, præpediente hu-
mani generis inimico, non diu inviolabile permansit,
generis inimico, non diu inviolabile permansit. Chil-
pericus quoque, bello superatus, conditiones pacis
amplexus est.

CAPUT VII.

*De Saxonibus Galliam irrumpentibus a Mummolo
repulsis.*

Saxones, qui ad Italiam jussu Theodeberti senio-
ris demigraverant, cum conjugibus ac liberis in Gal-
lias prorumpunt. Quibus Mummolus, Guntranni re-
gis patricius, obviam pergens, eos fugaciter Italiam
repetere compulit. Sequenti anno iterum Saxones ad
Rhodanum usque fluvium Gallias ingressuri accesserunt.
Mummolus cum exercitu suo obvius, transi-
tum eis fluminis denegabat. Sed acceptis muneri-
bus, per fines regni quod tuebatur transeundi ad
Sigebertum licentiam tribuit. A quo suscepti, jubentur
proprias incolere terras. Quo dum tendunt, plu-
rimos negotiatorum in itinere deceperunt, æris la-
minas quadam arte ad auri optimi atque probati **C**
speciem coloratas venundantes aurumque pro pre-
lio earumdem accipientes. Hac de re multi merca-
tores ad inopiæ malum se devolutos sero dolue-
runt. Sed Saxones fraudulentæ suæ pœnas matura
allione luerunt. Nam a Suevis aliisque nationibus,
quæ patriam eorum pervaserant, terna acie superati,
ad xx milia suorum ferme interemptis, reliqui con-
ditionibus hostium, licet inviti, paruerunt.

CAPUT VIII

De Justiniano et Justino Augustis.

Justinianus, eo in tempore, posquam triginta tri-
bus annis imperium felici rexit sorte, sceptrum cum
corona regni Justino reliquit minori. Fuit autem Ju-
stinianus vir fide catholicus, pietate insignis æquita-
tisque cultor egregius. Ideoque ei omnia coopera-
bantur in bonum. Qui et bella civilia prospere per-
varios duces et maxime per Belisarium gessit, et in
causis civilibus componendisque legibus mirificus
exstitit. Ob causam etiam multimodarum victoria-
rum, ut Alemannicus, Gothicus, Alanicus, Vandali-
cus Africanusque diceretur, habere agnomina meruit
Exstruxit quoque idem princeps intra urbem Con-
stantinopolim Christo Deo (qui est sapientia Dei Patris) **D**
templum: quod Græco vocabulo Hagiam Sophiam, id
est Sanctam Sapientiam nominavit, Cujus opus adeo
euncta ædificia excellit ut in totis terrarum spatiis
huic simile non posse inveniri qui videre testentur.

CAPUT IX.

De Cassiodoro et aliis claris viris.

Hujus temporibus Cassiodorus tam in sæculari
quam divina scientia, Dionysius abbas in paschalis
calculi argumentatione mirandus, Priscianus Cæsa-
riensis in arte Grammatica, Arator in exerandis apo-
stolorum Actibus arte metrica, claruerunt. Benedi-
ctus quoque in cœlesti disciplina placidius cæteris
effulsit. Hæc nos studium boni principis, vel eorum
qui ejus fuere temporibus, dicere paucis coegerunt.
Nunc Narsetis acta succinte perstringamus, ut post-
modum continuo ductu inchoatæ percurrat Historiæ
ordo.

CAPUT X.

De Narsetis inclytis gestis.

Narses itaque multimodis subjugatarum gloriosus
triumphis nationum, civica insignis corona, sum-
mæ per Italiam æquitatis exercebat jura. Sed his
rebus sibi apud improbos expertus est nocuisse po-
tius invidiam quam apud probos fuisse gratiam. Nam
cum pro liberandis civibus mortis se discrimini sæ-
pissime obtulisset, circumpositarum vero gentium
in se odia excitavisset, tanta a Romanis pertulit ut
plus post bellum a suis quam in ipso bello ab ho-
stibus periculi in sese expertussit. Impleveruntque
Romani facinus execrandum ut quem protectorem
suæ salutis habuerant eum ante tribunal judicis
etiam absentem accusare non erubescerent. Nec
novum apud eos hoc genus flagitii fuit. Quippe Sci-
pio major quondam Africanus devictæ Carthaginis
nobilitatus tropæis, ab ingrata sibi urbe Roma diu
exsulans, in agris suis morbo simul et tristitia de-
fecit. Alter quoque Africanus Scipio, superioris
haud ignobile genus Scipionis. post perdomitam Li-
byam causam adversus accusantes in senatu dicere
coactus quod sibi pro patria laboranti ab improbis
et ingratis denuntiari cognovisset, medio subsequen-
tis noctis tempore, ab æmulis in cubiculo necatus
est. Simili modo contra hunc Narsetem relatio Ro-
manorum ad Justinum cucurrit principem ac ejus
conjugem Sophiam, querelantium nihil sibi collatum
libertatis devictis Gothis, quibus tetrior supersit do-
minus, eunuchus scilicet Narses. Quibus cognitis,
Cæsar ira exardescens successorem Narseti Longi-
num direxit præfectum. Quod ubi Narses agnovit,
ita dixisse fertur: « Si male, inquit, egi cum Ro-
manis, digna factis recipiam meis. Si vero bona, et
si reddere volunt similia, ut quid calumniatur,
suentes capiti meo falsa testimonia? » Tanta autem
indignatio, præcipue Augustæ, adversus Narsetem
excitata est ut inter cætera (quia eunuchus erat),
injurioso satis sermone mandaret, debere eum in
gynæceo feminarum pensam dividere lanarum, non
consulatum tenere Romanum. Ad hæc Narses: « Fi-
lum, ait, flabo, quo talis ordietur tela, quam Justi-
nus et Sophia nequeant in omni sua rescindere « vita

Nec promissa moratus, ad Alboin regem Longobardorum mittit, qui Pannoniæ paupertina rura deserere, et ad Italiam solo uberem eum hortarentur transire. Qui monita non aspernatus, cum cuncto suo populo eorumque suppellecti Hesperiam properat. Narses autem urbe Romana relicta, Neapolim venit. Quem subsecutus papa Joannes, qui Pelagio successerat, Romam redire rogavit. Quo impetrato, utriusque regressi sunt. Et sanctissimus quidem Joannes non diu supervixit. Narses vero post aliquantum temporis defunctus est, corpusque ejus in loculo plumbeo positum Constantinopolim cum omnibus thesauris ejus est delatum. Sed, ut promissa solvamus, Historiæ est ordo repetendus.

CAPUT XI.

De Chuni seu Avaribus Galliam invadentibus.

Chuni, qui et Avars, rupto fœdere quod cum rege Francorum Sigeberto pepigerant, in imparatam se Galliam infundunt. Quos cum ille congregato exercitu bello excipere destinavisset, Chuni magicis artibus, priusquam ad manus veniretur, quibusdam phantasmatibus Francos perterritos fugere compulerunt. Rex ipse, frustra resistere conatus, capitur. Sed prudentiæ suæ astu oblatis muneribus honorifice ad suos redire permissus, pacem cum Chunis in reliquum stabilem firmavit. Nec prætulit mortis compendium salutis, condemnans in hoc facto pravum Crassi Romani, quondam consulis, consilium, qui, ut dedecus servitutis evaderet, non pretium hostibus, sed sibi interitum paravit. Nam, dum forte contra Thraces pugnans, cæsis suorum millibus in potestatem hostium devenisset, ne ludibrium inimicis foret, virgam, qua ad stimulandum equum utebatur, in oculorum Thracis tenentis impexit. Barbarus, dolore iraque percitus, latus Crassi gladio transverberavit. Sicque vir magni nominis simul et fortitudinis, dum devitat quod fortuito casu sive beneficio hostis etiam posset evadere, incidit in mortem quam illatam nec volens adversarius potest avertere.

CAPUT XII.

De Clodovei gestis, et Guntranni.

Eo tempore Clodoveus, Chilperici filius, Burdegalensem (quæ ad regnum Sigeberti pertinebat) urbem invasit. Super quem Sigulfus dux partium Sigeberti irruens, eum exinde expulit, ac veluti cervum præ se ageret, ad propria festine regredientem, buccinis insonando, usque ad refugia Parisiacæ civitatis insectatus est. Quo comperto, Chilpericus Theodebertum alterum ex filiis, qui Sigeberto pridem juraverat nullatenus se ei nociturum, in Neustriam ad occupandas urbes quæ fratri subjectæ erant mittit. Theodebertus, nonnullis urbibus subactis, tributa Turonensibus, Pictavis, Caturcensibus, Lemovicinis jure victoriæ ascribit, pervagatusque Aquitanicam provinciam, monasteria servorum seu ancillarum Dei direptionibus vastans, monachos sive clericos tormentis, sanctimoniales vero turpibus dehonestamentis affecit. Denique ad mo-

nasterium Sancti Martini, quod Lata dicitur, dum quidam hostilis agminis tenderent vellentque fluvium qui interfluebat transire, clamaverunt monachi. dicentes: « Nolite, o barbari, nolite huic cœnobio Sancti Martini injurias inferre. » Hoc audito, quidam redierunt compuncti corde retrorsum. Vingt tamen ex ipsis ascensa navi flumen transeuntes, cæsis monachis, monasterium infringunt resque diripiunt factisque sarcinis navim repetunt. Sed non defuit beati Confessoris virtus. Nam ingressi alveum, amissis remis, dum hastilibus navim impellunt, illa sub pedibus mersa est. Ipsi vero, lanceis confixi suis, in profundum delabuntur, uno tantum superlute qui hæc eos deserere hortabatur. Monachi vero eos resque suas aquis eripiunt, ipsos sepulturæ, res autem monasterio inferentes. Talisque tunc Theodebertus Aquitanicis visus et Christianis, qualis quondam Diocletianus catholicis in toto orbe constitutis. Congressu Pictavis adversus Gundaldum ducem habito, universas penæ ejus copias delavit. Nec Chilpericus quievit, qui fratri Sigeberto ludibrio suos fuisse exercitus indignabatur. Non contentus enim filii triumpho, cum magna et ipse veniens manu Campaniam depopulatus est Remensem. Sigebertus tamen non usquequaque otiosus fuit, nec multa diu regni sui passus dispendia est. Nam, insidiis opportune locatis, omnem exercitum Theodeberti cum ipso attrivit. Qui, dum evadere nititur, a cohorte regia oppressus occiditur. Corpus ejus ab Arnulpho duce collectum et ad Engolismam delatum, ibidem est humatum. Deinde, congregatis superioribus Francis Austrasiis, collecto etiam sociorum adjumento, contra fratrem aciem dirigit. Sed intercurrentibus legatis, pax convenit. Inde e communi consensu expeditionem in Guntrannum suum fratrem Burgundiæ regem agunt. Sigebertus Arvernensibus mandat Arelas ex insperato invadant. Quo præcognito, Guntrannus per internuntios Arelenses de adventu hostium certos facit. Illi, præoccupatis insidiarum locis duce Celso, eos qui se interfectum venerant interficiunt. Guntrannus quoque, contractis undecunque viribus, obviam parat ire fratribus. Cumque castra in loco qui Viriacus dicitur fixisset, residente Sigeberto apud Archiacum, Chilperico identidem eo loci quo duodecim pontes Sequanæ superimpositi fuisse referuntur, mediantibus optimis quibusque prudentia viris quibus moris est semper regibus præbere consilia, hi tres fratres in unum coeunt fœdus. Tredecas deinde in oratorio Sancti Lupi dextras jungentes, Sigebertus cum Chilperico, jusjurandum Guntranno præbuerunt nil se ulterius adversus eum hostiliter acturos. Eadem eis etiam Guntrannus visus et sacramenta dedisse. Inde cum gratia discessum est; et se invicem salutantes, Guntrannus ad propria, Sigebertus atque Chilpericus ad castra redeunt.

Tunc Austrasii jurgari contra Sigebertum cœpere, promissa sibi flagitantes solvi, qui se meminissent spe hostilis prædæ ad belli societatem sollicitatos:

oportere eum aut ex proprio stipendia illis largiri, aut publicum demonstrare cujus rebus ditentur adversarium; se interim, dum reges inter se pacem venditant aut inimicitias, quasi mercenarios, habereruntur, ad pericula primos. ad honorem vel præmia ultimos. Nec contra Guntrannum se querelam cujuslibet offensionis prætere velle fatentur, cum quo Sigebertus justæ firmiter fœdera pactionis, sed in Chilpericum veteris inimicitiae recordatione cunctorum odia exardescere. Illum esse ex multis unum, cujus vita ingrata, mors foret omnibus grata. His igitur suorum persuasionibus coactus Sigebertus, fratrem persequi statuit; qui, nil tale metuens, majorem exercitus partem ad hiberna dimiserat. Ipse, accepto fraternæ insectationis nuntio, cum paucis equitibus Tornacum urbem confugit. Quem subsequens Sigebertus Parisiorum ingressus est urbem. Cui occurrens sanctus Germanus pontifex: « Si, inquit, fraternum cruentus cupis effundere sanguinem, juxta Psalmistæ vocem, eam quam fratri paras foveam tibi experieris paralam, fratricidæque non privaberis vocabulo, cum voluntas ipsa non careat supplicio. » Hæc illo quasi ab episcopo partibus fratris favente dicta aspernatus, cogitabat cœpta perficere. Et veniens in villam, cui vocabulum est Victoriacus [*al.*, Victoria], offendit ibi validam de regno Chilperici manum Neustrasiorum specie se ei tradere volentium. Qui, viso rege, certalim ad eum venientes, ditioni se ejus subdunt. Nec quilibet ducum aut procerum regni Francorum cum Chilperico relictus est, excepto Ansoaldo; qui fortunam regis etiam in adversis maluit non deserere quam promissam violando fidem proditor esse vel dici. Tantis igitur Sigebertus vallatus militum ceteris, cunctas urbes regni Chilperici imperio suo adjunxit. Inde progressus in urbem, cui Tornacum nomen est, fratrem obsidione cinxit. Qui se urgeri conspiciens hærebat consilii incertus qua via conjugem ac filios, quos secum ibidem adveniens deduxerat, periculo eximeret. Sed mulier, artibus viro longe callidior, duos subornat viros, quibus audacia contemptum mortis invexerat. Hos hortatur monetque Sigebertum adeant eumque, se ut Dominum adorare simulantes, interimant. Quod si efficiant, evadentibus præmia, interemptis vero condignam sepulturam, eleemosynasque ad loca sanctorum pro oblatione tanti facinoris se præbituram spondet. Illi nihil morati præcepto satisfaciunt, ac urbem egressi ad castra progrediuntur hostium. Nihil viris audacius, nil terribilius eo bello in hostem ex urbe processit. In medium namque adversariorum proruentes non trepidaverunt, non retractaverunt; sed tanquam familiarium suorum consortiis immorarentur, non ante remeandum putarunt quam circumventum a lateribus regem, cultellis latera fodientes, nefandissimæ neci traderent. Clamor illico universorum luctusque totis oritur castris, ut palam daretur intelligi regem oppetiisse Sigebertum. Impetu itaque facto in homicidas ir-

ruunt, levique negotio membratim sectos duos delent viros. Chilpericus dum egredi formidaret et quid accidisset ignoraret, accedente ad se conjugem Fredegunde, interiisse fratrem ut comperit, ad spem vitæ et salutis animum quasi ab inferis reduxit. In crastinum egressus urbem, redeuntibus in gratiam Neustrasiis, qui ad Sigebertum ab eo desciverant, corpus fratris in villa, cui Lambrus nomen est, sepeliri mandavit. Quod postmodum a fidelibus oblatum, et in ecclesia Sancti Medardi Suessionis juxta patrem Clotarium est humatum. Regnavit autem annis XIII.

CAPUT XIII.

De fortunato episcopo et ejus scientia.

Ejus tempore Fortunatus, qui in rhetorica metricaque arte famosus habebatur, ab Hesperia in Gallias transiens, Pictavis episcopus ordinatur. Hic multorum vitas passionesve sanctorum, partim prosa, partim metro composuit. Ad amicos quoque singula disticha elegans orator conscripsit. Unde præfato regi elegiacum misit carmen, congratulans ei in nuptiis Brunichildis. Quod equidem ego, cum sors librum ad diversos ab eo sibi familiares conscriptum manibus intulisset meis, legi atque in eo facunditatem viri, dulcemque affabilitatem satis admiratus sum.

CAPUT XIV.

De Brunichildis in conservanda prole solertia.

Interfecto autem hoc modo Sigeberto, mutatio facta est, multis familiarum ejus amicitiam Chilperici expetentibus. Porro Brunichildis, quam Sigebertus, dum a pervasione urbium rediret fraternalium. Parisius sibi occurrere imperat, in eadem degens civitate, nece viri comperta, fluctuabat animo qualiter se suamque prolem ab imminente liberaret interitu. Tunc Gundoaldus dux arreptum puerum, Childebertum nomine, per fenestram in sporta depositum cuidam fidelium suorum tradit, ut eum Metis exhiberet. Quem inibi perductum, adnitente Gundoaldo, de quo præmisimus, universi Austrasii in regnum sublimant patris. Brunichildem onere filii levatam altera invadit cura. Nam sibimet timenti nec sommus oculis, nec animo quies dabatur. Cui etsi voluntas discedendi erat, facultas deerat. Tantis ergo pressa sollicitudinibus, a superveniente Chilperico Rothomagum in exilium truditur. The-sauri ejus opibus Chilperici sociati; filiæ Meldis ad custodiendum missæ sunt.

CAPUT XV.

De Merovei et aliorum regum gestis.

Meroveus etiam missus a patre Chilperico, ut civitates, quæ flumini Ligeris adjacent, ad suam transduceret partem, postposito patris præcepto, Cenomannis contendit, ac si matrem suam Audoveram, quæ ibidem exulabat, visitaturus. Inde Rothomagum transiens, ad Brunichildem venit, eamque in conjugium accepit. Non tulit hoc Chilpericus pater; sed eos ab invicem dissociare volens, Rothomagum usque accessit. Cujus illi declinantes præsentiam,

basilicam sancti Martini super muros præfatæ urbis **A** ligneis constructam tabulis sunt ingressi. Irritaque fuissent Chilperici tentamentorum exordia, nisi sacramento spondisset: Se eos minime separaturum, imo permittente Deo magis copulaturum. Quo illi credentes, ad eum progressi, et ab eo apparatus epulis per biduum sunt suscepti. Tertio die profectus secum abducit filium, parvipendens quod dederat jusjurandum. Morum egregius censor, qui illicitum in filio damuaret matrimonium nec futurum pro perjuriis super se Dei pertimesceret iudicium, Verum ille plus metuebat versuta Brunichildis ingenia, ne filium imbueret perfidia, quam indignaretur pro divinæ legis illata injuria.

Revertenti inde nuntiatur proceres Campaniæ Remensis Suessionensem sibi præripuisse urbem. Qui **B** continuo, raptis copiis, eosdem acie superans multos nobilium interemit captamque civitatem jurisuo restituit. Clodoveum vero filium Turonis dirigit, ut et Petrogoricum Aginnensemque pagum sibi subjiciat edicit, juncto ei duce Desiderio, ut ejus frueretur in cunctis incommoditatibus subsidio. Quos Mummolus, Guntranni patricius, obviam cum exercitu progressus, devicit fugavitque non sine maximo suorum detrimento. Nam de exercitu ejus quinquaginta millia sunt cæsa, cum a parte hostium, licet devictorum, non nisi viginti millia sint prostrata. Exinde Chilpericus filium Meroveum, suspectum doli, quod partes Brunichildis fulciret, instigante **C** noverca Fredegunde, coma attonsum ac in monasterio Aninsolæ detrusum, jussit ordinari presbyterum.

CAPUT XVI.

De divi Germani episcopi transitu, sanctitate et miraculis.

Eodem tempore sanctissimus et vere Deo dignus Germanus, Parisiorum episcopus, migravit ad Dominum. Cujus corpus in oratorio Sancti Vincentii est sepultum. Quid autem Fortunatus de hoc beatissimo scripserit viro, non prætermittam. Quadam, inquit, vice præcellentissimus rex, Childeburtus senior, cum ei direxisset sex millia solidorum pauperibus eroganda, expendens tria millia revertitur ad palatium. Interrogatusque a rege si adhuc **D** resideret quod tribueret, respondit medietatem resedissee nec invenisse inopes quibus totum expenderet. Cui rex: « Domine, inquit, dona quod restitit. Nam, Christo largiente, quod donetur non deficit. » Incidens namque rex aurea missoria, et argentea comminuens vasa, quidquid primum habebat dabat sacerdotine perderet. Erat ergo expectanda contentio inter sacerdotem et principem. Faciebant apud se de misericordia pugnam et de pietate certamen, thesauros ut spargerent ac de suis talentis egeni ditescerent. Denique, ala vice, cum aptus ad sedendum sacerdoti requireretur equus, rex ei suum tribuit, rogans ut sibi eum retineret. Interim beatus vir postulanti captivo equum donat interdictum, quoniam

apud ipsum plus fuit, quam illa regis, vox pauperis.

Tunc quoque Chilpericus legationem suscepit Childeberti junioris, nepotis sui, petentis matrem suam sibi reddi Brunichildem. Cujus ille non aspernatus preces, eam cum munere pacis poscenti remisit filio.

CAPUT XVII.

De regum Hispanorum rebus.

Athanahildo autem rege Hispaniæ defuncto, Leuva cum Levigildo fratre regnum assumunt. Mortuo Leuva, Levigildus integrum Hispaniæ regnum tenuit, habens Gadsuindam matrem Brunichildis uxorem. Apud Longobardos Alboin, de quo præmisimus, regnabat. Qui maxima ex parte Italiæ urbibus potitus, suos in eis statuit; Romanos, quos vel maxime **B** adversarios patiebatur, expulit. Hic civitatem, cui Ticinum nomen est, quæ alio vocabulo Papiæ dicitur, per tres annos obsidens, tandem cepit. Cujus cum incolas, utpote paganus, quia Christianos esse cognoverat, gladio ferire destinavisset, equus ejus in medio portæ corruit. Qui calcaribus impulsus, fustibus cæsus, nullo modo adigi poterat ad surgendum. Tandem suggerentibus suis in religionem rex conversus, fregit quod de nece Christianorum voverat votum. Huic fuit nupta Clodsinda Clotari Francorum regis filia. Qua defuncta, Rosemundam Chunnimundi Gepidorum regis natam accepit conjugem, cujus ipse dudum interfecerat patrem. **A** qua, cum tribus et eo amplius annis in Italia super Longobardos regnasset, in vindictam paternæ necis dedecorosissima ieteremptus est morte. Et vir bellicosissimus summæque audaciæ, unius mulierculæ consilio periit; qui per tot hostium strages bello famosissimus exstitit. Et illa quidem tantæ immanitatis debita luit maturato supplicia. Nam dum corruptori suo, Helmechis nomine, quem ipsa in necem registraraverat, postmodum e balneo egredienti veneni poculum, quod salutare asserebat esse, porrexisset, ille agnito mortiferum haustum se bibisse, evaginato gladio eam quod reliquum erat bibere coegit. Sicque nefandissimi homicidæ justæ factorum suorum subjacere vindictæ. At vero post Alboin, cum Cleph nobilissimus Longobardorum, anno uno et sex mensibus, tenuisset principatum, denuo duces in Longobardorum gente decennio creati sunt. Et unusquisque ducum suam regebat civitatem. E quibus aliquanti Gallias prædandi cupidine petentes, apud Provinciam cum Amato patricio, qui regi parebat Guntranno, bello confligunt. Factaque de Burgundionibus maxima strage, ipsum ducem interemerunt. Quod Guntrannus audiens, evocato ad se Mummolo spectatæ virtutis viro, patriciatus ei indixit curam. Prorumpentibus iterum in Gallias Longobardis, Mummolus cum valida Burgundionum manu occurrit. Qui, duobus præliis hostibus usque ad supremum labefactatis, reliquos fugaciter in Italiam redire compulit. Nec ultra adjecerunt animum Longobardi ut ad Gallias transirent. Nam Mummolus post tergum eorum Francorum dirigens exercitum, Anagnis ca-

strum, in finibus Italiæ situm, debellavit et cepit. Quam ob causam, comes Longobardorum Ragilo, Anagnis veniens, deprædatus est, et ad sua reverti festinans, ab obvio sibi duce Francorum, Chranichis nomine, perimitur.

CAPUT XVIII.

De Justini minoris gestis.

Per hæc tempora apud Constantinopolim, ut supra præmisimus, Justinus minor regnabat, in tantum avaritiæ deditus ut arcus ferreas fieri juberet, in quibus ea quæ rapiebat auri talenta congeret. Hic cum a divinis mandatis aurem cordis averteret, justo Dei judicio amens effectus est. Post hæc Tybericum Cæsarem adscivit, qui ejus imperium gubernaret, hominem justum, utilem, eleemosynarium, sapientem, in judiciis æquum, in victoris clarum et (quod his omnibus supereminet) verissimum Christianum. Igitur Justinus cum undecim impetrasset annis, amentiam tandem, quam incurrerat, cum vita finivit. Bella sane, quæ per Narsetem patricium Gothis vel Francis illata superius per anticipationem diximus, Justiniani quidem temporibus cœpta, sed sub Justino terminata sunt.

CAPUT XIX.

De Tiberio Constantino et ejus imperio.

Mortuo Justino, Tiberius Constantinus Romanorum regum quinquagesimus sumpsit imperium. Hic, ut superius diximus, sub Justino adhuc Cæsar cum rempublicam regeret et multas egenis eleemosynas erogaret, magnam ei Dominus auri copiam subministravit. Nam deambulans per palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, Dominicæ crucis vexillo insignitam, et ait: « Crucem Domini qua pectus frontemque munire debemus, indignis ut quid pedibus conculcamus? » Et simul cum verbo jussit eandem tabulam auferri a pavimento. Qua amota, reperiunt et aliam simili signaculo expressam. Post hanc quoque reperiunt et tertiam. Quibus ablatis, inæstimabilis diuque occultatus in lucem profertur thesaurus. Quem Tiberius, juxta consuetum sibi morem, pauperibus erogavit. Narsetis quoque thesaurum in quadam Italiæ urbe terra defossum, quodam decrepito indicantesene inventum, in simile dirtribuit opus. Sophia vero Augusta, immemor promissionis quam Tiberio fecerat, cum ab imperio removeo Justinianumque Justini nepotem substituere moliebatur. Quod Imperator agnoscens Augustam custodiæ mancipavit; Justinianum verbis objurgatum blandioribus tanto in posterum amore dilexit ut filiam suam filio ejus promitteret ac filio suo filiam ejus sociandam exposceret. Sed hæc res qua de causa incertum est cur non pervenit ad effectum. Ad hunc Chilpericus, rex Francorum, suos dirigens legatos, multa ab eo ornamenta, aureos etiam singularum suscepit librarum, habentes ab una parte effigiem imperatoris et in circulo scriptum: TIBERII CONSTANTINI PERPETUI AUGUSTI; ab alio vero quadrigam ac ascensorem continentesque scriptum: GLORIA ROMANORUM. Hujus exer-

citius ab eo missus Persas potentissime debellavit victorque regrediens tantam prædæ molem cum viginti pariter elephantis abduxit ut humanæ crederetur posse sufficere cupiditati.

CAPUT XX.

De Britannorum rebus et Guntranni facinore.

Dum hæc in Orientis geruntur partibus, in Britannii hæc acta sunt. Macliavus et Bodicus illo tempore comites Britonum erant; qui amicitiam mutuam sacramentis adinvicem datis junxerant. Mortuo Bodico, Macliavus filium ejus Theodoricum de regno Britanniae expulit. Theodoricus, resumplis viribus, Maclianum cum filio ejus, Jacob nomine, interfecit paternamque hæreditatem recepit. Varocus Macliavi filius patri in comitatu succedit. Tunc quoque Guntrannus, rex Francorum, duos Magnacharii soceri quondam sui filios interemit, facultates eorum fisco subjiciens. Dehinc subsequuta mors duorum filiorum ipsius est. Quapropter Guntrannus liberis orbatus, Childebertum suum ex fratre Sigeberto nepotem adoptavit in filium.

CAPUT XXI.

De Chilperici in Prætextatum similitate.

Chilpericus fratre ejus, alter rex Francorum, Prætextatum Rothamagensis episcopum exsilio destinavit, eo quod, consilio Brunichildis reginæ usus, insidias ipsi parasse diceretur. Meroveus vero filius ejus, quem tonsuratum ac monasterio detrusum a patre fuisse memoravimus, iterum laicus efficitur. Nam a Guntranno duce, de quo sequens sermo plura narrabit, per legatos sollicitatus, monasterio egressus et a Gaileno suo familiari veste laicali indutus, ad ecclesiam Sancti Martini Turonis ut confugeret, est impulsus. Ad hanc denique et ipse Guntrannus confugerat, metuens minas regis Chilperici, eo quod diceretur filium ejus Theodebertum in bello superius memorato interemisse, Quapropter Chilpericus Ruccolenum quemdam Turonis direxerat qui eum exinde vi abstraheret. Ruccolenus Turonis veniens beato pontifici tunc Gregorio mandavit ut Guntrannum a basilica sancta expelleret. Quod si agere differret, sciret eum cum valida manu venturum et hæc implendum. Sanctus autem antistes respondit: Hoc nunquam fuisse factum, nec a se ullo modo esse faciendum. Interim miser dum domum ecclesiæ, in qua hospitabatur, destruere non formidat, regio correptus morbo, ab basilicam sancti Martini deferretur, ibi nil medelæ adeptus, non post multos dies est defunctus. Porro Meroveus ad sæpedictam veniens ecclesiam, memorato pontifice missas celebrante, petiit eum eulogias sibi dare. Quo recussante, minatus est se quosdam de populo interimere, quoniam sine judicio sacerdotum eum communionem privaret. Tunc pontifex eulogias quidem ei dedit, regi vero per diaconum innotuit quæ acta fuerant. Regina itaque clamante ipsum clericum exploratorem a Meroveo missum, rex eum in exsiliu relegavit.

Direxit autem ad sacerdotem; ut inimicum suum de ecclesia expelleret. Sed eo differente, Chilpericus exercitum commoveri præcepit. Quod audiens Meroveus haec asilica egredi voluit. Leudastis vero Turonicus comes pueros ejus, qui pro necessariis causis in villam ierant, peremit. Quapropter Meroveus, adnitente Guntranno, Marileffum medicum a rege venientem tenuit, ablatoque auro ac argento quod ferebat, eum utique occidisset, nisi ille ecclesiam expetisset. Interea dum de patre ac noverca Meroveus multa loqueretur facinora, quadam die Gregorium episcopum ad convivium invitans, rogat aliquid ad ædificationem legi. Tunc antistes, arrepto Salomonis libro, hunc primum versiculum invenit ac legit: *Oculum, qui aversatur patrem, effodiant eum corvi de torrentibus (Prov. xxx)*. Et hæc quidem ille non intellexit, antistes vero miratus est, redargutionis sibi verba prima occurrise.

CAPUT XXII.

De Guntranno Pythonissam consultante

Post hæc direxit Guntrannus ad mulierem Pythonissam, quæ ei aliquando non solum annum sed et diem et horam qua Charibertus rex obiret, prædixerat, ut eam super statu interrogaret suo. Cui illa hæc remisit mandata: « Hoc, inquit, anno Chilperico defuncto, Meroveus, devictis fratribus, regnum accipiet, teque ducem constituat. Quo munere quinquennio functus, septimo efficiaris episcopus.»

Hoc ille episcopo Gregorio retulit, et ab eo hoc responsum accepit: « Ista magis a Deo quam a diabolo exquiri debuissent. » Verumtamen Fredegundis, quæ occulte Guntranno favebat propter mortem Theodeberti (non enim fuerat ex ea natus), misit ad eum ut Meroveo suaderet egredi ab ecclesia. Ille præsto putans forte percussores, non distulit; sed nil ei nocuit. Demum Chilpericus per diaconum ad sepulcrum sancti Martini duas mittit chartulas, quarum una continebat ut sibi divinitus in alia, quæ erat vacua, rescriberetur si foret fas Guntrannum a templo extrahi. Diaconus, triduo exspectans, inanis a responso abscessit. Sed Guntrannus venientibus regis missis, palam altaris cum sacramento fidejussorem dedit, jactanter pollicitus nunquam se inscio rege templum egressurum.

CAPUT XXIII.

De Meroveo oraculum a libris divinis potente.

Tandem Meroveus, postpositis Pythonissæ responsis, per triduum vigilans, in divinis hoc responsum libris accepit. In Regum quidem: *Eo quod, inquit, reliquistis Dominum Deum vestrum, tradidit vos Deus in manus inimicorum vestrorum*. In Psalterio autem: *Dejecisti eos, dum alleparentur (Psal. LXXII)*. In Evangelio vero: *Scilis quia post biduum Pascha fiet, etc. (Matth. xxvi)*. His ille visis flens, ad sancti Martini tumbam cum quingentis et eo amplius viris, assumpto quoque Guntranno duce, discessit, et per Atissiodorensis urbem Divione castro veniens, exinde ad Remensem Campaniam transiit. Qui, a Tarvanensibus in quadam villa circumventus et se

A capiendum fore intelligens, virtus ne, si ad patrem duceretur, graves de se pœnas daret, Gailenum quemdam sibi familiarem rogavit, ut se gladio percuteret. A quo cultro per viscera trajectus interiit. Gailenus, truncatis manibus ac pedibus, naribus simul et auribus, turpiter vitam finivit. Post hæc Sanson filius Chilperici mortuus est. Cujus funus cum nimia lamentatione idem rex prosecutus est. Eo anno stella in medio lunæ fulgens visa est.

CAPUT XXIV.

De Guntranni-Bosonis filiabus virtute patris liberatis, suffragante divo Martino.

Quidam potentissimus procerum Chilperici, Guntrannus-Boso uno nomine sic dictus, relictis in ecclesia sancti Hilarii filiabus suis, ad Childebertum transiit. Anno vero tertio regni Childeberti junioris, qui erat Chilperici et Guntranni septimus decimus, Guntraunus-Boso filias suas Pictavis auferre volens, Dracolenum quendam, sibi infestissimum seque persequentem, ut a se averteretur precibus ac muneribus flectere nitebatur. Dracolenus, ut erat mente elatus, superbe respondit, asserens se funiculum, quos alios deceptos perdere solebat, paratum habere, ut eo Guntrannum involveret. Non tulit Guntrannus superba jactantem, sed manus elevans in cœlum, prodigia facientem invocavit Dominum et ut sibi per intercessionem beati Martini miseretur oravit. Congressus contra adversarium, fauces contumaciæ verba profantes conto transfodit elevatumque sella equitatoria dejecit exanimem ad terram. Hoc eventu felici usus, translatus a Pictavorum urbe silvas deduxit quæ voluit.

CAPUT XXV.

De Pictavorum Britonumque discordia.

Pictavienses quoque et Bagasseni, qui nunc Arbasseni dicuntur, conjuncti Andegavensibus, Varocum comitem Britonum repentino impetu opprimere moliebantur. Quorum prævenit insidias Varocus, circa medium noctis super eos irruens et maximam ex eis stragem faciens. Tertia vero die cum ducibus Chilperici fœdus pepigit, dans filium suum obsidem et quæ pervaserat reddens. Venetum quoque urbem ea conditione refudit ut si ex gratia regis eam tenere mereretur, tributa quotannis solvere non morareretur. Aliquanto autem interjecto tempore a fide desciscens, Eunium Veneticæ urbis episcopum ad regem dirigit, pro quibusdam causis responsa laturum. Quem rex cum ira objurgatum direxit in exilium.

CAPUT XXVI, XXVII.

De Chilperici in Prætextatum episcopum accusatione et Prætextati purgatione,

His ita gestis, Chilpericus rex congregato concilio pontificum in ecclesia Sancti Petri Parisiacæ urbis, Prætextatum Rothomagensem episcopum (cujus jam meminimus) exilio revocatum, in eorum præsentia cum hac accusatione exhibuit, dicens: « Quamvis, venerandi pontifices, regia potestas reum majestatis legibus condemnare possit, ego tamen hunc, qui

falsum sibi pastoris nomen usurpat, conjurationis contra me factæ auctorem, sacris non contradicens canonibus, vestræ audientiæ repræsentō. » Et conversus ad Prætextatum Rothomagensem episcopum « Ut quid, ait, o episcopo, munera populo contra meam erogasti salutem? Quave de causa filium meum Meroveum cum uxore patris conjunxisti? Non ignoras quid de hac causa sacri sanciant canones? Quare autem ita filium adversus patrem armasti suum, ut ille pariter cum vita regnum vellet eripere meum? » Postquam vero rex siluit, Franci, qui præ foribus stabant frementes, ostia basilicæ effringere nitebantur, ut antistitem pœnis subderent. Sed rex, hæc fieri prohibens, Prætextato copiam purgandi tribuit. Cumque ille objecta refelleret, quidam falsi testes surgentes calumniabantur a pontifice sibi munera data, ut regem dolo perderent. Quibus episcopus: « In hoc, inquit, veros vos esse confirmo, quod muneratos vos a me fore fatemini. Quid enim vestris dilatus donis aliud agerem, nisi ut par pro pari referrem? Quod vero falso confingitis, me mala regi machinatum esse, id omnibus modis falsum est. » Hæc eo dicente, rex quidem in regiam se recepit, episcopis autem in domo ecclesiæ residentibus, adveniens Etius archidiaconus Parisiensis ita eos alloquitur: « Nunc, inquiens, est tempus, o sanctissimi sacerdotes, quo aut pro vestra magnanimi constantia glorificemini, aut pro dejectione et contumelia fratris ac cœpiscopi vestri, contemptui in posterum, si tacueritis, habeamini. » Tunc cæteris tacentibus (quod metuerent reginæ furorem, cujus instinctu ista gerebantur) et digitum ori suo superponentibus, Gregorius Turonorum antistes sic orsus est loqui: « Oportet nos, fratres charissimi, et maxime eos qui principis fruuntur familiaritate salubria ei suggerere consilia, ne forte, ira devictus, plus justo in sacerdotem Domini commoveatur et a Deo, innocentium ultore, gravius puniatur. » Illis quoque nec ad ista respondentibus, subjunxit antistes: « Cavenda nobis, sanctissimi Patres, illa terribilis Domini comminatio est, quam per prophetam prænuñtiavit: *Si me, inquiens, dicente ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei, sanguinem ejus de manu tua requiram (Ezech. 11).* Nos itaque, qui speculatores in domo Dei sumus positi, non negligamus regi pericula ostendere sua, et, si necesse sit, exemplis ad resipiscendum provocetur, qualiter Maximus imperator, beatum Martinum impiis communicare compellens, imperio pulsus sit, vel Clodomirus, sacerdoti Avito non obaudiens, interierit. »

Cumque nec tunc quidem aliquis eorum responsa præbisset, aliqui adulatoriæ artis regi denunciaverunt nullum ei pertinacius resistere quam Gregorium Turonicum. Qui mox per quemdam aulicum evocatus, stante rege propter tabernaculum ramis lectum Bertrannoque Burdegalensi pontifice dextræ ejus inhærente, sinistræ vero Ragnemodo Parisiaco taliter rex episcopum allocutus est dicens: « Dic, domne pontifex, qui justitiæ tramitem cæteris ser-

vas, mihi cur denegas? Sed, ut video, perversis consentis, et impletur in te vulgare proverbium, quod Corvus corvi oculum non eruet. » Cui sacerdos: « Mihi, inquit, o rex, æquitatem deserenti correptores erunt multi. Te autem delinquentem quis corripiet, nisi ille qui se faletur peccaminum vindicem? Quapropter si nos, te de justitia commonentes, audire contempseris, plus a Deo quam a nobis condemnaberis. » Ad hæc rex: « Apud alios semper justitiæ causam obtineo, apud te nunquam. Verum ego optimam inveni ultionis meæ materiam. Persuaso namque Turonico populo, ut clamet sibi a te æquitatis jura denegari, ego quoque proclamabo me, qui etiam regia polleo dignitate, nil eorum quæ ipsi postulant a te posse promereri. Et sic orto adversum te populorum odio, injusti nomine denotaberis. » Econtra pontifex respondit: « Si quidem sim injustus, id Deo magis quam notum est. Tu vero si nostra aspernaris monita, sacros sume canones, et, his saltem consentiens, juxta decerne. » Tum demum rex animum antistitis, ut erat callidus, hoc modo mulcere cœpit. Erat autem coram eis mensa panisque superpositus, cum diversis fereulis. Ait ergo rex ad sacerdotem: « En, inquit, ferculum tui gratia paravi, in quo nil aliud quam cicer carnesque continentur volatiliū. Utere nunc eo libens mecum. » Beato vero Gregorio respondente quod cibus ei gratior esset facere voluntatem Patris sui qui in cœlis est, et a rege petente ut sponderet rex nihil se contra canones acturum, elevatis Chilpericus manibus juravit per Viventem in sæcula se decreta sanctorum Patrum non transgressurum. In crastinum vero, aurora incipiente, legati Fredegundis reginæ ad hospitium memorati pontificis venerunt, poscentes, et duas libras argenti pro munere offerentes, ut in dejectionem Prætextati consentiret cæteris episcopis. Dicebant enim aliorum se voluntatem probatam habere. Illo itaque recusante et, si sibi mille libræ darentur, nullo modo assentire velle se asserente, illisque magis instantibus, tandem pollicitus est in decretis canonum fratribus suis se assensum præbiturum. Tunc, illis quæ petebant se impetrasse putantibus et gratias agendo recedentibus, advenērunt quidam sacerdotes similia petentes. Quibus antistes eadem que prioribus reddidit responsa. Convenientibus autem in concilium episcopis, adveniens Chilpericus rex ait illis reperisse se in decretis canonum quod episcopus furti obnoxius sacris deberet privari ordinibus. » Erat enim rex litteris eruditus. Cumque pontifices quærerent quis eorum furti insimularetur, rex dixit: « Num obliti estis quanta vobis ostenderim, quæ Prætextatus mihi furto abstulit? » Demonstraverat namque rex pridie varia ornamenta, quorum pretium ad tria millia æstimabatur solidorum, cum sacculo duobus millibus numismatibus aureis referto. Hæc omnia dicebat sibi ab episcopo furata.

Sed Prætextatus objectis facile se purgavit, hoc modo regi responsa dans: « Excellentia tua, domine

mi rex, reminisci valet, si dignatur, Brunichildem a Rothomago abeuntem plerasque sarcinas in diversis speciebus mihi commendasse et, post aliquod tempus, missis pueris eas a me repetisse. Cumque ego ex hac re tuam consuluissem voluntatem, præceptis obaudiens tuis, unam eis sarcinam, eo quod amplius ferre non valerent, contradidi. Venientibus iterum ac tertio, ex tua jussione cætera reddidi, dicente magnificentia tua mihi ut a me ea rejicerem, ne pro his ira inter vos iterum repullularet. Hæc duæ tantum sarcinæ apud me remanserunt. Nunc igitur cujus furti me arguis fore obnoxium? » Cui respondit rex: « Si hæc ita se habent et custodiæ causa ista suscepisti, cur limbum aureis intextum filis exinde rapiens secuisti et eum, pro nostri dejectione, his quibus tibi placuit distribuisti? » Tunc sacerdos: « Ad sita jam, inquit, semel dixi, et nunc iterum dico, me non ob aliud illis ista largitum fuisse nisi ut eorum muneribus mihi concessis parem referrem gratiam. Ut vero, propriis deficientibus, ex commendatis aliqua præsumerem, confidentia ausum tribuit, eo quod Meroveus, cujus illa conjugium expetiverat, ex te carnaliter genitus, mihi in baptismo spiritalis esset filius. » Animadvertens Chilpericus Prætextatum hoc modo non posse superari, relicto concilii loco, ac convocatis quibusdam sibi adulantibus, ait illis: « Victum me verbis episcopi fateor, et vera eum prosequi scio. Sed ut Fredegundi reginæ satisfiat, ite ac ex vestra quasi persona consilium ei dantes dicite: « Scis quia dominus noster Chilpericus, rex misericors est et confessis cito ignoscit. Vade ergo et prosternere pedibus ejus confitereque te in eum peccasse, ac confestim indulget tibi. » Quibus jussa perficientibus, seductus est Prætextatus eorum dolis qui se quoque pollicebantur pedes regis deosculaturos, ut ei ignosceret. Sequenti die residentibus episcopis in concilio, Chilpericus cum Prætextato iterato altercari cœpit, dicens: « Si munera pro muneribus retribuisti, sacramenta pro parte Merovei contra meam salutem cur exegisti? » Ad hæc sacerdos respondit: « Innotui celsitudini vestræ Meroveum me ex lavacro suscepisse salutari. Ideoque si facultas fuisset, etiam angelum Domini in ejus evocassem auxilium. » Quid plura? procedente longius altercatione, Prætextatus ad pedes regis corruit, clamans: « Miserere, clementissime rex, homicidæ, qui te regno pellere volui et filium tuum tibi substituere. » Hæc eo loquente, prostratus et ipse rex pedibus aliorum sacerdotum, qui in synodo residebant, aiebat: « Audite, sanctissimi sacerdotes, nefandissimum reum execrabile crimen confitentem. » Verumtamen pontificibus a terra regem elevantibus, jussit rex Prætextatum ab ecclesia egredi. Ipse autem in regiam se recepit, mittens ad synodum quosdam canones, quibus erat annexus quaternio novus, continens hæc: « Episcopus in homicidio vel cæteris criminalibus deprehensus peccatis, sacris privetur ordinibus. » His lectis, dum Prætextatus staret stupens, ait illi Bertrannus Burdegalensis

antistes: « Audi, frater et quondam coepiscopus, nisi regis promerueris gratiam, nostra non poteris frui societate. » Post hæc rogavit Chilpericus pontifices, ut aut vestis Prætextati scinderetur, aut centesimus octavus psalmus (qui maledictiones Iscarioticas continet) super eum recitaretur, vel certe in perpetuum communionem privaretur. Sed pontificibus hoc agere recusantibus et maxime Gregorio Turonensi renitente, ab ecclesia Prætextatus pellitur ac custodiæ traditur. De qua dum fugere noctu nitretur, cæsusque, in insula quadam maris, quæ civitati adjacet Constantiæ, in exilium relegatur.

CAPUT XXVIII.

De Guntranni Burgundionum regis ad Childebertum oratione.

Porro Guntrannus rex Burgundionum Childeberto regi Austrasiorum, nepoti suo, ut pacificus cum proceribus regni sui ad pontem, quem Petreum dicunt, sibi occurreret mandavit. In cujus adventus amplexibus diu immoratus, universis audientibus sic est locutus: « Evenit, meis præpedientibus peccatis, ut ex me genitis carerem filiis. Unde mihi, propriis orbato hæredibus, necesse est quærere extraneos, quibus partos relinquam thesauros. Optimum itaque judicavi te, omni humana carne mihi charior nepos, Childeberte, eligere, qui et mei successor regni et congregati esses possessor thesauri. Quapropter maneat, oro, quæ inter patrem ac filium debet manere dilectio. Unus nos protegat clypeus, una contra adversantes tueatur hasta; et ab hodierno et deinceps talis inter nos caritas permaneat, ut si dante Deo filios procreavero, te tamen a jure non secernam hæreditario. » His dictis et proceribus Childeberti pro eo spondentibus, eo quod ipse puer adhuc esset, simul prandentes et se muneribus honorantes, ad sua sunt reversi. Verumtamen legatos utrique ad Chilpericum regem miserunt, denuntiantes ut autem quæ de eorum regno pervaserat redderet, aut se ad belli certamina præpararet. Quod ille tunc quidem despectui habuit. Quo tempore sinister populi rumor adversus Salonium et Sagittarium episcopos surrexit. Hos sanctus Nicetius Lugdunensis antistes, enutritos, primum quidem diaconii, deinde sacerdotii eos gradibus insignivit. Et Salonium quidem Ebredui. Sagittarium vero apud Vapingum episcopos instituit. Illi vero non velut episcopi religioni operam dabant, sed tanquam tyranni homicidiis, rerum alienarum pervasionibus, adulteriis quoque vacabant. Et in tantum eorum excrevit malitia ut super Victorem Tricassinum antistitem, natalitii sui diem festum agentem, cum cohorte irruentes militari, ejus vestimenta scindentes, famulos cæsos fugantes, apparatus prandii omnem raperent et ipsum cum hac contumelia solum relinquerent. Qua causa ad aures Guntranni regis delata, ex ejus jussu collecta est synodus apud Lugdunum, qua præsidebat sancto Nicetio, hos convictos a propriis expulit sedibus. Unde illi graviter indignati, regis gratiam sibi acquirentes, acceptis ab eo epistolis ad papam Romanum Joan-

nem profecti sunt. Cui persuadentes, se injuste damnatos, scripta ejus ad regem detulerunt, jubentia ut suis restituerentur locis. Quos rex, verbis corripiens, ad proprias jussit urbes redire. At illi, cum Victore quidem pacem facientes, homines qui ei injurias irrogaverant direxerunt ut ipse in eis ulcisceretur. Qui Dominici præcepti memor, non reddens mala pro malis, illæsos dimisit ad propria. Salonius denique et Sagittarius, pessimis quotidie adjicientes pejora, in expeditionem, quam Mummolus eo tra Longobardos egit, pergentes, multa perpetrarunt homicidia. In civibus pari modo suis ita crudeliter sæviebant ut multos usque ad effusionem sanguinis cæderent. Quod ubi regi Guntranno nuntiantum est, eos exhiberi præcepit, a præsentia tamen sua usque ad audientiam sustinere. Hoc Sagittarius adeo indignetulit ut de rege indigna loquens, publice proclamaret: « Filios regis non fore regnatos, eo quod mater eorum ex Magnacharii fuisset familia. » Erant namque adhuc filii regis superstites. Propter hoc rex ira commotus, equos eorum et cuncta quæ habebant abstulit et ipsos in duobus monasteriis a se procul divisus pœnitentiam agere constituit, mandans propriis judicibus circum ea loca constitulis ut eos cum summa armorum cautela custodirent, ne forte elaberentur. Tunc forte seniore ex filiis regis ægotante, accedentes quidam familiarum ejus ad eum, suaserunt ut præfatos episcopos ad proprias juberet regredi Ecclesias: ne fortassis ob eorum damnationem ira Dei super domum incumberet principis. Cumque rex petita non abnuisset, Salonius et Sagittarius regressi ad sua, tam eximios sanctæ religionis cultores se ostendebant ut quotidie totum ex ordine Psalterium recitando, nunquam a psalmodia cessare viderentur. Qui tamen post paululum ad suum in tantum reversi sunt vomitum ut fornicationi et ebrietati inservientes, dum clerici matutinos psallerent hymnos, ipsi adhuc in convivio positi vina flagitarent. Incipiente vero aurora, circumdati mollibus usque ad tertiam diei horam somnum capiebant. Cumque in talibus versarentur, Deum post terga ponentes, ipsi quoque a Deo postpositi iram ejus incurrerunt, ut in sequentibus demonstrabimus.

CAPUT XXIX.

De Chilperici in Ennodium cæterosque Childeberti factores sævitia et de motu Britonum.

His diebus, Chilpericus Pictavam pervasit urbem, fidelesque nepotis sui, videlicet Childeberti regis, cum Ennodio duce, ab ejus sunt hominibus pulsus. Ennodius itaque exsilio trusus, facultatibus fisco subactis, post annum patriæ et suis redditus est rebus. Dacco autem Gadarici filius, relicto Chilperico dum ubique vagaretur, a Draccoleno duce, qui dicebatur Industrius, fraude captus est, jurante sibi quod non interficeretur. Cum vero cum ad regem perduxisset, egit ut interimeretur. Quod ubi Dacco in custodia positus agnovit, confessus cuidam presbytero peccata sua, pœnitentiam nesciente rege petiit. Qua accepta, interfectus est. Porro Draccolenus

PATROL. CXXXIX,

a Guntranno duce eo quo diximus interfectus est modo.

Britanni, eo tempore, graviter regionem vastando Redonicam, ad vicum, qui Cornutus dicitur, advenerunt. Contras quos Bibolenus dux missus recedentes insecutus est; Britanniamque ferro et igne depopulatur. Hoc adeo Britannos in majorem commovit iracundiam ut sequenti anno non solum Redonicam, verum et Nanneticam infestarent provinciam. Qui tamen, legatis Felicis Nannetici episcopi emendationem polliciti, mendates fuerunt,

CAPUT XXX.

De violatione templi Dionysiani et reparatione.

Illo tempore, mulier quædam, a zelante viro apud Parisius quod adultera esset impetita, dum opem petisset a suis parentibus, et illi, eam innocentem credentes, sacramentum pro ea viro vel ejus parentibus super sepulcrum sancti Dionysii fecissent, ab eis quod perjurassent redarguti sunt. Et causa usque ad jurgium prorumpente, cum propter nobilitatem eorum (erant enim primi in palatio regis Chilperici) neutra pars alteri cederet, gladiis se invicem percutientes sacram basilicam sanguine polluerunt. Interea ecclesia sine officiis manente divinis, dum hæc ad regem delata fuissent, interminatus est nullis eorum prorsus fore benevolum, donec Ragnemundi Parisiasci antistitis, in cujus diocesi hæc acta fuerant, reconciliatione veniam mererentur. Quos episcopus, facinus confitentes, pœnitentia indicta, communioni restituit ecclesiamque reconciliavit.

CAPUT XXXI.

De Nantini Engolismensis morte formidanda.

Tunc temporis Nantinus Engolismensis comes hujusmodi ex causa gravem divinitus est passus mortis pœnam: Maracharius avunculus ejus comitatu prædictæ urbis diu potitus, ad clericatum accedens, post non multum tempus episcopus est factus. Quem cum adversarii ejus, immisso in capite piscis veneno, nefandissime necassent, non diu lætati sunt. Nam Frontonius, cujus consilio hoc perpetratum est scelus, uno tantum anno post eum functus est episcopatu. Cumque ei Heraclius Burdegalensis presbyter successinet, a Nantino, qui ob ulciscendam avunculi mortem comitatum a rege emerat, gravissime increpabatur, quod avunculi sui interfectores secum retineret. Quare in majus crescente controversia, comes villas ecclesiæ ab avunculo per testamentum relictas pervasit, asserens quod non deberet ea tenere testamenta, quorum testator ab ejus fuerat clericis interemptus. Post hæc crudeliori exardescens iracundia, interfectis etiam quibusdam laicis, unum ex presbyteris lancea vulneratum, dum adhuc viveret, suspendi ac ad confessionem criminis cogi jussit. Qui diu revinctis post terga manibus pendens, fluente e patenti vulnere sanguine innocentem reddidit spiritum. Pro tantis igitur sceleribus Nantinus ab Heraclio excommunicatus, convenientes apud Sanctonas urbem quosdam sacerdotum rogavit ut pro se antistitem

interpellarent, pollicitus se resecclesie redditurum et mala quæ commiserat emendaturum. Antistes vero, rogantibus annuens fratribus, eum communioni restituit. Sed comes ad Engolismam reversus, domos quas pervaserat destruxit, dicens: « Si hæc ecclesia recipit, saltem deserta inveniantur. » Episcopussane, his auditis, iterum communionem eum privans vitæ decessit. Nantinus quoque a quibusdam episcopis pecunia corruptis communioni redditus, in morbum incidit. Cum vero valida cruciaretur febre, clamabat: « Heu! heu! quæ tormenta ab Heraclio illata patior! Ipse me nunc cruciat, ipsius igne consumor. Mortem peto, ne diu male vivam. » In his vocibus constitutus interiit. Audiant ista qui sacerdotibus, vel Deo servire cupientibus, injurias irrogant. Intelligent Deum esse vindicem injuste oppressorum.

CAPUT XXXII.

De Chilperici per Fredegundem in suos sævitia

Chilpericus etiam rex, suggerente Fredegunde regina, proscriptionibus gravissimis populum sibi subiectum atterere cœpit. Qua de causa multi e plebe, nativum relinquentes solum, maluerunt exsules novas quærere sedes quam patrios incolendo fines iusto ruere sub onere tributis. Inter cætera namque quæ cogebantur solvere liberiori etiam orti progentie, e terra propria culta labore amphoram vini regie inferebant mensæ. Marcus referendarius, huic muneri præpositus, ut cunctas Aquitanie urbes, quæ ab regnum Chilperici respicere videbantur, ad hæc solvenda verbis vel minis invitaret, a Lemovicinis seditione orta jugulatur; et tomi universi quos secum ferebat igne cremati sunt. Porro Chilpericus, dum pessimis quotidie adjiceret pejora, febre arripitur valida. A quo cum convalescit languore, parvulus ejus filius nec dum baptismum consecutus ægrotare cœpit gravius. Qui baptismatis gratia imbutus, levato paulisper incommodo, matrem nequivit lætificare gaudio pleno. Nam fratrem ejus Clodobertum, cui ætas provector, eo convalescente doluit similia incurrisse. Ita denique latens pestis in totam diffundebatur regiam prolem ac si a visceribus transiens paternis, in filiorum membris hæreditariam videretur velle sibi vindicare sedem. Tandem Fredegundis, cujus toties dolor lacera torquebat præcordia, quoties semimortua natorum contemplabatur corpora, pristinae feritatis oblita, humani induit compassionem animi; adiensque regem, hujusmodi apud eum habuit sermonem: « Beneficiis, inquit, divinis nosmet, mi vir, benefactis respondere convenit, quos superna non punit clementia, tanto tempore perseverantes in malitia. Neque enim flagella omnipotentis Dei sustinimus, quasi rei, sed in virga filiorum eruditi, propheticum illud dictum in nobis sumus experti: *Quia flagellat Dominus omnem filium quem recipit (Hebr. xii)*. Ecce namque nos, et feribus et variis sæpe vexati calamitatibus, insuper filiorum amplexus amittimus eratissimos, quos lacrymæ viduarum et orphano-

rum, a nobis injuste oppressorum, morti reddere proximos. Pœniteat nos tandem aliquando malorum quæ gessimus; et conversi ad Dominum, placabilem eum super nostram imploremus fore malitiam. Neque enim, quamvis indignos, sibi supplices aversabitur, quia est misericors et miserator. Incendamus igitur iniquas descriptiones, et quas ad oppressionem constituimus pauperum, ad nostram nostrorumque deleamus salutem. Nihil est quod timeamus, si vere pœniteamus, quasi passuri gravia, qui pertulimus gravissima. Quid enim pati potest gravius quam ut amittatur quod est charius? Quid vero nobis poterit esse dulcius quam natorum affectus? Quibus porro per tot annorum curricula partos reservamus thesauros, si præmittimus hæredes, quos optaveramus fieri successores? Cavendum profecto est ne illius evangelici incurramus sententiam divitis qui, innovando horrea et congregando multa, accepit responsum se non visurum diem crastinum nec suarum cogniturum hæredem rerum. Sed propitius jam potest esse qui vindicavit et mitior quam si non vindicasset.» Hujusmodi orationem circumferens Fredegundis regina, transduxit Chilpericum regem a furore animi, atque intentionem ejus adeo emollivit, ut libellos quibus nefanda continebatur lex, manu propria voracibus traderet flammis. Quibus peractis, junior eorum filius diem obiit. Cujus corpusculum in oratorio sanctorum Dionysii ac sociorum ejus martyrum est humatum. Nec longum fluxerat tempus, alter quoque ex filiis superius nominatus Clodobertus, morti cœpit esse proximus. Consternata mater anxiiis gemitibus languentis filii, ad basilicam Sancti Medardi Suessionis eum defert. Ubi uterque parens votis, aureis donis sancti honorarunt sepulcrum. Sed adveniente nocte, æger, ultimum exhalavit spiritum. Cujus funus præfatæ urbis populus, pulla veste circumamictus, cum maximo luctu ad ecclesiam Sanctorum Crispini et Crispiniani est prosecutus. Quo in loco prædictus regis filius tumularium est sepulturam adeptus. Sequenti abhinc anno alius ex filiis Chilperici, Theodericus nomine, terminum sortitus est vitæ. Unde Chilpericus divinæ animadversionis judicium cervici imminere suæ cognoscens, multa pauperibus Christi, seu ecclesiis, largitur donaria. Restiterat sane adhuc unus e regia prole, quem Chilpericus custodiæ mancipatum, suggerente Fredegunde, custodibus legavit puniendum. Ita efferverat Chilpericus in malitia ut non ei sufficeret generi ejus imminens cœlestis vindicta, nisi eam augmentaret per sua facinora.

CAPUT XXXIII.

De inundatione aquarum, tempestate cœli, terræmotu et prodigiis multis.

Anno v Chideberti regis (qui fuit nonus decimus Chilperici atque Guntranni) tantæ lues aquarum per universas regiones factæ sunt Galliarum ut flumina terminos, quos nunquam antea excesserant, prætergressa, pecora quidem exitio, ædificia vero duo

rumque locorum gravi afficerent ruina. Quibus al-
veorum suorum metas repetentibus, pluviisque ces-
santibus, circa mensem qui September dicitur,
denuo arbores floruerunt. Tunc quoque fulgur per
cælum cucurrisse visum est sonitusque tanquam
ruentium arborum per totam pene terram auditus.
Burdegalensis civitas terræmotu concussa est; et
de Pyrenæis montibus immensi lapides sunt evulsi,
quibus immensa pecorum hominumque multitudo
percussa interiit. Vicus Burdegalensis, incendio di-
vinitus orto nulliusque hominis incitamenti aug-
mentato inflammatus, multos exussit, subito com-
prehendens domos et areas frugibus refertas. Aure-
lianensis urbs simili incendio vastata est. Apud
Carnotinum pagum de effracto pane sanguis effluxit.
In urbe Pictava lupus e silvis veniens, per portam
ingressus est; qua cum cæteris clausa, lupum cives
in media interemerunt urbe. Cælum quoque ardere
visum est et Liger fluvius plus solito excrevit. Ven-
tus auster tam violens fuit ut silvas prosterneret,
domos vel sepes erueret, hominesque usque ad in-
ternecionem volutaret. Cujus turbinis spatium, eo
loci quo visus est cucurrisse, tenuit in latitudinem
jugera septem, licet longitudo quanta esset non
posset æstimari. Sed hæc prodigia, gravia sunt sub-
secuta mala. Nam et discordia inter reges orta,
bella excitavit civilia, et dysentericæ morbus totas
prope occupavit Gallias. Qua peste Austrigildis re-
gina Guntranno regi nupta laborans, querelam ma-
rito adversus medicos detulit, quasi illorum negli-
gentia erga se ægritudo convaluisset. Jussu Gun-
tranni diversis pœnis medici interierunt: ipsaque
post deficiens mortua est.

CAPUT XXXIX.

*De legatis captis et remissis. De Maurilii episcopi
laudabilis obitu deque Gregorii Turonensis pro fide
catholica victoria.*

Quibus diebus Chilpericus legatos Mirionis Galli-
cæ regis, qui Suevis imperitabat, ad Guntrannum
regem missos, apud Pictavium cepit et Parisius in
custodia posuit. Quos tamen post annum liberos ad
propria remisit. Maurilius quoque Caturcensis pon-
tifex, dum propter podagræ infirmitatem candens
ferrum tibiis seu pedibus imponeret, languorem pes-
simum incurrit. Quo ingravescente, dum multi
episcopatum ambirent, ipse Ursicinum eligens, dum
adhuc superstes esset, benedici fecit, sicque ab hoc
sæculo migravit. Fuit autem eleemosynarius valde,
Scripturis in tantum eruditus divinus ut genealogias
Veteris Testamenti plerumque memoriter recen-
seret. Pauperes Ecclesiæ suæ ergo iniquorum judi-
cum oppressionem sustentabat, ut illud Job Domino
decantaret dicens: *Pater eram pauperum, et causam
eorum diligentissime investigabam (Job. xxix).* Tunc
etiam Gregorius Turonensis cum Egilane Leuvi-
gildi Hispanorum regis legato, quem ad Chilperi-
cum miserat, quia erat ipse Egila Arianus, de fide
sanctæ Trinitatis conflictum habuit et eum mirabi-
liter superavit, Qui quamvis negasset se aliquando

fieri catholicum, tamen infirmitate impulsus est
ipsam amplecti religionem.

CAPUT XXXV.

*De Tiberii Constantini obitu et Mauricii in Imperium
successione.*

Tiberius vero Constantinus postquam imperium
vii rexit annis, sentiens diem suæ imminere voca-
tionis, una cum consilio Augustæ Sophiæ Mauri-
cium, genere Cappadocem, virum strenuum, elegit
ad imperium suamque filiam regalibus ornamentis
ornatam ei tradidit, dicens: « Sit tibi imperium
cum hac puella concessum: Utere eo feliciter, in
mente habens æquitatem ac justitiam præcipua
optimi imperatoris esse insignia. » Hæc postquam
dixit, corpoream relinquens sarcinam: ad æternam
migravit patriam, maximum sui obitus populis sibi
subditis relinquens luctum. Fuit enim summæ boni-
tatis, in eleemosynis promptus, in judicando cautis-
simus, nullum despiciens, omnes diligens, ipse quo-
que est dilectus a cunctis. Quo defuncto, Mauricius
purpura indutus, diademate redimitus, ad circum
processit et, acclamatis sibi laudibus, largitis populo
(ut moris est) muneribus, primus ex Græcorum ge-
nere in imperium confirmatus est.

CAPUT XXXVI.

De primo Longobardorum rege.

At vero Longobardi, cum per annes decem sub
potestate ducum fuissent, tandem communi consilio
Flavium Authari, supra memorati principis Clepho-
nis filium, regem sibi statuerunt. Cui ob restaura-
tionem regni, daces qui tunc erant, mediam totius
substantiæ suæ partem contribuerunt, ut esset unde
rex ipse sive qui ei obsequabantur per diversa dis-
tributi officia alerentur. Erat sane hoc mirabile in
gente Longobardorum. Nulla erat violentia, nullæ
struebantur insidiæ; unusquisque quo libebat se-
curus sine timore pergebat.

CAPUT XXXVII.

*De Mauricio imperatore Francos in Longobardos
sollicitante.*

Hoc tempore, Mauricius imperator Childeberto
regi Francorum quinquaginta millia solidorum per
legatos suos ea vel maxime direxit gratia ut cum
exercitu supra Longobardos irrueret eosque Italia
pelleret. Qui, nil moratus, cum innumera Franco-
rum multitudinem Italia subito introivit. Longobardi
vero conserendæ manus spem abjicientes, muni-
mentis suarum se commiserunt urbium, et, intereur-
rentibus legatis oblatisque muneribus, pactum cum
Childeberto fecerunt. Quo ad Gallias remeante, co-
gnito imperator Mauricius quod cum Longobardis
fædus iniisset, solidos, quos ei ob Longobardorum
expulsionem dederat, repetere cœpit. At ille, sua-
rum virium potentia fretus, pro hac re nec respon-
sum reddere voluit.

CAPUT XXXVIII.

De persecutione catholicorum in Hispania.

Exstitit in illis diebus apud Hispanias persecutio
dira catholicorum, quæ tali quadam ex causa a

Gadsunda matre Brunichildis est excitata: Hermenegildus, Lemugildi regis filius, sororem Childeberti habebat uxorem. Qui videlicet Hermenegildus prædicatione Leandri, Hispalensis pontificis, atque adhortatione suæ conjugis ab Ariana hæresi (qua pater suus languebat) ad catholicam fidem conversus fuerat. Gadsunda autem tentabat si posset Ingundem suam neptem flectere, ut maritum qualicumque perderet morte. Sed cum id nequisset implere, suadet regi ut filium cum uxore propria alterius civitatis jubeat incolere domicilia, dicens se offendi eo quod alterius essent fidei. Cumque hac injuria Hermenegildus minime flecteretur ad neganda veræ fidei sacramenta, impius pater eum sepsit custodia. Quem postmodum, in ipso sacro paschali die, securi percussus interemit. Ingundis vero post mariti ac martyris funus ab Hispaniis fugiens, dum genuina Galliæ repeteret arva, in manus militum incidens, qui limitem Hispaniæ adversus Gothos tuebantur, cum parvo filio capta atque in Siciliam ducta, ibi diem clausit extremum. Filius vero Constantino-polim imperatori Mauricio est directus. Captivitate sororis Childebertus comperta, et de his quæ contra eam gesta fuerant certior factus, exercitum in Hispaniam trajecit, cum Gothis prælio conflixit maximamque cladem eis inferens victor exinde regressus est.

Rursum Mauricius Augustus, legatos ad Childebertum mittens, eum ut contra Longobardos exercitum dirigeret, orabat. Childebertus existimans suam adhuc germanam Constantinopoli degere, legatis Mauricii acquiescens, ut suam posset sororem recipere, iterum Francorum exercitum ad Italiam contra Longobardos direxit. Verum Longobardis aciem producere atque adversariis ire obviam meditantibus, Franci ac Alemanni, dissensionem inter se habentes, sine ullius lucri conquisitione ad patriam remearunt.

CAPUT XXXIX.

De Benedicto et Pelagio Romanis pontificibus. De Mummoli in Avenionem profugio. De Childeberti ad Chilpericum transitione. De Lupo Campanorum duce. De Chilperici in Petrogoricos expeditione. De Baudastis interitu, et de Hospitii reclusi sanctitate, et beati Martini Galliciensis transitu, et de comete et portento cælesti.

Romanam porro Ecclesiam post Joannem Benedictus suscepit regendam. Post quem Pelagius absque jussione principis ordinatus est, eo quod Longobardi obsiderent Romam, nec posset quisquam a Roma progredi. Mummolus patricius a Guntranno rege desciscens, in Avenionem castrum se contulit, ubi adversus insectantes armis sese defensare aliisque subsidiis munire parabat. Childebertus etiam, Guntranni pace relicta, Chilperico conjungitur, promittente Chilperico, eo quod sine liberis esset, Childebertum regni sui facturum se hæredem. Cujus promissionis, ut in cæteris solitus erat, mendax apparuit. Lupus dux Campaniensis ab Ursione et Bertefrido in fugam actus, cum jam jamque aut

A capiendus aut interficiendus cum suo exercitu foret, Brunichilde pro eo intercedente, ab imminente periculo eripitur. Præsidium tamen ejus supra memorati duces direptioni tradiderunt. Chilpericus Desiderium ducem ad pervadendas Petrocoricum et Agennum, Aquitaniæ urbes, cum instructis dirigit copiis. Qui fugato Ragnoaldo duce, prædictas urbes invasit uxoremque Ragnoaldi cunctis rebus exspoliavit. Baudastis dux cum maxima sui exercitus parte in Wasconia periit. Fuit illo tempore reclusus quidam Dei servus, Hospitius nomine, apud Nicensem urbem. Qui catenis super nudum corpus constrictus ferreis, desuper cilicio tegebatur. Cæteris quidem diebus purum panem et paucos dactylos edebat; in Quadragesima vero radicibus earum, quas eremus ferebat, herbarum alebatur. Per quem, B in terris solo adhuc corpore conversantam, virtutes multas, ad laudem et gloriam nominis sui, Dominus ostendere est dignatus. Ea tempestate beatus Martinus Galliciensis migravit ad Dominum. Hic Pannonia oriundus, loca sancta in Oriente circumiens, abunde se illic litteris imbuit, et per Galliciam revertens, in basilica, quæ prima apud Hispanos in honore sancti Martini dedicata est, pontifex ordinatus, triginta in hoc officio explevit annos.

Anno VII Childeberti regis, qui fuit XXI Chilperici atque Guntranni, stella cometes visa est in die sancto Paschæ. Apud Suessionas civitatem cælum ardere visum est. In pago Parisiaco sanguis, de nube fluens, vestimenta multorum hominum cruentavit. Valetudines variæ ac mortalitas magna, eo anno, Francorum attrivere gentem.

CAPUT XL.

De Rodini ducis obitu et pietate.

Tunc quoque Rodinus dux mortuus est, verus eleemosynarius, bonitatis plenus, juste se in cunctis agens ac pauperes Christi diligens. Hic dum una dierum mortuum sepelire vellet, propriis præcepit pueris monumentum quoddam aperire, ut in eo defunctum poneret. Quod illi cum maturato impleissent, invenerunt immensi ponderis thesaurium solidorumque non contemnendum numerum, elevatumque a terra detulerunt ante domini sui præsentiam. Ille vero domum cæleste intelligens, pauperibus cuncta (ut consueverat) largitus, talentum sibi creditum ei a quo acceperat duplicatum per manus retransmisit egenorum. Multa autem signa et prodigia eo anno in cælo sunt visa.

CAPUT XLI.

De Chilperici in hæresim Sabellianam lapsu et resipiscentia.

Per idem tempus Chilpericus rex Sabellianam volens promulgare hæresim, scripsit Galliarum episcopis ut, Trinitate abjecta, unum tantum dicerent Deum, « asserens eundem esse Patrem qui Filius vel Spiritus sanatus est, et eundem Filium ac Spiritum sanctum qui Pater est, nec divisionem personarum in Deum ullo modo cadere. » Quod cum Gregorio Turonenci, qui tunc cæteros episcopos

sanctitate præibat, suadere conaretur, et tamen in hac ratione Hilarium atque Augustinum sibi contrarios fateretur, ait ad eum beatus antistes : « Cavendum est, domine mi rex, ne et ille irascatur tibi cujus illi fuerunt famuli, qui, ut tu ipse fateris, in ista credulitate sunt contrarii. » Porro rege cum festu respondente quod sapientiores eo ex hoc forent interrogandi, sacerdos dixit : « Non esse sapientem quicumque aliter ex fide ac ipse sentiret. » Salvio autem Albigensi episcopo ad palatium venienti suadebat ut sibi consentaneus existeret, lecta in auribus ejus chartula, in qua memoratam hæresim conscripserat. Quam ille beatus in tantum abhorruit ut, si in ejus forte manibus devenisset, in partes scissam minaretur igne cremare. Denique cernens rex omnes sibi contraria sentire, ab illa quidem quievit intentione. Addidit autem nostris litteris ω, omega, Græcam, et tres alias, quarum characteres ab ipso inventos cum propriis sonis hic subscripsimus χ ch, θ th, φ ph; directisque epistolis ad civitates sibi parentes, præcepit ut pueri in his docerentur et libri pumice planati rescriberentur.

CAPUT XLII.

De Agricola et Dalmatio sanctis.

His diebus, Agricola Cabilonensis et Dalmatius Rutenensis, viri in sanctitate præcipui et pontificatum optime administrantes, sæculo migraverunt. E quibus Agricola, ecclesiam suæ civitatis columnis fulcivit, marmore variavit, musivo depinxit. Dalmatius vero suam sæpe destruendo, dum meliorare nittitur, imperfectam reliquit.

CAPUT XLIII.

De Leudastis comitis ob tyrannidam expulsionem.

Leudastis sane Turonicus comes eo tempore a comitatu submotus est, eo quod populum injuste opprimeret et Gregorio pontifici (cui frequenter sacramenta dederat se nunquam nociturum) injurias irrogaret. Succedenteque Eunomio, Leudastis contra episcopum felle commotus, quasi ejus consilio ista sibi evenissent, ad regem perrexit, accusans Gregorium quod civitatem Turonicam regi Guntranno tradere vellet et de regina permulta loqueretur mala, affirmans eam cum Bertranno Burdegalensi episcopo misceri. Habebat autem cooperantem Riculfum clericum, qui contra magistrum multos est machinatus dolos. Rex itaque, pro his quæ de regina dicta erant, synodum adunari præcepit. Convenientibus ergo apud Britannicum villam episcopis, et Bertranno injuste sibi crimen impositum esse conquerente, Gregorius, ex decreto fratrum, ter jusjurandum præbuit se id nunquam fuisse locutum, et quamvis id contrarium auctoritatibus viderent, propter satisfaciendum tamen regi peractum est. Quamobrem adeuntes pontifices regem, dixerunt ei : « Frater et coepiscopus noster Gregorius sacramentis se innocentem ostendit. Quid nunc de te, vel Bertranno episcopo, qui fratri nostro calumniam inflixit, agendum censes, nisi et communione privemini? » Quibus respondit rex a semetipso hæc

non dixisse, sed a Leudaste indicata narrasse. Quæsitum Leudasten, nec inventum (ipse enim sibi timens audientiam fugerat) antistites excommunicaverunt eum et absentibus ne eum in communionem reciperent, scripserunt. Eo loci mirabilem patientiam regis qui aderant mirati sunt, quia, quamvis tale scelus de regina diffamatum foret quod ipsi quoque ignominiam generaret, nunquam tamen ita animo commotus est ut quemlibet injuste opprimeret. Quod alias sane non consueverat agere. Solummodo Leudasten, eo quod contra episcopum falsum tulerat testimonium, excommunicatum ab omni suo jussit eliminari regno. Tunc Leudastis universas suas res, quæ ei per beneficium regis concessæ fuerant, a civitate Turonica in Biturigum fines asportavit; et diu huc illucque oberrans, tandem, post longum ævi spatium, reconciliatus Ecclesiæ et in gratiam receptus a rege, dum moneretur a Pontifice Gregorio quatenus observaret se a reginæ animo contra se turbato, parvipendens admonitionem, dum illa in quadam oraret ecclesia, ad pedes ejus provolvitur. A qua despectus, dum oratorium fuisset egressus et quædam mercimonia emere vellet, ut muneribus sibi reginam conciliaret, ab ejus pueris circumvallatur. E quibus unum gladio percutiens, a reliquis in fugam actus in medio ponte Parisiæ urbis, pede inter duo ligna lapso tibiam sibi fregit. Unde sublatus, et in unam villam jussu regis ad sanandum deportatus, a missis reginæ inter duos vectes effracto gutture, infelicem vitam finivit.

Hoc ergo exitu periit, qui ut crimen episcopo suo objiceret, multos in vincula conjecerat, quosdam etiam verberibus affecerat. Nec in ipsis quoque sceleribus degenerabat. Nam de fiscalinis ortus servis, primum culinæ deputatus est regiæ. Sed, quia lippis erat oculis, inde in pistrinum redigitur. Ubi dum inter fermentatas massasse delectari assimilat, fuga se servitio subtrahit. Quam dum sæpius reductas repetit, auris abscissione signatus est. Qui hanc injuriam tegere non valens, ad uxorem Chariberti regis se contulit. Cui adulationibus familiarissimus factus, custos equorum efficitur. Inde comitatum super cæteros nactus custodes, post mortem reginæ comitatum Turonicum a Chariberto percepit. De quo cum ignominia, quam præfati sumus, dejectus est, Riculfus vero clericus, qui contra antistitem proprium falsus non dubitavit esse testis, præcipiente rege tanta sustinuit flagella ut, etiamsi æreus foret, miraculum tamen spectantibus præberet tanta patientia tormenta. Verum a capitali supplicio interventu beati Gregorii, liberatus est. Qui, inter cruciatus et verbera, hoc confessus est ideo se talia de regina adinvenisse ut ea de regno ejecta, Clodoveus (qui solus ex filiis Chilperici supererat) a patre regnum suscipiens regnaret. Hic etenim Clodoveus, ex alia uxore Chilperici natus post mortem filiorum regis qui ex Fredegunde geniti erant, instigante ipsa regina, apud Brenacum villam a patre manere jussus est, ut simili quo fratres morbo deperiret.

Nam apud eundem vicum dysenteriae tunc saeviebat pestis. Sed ille ubi mortis evasit discrimen, dolos persentiscens novercae, fastuose eam despiciens jactitabat se solum haeredem regni relictum. Non de fuere tamen qui delatoria contra eum usi arte, non solum quae ipse injuriose loquebatur de regina, verum et aliqua ad ipsam referrent mendacia, asserentes maleficio matri cujusdam meretriculae, quae cum Clodoveo solita erat cubare, ejus filios interiisse. Regina, hoc audito, iracundia commota, puellam quidem caesam ante hospitium Clodovei palo praecipit infligi. Matrem vero ejus, verberibus laceratam, vera fuisse quae dicta erant profiteri coegit. Cum a rege ultionem posceret, rex, venatum profectus, filium ut ad se veniret jussum alligari fecit, et reginae direxit. Quem illa sepsit in custodia, interrogans rei veritatem, vel qui ex principibus ei faverent. Verum ille nihil criminum confessus, amicos suos seu familiares detexit. Illa eum post biduum trans Matronam in villam, Nocetum nomine, duci et ibi in custodia cultro interimendi mandans, regi per subintroductas insinuari fecit personas, quod ipse se interfecisset, et adhuc cultrum in loco vulneris persisteret. Quod rex audiens, nullum pro morte filii concipiens luctum, eum ibidem sepeliri mandavit. Mater Clodovei crudeliter necata, soror a pueris reginae illusa, in monasterium est detrusa. Mulier, quae contra eum locuta fuerat, ut viva ureretur adjudicata, dum mendacium dixisse frustra clamaret, ad stipitem ligata vivens exusta est. Thesaurarius Clodovei, a Cupane Stabuli comite de Biturico retractus et reginae vinctus directus, ab ipsa, rogante pro eo beato Gregorio Turonico episcopo, vinculis ac poenis absolutus est.

CAPUT XLIV.

De Chilperici spectaculis. De Salvii visione, et quae eam secuta sunt.

Per idem tempus, Chilpericus apud Suessionas vel Parisius circos aedificari jubens, spectacula populis praebuit. Sane post memoratam synodum, dum beatus Gregorius, ad propria rediturus, cum sancto Salvio familiare colloquium in atrio domus reginae haberet, ait ad eum vir Domini Salvius: « Videsne, o frater, super tectum aulae quae ego cerno? » Cui cum ille responderet se nil aliud quam tegulas, quas rex pridem superponi jusserat, videre, rogaretque ut, si ipse aliud quidlibet cerneret, indicaret (aestimabat enim illum solito more joculari), ille iterato ad eum. « Conspicio, inquit, gladium irae Dei super hanc dependentem domum. » Nec frustra haec vaticinatus est. Nam post viginti dies duo filii regis mortui sunt: de quibus paulo post dicemus. Ipse quoque archipraesul Gregorius, una noctium post matutinos hymnos strato recubans, vidit angelum Dei super ecclesiam volentem, qui clara voce dicebat: « Heu! percussit Deus Chilpericum et cunctos filios ejus. Nec erit ex his qui nunc vivunt ullus in regno ejus successor. Tuuc » enim quatuor adhuc superstites erant. Hoc tempore sy-

nodus apud Lugdunum congregata multos episcoporum negligenter agentium coercuit.

CAPUT XLV.

De benedictione quam Judaeus respuit, Chilpericus expetit, et de Eparchii reclusi obitu.

Interea Chilpericus, in villa Novientum nominata consistens, dum Parisius iter suum destinavisset, praefatum Gregorium antistitem rogabat, ut cuidam Judaeo, nomine Prisco, sibi familiarissimo manus imponeret. Sed reluctantem Judaeum et se non credere reclamantem, insuper et fidei nostrae derogantem, opportuna satis disputatione beatus pontifex redarguit. Cui rex: « Quia, inquit, o sancte sacerdos, perfidus benedictionem respuit, utique et ipsa elongabitur ab eo. Ego vero tibi dico verbis Jacob, quibus ille contra se luctantem allocutus est angelum: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* (Gen. xxxii). » Pontifex igitur benedicens regi, ac una cum eo cibum accipiens, ad propria rediit.

eo tempore obiit Eparchius apud Engonismam reclusus, vir magnificae sanctitatis, qui hominem, furti gratia patibulo suspensum, vitae restituit.

CAPUT XLVI.

De Theodoro Massiliensi episcopo et Lupo cive Turonensi: de eclipsi lunae, et prodigioso sanguinis fluxu aliisque portentis.

Ipsis diebus Theodorus, Massiliae episcopus, a Dinamio rectore Provinciae comprehensus injuste et injuriis affectus, dum inde liber ad regem Childebertum properaret, iterum a Guntranno rege capitur. Cujus clerici odio eum habentes, hoc audito res ecclesiae invadunt, promptuaria spoliunt; de ipso etiam pontifice crimina falso proloquuntur. Tunc Childebertus rex ad avunculum suum regem Guntranum dirigit, mandans partem Massiliae, quam ei post obitum patris sui dederat, sibi reddi; sin alias, sciret se eo plura amissurum. His Guntranno nequaquam assentiente et insuper vias in regno suo custodiri jubente, ne quis fidelium nepotis sui Massiliam adiret, Childebertus Gundulfum, senatorii generis virum, suum vero domesticum, duce creatum, memoratam direxit ab urbem. Qui per Turonicam eo tendens civitatem, a beato Gregorio agnitus (quod matris ejus esset avunculus) humanissime diebus quinque apud ipsum est habitus, ac itineris necessariis sumptis est profectus. Dumque a Dinamio et clericis ipsi quidem introitus urbis, episcopo vero Theodoro, qui jam custodia solutus se ei junxerat, ingressus negaretur ecclesiae, tandem aliquando Dinamio suaserunt, ut in ecclesia Beati Stephani, quae muris vicina erat, eis collocuturus descenderet. Quo dum venisset, ab ostiarii ipse solus receptus est, caeteris qui eum sequebantur exclusis. Deductusque a Gundulfo ac antistite in salutatorium, increpatur graviter. Illis itaque qui cum eo venerant, et se non receptos indignabantur, fugatis, Gundulfus seniores capi praecipit, volens eos ad urbem deducere, ut illi portas aperient. Interim Dinamius, agnoscens se captum teneri, ad pe-

deseorum ruit, pollicens se portas reseraturum regique simul et pontifici de reliquo fidem servaturum. Sua igitur fide dimissus, ducem pariter cum pontifice, exultante omni populo, recepit in urbem. Clerici sane, qui eo impulsore nequiter contra suum egerant pastorem, dum ad domum ejus se contulissent, fidejussores dare compulsi sunt ut regi Childeberto se præsenterent. Gundulfus autem, recepta Massilia et episcopo suæ sedi restituto, ad regem reversus est. Dinamius autem, spreta quam promiserat fide antistiti, ad Guntrannum regem mittit qui dicerent se quidem urbem tradere velle, sed Theodorum obstare; nec illi cives ullatenus parituros, nisi sacerdos alicubi truderetur exilio. Quibus verbis rex irritatus, eum sibi vinctum exhiberi jussit. Sed cum antistes, sibi metuens, non facile egrederetur ab urbe, evenit necessitas dedicandæ basilicæ suburbanæ. Dum igitur eo properaret, ex insidiis subito adversarii prorumpentes, clericos cæterosque obsequentes cæsos in fugam agunt ipsumque equo proprio dejectum vili imponentes jumento, ad regem deduxere. Cui Aquensem pervenienti ad urbem, Pientius episcopus clericos ac cætera viæ attribuit necessaria; Porro rex eo discusso, dum immunem invenisset a culpa, multis honoratum muneribus ad suam reverti imperavit Ecclesiam. Qui a plebe cum lætitia receptus, invenit ecclesiæ res suasque a clericis pervasas. His quippe pro causis fœdus inter Guntrannum et Childebertum ruptum, discordiaque immensa acta est. Verumtamen regibus hoc modo ab invicem dissidentibus, Lupus quidam civis Turonicus uxore defuncta, dum clericalum expeleret, a fratre Ambrosio ne id faceret prohibitus est, pollicente conjugem se ejus congruam generi illi provisurum. Cui rei dum studet dare operam, ab adultero, qui cum conjugè Ambrosii stupri rem habebat, utrique perempti sunt. Dumque unus alterum Deo subtrahere ac vitæ præsentis oblectamentis tradere nititur, et se et illum perdidit.

Hoc anno Luna eclipsim passa est, et intra territorium Turonicum verus de effracto pane sanguis effluxit. In Silvanectensi pago, hominis cujusdam domus, cum ille mane surgeret, sanguine introrsum aspersa apparuit. Murus Suessionensis divinitus subversus est. Andegavis terræ motus factus est. Intra muros urbis Burdegalensis ingressi lupi canes devoraverunt ignisque per cælum cucurrisse visus est.

CAPUT XLVII.

De Prisci Judæi obstinatione et interitu.

Ea tempestate, Chilpericus rex, dum multos Judæorum baptizari jussisset, et ipse eos ex sacro lavacro suscepisset, nullatenus Priscum familiarem suum (cujus supra meminimus) verbis ad credendum convertere poterat. Jubens ergo eum custodiæ mancipari, ab eo muneribus seducitur ut daretur ei spatium filium suum Massilensi Hebrææ conjungendi, ac tum demum jussa compleret. Sed qui noluit confiteri Christum, non longo post tempore

A descendit ad infernum. Nam orto inter ipsam ac quemdam Patirum, ex Judæo conversum, jurgio, ab eo gladio percussus interiit.

CAPUT XLVIII.

De Chilperici ob interfectum præsidium pontis Parisiensis in Guntrannum ultione.

Apud pontem Parisiacæ urbis memoratus princeps custodes posuerat, ut insidiatores de regno fratris sui Guntranni advenientes arcerentur. Hos Asclepius, officio quondam ducis functus, nocte una omnes interemit, pagumque ponti proximum depopulatus est. Quapropter Chilpericus cum exercitu super fratrem irruere volens, consiliis bonorum virorum monitus restitit, mittens fratri legatos, ut mala sibi illata corrigeret. Ille justitiæ amator, prout monebatur, agere non distulit. Verumtamen Chilpericus his non contentus, aliquas a fratre civitates auferens, novos eis comites præfecit, præceptum dans, ut earum tributa suo inferrentur thesauro.

CAPUT XLIX.

De tabellariis Charterii episcopi deprehensis, Et Theodorici ortu.

His diebus a Nunnichio comite Lemovicino duo detenti sunt homines, ex nomine Charterii Petrogorici antistitis litteras ferentes. In quibus, inter alia quæ de Chilperico continebantur maledicta, hoc etiam legebatur: « Quod episcopus quereret se de paradiso pulsum descendisse ad infernum. » Utique hoc volens intelligi, quod a regno Guntranni in dominium devenisset Chilperici. Quibus regi pariter cum delatoribus directis, præcipitur adduci episcopus, de his rationem redditurus. Sed cum non facile convinceretur, ad propria illæsus regredi jubetur. Denique post funera filiorum, Chilperico filius nascitur, quem sequenti anno Parisius in Pascha baptizari fecit Theodoricumque nominavit.

CAPUT L.

De legatione feicali Childeberti ad Chilpericum.

Porro Childebertus Egidium Remiensem archiepiscopum, cum aliis optimatibus, ad Chilpericum patrum suum confirmandi fœderis, quod inierant, causa dirigit. Ex quibus Egidius in hunc modum legationis retulit ordinem: « Pacem, quam tecum, gloriose rex, inclytus nepos tuus firmavit, peti omnino a te stabiliri. Fratris denique tui benevolentia ideo uti nequit, quia partem ejus ex Massilia injuste retinet, neque transfugas reddere ei vult suos. Idcirco si, junctis viribus vestris, unanimes ejus expugnationem adorsi fueritis, ultio debita pro illatis injuriis ab eo facile exigere poteris. » Ad hæc ita respondit ex: « Fratris, inquit, mei culpa tam est in aperto ut difficile occultari queat. Nam si dulcissimus nepos meus animo malefacta recenseat sua, reliquis prætermisissis, reperiet patrem suum fraude Guntranni interisse. Quapropter et ego me spondeo adiutorem illi in ultionem paternæ futurum necis qui amiserim fratrem magnæ, si nunc viveret, di

lectionis. » Hæc dum rex perorasset, datis obsidibus Ario Pictaviensi tradid erat. Sed a beata Radegunde foedus stabilitum est. Continuo Chilpericus exercitum de regno suo commoveri præcepit, qui civitates fratri subditas obsidens, circumjacentes depopularetur agros. Tunc Berulfus partium ejus dux, cum Turonicis et Andegavis una ex parte, Desiderius et Bladastis ex alio latere cum maxima multitudine, Bituricenses aggrediuntur. Quibus rex hoc dedit mandati ut, capta urbe, sacramenta de nomine exigerent suo. Sed Biturigi apud castrum Mediolanense, quod nunc Magdunum dicitur, quindecim armatorum millia Desiderio duci opposcentes, cum eo conflixere. Reliqui duces urbem obsidione cinxerunt. Chilpericus vero, licet nondum exercitus Childeberti advenisset, tamen quosdam de ejus ducibus secum habens, universas copias suas per Parisius B transducens, cuncta vastando Milidunum venit. Cui Guntrannus non dubitavit obviam ire, in solo Deo spem habens, cuneumque hostium, præ cupiditate ab aliis segregatum, crepusculo noctis aggressus ultima labefactavit pernicie. In crastinum, intercurrentibus legatis, frater cum fratre paciscitur, pollicentibus utrisque commissorum correctionem. Quippe Chilpericus, cum milites furto ac rapinis abstinere moneret, nec tamen obtemperarent, comitem Rotomagensem gladio percussit, sicque reliquos coercens, ad propria reduxit, cunctam prius restituens prædam, captivosque relaxans. At illi qui Bituricos obsederant, accepto nuntio ut inde recederent, quæcunque oculi viderant, manus rapiabant, dum ad sua redirent.

CAPUT LI.

De vulgi in Egidium episcopum seditione.

Childebertus autem omnes militiæ suæ, quas aggregaverat, cohortes dum uno in loco detinet, murmur subito populi minoris adversus duces et Egidium episcopum, nocte proxima, infremuit, dicentis: « Tollantur a facie regis, qui regnum ejus inter se venditant, qui urbes ejus alienæ subjiciunt ditioni. » Hæc dicentes mane facto ad tentorium regis properant armati, ut Egidium interimerent pontificem. Quo cognito, sacerdos, ascenso equo, cum paucis fugam arripuit. Cui tam veloces timor fugienti addidit alas ut labentem tibiæ fasciolam colligere non curaret. Ea tamen causa illi auxilio fuit quod D adversarii equos, ad insequendum paratos, non habebant. Deumque illi moram in sequendo faciunt, ipse se intra urbem Remorum contulit. Post hæc Guntrannus Childeberto nepoti suo partem Massiliæ, quam invito eo retinebat, reddidit. Chilpericus quoque pro obitu filii, quem ei natum supra diximus fuisse, gravi affectus mœrore, nuptias filiæ suæ, quam regi Hispaniæ per legatos tunc desponderat, in posterum distulit. Quapropter, missis veredariis, legatum qui in Hispaniam regrediebatur revocavit, dicens ei: « Luctu pro morte filii gravatus, nuptias intempus quod constitui celebrare nequeo. » Verum, legato insistente, voluit eo dirigere filiam, quam ex Audovera susceperat Deoque in monaste-

prohibitus est.

CAPUT LII.

De Mummolo magiæ et veneficii insimulato.

Dum ista geruntur, relatio quorundam ad Fredegundem cucurrit reginam, dicentium puerum, qui tunc defunctus erat, technis Mummoli sui præfecti, per quasdam mulierculas maleficiis et incantationibus vitam amisisse. Is reginæ jamdudum erat infensus. Quæ talia de eo audiens, rapi meretrices ad supplicia jubet, quæ se fatebantur carminibus multos interemisse innocentes, filiumque ejus pro Mummoli donasse salute. Tunc quidem regina alias earum flammis tradidit, alias rotis innexuit. De Mummolo vero apud regem quæta est. Quem rex oneratum catenis adduci trabeque revinctis post terga manibus suspendi præcipiens, quid malefici nosset interrogabat. Sed nil se de morte filii regis nosse dicens, hoc solummodo confessus est quod potiones præcantationesque varias a memoratis accepisset mulierculis, ad promerendam regis et reginæ gratiam. Tandem depositus, mandavit regi se nil sensisse pœnarum. Ille eum maleficum esse protestatus, loris durissimis flagellari, ac gladio percuti imperavit. Pro cuius vita regina, ægre licet, oblinuit. Qui tamen non post multum dolore ipsorum tormentorum interiit. Regina autem assumens thesaurum pueri, vestes quidem omnes igne combusit, aurum vero fornace conflans terra obruit, ne quid esset quod ei filium ad memoriam reduceret.

CAPUT LIII.

De clerici cujusdam libidine, et inarantitudine detestanda.

Porro Etherius Lexoviæ episcopus clericum quemdam, propter puellam quamdam quam seduxerat, morti destinatum, viginti redemit aureis. Cui, profitenti se doctorem fore litterarum, scholam committit. Sed cum a parentibus puerorum, quos docebat, sæpe ad convivium vocaretur, unius matrem concupivit. Quod cum illa casta indicasset viro suo, et ille clericum ad supplicium quæreret, iterum a pontifice liberatus pristino restituitur honori. Hic itaque miser tantorum oblitus beneficiorum, dum, una dierum, pontifex ad agricultores exercitandi gratia exiisset, cum securi eum pone sequebatur. Conversus sacerdos et videns eum: « Ut quid, ait, me cum hac prosequeris dolabra? » Tunc ille, ejus provolutus pedibus, veniam petiit, dicens: « Indulge, Pater sancte, reo facinus confitenti. Ab archidiacono namque ut talia auderem impulsus, ter jam elevatis ad te percutiendum manibus, subita tegebar caligine validoque arripiebar tremore. At ubi deposueram manus, confestim et visus et vigor redibat pristinus. » Quod ubi antistes audivit, Deo gratias agens illum hæc tacere jussit seque ad domum contulit. Verum archidiaconus perpendens per alium se non posse nocere episcopo, per seipsum calumniam fingit, asserens se vidisse mulierem a cubiculo pontificis egredientem. Statimque cum jam

dicto clerico irruens, episcopum vinciri imperat. Alligatur pontifex ejus manibus, de cujus sæpe brachiis vincula dejecerat, atque ab eo mancipatur custodiæ, quem sæpius cœnoso eduxerat de carcere. Interea cernens episcopus humanum sibi deesse auxilium, precibus opem implorat divinam. Itaque divinitus solutis vinculis, custodibusque sopitis, fugiens e custodia ad regem transiit Guntrannum. Tandem adversarii inventa occasione, regi Chilpericos suggerunt, illum proditorem regni esse. Verum populus pro pastore mœstus, direxit qui regem pro reducendo eo exorarent. Chilpericus ergo misit ad fratrem, ut pontificem ad suam dimitteret urbem, dicens se nil offensæ in ipso reperisse. Guntrannus autem multas episcopo tribuens pecunias, ad propria eum remisit, datis ad antistites regni sui epistolis, ut illum muneribus honorarent. Qui iter faciens tanta a fidelibus suscepit munera, quanta vix civitati inferre suæ quivit.

CAPUT LIV.

De Clotarii filii Chilperici ortu, partis Massiliæ per Mummolum restitutione, et Chilperici metu.

In illis diebus Chilperico denuo natus est filius, nomine Clotarius. Quapropter universos carceres in regno suo Chilpericus aperiri jussit, et diversorum reos criminum absolvi. Terum idem rex Parisius urbem, contra pactum quod cum Francis inierat, (ne scilicet jure dominantis eam aliquando ingrederetur) violenter intravit. Ob quam rem portionem ejusdem civitatis, quæ eum contingere videbatur, juste amisit. Mummolus partem Massiliæ, quæ Guntrannum ac Childebertum competebat, a se pervasam reddidit. Chilpericus, metuens Guntrannum et Childebertum contra se conspirasse, apud Camaracum thesauros omneque defensionis, suæ præsidium constituens, exercitum sæpe movebat, et ac si ad prælium progressurus, in papilionibus residere faciebat.

CAPUT LV.

De Innocentio Ruthenorum et Sulpicio Biturigum episcopis, deque rosarum præmaturitate et arboribus biferis.

Theodosio Ruthenorum episcopo defuncto, Innocentius Gavalitanorum comes, per decretum Brunehildis reginæ, successit, Remigio quoque Biturigum præsule decedente. Sulpicius a Guntranno rege substituitur: dicente præfato principe multis episcopatus competitoribus: « Non est, inquit, nostræ consuetudo mansuetudinis ecclesias Christi pretio vendere, ne nos damnatione digni, et vos Mago Simoni similes videamini. » Et hoc quidem rex dignum memoria protulit verbum. Hoc anno rosæ visæ sunt mense Januario; et arbores, quæ mense Julio fructus protulerant, iterum mense Septembri alios protulerunt.

CAPUT LVI.

De filia Chilperici regis per legatos desponsatione.

In cujus mensis Kalendis, Chilpericus filiam suam Hispanorum regi hoc ordine per legatos desponit.

Veniens Parisius, fiscaliorum multos a parentibus segregatos, cum filia Hispanias petere vi compellebat. E quibus aliqui v' tam sibi liqueo extorserunt, ne a propinquis quoquam secederent. Multi etiam violentia illuc ire coacti, testamenta considerunt, quasi in proximo vita carituri. Talisque tunc luctus Parisiacis erat incolis, qualis quondam fuit Ægyptiis interemptis primogenitis. E legatis sane Childeberti (quos ad Chilpericum direxerat, obtestans ne de thesauris civitatum, quas sibi præripuerant, vel de mancipiis, quidquam filia tribueret) unum clam interemptum fuisse fuerunt. Suscipio erat Chilpericum ejus necis fuisse auctorem. Qui tamen per reliquos nepoti mandans, nil se ex vetilis præsumpturum, multa ex suo filia largitus est. Quinetiam B regina tanta in auro, argento variisque vestibis protulit munera ut rex existimaret se inopem relinqui. Cernens illa turbari propter hoc regem, ad circumstantes Francos, ita ut Chilpericus audiret, sic locuta est: « Nullus, inquit, nostrum autemet hæc regalium esse ornamenta thesaurorum. Quædam enim ipse princeps mihi dotis nomine contulit, quædam proprius labor acquisivit, aliqua vestra munificentia tribuit. » Hac satisfactione suscepta, intento regis quievit. Francorum quoque primores filiam regis clarissimis ditavere donis. Tanta denique thesaurorum fuit copia, ut sex plaustra his onerata eam præcederent. Quæ digrediens ab urbe Parisiorum, post oscula et lacrymas parentum, dum curru veheretur, in ipss portæ limine effracto unius axe rotæ, ad terram corruit. Cui cum plurimi malam optarent horam, populus hoc pro auspicio suscepit. Dum octavo denique ab urbe miliario tentoria fixissent, quinquaginta viri, raptis centum equis cum eorum aureis phaleris, ad Childebertum regem se contulerunt. Unde metuens Chilpericus, ne aliquæ insidiæ pararentur filia a nepote suo vel fratre, quatuor millia armatorum ejus deputavit tuitioni, quibus Bobo et Waldo duces præerant. Præcepit etiam ut de substantiis pauperum necessaria eis in itinere subministrarentur: ne fisci redditus aliquo modo minuerentur. Hac igitur cum pompa, cumque utriusque sexus multimoda familia, Hispanias petiit Chilperici regis filia. D li vero qui eam deducebant, cuncta per quæ ibant vastata linquebant.

CAPUT LVII.

De Fredegundis astu et illecebris, et Chilperici obitu ac moribus. Deque Aurelianorum cum Blesensibus in Dunenses expeditione.

Erat autem præfata Fredegundis forma egregia, consilio callida, dolis (excepta Brunehilde) parem nescia. Quæ addicto ad suas libidines Chilperico, ita mentem ejus cupiditate sui obstruxerat ut feminas vincere non prævalens aviditates, quasi vile mancipium insolentiæ muliebri obsequeretur. Dum igitur impenso eam diligeret amore, quadam die, venatum profecturus, e regia in stabulum descendit equorum. Regina vero æstimans regem jam pro-

gressum, in interiori cubiculo caput proprium aquis parabat abluere. Rex ergo iterum in regiam regressus, cubiculum post illam intravit, et eam, ut jacebat, super scamnum acclinem baculo in posterioribus ludens percussit. Illa autumans Landericum hoc fecisse (qui comes tunc et major domus erat regie consueveratque cum regina stupri habere consuetudinem), ait: « Ut quid, Landericus, talia facere præsumis! » Illico rex, ac si amens effectus, ubi hæc audivit, in suspicionem deductus, indignatione nimia furens animique impos, exsiliit, fugiens turpis corruptelæ contagia. Nec furentem capiebat aula. Itaque silvarum secreta petiit, ut venatibus intentus tantam animo conceptam leniret iracundiam. Cognoscens vero regina non æquo animo regem verbalisse sua, et periculum suæ imminere salutis, si eum opperiretur venturum, timorem abjicit femineamque audaciam assunit. Et mittens vocavit jussit Landericum, cui et dixit; « Res capitis tui, Landericus, nunc agitur; plusque tibi de sepultura quam de lectulo, nisi caves, in proximo cogitandum erit. » Narravitque ei cuncta quæ dicta seu gesta fuerant. Quibus agnitis, Landericus reputare secum scelera sua ipse cœpit et conscientie stimulis exagitari. Nullum fugæ locum, nec evadendi subsidium sibi relictum; circumventum, velut quibusdam retibus, et captum teneri. Denique ingemiscens altius: « Væ, inquit, dici, quo in tantam cordis amaritudinem deveni! Discrucior miser animo, et quid agam vel quo me vertam ignoro. » Cui Fredegundis: « Ausculta, ait, paucis; et quid ego te facere velim, et quid nobis profuturum sit, scies. Revertente rege de venatione, ut ei mos est, sub obscura nocte, imitantur homicidæ, qui præmiorum pollicitatione contemptum sumentes vitæ, lethali eum perfodiant vulnere. Quo facto, nos securi a mortis periculo, cum filio regnabimus Chlotario. » Laudat Landericus consilium, et revertentem de silva Chilpericum, his qui cum eo venerant alio intentis, circumstantes qui missi fuerant præcepto satisfaciunt, atque desilientem equo opprimunt, clamantes « insidiatores, a Childeberto rege Austrasio directos, dominum suam interemisse et se in pedes quantocius silvam versus dedisse. » Quo audito, qui aderant, arreptis equis, quos non videbant insequi conati sunt. Quos cum minime invenissent, ad propria sunt reversi. Madalulfus Silvanectensis episcopus (qui jam tertio die in tentorio residebat et regi minime colloqui poterat propter fastum superbiæ, qua idem rex tumebat) ut eum interfectum cognovit, advenit. Ablatoque ejus corpore et veste meliori circumdato, navi imposuit, et a Calensi villa, ubi hæc acta fuerant, Parisius deducens, in basilica sancti Vincentii sepelivit. Fuit vero Chilpericus gulæ deditus, cujus Deus venter orat. In cujus tempore pauci clerici ad episcopatum sunt promoti, ipso neophytis ecclesias contradente. Ipse namque omnes sui temporis sapientes scientia se anteire existimans, composuit

duos libros imitari Sedulium volens. In quibus plurimi versus scazon erant, breves quoque syllabas pro longis, longasque pro brevibus continebant. Cumque et alia opuscula, vel hymnos sive missas componeret, quæ nulla poterant ratione suscipi, cum ipsis etiam memorati superius libri a memoria aboliti sunt hominum. Causas pauperum non facile ad se ingredi sinebat, Ecclesias seu monasteria hostili odio insectabatur: adeo ut plerumque in palatio residens astantibus sibi diceret: « Ecce, divitiæ nostræ ad ecclesias transierunt; soli nunc episcopi regnant, solis eis defertur honor. » Sacerdotes etiam Domini sibi in fabulam verterat et in proverbium. Quid autem plura de ejus parvis recensemus moribus? Nullum denique unquam perfecte dilexit, a nullo dilectus est. Hoc modo periit invisus suis, nec amabilis extraneis.

Defuncto Chilperico, Aurelianenses juncti Belesensibus expeditionem super Dunenses agentes, eos inopinate oppresserunt; res eorum mobiles auferentes immobiles igne cremantes. Sed eis ad sua reduentibus, Carnotini cum Dunensibus fœderati similem per omnia ultionis inflixerunt plagam, pari referentes. Et cum in majus ira augmentaretur, intervenientibus utriusque partis comitibus pax facta est.

CAPUT LVIII.

De Fredegundis et thesaurariorum Chilperici profugis.

Interea Fredegundis regina marito viduata, ad basilicam Parisiæ urbis in honore sanctæ Mariæ dicatam, cum thesauris quos secum habebat se conferens, a Ragnemodo suscipitur episcopo. Nam thesaurarii Chilperici regis, cum thesauris apud Calam vicum repertis cumque missorio aureo quem idem rex magnis fabricarat impensis, ad Childebertum regem se contulerunt. Porro eadem regina prudenti consilio usa, ad Guntrannum regem legatos direxit, mandans se cum filio, quem ex Chilperico fratre ipsius susceperat, in clientelam illi velle tradere, Guntrannus, de fratris interitu veris indicibus certior factus, Parisius summo studio contendit. Occurrit autem ei Fredegundis et eum intra urbem recepit. Post quem Childebertus adveniens, dum a civibus ingressus ei prohiberetur, ad patrum mittit, posceus ut pactum quod dudum inierant rectius firmaret. Verum memoratus princeps ipsos quidem legatos perfidiæ, redarguit, quod eorum parvis consiliis amicitia, olim cum nepote juncta, dirempta foret; se vero cum eis fœdus non facturum respondit. His Childebertus sibi nuntiatis, iterum mandavit ut se de regno Chariberti, quod sibi debebatur, removeret. Respondit ille « sibi magis deberi, qui frater defuncti erat, nec se ullo modo fraternam hæreditatem alteri cessurum. » Rursum alios nuntios mittens Childebertus rogabat ut Fredegundis sibi ad supplicia traderetur, quæ patrem cum patruo maligno peremisset ingenio. Respondit ille « in proximo placitum cum nepote se habiturum,

ibique de his et similibus tractaturum. » Eosque ei a quo directi fuerant remisit. Occulte namque Fredegundi videbatur patrocinari. Quam dum sæpius ad convivium evocaret, una dierum e medio prandio regina surgens a rege invitabatur, ut aliquid cibi adhuc sumeret. Sed illa juxta consuetudinem mulierum sibi accidisse dicente ut pro conceptu surgeret, rex admiratus est, sciens nondum quartum præterisse mensem, quo alterum pepererat.

CAPUT LIX.

De Clotarii filii Chilperici per principes inauguratione, deque Guntranni plausible ad populum concione.

Principes sane Chilperici, e quibus Ansoaldus primus erat, acceptum filium ejus Clotarium per civitates regni ejus circumduxerunt, et sacramenta ex nomine ipsius atque Guntranni susceperunt. Guntrannus vero universos, quos Chilpericus injuste oppresserat, relevans, Ecclesiis testamenta ab eo ablata restituit. Red suspectus horum inter quos venerat malitiam, nusquam nisi armis custodibusque vallatus progrediebatur. Unde quadam die in ecclesia facto silentio, circumstantem populi multitudinem hac voce rogavit: « Obsecro, inquiens, vos qui adestis populi, ut firmiorem quam fratribus meis ante hoc non servastis, mihi fidem custodiat, quatenus valeam cum quiete nepotes enutrire meos, vosque cum justitia regere: ne forte (quod Deus avertat) me ante tempus sublato, et ipsi careant nutritore, et vos rectore. » Cumque ejus verba admirans populus laudasset. Dominum pro ejus rogabat salute.

CAPUT LX.

De Rigundis detentione, et dotis ejus occupatione,

Dum hæc agerentur, Rigundis Chilperici regis filia (quam ad Hispanias missam fuisse diximus), Tolosam veniens, moras itineris ibi innectere cepit. Sed, perlato ad aures Desiderii urbis ducis de morte Chilperici nuntio, capta ac thesauris omnibus spoliata in basilicam sanctæ Mariæ confugit. Cui Desiderius arctum constituens victum, thesaurum sigillo munitum, in quadam domo fortissimis tradidit viris custodiendum, et ad Mummolum Avenione residentem transiit.

CAPUT LXI.

De Theodori Massiliensis, qui pseudofratrem Guntranni extulerat, multa; et de prodigiis ejus anni.

Nova iterum contra Theodorum Massiliæ pontificem jurgia sunt orta, eo quod Gundoaldum quemdam, qui se fratrem Guntranni falso asserebat, suscepisset. De cujus origine pauca disserere libet, hic denique Gundoaldus, in Galliis natus moreque regum, a matre sua enutritus (uti consuetudo antiquis Franciæ fuit regibus), comam capitis profusam gerebat. Oblatus itaque a matre Childeberto seniori est, dicente ea quod Clotarii fratris ejus filius esset. Sed quia Clotarius eum odio habebat,

A ideo ad ipsum, cujus nepos erat, delatus ut ab eo educaretur. Quem Childebertus, expertus filiorum, ad educandum suscepit, poscentique Clotario videndum transmisit. Ille intuitus eum incidi ejus præcepit capillos, hunc suum negans filium fuisse. Post obitum quoque ejus, dum a Chereberto ejus filio loco fratris aleretur, a Sigeberto evocatus, iterum incisis crinibus Coloniæ in custodiam truditur. Unde fuga elapsus, succrescentibus capillis primum ad Narsetem Italiam tunc gubernantem, indeque ad imperatorem transiens, familiarissimus ei efficitur. Lasso sane pauci temporis intervallo, Guntrannus Boso, cujus supra meminimus, ad sepulcrum Domini orationis gratia properans, eum Constantino poli reperit. A quo, ut ipse post asseruit, sollicitatus ad Gallias rediit, et a Theodoro episcopo Massiliæ exceptus, sumptis ab eo equis ad Mummolum ducem, qui a Guntrano rege desciscens Avenionem confugerat, se confert. Quod Guntrannus Boso agnoscens, ejus se velle conatibus contraire assimulans, Theodorum episcopum in custodiam posuit arguens eum insidiatorem regni ausum fuisse suscipere. Sed pontifice sub duris custodibus Dominum exorante, lux immensa totam subito in qua custodiebatur replevit cellulam, ita ut dux memoratus nimio arriperetur timore. Ductus tamen antistes ad Guntrannum regem, cum Epiphano antistite, qui ex Italia Massiliam demigraverat, iterum mancipatur custodiæ. In qua quidem Epiphanius obiit, Theodorus vero innoxius repertus ad sua rediit. Nam prolatis litteris ex nomine fidelium Childeberti, quibus inscriptum erat ut Gundoaldum honorificentissime exciperet, absolutus est. Guntrannus sane dux cum alio duce Guntranni regis, thesauros Gundoaldi, qui ad quamdam maris insulam eventum rei præstolando demigraverat, dividens, non parvum auri ac argenti pondus in urbem Arvernorum devexit. Ex qua ad Childebertam demigrans, id redeundo a Guntranno rege cum filio captus minis ab eo terrebatur; quodque pœnis, pro invitato a se Gundoaldo, consumeretur interminantem sæpe audiebat. Cui ille: « Ex hoc, inquam, me innocentem comprobabo, cum filio in obsidatum tradito, Mummolum, ejus fautorem ingenio, captum tibi tradidero. » Credit rex pollicenti et, retento puero, ipsum sivit abire. Qui Avenionem cum copiosa suorum manu vallans urbem, quibusdam satellitibus Rhodano submersis, ipse, colloqui Mummolo cupiens, super ripam brachii fluvialis, quo civitas cingitur, deambulat. Hortatu denique Mummoli, spondentis nil adversi eum passurum, flumen cum uno ex amicis ingressus, socio aquis submerso, Boso undis se huc illucque circumferentibus, hastam a milite sibi protensam arripiens, ereptus est. Demum, illatis sibi a Mummolo conviciis et gravioribus illi a se relatis, dum eum obsideret, Gundulfus, cujus supra meminimus, missus a Childeberto, eum ab obsidione removit, Mummolum secum deducens in Arvernum. Qui diu ibi residere fasti-

diens, ad suam, unde digressus fuerat, rediit civitatem; junctusque duci Desiderio, qui ad eum, ut diximus, de pago venerat Tholosano, evocatum Gundaldum, more antiquorum Francorum, regem proclamantes esse suum, elevaverunt super clypeum. Cumque tertio totum cum eo circummissent exercitum, clypeus repente ruens cum rege, vix a terra elevari potuit.

Erat, dum talia agerentur, mensis decimus, apparueruntque in vineis pampini cum uvis ad plenum formati, et in arboribus flores. Pharus quoque ignea, per cœlum nocte currens media, late mundum luce lustravit clara. Columna etiam ignis cœlo pendere est visa, cui superposita erat stella magna. Quæ æstimabant homines interitus Gundaldi esse indicia, cum et terra tremere ac alia multa parent signa.

CAPUT LXII.

De Guntranni cum cohæredibus regni concertatione.

Illis diebus Guntrannus rex duces suos ad pervadendas urbes, quas Sigebertus de regno Chariberti fratris amborum tenuerat, quasque Chilpericus Childeberto nepoti suo, ex fratre Sigeberto genito vi præripuerat, direxit. Verum tamen Gariricus, comes partium Childeberti, post mortem Chilperici sacramenta fidelitatis a Lemovecinis, domini sui vice, exegerat. Cæterum Pictavis paria acturus veniens, a civibus cum gratia susceptus, audivit Bituricos, qui regi parebant Guntranno, hostiliter in Turonicos irruisse, quoniam quidem et ipsi jam se ad Childebertum contulerant. Idcirco, Bituricensibus territorium Turonicum depopulantibus, Maroialensis vici ecclesia, sancto Martino dicata ab eis est cremata. Ubi evidens apparuit virtus beati confessoris, pallam altari cum circumjacentibus herbis a flamma defendentis. Mirabile dictu, trahes ingentes igne fuisse combustas, et mollitiem lintei seu herbarum mansisse intactam. Cognoscens ergo Gariricus quæ agebantur, misit qui Turonensibus denuntiarent ne ullatenus se ad partem Guntranni transferrent. Ad quæ mandata Gregorius episcopus hæc reddidit responsa: « Guntranno regi, post fratrum obitum, omne regnum Francorum eo jure deberi, ut quemadmodum Clotarius pater ejus super proprios filios, sic Guntrannus super nepotes suos principaretur. Non igitur se repugnaturus, sed ipsum quoque inepte agere se dixit æstimare, qui putaret tanto principi repugnare se posse. » Videns comes non qualia ipse voluerat, sed qualia mandaverat rex, a Turonensibus geri, relicto in urbe Pictavorum Eberone Childeberti regis cubiculario, ipse quasi exercitum contra inimicos congregaturus exinde discessit. Tunc Pictavi fines suos vastari cernentes (nam Turonici cum Aurelianensibus, et sæpe nominatis fœderatis hostibus, agros eorum rapinis ac incendio subvertebant), legatos eis de pace miserunt, petentes ut usque ad placitum, quod patruus cum nepote constituerat, quiescerent. Et tum demum illum, quem Deus sorsque dedisset, domi-

num essent habituri. Sed, illis respondentibus petitiones eorum non se præposituros regis præceptis, coacti Pictavi, sacramento se fideles Guntranno fore spondentes, fautores Childeberti a suis pepulere mœnibus. Nec tamen hæc facientes diu in fide durarunt. Tandem, adveniente die colloquio regum præfinito, Childebertus mandat Egidio Remensi archiepiscopo legatione fungi apud patrum. Qui nil moratus, ad Guntrannum pergat hocque initium sermonis ad demulcendum principem habuit: « Gratias, inquit, præcellentissime regum, omnipotenti referimus Deo, qui tibi non solum regni tranquillitatem, verum et augmentum quotidie attribuit. » Cui rex: « Illi, ait, vere sunt gratiæ referendæ, qui omnium est benignissimus gubernator regnorum; non tibi, cunctorum nequissimo hominum, cujus consilio mearum sunt vastati fines urbium, qui, sub veste ovina, non Domini sacerdotis, verum crudelissimi geris officium proditoris. » Silente ad ista sacerdote, præ nimia indignatione unus legatorum ait regi: « Mandat tibi gloriosissimus nepos tuus, dominus noster Childebertus rex, ut patris ejus hæreditatem illi ad integrum reformes. » A hæc Guntrannus rex respondit: « Jam me ex hac causa responso satis fecisse arbitrabor. Responderam enim in alio placito quod et nunc respondebo, pactionibus ea mihi cessisse, nec me ulli eis cessurum nisi gratia amicitiarum. » Tunc alter e legatis his ad regem usus est verbis: « Si hæc, inquiens, optime princeps, difficilia tibi videntur impetratu, saltem illa impetret, ut Fredegundis ei ad supplicia dedatur, quæ patrem ejus cum patruo nefandissime interemit. » Huic quoque rex hoc reddidit responsum: « Tradi ei, dicens, nullatenus potest, eo quod filium regem ac rege genitum habet, et eam innocentem a crimine quo impetitur esse puto. » Post hæc Guntrannus Boso, qui dudum, ut prædictum est, ad Childebertum transierat et tunc cum legatis ibi advenerat, quasi aliqua regi Guntranno suggesturus, ad eum accessit. Jubet rex silere, atque eum hujusmodi prævenit sermone: « Quid ais, o bone vir? cujus prudentia ideo Orientis expetiit regna ut nobis ballomirem quemdam (sic namque nominabat Gundaldum) inde arcesseret qui urbes nostras pervaderet. O semper perfide, et nullo modo in his quæ promiseris permanens! » Respondit ad ista Boso: « Tibi, inquiens, regi in solio regali residenti nemo audeat contradicendo obloqui. Verum tamen si quisquam meorum æqualium istud mihi impingeret crimen, objecta armis refellens, Deo opitulante, et te spectante, eum potenter superarem. » Tacentibus interim cæteris, rex subjunxit: « Cunctos pie viventes hoc indignari oportet ac conari ut et medio auferatur hominum tyrannus hic; cujus pater procurator fuit regalium molendinorum, et (ut verius fatear, lanæ officio vitam produxit suam, » et quamvis fieri possit ut unus homo utriusque sit artis peritus, propter opprobrium tamen regis quidam ex legatis calumniari cœpit, dicens: « Ne loquaris tam iuculte,

o rex. Nam qua ratione potest existere ut cujuslibet hominis sint duo patres, re spirituali excepta? Non sunt hæc regiæ dignitati congruentia verba. » Universis igitur pro his sermonibus in risum solutis, alius legatorum dixit regi: « Vale dicimus tibi, o rex, et quia nepotis tui pacem aspernaris, scito securim fore paratam, qua fratres percussi sunt tui, ut ea excidaris. » His dictis, jussit rex eos a conspectu suo pelli, ac super capita recedentium sterora de plateis collecta projici. Pro tanta igitur injuria vehemens inter reges discordia exorta est.

CAPUT LXIII.

De Fredegundis reginæ in asylo Parisiensi sævitia per Audonem inflammata.

Per idem tempus, Leonardus quidam optimatum Chilperici a partibus Tolosæ adveniens, Fredegundi reginæ adhuc in majore ecclesia Parisiaca residenti intimavit se fuga lapsum ab ejus filia; quam affirmabat in magna victus ac vestitus degere inopia. Quibus verbis regina indignata, præcepit ab eo auferri balteum quem ex munere memorati meruerat regis, ac omni privari dignitate. Simili modo multos ab obsequio filia recedentes vel honore privavit, vel contumeliis seu pœnis affecit. Nec verebatur Dominum, aut ejus Genitricem, in cujus manebat basilica, dum perversa ageret adhærente ei Audone, suo in malis omnibus cooperatore; quem populus tunc peremisset, nisi in ecclesiam confugisset.

CAPUT LXIV.

De Prætextati episcopi Rothomagensis restitutione.

Prætextatum sane Rothomagensis pontificem de exilio mandavit Guntrannus rex reduci. Propter quem cum synodum vellet rex congregare, Ragnemodus Parisiensis antistes dixit a sacerdotibus nequaquam eum communione fuisse privatum, nec esse necesse ideo episcopos vocari. Sic demum Prætextatus urbi restitutus est suæ.

CAPUT LXV.

De diligenti Guntranni custodia sui, et Fredegundis in agrum perfugio et fraude.

Interea commorante rege apud urbem Parisiacam, adveniens quidam pauper suggestit ei ut se a Faraulfo, Chilperici quondam cubiculario, observaret, dicens « se consilium ejus, quod de perimendo rege conceperat, compertum habere. » Audito hoc, rex interrogatum quidem et negantem dimisit, se vero ita armis et custodibus munivit ut nusquam nec ad ecclesiam quidem sine armorum aut custodum munimento procederet. Fredegundem autem in Rotojalensem, Rothomagensis territorii vicum, ad peragendum quod superesse poterat vitæ, direxit. Quam multi optimatum Chilperici persecuti, eam inibi cum Melanio (qui, Prætextato depulso, ab ea subrogatus, ac post revocato, a Guntranno rejectus erat) reliquerunt, promittentes se filio ejus Clotario fideliter parituros. At illa exsortem se honoris relictam indignata, et Brunehildem potentio-riorem (ut erat) æstimans, clericum quemdam fallendi dolis instructum ad eam dirigit, quatenus si-

mulando strenuum famulatum, occultum mortis inferret ictum. Qui, dominæ jussis obtemperans, fingit se, crudelitate Fredegundis offensum, ad Brunehildis properasse conspectum, quod audierit ejus benignum in omnes affectum. Tandem in partem susceptus amicitiarum, omnibus adulabatur, dominam etiam usque ad cubiculi deducens januam, cœqualibus se præbens benivolum, majoribus subjectum. Sed non diu, quis esset, suspitione imminente, valuit tegere; nempe, quæstioni subditus, prodidit omnia malignitatis arcana et, diris affectus suppliciis, ad priorem remissus est dominam. Cui quæ sibi accidissent enarrans, ut quasi suspicio auferri ab animo Brunehildis posset, re autem vera ut pœnas pro non perpetrato lueret scelere, manuum ac pedum abscissione ab ea est multatus.

CAPUT LXVI.

De Eberulfi punitione, et in beatum Gregorium furonensem similitate, et Guntranni gestis.

Interjectis diebus, Guntrannus rex Cabilonis regressus, fraternæ necis auctorem sollicite investigans, per responsales Fredegundis Eberulfum, in palatio Chilperici cubiculariis præpositum, ejus sceleris cognovit esse caput. Rogatus vero ab ea idem Eberulfus fuerat ne ipsam desereret. Qui, dum consensum ei denegasset suum, ob id apud regem accusatus est ab illa. Rex igitur, felle commotus, circumstantibus amicis juravit « se non solum homicidam, verum cunctam ejus perditurum generationem, quatenus ausus interficiendorum regum de regno tolleretur Francorum. » Hoc terrore percussus vir supra nominatus, ad basilicam Sancti Martini cum clericis, quibus frequentes intulerat injurias, aufugit. Tunc Aurelianenses eam Blesensibus ad custodiendum, ne exinde uspiam dilaberetur, jussu regis alternas sortiti vices, in cundo ac redeundo multas agebant prædas. Dumque duo, qui mulas jam dicti rapiebant confessoris, ad domum cujusdam rustici potum petituri advenissent, et ille se habere negaret, unus eorum, protenta hasta, ut eum percuteret, ab eo ictu gladii peremptus est. Alter, casu socii perterritus, aufugiens quæ male pervaserant reddidit. Post hæc facultas omnis Eberulfi, quæ multa erat valde, diversis a rege concessa. Domus quoque, quam intra muros possidebat Turonicos, adeo direptioni tradita est ut nil nisi nudi superessent parietes. Pro his itaque causis calumnias sancto antistiti inferebat Gregorio, quasi cuncta ejus gererentur consilio; minabaturque quod si unquam regis rediret in gratiam, similem ei retribueret vicissitudinem. Verum antistes plus clementia pro ejus miseriis quam indignatione pro illatis ab eo commovebatur injuriis. Cumque foret eidem misero domicilium in sancti Martini salutario, et a presbytero (cui servandi oratorii cura delegata erat) reliquæ clauderentur januæ, per ostium illius saluatorii ingressi ecclesiam pueri vel puellæ universa rimabantur ornamenta sacri templi. Quod postquam custos sacræ ædis animadvertit, ac ferreis

ipsas fores affixit clavis, media ferme nocte, in ipsis nocturnalibus hymnis, a præfacto Eberulfo episcopus Gregorius et clerici tantis lacessiti sunt conviciis ut laudes Deo debitas relinquere cogerentur. Sed et clericum quemdam jam temulentus, quod vinum sibi non largiretur, super scamnum extensum pene usque ad mortem flagellis cecidit, multorumque cædem in atrio beati antistitis exercuit, non veritus illi ingenere contumeliam cujus quotidie flagitabat clementiam.

Porro una noctium vidit idem episcopus somnium, quod eidem viro retulit, in hunc se habens modum: « Videbam, ait, me sacrosancti Martini astantem altari ac Dominici celebrare mysteria sacrificii, Guntrannumque regem, ipsam ingressum orationis domum, suis imperantem ut te a palla altaris, cui inhærebas, evulsum foras pellerent. Cui cum, intermissis ego missarum solemnibus, me obvium præberem, et, ne te contingerent, manibus quoque detinerem, tu interea ara sacra deserta huc illucque pavitans circumflectebaris. Tum ego, ex hoc molestus, dum tibi innuerum ne quoquam abscederes, evigilavi, mecum in animo visionis revolvens causam. » Ad hæc Eberulfus: « Multum, ait, cogitatio mea cum viso quadrat quoque tuo. — Quidnam cogitas, inquit antistes? — Cogito, inquit ille, si me Guntrannus rex hinc voluerit extrudere, una manu pallæ altaris inhærente, altera te cum clericis gladio trucidare. » Intellexit episcopus illum dæmonis instinctu talia effari. Nec longum fluxerat tempus, cœperunt fieri actu manifesta, quæ fuerant episcopo visu revelata. Denique, Guntranno quærente virum, qui arte ab ecclesia educens Eberulfum, aut sibi adduceret vinctum aut gladio relinqueret trucidatum, obtulit se Claudius quidam, ad id opus strenum spondens se fore ministrum. Pollicito itaque sibi tanti sceleris pretio, ad Eberulfum accedit; jurat per Deum perque omnia cœli ac terræ sancta, nullum fidelius aut posse aut velle causam ejus apud regem exsequi quam se. Perpendebat enim infelix alio eum non posse commodius decipi commento quam suo perjurio. Quid plura? Credidit miser dejeranti, ac in crastinum a clericis accitus, cum eo ad convivium accedit. Finitis epulis, Eberulfo, secum per atrium basilicæ deambulanti et mutuam amicitiam jurejurando pollicenti, ait Claudius: « Si forte facultas foret jucundiora reperiri vina, faterer me eorum ardere desiderio. » Respondens Eberulfus cuncta quæ cuperet se præbiturum, dum modo dignaretur ejus adire hospitium, universos dirigit pueros, potioris vini haustum quæsituros. Cernens Claudius illum resedissee solum, cujus magis ipse lethum quam aliud sitiret merum, manu elevans erga sancti Martini sepulcrum, eum in hunc exorabat modum: « Te, inquit, sancte confessor, oro, ut sospes revivam conjugem cum filio. » His dictis, evaginato gladio impetum faciebat in adversarium. Cujus conatum unus intelligens famulorum, brachiis complexum resupinat Eberulfum. Qui jam a Claudio sau-

cius, ibi vagina exemptum ensẽm inimici desixit in latera; sicque a circumstantibus ejus satellitibus invasus, multis telorum interfectus est ictibus. Claudius vero, tam immanis facinoris sibi male conscius, ad cellam abbatis, confosso latere abscissoque pollice, profugit, poscens se oculi ab eo. Verumtamen irruentibus Eberulfi stipatoribus, vallatur armis domus, jacula per fenestras intro jaciuntur: abba quoque vix a duobus clericis illæsus reseratis extrahitur ostiis. Per quæ introgressi adversarii Claudium sub lecto latitantem nacti jugulant, sociosque ejus simul. Quorum corpora, a domo protracta ac super nudam humum jacentia, parentes amicique colligentes sepelierunt. Ad vindicandum autem homicidium in sacræ ædis atrio perpetratum, etiam energumini ac pauperes, pro foribus excubantes, cum fustibus et saxis properarunt. Hanc igitur ad se causam perlatam rex Guntrannus graviter primo quidem tulit; donec, comperto rei gestæ ordine, animum ad alia tractanda convertit. Substantiam Eberulfi ii, quibus regalis eam contribuerat potestas, auferentes, uxorem ejus inopem reliquerunt.

CAPUT LXVII.

De Pictaviensis episcopi redemptione, ac populi reconciliatione.

Anno x regni Childeberti, Guntranni autem xxiv, idem princeps adversum Gundoaldum exercitum ex universis urbibus sibi subjectis commovit. E quibus Aurelianenses cum Bituricensibus, Pictaviensem aggressi civitatem, cives, qui jam a fide desciverant, ad pristinam vi revocantes societatem, episcopum injuriis afficere moliebantur. At ille, comminuto uno ecclesiastici monasterii aureo calice, se quidem ab exsilio, populum autem a captivitate redemit.

CAPUT LXVIII.

De Gundoaldi gestis et aliis quibusdam.

In illis diebus, Gundoaldus iter Pictavis destinatum, audita expeditione, ad Engolismam deflexit. Ubi ab antistite et proceribus gratanter exceptus, eorum remunerata sedulitate, Petrogoricas tendit. Cujus præsulem male mulctatum reliquit, eo quod se cum favore non excepisset. Indeque Tolosam petens, præmissis militibus, Magnulfo pontifici sibi occursum iri mandat. Quapropter Magnulfus convocatam plebem hortatur monetque ut viriliter repugnent, ne forte calamitati quam quondam sub Sigulpho experti sunt, iterato subdantur; meminerintque quatenus Desiderius, ipsius dux urbis, memorati experiatur fortunam viri, si quid simile molitus fuerit. Et hæc quidem populum ab rebellandum excitaverunt. Sed robur adventantis exercitus portas aperiri suavit. Receptum igitur Gundoaldum urbe ac secum prandentem, his episcopus affatur verbis: « Licet te filium Clotarii regnumque tibi deberi astruas, incredibile tamen apud nostros manet animos te quæ cœperis posse perficere. » Respondit ad ista Gundoaldus: « Ego inquit, et Clotario me genitum fateor, et debitam regni portionem

in presentiarum adeptus, urbe capta Parisiorum, A
ibi propriam statuam sedem. — Nunquam, ait ponti-
fex, tu ista, impediens Christo, complebis, quandiu
quispiam regii super fuerit germinis. » Tum Mum-
molus alapa Domini sacerdotem percussit, dicens:
« Non pudet, ineptissime, tam nugacibus dominum
nostrum regem confutare verbis? » Desiderius quo-
que, agnitis his quæ contra salutem suam populo sua-
serat, pugnis eum fustibusque cum reliquis cecidit, ac
post, lunc revinctum pedes, direxit in exilium,
raptis tam ipsius quam Ecclesiæ facultatibus. Franci
itaque, qui undique ad persequendum Gundoaldum
permoti fuerant, usque ad Dordoniam progressi flu-
men, præstolabantur si quos ejus, fama ferente, per-
sentiscerent motus. Sociaverat se ei Waldo cubicu-
larius Rigundis, vir haud spernendæ potentiae, reli-
quis puellæ ministris fuga dilapsis. Sed et Deside-
rius cum Mummolo ac Bladaste, nec non sagittario
(qui sponsionem de præsulatu Tolosano jam elicue-
rat ab eo) intimi erant in consilio, perque eos res
agebatur. His diebus ad amicos in superiori Francia
degentes misit epistolas, duobus eas tradens feren-
das clericis; quorum unus Caturcinæ urbis incola,
ligneam quam ferebat cavans tabulam, immisis lit-
teris ceram superinduxit. Nil tamen illum hæc fraus
juvit, quin a fidelibus Guntranni regis deprehensus,
palefacta legatione, post flagella custodiæ cum socio
manciparetur. Porro Gundoaldus ad Burdegalensem
transiens civitatem, Bertranno præsule humanis-
sime se suscipiente, aliquandiu ibi resedit. Quærenti C
vero ei quæ res inexpugnabilem hostibus eum effice-
ret indicatum ab uno familiarium est, quemdam
Orientis regem, reliquias sancti martyris Sergii bra-
chio alligatas ferentem, semper adversariis præva-
lere. Cumque sollicitè investigaret quis hujus testis
Domini patrocini possideret, Bertrannus episcopus
dixit esse in eadem urbe quemdam Syrum negotia-
torem, nomine Eufrohem, qui olim ab Oriente ea
detulit. « Hic, inquit in domo sua, quam Ecclesiam
consecravit, inter alia miracula illius dilecti Dei me-
ritis patrata, hoc etiam videre promeruit quod, ci-
vitate flammata, ipsa basilica permansit intacta. »
Mittitur e vestigio Mummolus dux cum ipso episcopo,
memoratas inquisiturus reliquias. Cui acrius inqui-
renti responsum Eufrohem reddidit: « Noli, obsecro D
me ætate confectum defatigare senem, nec sancto
illi inferre injuriam. Verum acceptis centum au-
reis, ab hac desiste intentione. » Econtra ille a se-
rens se, etiam si ducenti darentur, cœpta non
deserturum, insuper videns capsulam de pariete
pendere, apposita scala, jubet diacono ut ascen-
dens loculum deponeret. Qui præcepto parens,
dum sancta manu tangeret pignora, tanto arrigitur
tremore, ut confestim ruiturum omnes ipsum puta-
rent. Deposita tamen Mummolo tradidit. Ille, inven-
tum os pretiosi martyris, ausu temerario percussum
cultello, in tres partitur partes. Quibus resilientibus
nec usquam apparentibus, magnus astantes iavadit
horror. Prostratis autem illis ad orationem, flente-

que præcipue sene, qui se tanto ingemiscebat priva-
tum patrocini, apparuerunt particulæ haud procul
positæ. Harum una Mummolus assumpta discessit.
Sed beatus martyr id sibi non gratum fore ex hoc
præcipue ostendit quod eidem viro, cujus hæc acta
fuerant imperio, noluit esse auxilio. Verum tamen
idem Gundoaldus, iterato duos ad regem Guntran-
num destinans legatos (quemadmodum olim Franco-
rum mos fuerat legatis), jussit illis virgas ferre sa-
cratas; quibus prolatis, totius immunes forent inju-
riæ. Hi itaque qui directi erant incaute legationem
suam prius popularibus vulgarunt quam regi præsen-
tarentur. Unde rex, eos sibi exhiberi jubens vinctos,
severe interrogat unde, vel a quo, seu a quibus di-
recti essent. Illi rem omnem, ut erat, enarrant or-
dine. Missos se a Gundoaldo Clotarii (ut ipse profl-
tebatur) regis filio, quatenus debitam repeterent
regni partem. « Quæ, inquit, ni mature restituatur
cum circumjacentibus in proximo depopulabitur
urbibus. Nec parvam illico coactam alebant bellato-
rum manum, cum, præter Aquitanicas copias, vali-
dos speraret sibi ex Austria ad futuros auxiliores,
idque præpotentes ducum ex regno Childeberti nosse
an ipsi vera prosequerentur. » Et hæc quidem legati
ad primam interrogationem prodiderunt. Postea ve-
ro, ad trocleas extensi et diutissime cæsi, indicarunt
Rigundem Chilperici filiam cum Magnulfo, Tolosano
pontifice, in exilium relegatam. Demum, custodix
deputati, usque ad aliam audientiam jubentur
asservari.

CAPUT LXIX.

*De Childeberti et Guntranni reconciliatione, et Gun-
tranni consilio Childeberto dato, deque Gundoaldi
factione.*

Interea Childebertus, nuntiis patrum impellentibus,
a loco suæ habitationis digressus advenit ei colloca-
turus. Tunc, ex præcepto Guntranni, supramemo-
rati in amborum præsentiam perducti viri, cum prius
relata iterum recapitulassent, addiderunt universos
Rigundis thesauros a Gundoaldo pervasos ipsumque
dicere solitum, invitante Guntranno-Bosone ab
Oriente se ad Gallias transiisse. Cumque principi-
bus Childeberti hæc nota esse asseverarent, suspicio
nata est ideo aliquos ad præsens colloquium venire
distulisse. Tunc demum Guntrannus rex hastam,
quam manu gerebat, nepoti tradidit, inquit: «
Hoc, amantissime nepos, indicio noveris te mihi
successurum in regno. Idcirco, tradita tibi a me po-
testate, cunctas regni mei civitates, tanquam tuas,
dispone, reminiscens te solum ex nostra superesse
stirpe. » Ita quidem rex, audiente omni populo, pro-
ferens, semotum a cœtu aliorum nepotem monuit
ne cui manifesta faceret quæ ipse ei dicturus foret.
Denique instruens eum quos fidelium de rebus agen-
dis consuli, quosve oporteret a consilio removeri,
seu quibus proprii corporis tuendi curam committi,
Egidii episcopi fraudulentias ac perjuriam, matris quo-
que Brunichildis versutias cavendas præmonuit.
Finita sermocinatione, ad convivium ambo reges

concederunt. Et inter redundantioris mensæ epulas, serenissimus princeps Guntranus sic alloquitur convivis : « Hortor vos, inclyti Franciæ primates, ut, nepotem meum summo dignum honore censentes, fidei cultum ei exhibeatis, quandoquidem ipse, transgressus ævum pueritiæ, suadet meliora de se sperare. Nec contemnatis, ut puerum; sed reveremini ut dominum. » Post hæc, Childebertus, restituit sibi a patruo civitatibus, quas pater tenuerat suus, ad propria maturavit regressum.

CAPUT LXX.

De Gundoaldi in Convenas fraude.

Ea tempestate, Gundoaldus a Desiderio derelictus una cum Mummolo, Bladaste ac Waddone, sive Saggittario. Convenas urbem ingreditur. Ea urbs in eacumine præcelsi montis trans Garumnam sita est procul cæteris remotis montibus. Ad radices rupis fons oritur, cui imminet desuper turris altissima, quæ cives per cuniculum descendentes aquarum a læsione defendat hostium. Circumventis igitur, memoratus vir, ejusdem urbis incolis, ut bona sua intra muros propter adventantem recondiderent exercitum, dum illi ejus monitis paruisent, hæc eos fraude decepit. Confringens enim hostes jam in proximo esse, ita eos affatur : « En, inimici, egredimini ad resistendum eis. » Quibus digressis, expulso etiam antistite, post eos clausit portas seque ad repugnandum cum satellitibus parat. Quam cæca mens hominum ignara futuri ! Fuit profecto, post, ille dies (videlicet qui simili ordine ipsum expulsus mortalibus ostendit ab urbe) quo, magno emptos pretio, eos qui pellebantur vellet videre receptos, rejectis his qui putabantur fidissimi.

CAPUT LXXI.

De litteris a Guntranno ad Gundoaldum missis, de auri direptione, et de claustris Vincentiani apud Agennenses spoliatione, et ejus ultione, deque callida Gundoaldi querela et reliquis gestis.

His diebus, Guntrannus rex litteras ex persona Brunichildis ei transmisit, suadentis ut, dimissis quas aggregaverat ad hiberna copiis, ipse Burdegallim hiematum secederet. At hostilis duces agminis quos super Dordoniam castrametatos fuisse præfati sumus, audientes Gundoaldum ulteriorem tenere Garumnæ ripam fluminis, collecta virorum fortium expedita quemultitudine, fluvium natatu transmeare disposuerunt. E quibus aliqui, infirmis equis vecti, fluvialis aquæ oppressione perierunt. Reliqui, natan-do ad contrarium delati littus, offenderunt in itinere maximum camelorum mulorumque numerum, auro et argento onustorum, quos fugientes adversarii reliquerant. Quibus captis et, ob impedimenta, cum residuis vulgi dimissis, ipsi quammaximis possunt itineribus Gundoaldum persequuntur. Et venientes ad basilicam Sancti Vincentii Agennensis territorii, resistentibus his qui eo res suas contulerant, ignem ostiis admovent, consumptisque eis, universa intro reperta, cum sacri ministerii utensilibus, auferunt. Adfuit vestigio divina ultio et, quorumdam manibus

A sacro igne ardentibus, alii demonibus replebantur, quidam semetipsos interimebant. Tandem residui, Convenas pervenientes, in campestribus castra posuerunt. Vastatur primum tola suburbana regio. Unde quidam, acriori prædæ succensi cupiditate, dum longius a suis recederent, a vicinarum urbium custodibus trucidabantur. Interea, obsidione cœpta, audaciores per ardua collis ascendentes, Gundoaldo conviciabantur, dicentes : « Unde, o silicernium, hæc tanta tibi præsumptio ut, vitam pictorum arte solitus transigere, nunc te regem audeas nominare? Nempe, pro similibus ausis, a dominis rerum, regibus scilicet Francorum, sæpe attonsus exilioque es damnatus. Te quippe universæ Galliæ ballomirem vocitant cognomine. Age nunc, inepte; nobis responsum redde, quis te coegit ista præsumere? vel, quos habeas adjuutores virium, expone. Namque in proximo nostra captus muscipula, merita lues supplicia pro tua stulta pertinacia. » Hæc et alia illis vociferantibus, nequaquam movebatur ad iram Gundoaldus. Tantummodo ingemiscendo aiebat memoratas sibi a patre illatas contumelias, seque, a propinquis injuste patria pulsum, ab extraneis misericorditer receptum, proximis hostili odio se persequentibus, ab extraneis amica familiaritate receptum. « Deinde, inquit, dum perægre regum pol-lerem divitiis intimusque essem imperatoris Constantinopolitani amicitias, Guntrannus Boso me suis decepit fallaciis. Nam, in Oriente gratia profectum orationis, de salute sollicitus interrogans patris, quærebam una qualiter se status regni vel fratres haberent mei. » Tum illo : « De patre, ait, quæris? is obiit mortem. Fratres, moriendo seculi patrem vix quempiam suorum reliquere superstitem. Remansit sane solus Guntrannus, et ipse, liberis orbatus, cum parvulo nepote, ex Sigeberto genito fratre. » Ad hæc ego : « Et quid, inquam, mi amantissime, mihi nunc censes agendum? Hic vero ille, et me hortabatur Gallias adire, et Francos affirmabat, mei cupidos, mihi velle regnum tradere, maximeque eos qui Childeberti nepotis mei ætatem ad rem tutandam publicam perpenderent inutilem. Nunc igitur vos quoque dominum agnoscentes me fore vestrum, a mea desistite obsidione, mihi que favendo, fratrem Guntrannum ad concordiam revocare. »

D Talia Gundoaldum prosequentem maledictis adversarii deterrebant, insuperque tela in eum jaciebant. Quintus decimus jam, ex quo ibidem advenerant, fluxerat dies, cum Leudegisilus regalium præpositus equorum, quem vulgo comistabilem vocant, quemque rex ei præfecerat expeditioni, exstructa machinamenta ad subruendos deduci imperat muros. Erant carri vimineis cratibus tabulisque tecti ligneis, in quibus latentes milites fundamenta subfoderent murorum. Sed parum hoc proficiente instrumento (præsertim hostibus, præacutis sudibus, validisque eos inhibentibus saxis) etiam parietes videbantur non fore idonei, eo quod ignibus jactis facile possent exuri. Nam obessi cuppas, pice ac

siccis repletas lignis accensasque, jacentes desuper et opera exurebant, et inimicos accessu prohibebant. Consumptoque in hoc certamine die, in crastinum qui obsederant aliud nocendi genus excogitant. Denique, ex virgis ramisque arborum unum facientes miræ magnitudinis fascem, cupiebant eo implere vallem. Verum conatibus eorum, et profunditas vallis, et ignis, ab adversariis de superioribus cum lapidibus missus, restitit. Leudegisilo, contemplanti omnes actus suos irritos fieri, in mentem venit opportunius fore clausos de prodicionis tentare sententia. Advocatum itaque Mummolum ad sibi colloquendum incusare cœpit, cur clementissimum regem Guntrannum deseruerit, et iniquissimo tyranno se junxerit. « Quid porro exspectas, ait? an ut capta urbe male dispereas? Quin potius respiscens ad benignum revertere dominum, relicto illo nugacissimo, post paululum puniendo. » Tunc Mummolus se quidem consulturum respondit. Regressus vero in urbem convocat Sagittarium atque Waddonem. Bladastes enim timens captum iri urbem, injecto domui ecclesiæ igne, dum cæteris ad restinguendum properarent incendium, ipse clam aufugit. Junxerant autem factioni suæ Cariulfum ejusdem urbis civem, cujus apothecis, quæ permultæ erant, ipsi alebantur. Hunc ergo Mummolus cum prædictis adiit. Ostendit deinde quam iniquo res suæ sint constitutæ loco, quamque odiosi ipsi cunctis effecti sint gentibus, dum incerti generis regi favent. Ad extremum hortatur cedant rebus adversum se fluentibus et, si sibi sacramento securitas vitæ ac salutis detur, civitatem jamjamque capiendam cum pseudorege hostibus dedant. Assentientibus sociis, memoratus dux Leudegisilum mandat venire ad colloquium, et quæ sibi cum sodalibus complacuerint exponit. Laudat ille sententiam, jusjurandumque præbet se apud regem suum eorum vitam iri impetratum. Quod si principis voluntas in sua duraverit pertinacia, in qualibet illos se spondet clausuros ecclesia, donec Guntranni defervesceret ira.

Hac Mummolus seductus versutia, Gundwaldum tali identidem circumvenit muscipula: « Prono, inquit, animo devotaque mente me tibi fidelem fore, non solum contra hostes pugnando, sed etiam ipse probasti experiendo, Nam quam sæpe meis usus consiliis, semper frui sis prosperis, tute melius scis. Nunc quoque orp mihi mœtinet consulendi affectus, sicut tu bene es meritis. Ideo denique cum adversariis se sermeom habuit ut eorum erga nos persentiscerem quis sit nimus. Qui, in quantum perpendere quivi, tuæ nequaquam adversantur utilitati. Imo mirari se aiunt te tantopere præsentiam fratris vitare, autumareque quod genealogiæ ignarus tuæ cum sciolis diffugas disputare; nec fratri tuæ cupido visionis agnoscendum te præsentare. Si ergo nunc tibi me auscultare placuerit atque ad regis Guntranni præsentiam una cum his mecumque properare, et te hac suspicione

PATROL. CXXXIX.

exsolves, et tibi pacique consules. » Non fefellit animus Gundwaldum se a Mummolo iri deceptum; eique hoc reddidit responsum: « Ego, inquit, licet invitus has jam deseruerim partes vobisque impulsoribus Europam adierim, bona tamen voluntate atque integra fide semper vestras fovi partes, nec meas utilitates vestris prætuli commodis. Et quamvis ejus, qui me huc pellexit venire, perfidia in propatulo claruerit, dum et me fugax reliquit et thesaurorum partem furto abstulit, nihilominus ego vos, quasi meæ auctores salutis, perpetuo colui ac in fratrum loco dilexi. Nunc igitur, si secus quod oportet, imo quod decet, adversum me egeritis, præsertim cum ego corpus animamque meam, simul cum consilio ac opibus, in vestris constituerim manibus, scrutator cordium illud advertat Deus. » His dictis, assensum præbuit ut eum eis ad hostes descenderet. Mummolo vero monente, ne superbo utens ad eos iret habitu; quin potius reformato ei, quem ab ipso acceperat, balteo auro fabrefacto, proprio accingeretur, qui fulgori memorati carebat metalli. In hoc, inquit, tua jam patet fraudulentia, dum ea quæ ex tuo usque ad istud possedi tempus repetis. Illo quoque negante ulla se contra eum ursurum fraude, ventum est ad portam, ubi eos fortissimi opperiebantur adversariorum duces, Boso videlicet cum Boltone Biturigum comite, non minima satellitum vallati caterva.

Quibus Gundwaldum excipientibus, Mummolus in urbem regressus, portas firmissime obseravit. Cernens Gundwaldus se a suis derelictum, et ab hostibus circumdatum, introitumque urbis sibi præclusum, manus elevans ad cælum, cum cordis gemitu sic orabat ad Dominum: « Judex æternæ ac ultor innocentium, Deus, cui omne patet secretum, qui nullius amplecteris dolum, nec læteris fraudibus malignantium, esto velox vindex mearum miseriarum, retorquens in eos qui me tradiderunt mimicis deceptionis ipsorum laqueum. » Post hæc verba, consignans se cruce Dominica, cum his quise ceperant abire cœpit ad eorum castra. Nondum collem, cui civitas imminet, præterierat, et impulsus a Bollone ruit in faciem ferebaturque in profundum vallis. Cumque surrexisset et contra adversum montem niteretur, a Bosone lapide percussus in capite concidit spiritumque exhalavit. Inde fune ligatis pedibus protractus, loricaque qua amiciebatur exutus, ac lanceis confixus, per totum circumducitur exercitum. Mummolus, sane thesauros diripiens universos, in diversis occuluit locis, dataque sequentis luce diei, hostibus portas aperuit urbis. Qui in tantam cædis exarsere insaniam ut etiam sacerdotes Domini ad ipsa jugularent altaria, reliquosque civium cum ipsa concremarent urbe. Quorum dux Leudegisilus clam ad principem Guntrannum nuntios miserat, super traditores civitatis ejus exquisituros judicii sententiam. Ille cunctos gladio puniri præcepit, « ut hujusmodi ausus de regno tolleretur Francorum, ne quis scilicet tyrannis in reliquum

suffragari auderet. » Quo cognito, Cariulfus cum Waddone e castris fuga lapsi sunt. Mummolus, quosda ad arma concurrere cernens et super se irruere eos velle intelligens, ad tabernaculum Leudegisili recta graditur via, incusans fidem sibi pollicitam infringi. Cui Leudegisilus: « Ego, inquit, progressus cuncta mitigabo. » Et his dictis, prolato extra limen ostii pede, signum suis, ut Mummolum cum Sagittario episcopo morti traderent, dedit. Illis jussa facere maturantibus, pueri Mummoli eo præcipiente aditum domus defensare nitebantur, donec dominus eorum armis se muniret. Sed aliquibus eorum letho occumbentibus, aliis vulneratis, Mummolus armatum se ostio objicit et, adversarios omni virtutis conamine cædens, exinde removit. Quos dum loco cedentes incante insectatur, egressus domum a lateribus circumvenitur confixusque telis concidit exanimis. Cujus casu Sagittarius, quondam episcopus, turbatus, dum staret stupens, quidam ad, eum: « Ut quid, ait, episcope, hic ac si amens consistis? Quin potius operto, ne agnoscaris, capite festinus silvam pete. » Cui dum pontifex plantas fugæ commendasset, quidam velociter gradienti caput cum operimento eum assecutus abstulit. Leudegisilus ad sua cum victore exercitu regredi festinans, dum milites nequaquam a rapino coerceret, cuncta per quæ transitus fuit, vastata reliquit.

CAPUT LXXII.

De Rigundis ad matrem revectione.

His diebus, Fredegundis Cuppanem cubicularium suum Tolosam direxit, exploratarum quonam pacto erga filiam suam res sese haberent. Cui etiam hoc commisit mandati ut, quocunque valeret ingenio, eum ad patrum reveheret solum. Qui dictis obaudiens Tolosam petiit, reginæque filiam in magna humiliatione constitutam offendit; et in quantum posse illi adfuit, ad matrem celerrime devexit.

CAPUT LXXIII.

De Mummoli rebus fisco addictis, et Italiæ diluvio magno et pestilentia.

Guntrannus vero, thesauros Mummoli sibi exhiberi præcipiens, uxori ejus, propter nobilitatem qua ollebat generis, ea quæ per arrhabonem meruerat concessit. Fuerunt autem in thesauris memorati dudis talenta auri xxx, argenti cc. Quæ omnia Guntrannus, et Childebertus nepos ejus, partiti, Clotarium extra partem constituerunt. Ea tamen quæ Guntranno regi evenerant, ab ipso utilitatibus Dei Ecclesiarum distributa sunt. Enimvero oblatus est ei ex familia jam dicti principis, inter memorata xenia, homo tam immensi corporis ut aliorum statum hominum trium excederet mensura pedum. Eo tempore, Authari super Longobardos regnante, fuit aquæ diluvium in finibus Venetiarum et Liguriæ, et cæteris regionibus Italiæ, quale post Noe tempora creditur non fuisse. In hac valida aquarum procella in tantum apud urbem Romam Tiberis excrevit ut aquæ ejus super muros urbis influerent et

A maximas in ea regiones occuparent. Subsecuta est statim hanc inundationem gravissima pestilentia, quam inguinariam appellant. Quæ primum papam Pelagium perculit et sine mora exstinxit. Deinde, pastore interempto, se in populus extendit.

CAPUT LXXIV.

De beati Gregorii in papam electione, et Anglorum seu Britannorum ad fidem catholicam conversione.

Dum igitur tanta tribulatio miseram quateret urbem, beatus Gregorius, qui tunc levita erat et sub pontifice Pelagio apocrisiarii functus officio, a cunctis generaliter papa electus est. In cujus ordinatione cum nihil aliud quam jussio principis deesset (non enim licebat tunc temporis quemlibet in Romana civitate ad pontificatum promoveri, absque jussione principis Constantinopolitani), vir Domini Gregorius legatum ad Mauricium direxit imperatorem obsecrans ne populo in sui electione præberet assensum. Cujus litteras præfectus urbis interceptas dirupit, et consensum populi imperatori transmisit. Qui valde gavisus quod locum aptum largiendi honoris diacono, olim sibi amicitiae familiaritate charissimo, reperisset (nam filium imperatoris de sacro fonte susceperat), eum absque dilatione ordinari præcepit. Ordinatus autem, tam cautum tamque humilem se in omni sua præbuit actione ut, sicut ex gestis sive scriptis ejus dignosci potest, vix ullus in successoribus ejus illi inveniri possit similis in flore eloquentiæ ac puritate doctrinæ, vel etiam in sanctitate vitæ. Tunc temporis idem beatus Gregorius Augustinum et Mellitum, necnon Joannem, cum aliis servis Dei, ad Britannias dirigens, suis eos litteris, episcopis ac regibus Francorum, per quos illis transeundem erat, commendavit. Quorum prædicatione nationem Anglorum ad Christi fidem conversam esse in tantum gavisus est ut, in libris Moralium hujus rei faciens mentionem, inter cætera de fructu bonorum operum suorum gratulans, diceret; « Ecce, ait, lingua Britannicæ, quæ nihil aliud noverat quam barbarum frender, nunc in Dei laudibus Hebræum novit *Alleluia* resonare. »

CAPUT LXXV.

De Mummoli supplicio, de aeris intemperie, Leudegisili patriciatu, Theodeberti ortu, et aquarum in Burgundia inundatione.

Anno xxx regni Guntranni, Mummolus patricius, rebellionis convictus, jussu ipsius regis Senonia villa jugulatur. Ejus vero uxor Sidonia, cum omni thesaurorum copia, a domnulo domestico ac Wandalmaro cameræ regis præfecto, Guntranno præsentatur, Anno xxvi ejusdem principis, exercitus ipsius Hispanias petens, insolita aeris temperie gravatus, infecto negotio est regressus. Vicesimo autem septimo, Leudegisilus ab eodem Guntranno patricius in Provincia ordinatur. Natus quoque est Childeberto regi filius, nomine Theodebertus. Eo anno nimia inundatio aquarum in Burgundia fuit, egressaque sunt flumina terminos suos. Signum vero apparuit in cælo globus igneus, qui cum maximo to-

mitrus fragore scintillans in terram decidit. Ipso quoque anno Siagrius comes, ex præcepto Guntranni. Constantinopolim ad componendam cum imperatore pacem profectus, inibi fraude patriciatum assumere voluit. Quæ res cœpta quidem est, sed ad effectum minime deducta, Lewigildus, etiam Hispaniæ rex moriens, Richaredo filium regnum reliquit,

CAPUT LXXVI.

De Theodoricæ filii Childeberti nativitate, et ipsius Childeberti in regni successione confirmatione.

Anno xxviii supra memorati regis, ipsi principi nuntiatur Childeberto suo nepoti alterum natum esse filium, nomine Theodoricum. Ude eum cum Brunechilde matre ejus ad se evocans, iterum hæredem regni sui testamento ipsum fore designavit. Acta sunt hæc loco nuncupato Andalao, quo soror simulque uxor Childeberti adfuerunt multique e Francia et Burgundia potentes, ut palam omnibus daretur agnosci Childeberto, post avunculi sui Guntranni funus, regnum Burgundiæ deberi.

CAPUT LXXVII.

De primatibus Childeberti læsæ majestatis convictis, et de Authari Longobardi cum Theudelindu nuptiis, Recharedique Hispani fide catholica, et de exercitu Burgundionum in Hispaniam misso.

Eo tempore, Setacechingus et Boso-Guntrannus. Ursio quoque ac Bertefredus, optimates Childeberti regis, eo quod eum tractassent perimere, ipso ordinante perempti sunt. Sed et Leudfredus Alemanorum dux offensam antedicti regi incurrens, fuga elapsus ne morti adjudicaretur, latuit, et Uncelenus loco ipsius dux substitutus est. Porro apud Bajoariam post Garibaldum Tassilo ab Childeberto rex ordinatus est. Qui mox cum exercitu Sclavorum Provinciam introiens, parta victoria ad solum proprium cum maxima remeavit præda. Fuit autem Garibaldus (cujus nunc mentionem fecimus) socer Authari regis Longobardorum ex Theudelinda filia sua. Quam memoratus Authari per semetipsum, sub specie legatarii profectus, in domo paterna contemplatus est, eamque adamavit, et postmodum sibi in matrimonium junxit. Quo tempore Recharedus rex Gothorum, non patris Lewigildi perfidiam, sed fratris Hermenegildi fidem sectatus catholicam, prius a Leandro episcopo baptizatur secretius; deinde omnes libros sectæ Arianiæ apud Toletum uno in loco adunari præcipiens, igne cremavit, et Gothos ad veræ fidei unitatem adduxit. Anno xxix regni Guntranni, iterato exercitus Burgundionum Hispaniam ingreditur; sed negligentia Bosonis militiæ principis, graviter Gothorum gladiis obruncatis quibusdam e suis, vix ad patriam est regressus.

CAPUT LXXVIII.

De tunicæ Domini inconsutilis inventione, de lunæ obscuratione et prælio cum Britannis, in quo alter Francorum ducum desideratus est, alter, cui multa postea indicta est, misere inops factus.

Tricesimo vero sæpe dicti principis anno, fama per totos Francorum divulgavit fines tunicam Do-

mini nostri Jesu Christi, quæ ei in passione sublata est et uni militum sorte tradita, juxta illud Prophetæ vaticinum: *Quia super vestem meam miserunt sortem (Psal. xxi)*; inventam esse proficiente quodam Simone, Jacobo patre progenito. Qui per duas fere hebdomadas pœnis affectus, tandem professus est ipsam tunicam in civitate Zaphat, procul a Hierosolymis, in arca marmorea positam esse. Quam Grégorius Antiochenus, et Thomas Hierosolytanus, Joannes quoque Constantinopolitanus episcopus, cum aliis multis pontificibus, triduo completo jejunio, cum devotione maxima transtulerunt, ac in loco quo crux Dominica veneratur posuerunt, cum ipsa, in qua prius fuerat, marmorea arca. Quæ tantæ levitatis, dum efferretur, fuisse visa est ut nullum onus portantes sentirent. Eo anno luna obscurata est, et inter Francos ac Britanos super fluvium Wisnona bellum ortum, ubi Bepelenus dux Francorum, factione Ebrecharii alterius ducis, a Britonibus jugulatur. Unde post, Ebrecharius multam, quam lex parentibus interfecti solvendam esse præcepit, reddere coactus, ad inopiæ malum devolutus est.

CAPUT LXXIX.

De Authari Longobardi legatione ad reges Francorum, et morte.

Anno xxxi Guntranni regis, Theodefusus dux Ultrajuranus moritur, eique Wadalmarus succedit. Interea rex Longobardorum Authari legationem verbis pacificis ad Guntrannum regem dirigit. A quo iidem legati jucunde suscepti, et ad Childebertum sunt directi, ut per ejus nutum pax cum gente Longobardorum firmaretur. Dumque legati Authari regis in Francia morarentur, rex Authari apud Ticinum veneno, ut tradunt, accepto moritur. Statimque a Longobardis nuntius mittitur ad Childebertum regem Francorum, qui Authari regis mortem eidem nuntiaret pacemque ab eo expeteret. Quod ille audiens, legatum amice quidem suscepit, pacem vero in posterum se daturum promisit. Post aliquot tamen dies eum promissa pace dimisit.

CAPUT LXXX.

De Theudelinda Authari vidua, Agilulfo nubente

Defuncto Authari, Theudelinda regina, quæ satis placebat Longobardis, permissu eorumdem Agilulfum, qui et Ago dictus est, ducem Taurinatium, virum strenuum ac bellicosum, et sibi maritum et Longobardorum genti regem elegit. Ad hanc reginam sapientissimus papa Gregorius quatuor Dialogi sui libros, quam de Vita sanctorum scripserat, direxit, sciens eam et Christi fidei deditam et in bonis actibus esse præcipuam.

Circa hæc tempora, cœnobium beati patris Benedicti, quod in castro Cassino situm est, a Longobardis noctu invaditur. Qui, universa diripientes, ne unum quidem monachum tenere potuerunt, ut prophetia venerabilis Benedicti patris, quam longe ante præviderat, impleretur, qua dixit: « Vix apud Deum obtinere potui, ut ex hoc loco mihi animæ cederent.

tur. » Fugientes porro ex eodem cœnobio monachi Romam petierunt secum codicem sanctæ regulæ, quam præfatus pater composuerat, et quædam alia scripta, necnon pondus panis et mensuram vini, ac quidquid ex supellectili subripere potuere, deferentes. Monasterii autem Cassiniensis, post beatum Benedictum Constantinus, post hunc Simplicius, deinde Vitatis, ad extremum Bonitus, congregationem rexit, sub quo hæc destructio facta est.

Anno xxxii regnante Guntranno, ita a mane usque ad medium diem sol minoratus est ut tertia pars ex ipso vix appareret.

CAPUT LXXXI.

De Guntranni regis obitu et claustrali institutione.

Anno xxxiii ejusdem regis, ipse rex corpore exemptus, terrenum (ut creditur) regnum pro cœlesti commutans, in ecclesia Sancti Marcelli Cabilonis sepultus est. Hanc denique basilicam ipse, ut præfati sumus, divino succensus amore, in suburbio quidem prædictæ civitatis, sed in territorio Segonum, saluque Brexio studiosissime ædificavit. Ubi monachos aggregans, monasterium construxit, quod pluribus prædiis facultatibusque ditavit. Synodum xl episcoporum aggregari præcipiens, ut ordo psallendi, qui in loco sanctorum Agaunensium temporibus Sigismundi regis ab Avito et cæteris pontificibus illius temporis institutus fuerat, in cœnobio quod ipse fabricarat teceretur, efficit. Qui videlicet ordo etiam ad sepulcrum sancti Martini antiquitus celebratus, necnon in monasterio S. Dionysii (ut post declarabitur) a Dagoberto rege agi præceptus, et a nobis cujusmodi esset exquisitus, taliter se habere est repertus. In diebus namque æstivis sex antiphonæ binis psalmis explicabantur. Porro toto Augusto, propter crebas festivitates, manicationes fiebant. Manicare autem mane surgere dicitur. In Septembri vero septem antiphonæ canebantur, distributis unicuique binis psalmis; in Octobri octo, cum ternis psalmis; in Novembri novem, cum ternis itidem psalmis; in Decembri decem, cum ternis similiter psalmis. Verum in Januario ac Febuario, ut possibilitas sinebat, hoc tamen observantes, ne minus a duodecim psalmodum quantitate ad vigilias dicerent nocturnas. Ad sextam tamen sex psalmi cum *Alleluia*, ad duodecimam, duodecim, idque cum *Alleluia*, psallebantur. Sed de his ista sufficiant. Fuit autem Guntrannus in bonitate præcipuus, in eroganda pauperibus alimonia largifluus. Christi sacerdotibus se humilem præbens, leudis suis benivolum, gentibus externis pacatum. Talibusque itaque pollens virtutibus, multis nationibus ejus laudes præcinentibus, præsens regnum Childederto nepoti suo relinquens, ipse ad supernum migravit.

CAPUT LXXXII.

De Childeberto ultionem de patre et patruo in Fredegundem meditante.

Childbertus, duorum regnorum vallatus præsidii ultionem patris et patruo, quos factione Fredegundis perisse certis habebet compertum indicium, meditaba-

tur. Congretatis igitur cunctis austresis et de regno Burgundiæ auxiliaribus validis, Gundoaldum ac Wintrionem duces his præscit, mandatque ut, terram hostilem petentes, prædas agant, incendia spargant, captivos quamplures abducant. Qui e Campania Remensi digressi, pagum Suesionicum vastaturi aggrediuntur, cum interim Fredegundis, evocatis qui sibi parebant Francis, ascito etiam Landericio (qui tutor a Guntranno, ut meminimus, Clotario filio suo datus fuerat) facta concione sic universos alloquitur et puerum præ se gestans, rogat: « Ne infantiam regis pupilli contempnentes, hostibus depulandos agros relinquunt. Meminerint se non contemptum pueritiæ promississe, sed venerationem majestati regis. Foverent porro honorem, quem conferendum in cunis adhuc posito æstimavissent, ne in matura ætate vacuus potestatis, plenus ignominie rex remaneret. Se certe, quibus posset modis, remunerationi pro filio non defuturam, quæ spectatrix cunctorum, ac testis uniuscujusque vel ignaviae, vel virtutis, in eminentiori constituta loco desuper pugnam spectaret. » Cumque his exhortationibus, muneribus quoque, eos ad belli certamina reddisset animosiores, ad extremum intulit: « Ne, ait, quempiam vestrum multitudo deterreat adversariorum. Si aperta congregiamini fronte, inveni fallendi eos viam, quæ vobis pariat victoriam. Vos tantum sequimini me præviam, et quæ Landericum, vicem regis agentem, me suggerente videritis facere, vos quoque eadem facite. » Placuit cunctis quod dixerat regina, et ex consilii sententia regem adhuc matris sugentem ubera ferrata sequuntur agmina. Intempesta nocte surgens exercitus, silvam Landericio ducente est ingressus. Qui, arrepta securi, ramum præcidit arboris, suspensumque tintinnabulum collo equi cui insidebat ferens, hortatur socios ut suum omnes sequantur exemplum. Qui certatim arborum præcis ramis, arreptisque una tintinnabulis, factum mitati ducis, matutini hostilibus aslitere castris. Interea Fredegundis Clotarium filium suum propriis gestans ulnis, usque ad locum certaminis armatum præcedebat exercitum, ut miseratio eos infantis accenderet, quem, si victi forent, captivum de rege facturi videbantur. Sed unus hostium, qui cum sociis prætendebat munia vigiliarum, clara necdum luce eos conspiciens adventare, et rem prorsus ignorans, conversus ad socium: « Quænam est, ait, hæc quem contemtor silva, cum hesterno vespere hic nulla apparerent vel minima virgulta? » Cui socius: « Tu, inquit, pridianas adhuc ructans epulas, vinoque solutus, oblivioni mandasti proximi saltus opportuna nos equis nostris invenisse pascua. Nunquid non audis tintinnabula pascentium equorum collis deudentia? » Mos quippe antiquis inoleverat Francis, et maxime Austrasiis, ut pascentibus equis tintinnabula imponerent, quo, si forte longius in pascendo aberrassent, eorum sonitu dignosci possent. Dum igitur vigiles hos atque hujusmodi inter se serunt sermones, silva, quæ prius apparuerat con-

densa, decidantibus ramis fronde quidem rarissima, sed armorum nitore videbatur densissima. Turbatis itaque custodibus, et quid agerent hæsitantibus, superveniente exercitu, cum adhuc fessi multo superioris diei labore quiescerent, alii in suis stratis, alii expergefacti, sed somno soluti pœnas dabant. Cæsi multi mortales; reliqui in fugam vertuntur. Ipsi duces, ascensis equis, vix discrimen evasere mortis. Landericus Wintrionem frustra sequi conatus, velocis equi rapido vectum cursu minime valuit assequi. Parta tanta ac tam insperata victoria, Fredegundis cum filio Clotario, et cum armatorum maximo cuneo, Remensem invadit Campaniam, replens omnia incendio et sanguine. Vastabantur cuncta die noctuque, exurebantur ædificia, diripiebantur patrimonia, perimebantur quicunque erant habiles ad bella, infirmi servabantur ad servitutis officia. Ubi cædibus ac rapinis satisfactum, Fredegundis suum Suessionas reduxit exercitum. Acta sunt hæc in pago Suessionico, in loco nuncupato Truoco.

CAPUT LXXXIII.

De mutua Francorum Brittonumque cæde, de Vernorum exitio, Gripponis legatione, et Francorum in Italiam expeditione.

Anno secundo cum regnum suscepisset Burgundiæ Childebertus, exercitus Francorum simul ac Brittonum in mutuam inhiantes interitum, mutua semet cæde prosternunt. Sequenti anno multa in cælo signa sunt ostensa et apparuit stella cometes. Eo anno exercitus Childeberti cum Varnis, qui rebellare tentabant, confligit; quod etiam pene usque ad supremum exitio dedit. Hac etiam tempestate Grippo legatus Childeberti cum a Constantinopoli remeasset, et eidem regi quomodo honorifice ab imperatore Mauricio susceptus foret nuntiasset, et quod injurias quas apud Carthaginem perpessus fuerat, imperator ad voluntatem Childeberti se ultum ire promisset, Childebertus iterato viginti duces cum lecta in Italiam dirigit pube, ad delendam Longobardorum gentem. E quibus Andoaldus, et Olo, atque Cedinus eminentiores fuere. Sed Olo, cum improvide ad Bilitionis castrum accessisset, jaculo sub mamilla saucius cecidit et mortuus est. At vero Andoaldus et sex duces Francorum, ad Mediolanensium urbem venientes, in campestribus castra posuerunt. Quo loco imperatoris legati ad eos venerunt, nuntiantes adesse exercitum in adiutorio eorum, dicentesque: « Quia post triduum una cum eis veniemus, et hoc vobis erit signum; cum videritis villæ hujus, quæ in monte est sita, domos incendio concremari, fumumque usque ad cælos conscendere, noveritis nos cum cohortibus, quos pollicemur, adventare.» Sed expectantes Francorum duces diebus sex juxta placitum, nullum ex his quos legati promiserant venisse conspexerunt. Cedinus autem cum tredecim ducibus lævam Italiæ ingressus, quinque castella cepit, a quibus etiam sacramenta exegit. In Tridentino quoque territorio, decem castella a Francis di-

ruta et commanentes in eis universi ducti captivi. Pro Ferruge vero castro, intercedentibus episcopis Inguino de Savione, et Agnello Tridentino, data est redemptio, per caput uniuscujusque viri solidus unus, usque ad summam sexcentorum solidorum. Interea Francorum exercitus, cum esset tempus æstivum, propter inconsueti aeris incommoditatem, dysenterix morbo graviter laborabat. Cumque per trium curricula mensium Italiam pervagaretur, neque regem, quem perditum venerat, attingere valeret, eo quod se intra Ticinensem claussisset urbem, aeris, ut diximus, infirmatus intemperantio ad propria rediit.

CAPUT LXXXIV.

De Childeberti et uxoris interitu, et filiorum ejus Theodeberti et Theodorici successione.

Anno iv regni Burgundiæ a Childeberto suscepti, paterni vero regni vicesimo tertio, ætatis porro suæ xxv, idem res Childebertus cum uxore propria, sicut fertur, vi veneni exstinguitur. Hic est Childebertus filius Sigeberti, qui etiam Junior dictus est. Cui successerunt duo filii sui, adhuc pueruli sub tutela aviæ Brunehildis constituti; et Theodeberto quidem regnum Austrasiorum, quod pater Childebertus a genitore suo Sigeberto sibi relictum acceperat; Theodorico autem regnum Guntranni, quod Childebertus jure adoptionis tenuerat, sorte obvenit. Qui etiam sibi sedes in his locis, in quibus et priores constituere reges. Ad hos fratres et ad aviam eorum Brunehildem exstant epistolæ beati Gregorii Romani pontificis, Augustinum, quem Anglis Saxonibus destinaverat episcopum, illis commendantis. In quibus idem vir Domini petenti memoratæ reginæ fatatur se reliquias beatorum apostolorum Petri et Pauli misisse.

CAPUT LXXXV.

De Hunnorum in Thoringam irruptione, et Agilulfi seu Agonis legatione in Franciam.

Tunc temporis Hunni, qui et Avars dicuntur, a Pannonia egressi, in Thoringam bella gravissima cum Francis gesserunt. Qui tamen a Brunehilde, seu ab ejus nepotibus, accepta pecunia redierunt ad propria. Ago quoque rex Longobardorum, causa eorum qui ex castellis Tridentinis captivi a Francis ducti fuerant, Agnellum Tridentinum episcopum in Franciam misit. Qui exinde rediens, aliquantos secum captivos, quos Brunehildis ex proprio redemerat, revocavit. Evuin etiam dux Tridentinorum a præfato principe missus, pro obtinenda pace ad Gallias perrexit. Qua impetrata, ad Italiam reversus est.

CAPUT LXXXVI.

De Fredegundis grassatione et morte, Qumtrionis cæde, Coleni patricia, inguinaria peste, piscium præ fervore fluvii decoctione, et Warnecharii liberalitate,

Eo igitur anno quo Childebertus vita decessit, Fredegundis regina, cum filio Clotario, superioris victoriæ elata triumpho, Parisios et reliquas urbes ritu pervasit barbarico. Quorum exercitus super Theodebertum et Theodoricum reges irruens, aduna-

tas ab ipsis militares copias loco nominato *Latophao* gravi cæde labefactavit reliquosque in fugam egit. Anno II regni Theodeberti ac Theodorici Fredegundis regina senex et plena dierum defuncta est, ac in basilica Sancti Vincentii in suburbano Parisiacensi sepulta. Anno III supradictorum regum, Quintrio dux, instigante Brunehilde, interficitur. Sequenti abhinc anno Colenus, genere Francus, patricius ordinatur. His diebus, apud Massiliam et reliquas Provinciae civitates, nascentibus in hominum inguinibus, seu delicatioribus locis, quibusdam glandulis in modium nucis, maxima generata est mortalitas. In lacu quoque Dunensi, in quem Arula flumen influit, aqua fervens adeo ebullivit, ut multitudinem piscium decoctam ad littus projiceret. Warnecharius autem major domus regis Theodorici moriens omnes facultates suas in alimonias pauperum distribuit.

CAPUT LXXXVII

De Brunehildis casu, mirabilique errore, et gratitudine in pauperem ductorem, deque prodigiis caelestibus.

Porro Brunehildis a Theodeberto nepote suo, et proceribus qui ei parebant, de regno Austrasiorum expulsa, et a quodam paupere in Marciacensi campania sola inventa et cognita, ipsa petente ab eo ad Theodoricum alterum nepotem suum est deducta. Theodoricus aviam Brunehildem, eo quo digna erat honore susceptam, secum quoad vixit fecit manere. Pauper, quo ductore sæpe fata usa fuerat regina, ob hujus vicissitudinem beneficii Antissiodorensem adeptus est episcopatum. Anno V memoratum regum, iterum ea, quæ superioribus annis, apparuere signa, globi scilicet ignei, in partibus occidentis per cælum carrentes, instar multitudinis astrorum.

CAPUT LXXXVIII

De crudelissimo regum inter se conflictu, et angeli visione, Clotarii que fuga et damno.

Theodebertus itaque ac Theodoricus conceptam jam dudum contra Clotarium patruelem suum rixam tandem parturiunt, et, adnitente avia Brunehilde, super fluvium Arvenna, nec procul a Doromello vico, cum eo prælio confligunt. Ibi que tanta strages ex utrisque partibus, et maxime ex Clotarii parte facta est, ut fluvius ipse humanis oppletus corporibus suos nequiret explere cursus. In ea pugna angelus Domini evaginatum astans visus est tenuisse gladium. Clotarius suos immanissime sterni conspiciens, in fugam vertitur, et per Milidunum castrum in insula Sequanæ situm, Parisius properat. Theodebertus et Theodoricus post terga fugientem secuti civitates regni ejus magna ex parte evertentes, cives servituti subjiciunt. Coactus Clotarius tenorem pacti ab hostibus propositi, invitatus licet, firmavit, ut inter Ligerim et Squanam, usque ad mare Oceanum litemque Brittonum, dilaretur Theodorici regnum, et inter Sequanam et Iseram ducatus integer Deuteleni, itemque usque ad mare Theodeberto accederet. Duodecim tantum pagi, inter Sequanam ac

Iseram usque ad maris Oceani littora, Clotario remanserunt.

CAPUT LXXXIX.

De Catini cæde, Sigeberti ortu, Egilæ nece, Vasconum domatione, Adoaldi Langobardi sublimatione, strage apud Saxones.

Anno VI regni Theodeberti, necnon et Theodorici, Catinus dux Theodeberti interficitur. Sequenti abhinc anno, Theoderico ex concubina nascitur filius, nomine Sigobertus. Et Egila patricius nullis culpis exstantibus, sed sola suggerente cupiditate, per consilium Brunehildis est peremptus, facultatesque ejus fisco associatæ. Eo tempore Theodebertus ac Theodoricus Wascones domuerunt, ducemque super eos, nomine Genialem, instituerunt. His diebus, levatus est Adaloaldus rex super Longobardos Mediolani in præsentia patris sui Agilufi regis, astantibus legatis Theodeberti regis Francorum, et desponsata est eidem regio puero filia regis Theodeberti, et firmata est pax perpetua cum Francis. Eodem tempore Francis cum Saxonibus pugnantibus, magna strages ab utrisque partibus facta est.

CAPUT XC.

De inventione corporis beati Victoris, de Etherii Lugdunensis archiepiscopi obitu, de Childeberti minoris ortu, Desiderii episcopi dejectione, et Domnili subrogatione, ac solis eclipsi.

Beatus vero Econius pontifex Mauriennensis corpus sancti Victoris, qui Solodoro una cum sancto Ursio passus fuerat, hoc modo invenit: Quadam nocte in sua civitate quiescentem revelatio divina per visum admonuit, ut surgens quantocius ad ecclesiam, quam Sedeleuba quondam Burgundionum regina in suburbano Genabensi construxit, irent. Ibi, in medio basilicæ, esse designat locum, quo corpus sanctum esse humatum. Cumque episcopus Genabensem festinus adisset urbem, assumptis secum Rustico et Patricio anstistibus, triduo peracto jejunio, nocte sequenti, eo loci, quo gloriosi martyris quiescebant membra, lux cœlestis apparuit. Tunc hi tres Domini sacerdotes, elevato quo tegebatur lapide, invenerunt sanctum in arca argentea jacentem. Cujus facies, septemplex quam cujuslibet viventis hominis, divino irradiata resplendebat fulgore. Huic tam mirandæ egregii martyris inventioni interfuit Theodoricus princeps, qui loco illi maximam portionem facultatis Warnecharii contulit; quam ille, ut præfacti sumus, eleemosynis delegaverat erogandam. Ad sepulcrum denique beatissimi Victoris, Christi potentia multa exinde miraculorum ostendit signa. Eo anno, Etherius Lugdunensis archiepiscopus obiit, ordinatusque est Secundinus loco ipsius.

Anno VIII regni Theodeberti, ex concubina nascitur ei alter filius, avum Childebertum nomine referens. Synodus etiam Cabillono collecta Desiderium Viennensem episcopum dejecit, eoque factione Brunehildis et Aridii Lugdunensis pontificis, qui Secundino successerat, in exilium acto, subrogatus

est Dommilus in sacerdotali officio. Eo anno eclipsis A solis facta est.

CAPUT XCI.

De Corbi ortu, Bertoaldi interitu, et Protadii Brunehildis amatoris insolentia, ac regum conflictu.

Anno ix memorati regis, iterato ei filius nascitur, nomine Corbus. Comes palatii ipsius principis tunc temporis Bertoaldus erat vir sapiens et cautus, moribus regis congruus, in prælio fortis, ac in commisso fidelis. Protadius vero quidam erat genere Romanus, Brunehildi causa stupri familiarissimus, et ob id in pago Ultrajurano, post Wandalmarum, ab ea dux constitutus. Crescente itaque consuetudine vitii, crevit simul et desiderium honoris augmentandi. Tacite ergo hoc præmeditata consilium, præsumpsit nepotem orare suum ut interficeret Bertoaldum, et majorem totius regie domus constitueret Protadium. Tum forte Bertoaldus a Theodorico cum trecentis in Neustriam, ut partem regni ejus tueretur, directus viris, Arenauno [al., Arelauno] villa venationi operam dabat. Quo comperto, Clotarius filium Meroveum, et Landericum ducem, datis in adjumentum viris strenuis, ad opprimendum Bertoaldum dirigit. Bertoaldus hoster super se, certis nuntiis id deferentibus, irruere velle cognoscens, et se ad resistendum viribus imparem fore sciens, terga vertens Aurelianis se confert, ibique a beato Austreno ejusdem urbis episcopo suscipitur. Laudericus ante portam civitatis Aurelianensis exercitu deducto, Bertoaldum ad pugnam egredi provocabat. Cui Bertoaldus: « Numeroso, ait, vallatus milite confidimè cum paucis tibi non posse resistere. Verum, si placet, nos duo singularis ineamus certamina pugne, procul suspensa armatorum multitudine et rei eventum exspectante. Nullius adsit solatium satellitis, solius exspectetur examen justis iudicis. » Recusante Landerico congregari, Bertoaldus iterato dixit ei: « Quia formido te nunc prohibet mecum manum conserere proximum est ut domini nostri, pro tuis ausis temerariis, quibus præsumpsisti præripere partem regni domini mei regis, inter se decernant cum armatorum cuneis. Tunc, si placebit, ego et tu vermiculatis adoperti vestibus, inter conferta congregiamur agmina. Ibi et meæ probrum ignaviae, et virtutis tuæ poteris documenta persentiscere. »

Has condiciones non renuente Lauderico, utriusque quædam sibi adinvicem, si a cæpto desisterent, imprecant sunt maledicta. Hæc dum in die festivitatis sancti Martini gesta fuissent, et Theodoricus pro certo agnovisset quod pars regni sui a Clotario pervasa foret, ipsa die qua incarnati Verbi nativitas a cunctis fidelibus devote colitur, promovet exercitum, et apud Stampas super fluvium Junna, contra Clotarium, qui haud segnius parabat occurrere, aciem dirigit. Sed dum arctus esset Junnæ fluminis transitus, antequam totum Theodorici pertransiret agmen, initum est certamen. Inter confertissimas igitur, ac in mutuam inhiantes perniciem phalanges,

A Bertoaldus nominatim Landericum vocitare, et ut secum juxta placitum congregaretur, non cessabat provocare. Quod dum Landericus abnueret ac paulatim loco cederet, Bertoaldus ad Solum subeundæ mortis affectum insurrexit. Et quia jam cognitum habebat, quod Brunehildis eum a pristino honoris gradu dejicere, ac Protadium pro eo moliretur constituere, melius judicavit cum decore bello oppetere quam reliquum quod superesse poterat vitæ cum dedecore ducere. Dum itaque palantia studet impulsare agmina oppressionemque in cedentes hostes facere, occurrentes quoque mucrone sterneret, unus a multis circumdatus oppressusque exstinguitur. In eo prælio Meroveus filius Clotarii capitur. Landericus cum Clotario in fugam vertitur, Theodoricus victor Parisios ingreditur. Post hæc Theodebertus cum Clotario pacem Compendio villa inivit; exercitus vero eorum illæsus ad propria rediit.

CAPUT XCII.

De Protadii Romani, qui factus est major domus regie, avaritia sæda, ob quam omnibus evasit invisus, et tandem a proceribus est interfectus, et reges reconciliati, deque successione Claudii Romani viri prudentis.

Anno x regni Theodorici, juxta voluntatem Brunehildis, ex præcepto Theodorici Protadius major domus constituitur. Qui cum sensu argutissimus ac in consiliis haberetur strenuus, sæva tamen illi inerat contra locupletes cupiditatis macula, fiscum volenti replere ac seipsum ditare. Denique nobilitatem insectando Burgundiæ omnes cupiens sibi subjicere, res eorum conabatur injuste auferre, ne quis sibi posset honorem quo fruebatur subripere. Quapropter non valebat quilibet potentum reperiri, qui ejus vellet familiari colloquio vel amicitia frui. Sed dum Brunehildis, veteris inimicitie recordatione vindictam meditaretur expulsionis suæ, moneretque Theodoricum thesauros patris de manu Theodeberti quærere, asserens illum non Childberti, sed cujusdam hortulani filium fuisse. Protadius cœpit regem ad hæc peragenda studiosius commonere. Tandem cum exercitu Theodoricus profectus, apud Cariaciacum castra posuit, paratus in crastinum cum fratre congregari; qui haud procul cum valida Austrasiorum consederat manu. Interea leudi Theodoricum hortari cœperunt, « ut fratri reconciliaretur, nec vanissimæ cupiditati postponeret decus germanitatis. » Protadius econtra vehementer resistere, dicens: « Pacem fieri non oportere. » Animadvertentes cæteri proceres eum solum esse, qui consiliis eorum refragaretur, alterutrum sermocinabantur opportunius fore unum tradere morti quam totum exercitum periclitari. Opportune rex exercitationis gratia tentorio egressus, rumore ferente, comperit quosdam Protadium velle perimere, et proripere sese volens, ut eos ab injuriis memorati removeret viri, a suis prohibitus, ac vi detentus, mittit quemdam Uncelenum nomine, qui principibus factionis jussionis suæ auctoritate tales interdiceret ausus. Tunc Uncelenus ad eos veniens

qui jam tabernaculum regis circumdederant, quo Protadius una cum Petro medicinæ artis perito ad tabulas ludens sedebat, taliter inquit: « Jubet dominus meus rex Theodoricus ut interficiatur Protadius paci contrarius. » Post quod verbum certatim omnes tentorium gladiis conciderunt, et Protadium inibi peremerunt. Theodoricus licet a suis coactus, cumfratre Theodeberto pacificatur, et utrorumque exercitus salvus, ac integro numero, ad sua regreditur. Anno xi regni Theodorici subrogatur Protadio major domus quidam Claudius, itidem Romanus genere; homo prudens, fide plenus, jucundus in fabulis, providus in cunctis, sed sagina corporis valde gravis. Qui prædecessoris sui territus exemplis, amicitiam cum universis servans, lenem se ac favorabilem præbebat.

CAPUT XCIII.

De ultione quam Brunehildis de inimicis Protadii cepit, deque Desiderii episcopi lapidatione.

Anno xii regni Theodorici Uncelenus, qui fallacia sua Protadio causa mortis extiterat, insidiis Brunehildis pede truncatus rebusque suis expoliatus, egens est redditus. Wolfus quoque patricius, eo quod in necem jam dicti consensisset Protadii, Fariniaco villa suggerente Brunehilde jussu Theodorici interficitur. Natus etiam est ex concubina Theodorici filius, nomine Meroveus. Quem rex Clotarius de sacro fonte levavit. Porro sæpe dictus rex Theodoricus, persuasionibus Aridii Lugdunensis episcopi ac aviæ suæ Brunehildis deceptus, sanctum Desiderium Viennensem pontificem exilio revocatum lapidari præcepit. Ad cujus tumulum miracula creberrime sunt ostensa.

CAPUT XCIV.

De Hermemvergæ filiae regis Hispaniæ infaustis cum Theodorico nuptiis.

Tunc temporis Theodoricus Aridium præselem, Rocconem et Eborinum præfectos equorum, ad Bettricum regem Hispaniæ direxit, qui filiam illius conjugio sibi sociandam poscerent, et si pater vellet jusjurandum præberent « quod diebus vitæ suæ eam regio non privaret honore. » Cui Bettricus gaudens annuit, puellamque legatis tradidit. Quam Theodoricus lætus accipiens primum unice dilexit; quæ tamen maleficiis Brunehildis virum non cognovit. Deinde, faciente eadem avia sua, Theodoricus Hermembergiam (id quippe nomen virgini) thesauris expoliatam abire præcepit ad Hispaniam. Hæc de re indignatus Bettricus, ad Clotarium regem, Theodorici ex patruo genitum, misit legatos, qui eum ab belli societatem, expositis injuriæ causis, inclinarent. Ubi ille votis eorum visus est satisfacisse, cum missis ipsius ad Theodebertum recta profleiscuntur via. Hunc quoque auxilio sibi adfuturum cognoscentes, recta ad Agonem Longobardorum regem, cum supra memoratorum legatis regum, iter dirigunt, ut hi quatuor reges super Theodoricum irruentes, eum vita simul et regno privarent et vindictam contumeliæ regi Hi-

spanorum illatæ sumerent. Cumque Theodorico perlatum fuisset hujusmodi consilium illos contra se struere velle, despectui habuit, ut futile. Legatus vero Bettrici cuncta pro quibus venerat se autumans impetrasse, ad Hispaniam navali rediit evectio.

CAPUT XCV.

De Columbani Hiberni in dicendo libertate et miraculis, regisque resipiscentia simulata, Bobiique cænobii constructione, et Columbani transitu.

Anno xiv regni Theodeberti ac Theodorici beatus Columbanus ab Hibernia Occani insula progressus, primum a Theodeberto suscipitur. Demum, propter confluentium ad se populorum multitudines, inde migrans, et solitariam agere vitam cupiens, ad regnum Theodorici transiit, atque in loco cui Luxovium nomen est, a præfato rege habitare est jussus. Ad quem visitandum dum frequenter rex adveniret, ac a viro Dei cur, relicto legitimæ conjugis matrimonio, adulterinis deserviret commotionibus, argueretur, illeque ad obaudiendum ejus salutaribus monitis aurem cordis inflecteret, avia Brunehildis vipereis antiqui hostis inflammata incitamentis, adversus sanctum Columbanum commoveri cœpit acrius. Sed sanctus vir, illius malitiæ obviam ire parans, ad eam Bruchariacho villa commorantem properat. Cui regina, cum nepotibus suis Theodorici filiis occurrens, orabat « ut regiam prolem benediceret. » At ille ait « nequaquam illos regalia sceptrâ suscepturos, eo quod de lupanaribus emerserint. » Regina indignata pueros præcepit abire, et ipsa post paululum est secuta. Viro autem Domini ad propria regredi festinante et regiæ aulæ limen pede tangente, subito fragore totius mota est domus fabrica. Sed nefandissimæ mulieris mens non est commota, imo majori iracundiæ igne succensa. Verebatur enim quod omni extorris dignitate pelle- retur a regno, si rex posthabitis meretriciis delinimentis, alicujus regalis femine potiretur conjugio. Interdixit igitur egressum et regressum a monasterio tam sancto viro quam fratribus cum eo manentibus, præcipiens suis optimatibus, vicina cænobio loca colentibus, ne quempiam exire permitterent, vel progressum hospitio susciperent. Denuo vir sanctus, ut eam a tanta moneret desistere pertinacia, ad palatium perrexit. Eo forte die Theodoricus cum avia sua in Spinsia residebat villa, nuntiatumque ei hominem Dei pro foribus stare, nec in iisdem ædibus hospitare velle. Tunc rex iram Domini sibi imminere veritus, melius dixit esse virum Dei opportunis subsidiis honorare quam Deum ex servorum ejus offensa ad iracundiam provocare. Jussit ergo regio cultu quæcunque erant victui necessaria parari et Domini famulo per ministros proprios deferri. Quod dum illi maturato implessent, beatus Columbanus severo, ut erat, vultu respiciens in eos, inquit quid sibi ista velint. Dictum ab eis est alimenta esse in suos suorumque usus a regis directa. Quibus ille: « Non, inquit, teste Scriptura,

accepta sunt Deo impiorum munera. Itaque non oportet ejus servos suscipere, quæ ipse probatur odire. » Post hoc verbum vasa cuncta in frusta disrupta, vinum ac sicera solo fusa, ceteraque separatim sunt dispersa. Pavefacti regii ministri, ad regem reversi rei gestæ ordinem promunt. Rex nimio terrore percussus, diluculo cum avia ad virum Dei properat. Precantur de commissis veniam, pollicentur in reliquum actorum suorum emendationem. His pacatus promissis, ad monasterium rediit. Verum hæc pollicitatio nullius efficacis protulit fructum operis. Nam Theodoricus in cœno luxuriæ, ut ante consueverat, est obversatus, et Brunehildis animus semel nequitia imbutus, a persecutione beati viri nequaquam est immutatus. Quin potius, eo usque processit spiritus immanitatis ferox ut nepoti suaderet sanctum Dei in oppidum Vesontionum exsilio relegari, indeque reversum usque ad maris Britannicilittora deduci, ut, transmeato freto, nunquam de cætero Galliarum reviseret arva. Cumque vir Domini, secundum sui propositum animi, deliberasset ad patrium solum nullo modo regredi, per regnum Theodeberti ad Italiam transiens, cœnobium, quod Bobium dicitur, construxit plenusque sanctitatis ac dierum migravit ad Dominum.

CAPUT XCVI.

Theodoricus metu fratris cum eo paciscitur.

Anno xv regni sui, Theodebertus aliqua sibi de fratris Theodorici possessionibus adjungere parans, eum in se excitavit. Verum tamen provido prudentium consilio virorum electus est locus cui Saloisæ [olim Saletio, hodie Seltz, prope Rhenum] cognomen, ut fratres ad destinatum locum cum paucis, sed Franciæ primoribus, convenientes quæ pacis essent, eligerent. Ibi Theodoricus cum decem millibus tantum virorum, Theodebertus vero cum magna Austrasiorum adfuit manu; bello etiam, si frater petitis annueret, turbare pacem volens. Theodoricus tantæ multitudinis contemplatione perterritus, quæ ille cupiebat, quamvis non sponte, concessit. Conventus fratrum hujusmodi fuit: « Ut Alesatio et Sugitensi, Turonensi quoque ac Campanensi comitatu Theodoricus cederet, et ad Theodebertum jus omnium horum transiret. » Inde cum gratia, sed simulata, discessum est, ac se invicem salutantes, uterque ad sua regna sunt regressi.

CAPUT XCVII.

De Alemannorum in Ultrajuranos grassatione.

His diebus Alemanni Veneticorum fines ingressi, Ultrajuranos Cambeleno et Erpino ducibus sibi consistere conatos acie superant, ac usque ad refugia mentium persecuti, prosternunt. Dehinc, nullo inquietante, Juranum saltum pervagantur, cædibus ac incendiis cuncta per quæ transibant replentes. Captivisque plurimis abductis, cum spoliis et ingenti præda redierunt ad propria.

CAPUT XCVIII.

De Theodorici consiliis, et Theodeberti infami conjugio, de Berto Leunizio, et apologo ejus de lupo et regum conflictu.

Theodoricus acceptas injurias ulcisci desiderans cum suis tractabat quo pacto fratrem opprimeret. Eo anno Theodebertus Bilechildam (quam Brunehildis a mercatoribus emptam, eo quod foret forma egregia, illi dederat conjugem) interemit, puellam nomine Theudechildem, sibi accipiens in uxorem Theodoricus, ut præfati sumus, Theodebertum infectis insectans odiis, ad Clotarium mittit, qui velut ex persona sua dicerent: « Contumeliis a fratre affectus, reddere ei quæ meretur cogito, si te illi auxilio non adfuturum cognovero. Quapropter ergo rogo te quietum manere, nil adjumenti illi ferentem, pollicens, si victor evasero, regnumque cum vita ab eo quivero auferre, ducatum Denteleni, quem ipse tibi injuste sublatum retinet, me tuæ remissurum potestati. » Huic pactioni assentiente Clotario, Theodoricus anno xvii regni sui, mense Maio, universos ditionis suæ ad bella promptissimos Lingonis coadunari præcipiens, ac per Vervona castrum, tum temporis ædificari cœptum, iter faciens, Tullum devenit. Ibi obvium habens Theodebertum, cum supplemento militiæ Austrasiorum, non dubitavit conserere manum. In Campania namque Tulensi adversus fratrem congressus, exercitum ejus graviter attrivit. Evasit tamen Theodebertus, et fugiens de prælio, per Metensem urbem saltumque Vosagum, Colonia civitatis receptacula petiit. Theodoricus, fratrem persequi e vestigio festinans, beatum Leunisium Maguntiacensem antistitem obvium habuit; a quo hujusmodi monita percepit. « Inchoatis, inquit, insiste, et ad perfectum, juvante Deo, istius attinges operis. Rustica refert fabula lupo, catulos suos ad prædam ducentem, eos ad se in montem vocasse, taliaque mandata dedisse: Neminem, ait, quæ vobis, filii, expediant quærere scitote, nisi per paucos qui ex vestro sunt genere. Unde vos moneo suscepta non deserere munia, et victui investigare necessaria. » His suggestionibus Theodoricus, haud segnis exsecutor, paruit, præcipue sciens eum suæ favere utilitati et Theodeberti stultitiæ adversari. Transitaque Ardenna, Tulbiacum [hodie Zulpich.] usque accessit. Theodebertus interea, qui fugam paraverat, distulit. Nam Saxones cæterasque superioris Germaniæ gentes, in sui solatium sollicitas bello in supra nominato opponit loco. Certatum est acriter, quoad Theodebertus restitit. Renitebatur enim, quamvis exercitus ejus more pecorum obtruncaretur. Ubi vero ipse, pondus prælii pati non valens, fuga sibi consuluit, aversi sunt omnes qui constiterant pugnaturi. Quorum maxima pars incerto fugæ dispersa extinguitur; residui Coloniam versus cum rege festinanter properant. In prima pugniæ congressione, tanta utriusque partis animositate concursum est ut cadavera interfectorum, præ multitudine compri-

mentium se popularum, non valentia ad terram ruerent, quemadmodum equis insederant, una cum vivis circumferrentur. At postquam phalanx victa hostibus terga nudavit sua, viarum strata, necnon silvarum devia, corporibus mortuorum sunt repleta. Theoderico ubi factum indicium Theodebertum evasisse, incontivum accelerandi itineris accessit, ut conficiendi belli impendium putaret, si dux et populus bello promptior interciperetur. Adveniens itaque cum suis in Ribuariorum fines sese immisit, occurrentia quæque devastans vel exurens. Cujus terræ incolæ ad eum venire rogatum : Ne ob unius culpam dissidium pararet eis, quos suos fore sciret jure victoris. Quibus ille : « Non, inquit, vobis, sed Theodeberto, interitus paratur; cujus caput, si meam promereri vultis gratiam, vos necesse est auferre, aut ipsum vinum vinctumque ad me perducere. » Illi regiam Coloniam introgressi, Theodeberto taliter locuti sunt : Sic, inquit, mandat Theodericus frater tuus : Si, ait, recipere meruero, thesauros paternos, quos Theodebertus adhuc injuste retinet pervasos, proprias festinus repedabo domos. Ideo te hortamur, domine rex, ut portione quæ ei debetur reddita, nostra eum non sinas infestare domicilia. His Theodebertus dictis credulus, ac pro vero prolata arbitratus, locum quo regalis continebatur gaza pariter cum ipsis est ingressus. Eo igitur perscrutante quid fratri opportunius, sine sui damno, posset restituere, unus e circumstantibus, evaginatum gladium cervici ejus illidens, caput abstulit ac per muros Coloniam circumtulit. Quod cernens Theodericus, ipsa confestim urbe potitus, regias invasit opes. Et primates civitatis in sua sibi verba jurare compellens, dum in basilica Sancti Gereonis sacramenta exigeret, visum illi fuit quemdam pugno suo latus percussisse. Et conversus ad suos : « Observate, ait, ad ostia, ne quis egrediatur, eo quod ignorem, quis horum Ribuariorum [Gall. Ribaroles], perjurio obnoxiorum, me vulnerare conatus sit. » Observantibus autem eis, a cubiculariis veste remota latus regis inspectum, nullumque vulnus est inventum. Solummodo signum quoddam apparuit purpureum, quod ego reor citæ mortis fuisse indicium. Compositis ex sententia rebus, inde cum multis spoliis progressus, secum abduxit filios fratris sui, cum filia quæ specie nitebat decora. Dum Metis advenisset, reperit aviam suam Brunehildem inibi obviam sibi venisse. Quæ arreptis Theodeberti filiis, eos sine mora neci tradidit, et minorem quidem natu, nomine Meroveum, in albis adhuc positum, lapidi illisum innocentem coegit exhalare spiritum. Regnavit itaque Theode-

bertus annis xvii. Quidam vero auctores [FREDEGARIIUS c. 38] scripserunt Theodebertum post illam Theoderici victoriam, suamque ærumnam, Rhenum transisse, et Theodericum, capta Colonia, Bertarium cubicularium suum ad comprehendendum eum mississe. A quo comprehensus, atque ad Theodericum perductus, indumentisque regiis exutus, Cabillono dicitur in exilium fuisse relegatus. Ob recompensationem quoque tam præclari operis, Bertarius equum ejus cum stratura regia fertur a Theoderico percepisse.

CAPUT XCIX.

De Clotario ducatum Dentelini recipiente, et ira Theoderici in eum.

Clotario, juxta pactum quod cum Theoderico (eo quo supra memoravimus modo) pepigerat, ducatus Dentelini suo restituitur domino. Unde Theodericus, cernens Austrasiorum sibi parere regnum, indignatione nimia permotus, Clotario per legatos mandat : « Ut se de memorato ducatu removeat. Quod nisi efficiat, se ad vindicandam illatæ contumeliæ injuriam quibus posset non defuturum modis. »

CAPUT C.

De Theoderico fratris filiam procante, et ob id a Brunehilde increpito, deque ejus in Brunehildem ira, et Brunehildis, quæ eum veneno sustulit, in eumdem crudelitate.

Interea, dum Metis moraretur Theodericus, amore filiae fratris Theodeberti, quam Coloniam captivaverat, deperire cœpit. Quam dum sibi copulare vellet, ab avia ne hoc faceret, prohibebatur. Cui ille : « Et quid, ait, incurram offensionis, si illam uxorem duxero ? » Ad hæc Brunehildis : « Non, inquit, est fas fratre progenitam te habere conjugem. » Ad hæc Theodericus, ut audivit, felle commotus, tali ei respondit medo : « Nonne tu, Deo odibilis, cunctisque invisita bonis, mihi dixeras, eum fratrem non esse meum ? Ut quid imposuisti mihi tam grave onus fratricidii ? » Et evaginato ense, voluit eam percutere. Quæ a circumstandius erepta ac in manibus domo elata, mortis quidem evasit discrimen, sed nepoti dolos paravit temeritate feminea. Nam egredienti e balneo, per manus ministrorum pecunia corruptorum veneni porrexit poculum. Quo hausto, ut penitens scelerum quæ gesserat, vitæ sortitus est terminum, quam criminibus fœdaverat. Tradunt vero memorati scriptores (FREDEG. c. 39), cum apud præfatam urbem Metensem, dum contra Clotarium expeditionem agere meditaretur, dysenteriae morbo interiisse, xviii regni sui anno.

Explicit liber tertius.

INCIPIT LIBER QUARTUS

CAPUT PRIMUM.

De Clotarii cum nothis Theoderici instinctu Brunehildis super successione in regnum certatione, et de Brunehildis exilio.

Exstinctis, vel varia sorte obeuntibus, tot Fran-

corum regibus, a quibus per quinquaginta ferme et unum regnatum est annos, solus legitimæ successionis hæres Clotarius Chilperico patre genitus e regia stirpe videbatur relictus, in quem regnandi jus potissimum transfundi oporteret. Brunehildis

tamen moliebatur, si posset Sigebertum Theodorici filium regnæ præponere Austrasiorum. Quatuor namque Theodoricus ex pellicibus suscepit filios, quorum ista sunt nomina: Sigebertus, Corbus, Childebertus atque Meroveus. Sed quia erunt materno latere minus nobiles, ad regni quoque gubernacula æstimabantur fore impares. Simul quia et Brunehildis electo uno ad speciem regnandi, non potestatem, summæ rei sollicitudinem sibi reservare velle intelligebatur: et primates Franciæ tanto tempore femineo dominatui dedignabantur subjici. Unde, adnitentibus Arnulfo atque Pippino Austrasiæ primoribus, Clotarius Captonnacum usque accessit. Brunehildis in Warmatia residens, ejus audito adventu, ad eum dirigit, obtestans ut de regno Theodorici quod filiis reliquerat secederet. Clotarius respondit « conventum nobilium debere eam aggregare Francorum et communi tractatu de communibus consulere rebus; se vero iudicio illorum in omnibus pariturum, nec præceptis promisit obstiturum. » Brunehildis verbis se decipi animadvertens, misso in Thoringam Sigeberto Theodorici primogenito, gentes etiam quæ trans Rhenum habitant ad belli societatem invitare tentabat. Cum quo et Warnarium majorem domus ac Alboinum e proceribus Austriæ præeminentissimum, dirigendos curavit. Verum Warnarium suspectum habens, quod ad Clotarium transitum meditaretur, directis post tergum eorum litteris, Alboino puniendum mandavit. Alboinus lectos apices scindens ad terram projecit. Qui tamen a quodam familiarium Warnarii inventi, ac in tabula cera lita transcripti, eidem sunt ostensi. Quibus ille visis, periculum sibi imminere perpendens mortis, colligere sese ac præparare animo cœpit quo pacto Theodorici filiis deletis, regnum Clotario una secum contraderet. Primo itaque nationes, ad quas ad supplementum belli accersendas directus fuerat ab eis alienavit.

Deinde cum Brunehilde ac Sigeberto Burgundiam ingressus, universos primates, simul cum pontificibus ipsius gentis, in suam deduxit sententiam, secreto apud eos hujus rei usus verbo. Et quia omnes superbiam Brunehildis simul et crudelitatem exosam habebant, se voluntati ejus polliciti sunt non defuturos. His itaque patris, nuntios ad Clotarium misit, et ut cum exercitu adventaret mandavit: spondens se, si ei integra fide securitas vitæ ac honoris concederetur, regnum Burgundionum pariter cum Austrasiorum universa militia traditurum. Venienti itaque Sigeberto cum Burgundionibus, in campania Catalaunensi super fluvium Axonam occurrit Clotarius cum Neustrasiis, habens secum complures Austrasios, inter quos Aletheus patricius, Rocco, Sigoaldus, necnon Eudilianus, duces. Igitur dum utrinque armatorum cunei ad prælium parati constitissent, Warnarius cum suis juxta, quod constituerat signo dato e pugna, ante congressum, discessit. Eadem fecere,

A quibus par inerat pugnandi affectus. Clotarius post eos paulatim iter faciens, utpote qui nullum eorum perdere gestiebat, quos suos fore confidebat, Ararim usque fluvium, qui nunc Sagona dicitur, pervenit, captisque tribus Theodorici filiis, Sigeberto, Corbo atque Meroveo (nam quartus, nomine Childebertus, perniciosi equi subsidio usus prælio elapsus, nusquam postmodum est repertus), ad vicum Riona super Vincennam flumen situm rediit. Ibi instantia Warnarii vel cæterorum procerum ei faventium, Brunehildis cum Theudelana Theodorici germana, de pago Ultrajurano, villa Urbana, ab Erpone regalium præposito equorum protracta, Clotario præsentatur. In cujus conspectu Clotarius Sigebertum ac Corbum ejus nepotes, Theodorico progenitos, jugulari jussit. Meroveum vero, cui ipse pater spiritualis in baptismo fuerat datus, Ingobodi graphioni commendans in Nepticum perducit, atque ibi nutrirî clementissime mandavit. Porro Brunehildem præsentari sibi præcipiens, astante multitudine exercitus, qui non solum ex Neustria, verum etiam ex Austria sive Burgundia conveniant, accepta auctoritate, quo minus odia tegerent quæ adversus eam jamdiu animo conceperant, per triduum diversis eam jussit tormentis affici, cameloque impositam per totum circumduci exercitum.

Ad postremum reputans ei quod x reges Francorum, ejus partim consilio, partim manu, vel etiam maleficio extincti essent, sic eam alloquitur: « Ut quid inter mulieres maledicta, ac pessimarum exquisitrix artium, in tantam erupisti pervicaciam, ut non erubesceres tam multiplicem præclaræ stirpis subvertere generationem? Pereas igitur crudeli pœnarum exemplo, quæ non expavisti tam ingenti te maculare parricidio. Nam, ut de cæteris sileam, Sigebertum meum patrum, tuum vero virum, novimus tuo consilio usum contra fratrem insurrexisse suum: propter quod in improvisum incurrit interitum. Meroveus quoque frater ex patre meus, tui causa a genitore odio habitus, nefandissimo crudelitatis genere est interfectus. Quid autem memorem Chilpericum meæ nativitatæ parentem, quem, ut fertur, per directos apparitores morte affecisti, nil tale verentem? Nequeo sine lacrymis exitum tanti referre patris, ærumnasque meæ explicare orbitatis. Fraternalis acies alternaque bella, quæ profanis decertata sunt odiis, revolvere pudet; quæ tu, totius aulæ procella, excitans, in mutuam necem nepotes animasti tuos ut frater fratrem interimeret, nec jusia commoveretur mentis compassione. Theodoricus denique, tuis credulus persuasionibus, quod Theodebertus ejus non esset germanus, effusor exstitit fraterni sanguinis, cum jam pridem Merovei ex se geniti cruore pollutas gereret manus. Theodeberti filium, in albis novæ regenerationis adhuc constitutum, a te ad petram allisum, notum est cum fratre innocentem exhalasse spiritum. Illud non omittendum recens pia-

culum, videlicet Theodoricum maleficio tuo veneno necatum, atque ejus filios, ut adversum me bella moverent, persuasos, tres ex ipsis, ac si reos, neci esse traditos. Silere malo innumerabiles ducum strages, quæ utrum juste an injuste fuerint perpetratæ, non est istius temporis explicare, dummodo vos, dulcissimi commilitones, et præeminentes Franciæ primores, decernatis cui subiaceat supplicio tanti obnoxia sceleris. » Acclamantibus cunctis inauditis eam debere subjici pœnis, jubet indomitum exhiberi equum, crinesque miserrimæ reginæ cum brachiis caudæ ejus colligari, ac demum ad cursum concitari. Sicque in primo impetu currentis equi calcibus cerebrum dispersum. Reliqua vero membra, per aspera quæque sentibus rupibusve protracta loca, dissipata sunt. Hunc Brunehildis exitum tulit, mulier in cædibus propinquorum maxime exercitata; quibus extinctis, possessionem eorum quasi spoliū suis junxerat. Cui secundæ res superbiam angebant, ut muliebris impotentia supra modum sese extolleret. Nec tamen ex toto ita vecors exstitit, quin Dei ac sanctorum ejus memorias, a prædecessoribus structas, venerabiliter excoleret, ipsaque novas fabricando devote multiplicaret. Nam in suburbano Laudunensi basilicam in honore sancti construxit Vincentii; et apud Augustodunum aliam sancto denicari jussit Martino, usa necessariis ad hoc opus ministeriis venerabilis viri Siagrii, prædictæ urbis episcopi. Multis quidem et aliis in locis sub nomine sancti Martini magnificas fundavit ecclesias; illum sibi præ cæteris adiutorem fore confidens et confidende exposcens. Ædificia, sane ab ipsa constructa usque in hoc tempus durantia, ostenduntur tam innumera ut incredibile videatur ab una muliere, et in Austria tantummodo et Burgundia regnante, tanta in tam diversis Franciæ partibus fieri potuisse. Ea autem cum filio et nepotibus gubernante regnum, apud Gallias, divinæ virtutis gratia irradiati, fulserunt veluti luminaria, Ethe-rius Lugdunensis archiepiscopus, Siagrius Augustodunensis, Desiderius Viennensis, Aunarius Antisiodorensis, cum fratre Austreno Aurelianensi et Columbanus abba.

CAPUT II.

De Austregisilo præsule sancto, falso accusato et miraculose purgato, deque ejus sanctitate.

Austregisilus quoque Bituricensis archipræsul, qui sibi rege Guntranno diu in palatio conversatus, mappam ei ad extergendas præbere consueverat manus. Hic quadam vice a quodam pessimæ mentis homine falso accusatus, quædam absque jussione principis scripta confecisse, dum id sedulo denegaret, jubetur a rege armis obiecta repellere. Qui diluculo surgens, dum per puerum omnem suorum apparatus armorum deferri fecisset in campum, et ad exorandum Dominum ecclesiam beati Marcelli expeteret, obvianti pauperi et eleemosynam roganti, trientem tribuit, sicque orationi incubuit. Nec defuit orationi effectus. Nam

A dum cum rege ad locum certaminis properaret, occurrit eis nuntius dicens: « Adversarium ejus, dum ad designatum occurrere festinaret locum, equo corruisse, vitæque terminum incurrisse, » Tunc rex ad beatum conversus virum: « Lætare, inquit, amantissime juvenis, quia Dominus defensor tuus est, ne tibi nocere possit inimicus. » Post hæc cathedram episcopalem sortitus, admirandis in mundo virtutum enituit bonis.

CAPUT III.

De Mauricii imperatoris cum filiis cæde, deque ejusdem moribus pravis et pœnitentia salutari cælitus revelata per anachoretas Ægypti, et de Philippici gestis.

Dum hæc Galliarum in partibus geruntur, Mauritius Augustus postquam uno ac viginti annis rexit imperium, cum filiis Theodosio, Tyberio, et Constantino, a Foca, qui fuit strator Prisci patricii, occiditur. Fuit autem utilis reipublicæ. Denique contra hostes dimicans, sæpe victoriam obtinuit. Huius quoque, qui et Avars appellatur, ejus virtute devicti sunt. Hic medio imperii sui tempore, dum divinæ legi contrarias præceptiones ederet, et a beato Gregorio frequenter admonitus, eas corrigere nollet, imo eidem viro Dei, quia factis non poterat, verbis injurias irrogare non desisteret, tali meruit a Domino redargutione coerceri. Quidam monachico schemate adopertus Constantinopoli degens, exemptam vagina spatham a porta civitatis usque ad statuum gladiatoris, quæ in medio Fori erat posita, perferens, pronuntiavit imperatorem gladio puniendum. Quod Augustus audiens, valde pertinuit, vocatumque quemdam præfectorii ordinis virum sibi familiarissimum, ad sanctos in superioris Ægypti eremo manentes cum exeniis cereorum, athymiatum misit omni cum devotione, deprecans ut pro se Domini exorarent clementiam. Ipse quoque pius Conditoris sui aures die noctuque non desit precibus pulsare, ac ut sua in præsentis potius vita puniret peccamina, nec servaret ea ad subeunda perpetui ignis incendia, non destitit implorare. Rediens porro præfectus a sanctis solitariis, imperatori nunciavit dicens: « Incolæ solitudinis sancti viri dixerunt mihi quod humilitatis tuæ preces exaudiens Deus, sempiterna quidem non te privaret gloria; verumtamen hujus temporalis honorem, quo frueris, imperii, cum magna a te auferret ignominia. » Gavisus est imperator quia, etsi transitoria non effugeret mala, non perderet tamen præparata justis præmia. Ac ipsum etiam tali voluit superna visione consolari dignatio. Quadam nocte, alto depressus sopore, vidit se æneæ Salvatoris imagini, quæ ante fores palatii posita erat, assistere, et vox ex ipso incarnati Verbi caractere audita est, dicens: « Date Mauricium. » Et apprehendentes eum quidam ignotæ formæ et claritatis ministri, statuerunt ante præsentiam loquentis. Voxque iterum sonuit, interrogans illum: « Quid magis eligeret, utrum in isto sæculo quæ nequiter egerat recipere, an futuro ea servare examini. » Cui Mauri-

cius : « O Jesu, inquit, bone, qui humanum genus tuo redemisti sanguine, jube me nunc potius male commissa luere, et venturi judicii diem non formidare, imo electorum tuorum participem fac esse. » Tunc qui loquebatur : « Tradatur, ait, Mauricius Focæ militi, cum uxore et duobus filiis. » Evigilans imperator a somno, et visionum secum ipse revolvens advocare jussit Philippicum generum suum, quem aliquando arripientis tyrannidis insimulatione suspectum habuerat. Ille consummatam erga se Cæsaris iram esse pertimescens, valedicens conjugii, tanquam amplius eam non visurus, ad aulam properat. Cui mauricius occurrens ad genua ejus provolvitur, obsecrans ut quæ contra eum, falsa cogente suspicione, indigne commiserat, ea ille propter Dominum benigne remitteret. Stupefactus Philippicus, et quid sibi ultra spem accidisset admirans, Augustum de terra levavit, et ut ipse ei magis remitteret, si quam adversus eum malitiam retineret, oravit. Cui Mauricius : « Tu magis, inquit, indulge, et si quispiam in exercitu sit honoribus functus, qui vocetur Focas, edicito. » Narravitque ei omnem ex ordine visionem. Philippicus vero respondit nullum se militum nosse, qui Focas diceretur nomine ; esse vero inter gregarios stratores Prisci patricii vocabulo Focam, atque eidem viro formidolosam inesse temeritatem. Ad hæc Cæsar : « Si quidem est formidolosus et sanguinarius. » Paucis interim interjectis diebus, irruere in eos qui, pactationem statutam transgressi, Romanas sibi attributas incessebant custodias, volens iter cum exercitu arripuit. Porro in terra hostili constitutus, cum milites furto ac rapinis abstinere compelleret, nec tamen largiretur consueta stipendia, sed insuper in desertis transigere hiberna cogeret tempora, non minimum in se excitavit seditionis. Hac etenim offensi acerbitate veteris viri militiæ, conferre secum cæpere et indigne ferre imperatorem, qui nullo Romanæ stirpis nobilitaretur parente, tam nequiter ipsos opprimere velle. Nec se diutius perpeti posse externum tyrannum, cum haberent in exercitu dignum Romani generis imperii gubernatorem. His secum milites vociferantes verbis, adoriuntur Focam tunc centurionem ; rogant ut Romani imperii suscipiat gubernaculum. Qui, eorum præceptis obaudiens, purpuram induit. Quo præcognito, Mauricius animi desperatione resolutus, cessit rebus adversum se fluentibus, et in quamdam insulam mari contiguam aufugit. In qua ab apparitoribus quos Focas ad eum persequendum direxerat, gladio cum uxore ac duobus filiis percussus, etiam morte temporali implevit somnium suum.

CAPUT IV.

De pontificum Romanorum successione, et ecclesiæ Romanæ primatu.

Beatissimus autem papa Gregorius, comperto quod Focas potiretur imperio, ad eum sive ad ejus Augustam Leontiam direxit epistolam, verbis gratulationis refertam. Ipsius principis tempore, idem dilectus

A Domini Gregorius de præsentis vitæ laboribus ad æternam demigrans requiem, Sabiniano sedem reliquit pontificalem. Cujus successor Bonifacius a præfacto Augusto petiit et impetravit : « Ut sedem Romanæ et apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum statueret, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat. » Ipse quoque princeps, alio papa Bonifacio rogante, jussit in veteri fano, quod Pantheon vocabant, abolitis idolorum sordibus, basilicam beatæ ac perpetuæ Virginis Mariæ, et omnium martyrum fieri ut, ubi quondam omnium, non dicam deorum, sed dæmonum cultus agebatur, ibi deinceps omnium heret memoria sanctorum.

CAPUT V.

B De Cacani Avaris seu Hunni cum Gisulfo Longobardo bello, deque Romildæ amoribus infelicibus.

Ea tempestate rex Avarum, quem sua lingua appellant Cacanum, cum Forojulianis Longobardis bello confligens, ducem ipsorum nomine Gisulfum, cum plurimis suorum interfecit. Cujus ducis uxor, vocabulo Romilda, obsidentis se in memorata urbe Cacani regis pulchritudinem admirata, ei civitatem tradidit stupri mercede sibi pollicita. Quam idem rex, capta urbe populoque ejus captivato, una propter jusjurandum quod dederat nocte, ac si in matrimonium accepit. Post hæc duodecim Avaribus eam tradidit qui, vicissim sibi succedentes ea, uti vidi scorto, abusi sunt. Ad postremum, palum in medio campo configi præcipiens, eam in acumine ejus inseri mandavit, cum hujusmodi exprobrationis verbo : « Talem, inquit, merita est virum habere. » Dignum profecto posterorum memoria, idem rex prodicionis ejus exemplum reliquit. Qui, esti prodicionem amplexus est, prodicionis tamen auctorem sibi displicuisse monstravit. Illud forte pertimescens ne, quæ proximis non pepercerat, ipsi, si ejus potiretur amplexibus, minime parceret. Igitur dira proditrix patriæ tali exitio peritit, quæ amplius suæ libidini quam civium et consanguineorum salutis prospexit. Cujus filie non matris luxuriam, sed castitatis amorem secutæ, ne ab Avaris contaminarentur, crudas pullorum carnes sibi inter mammæ sub fascia posuerunt, ut carum ex calore corporis putrefactarum fetore Avarum a sui commitione removerent : quod et factum est. Nam quicumque eas obsceno volebat attactu contingere, fetoris repulsus immanitate, procul recedebat, cum execratione dicens omnes Longobardas fetidas esse. Quarum una Alemannorum regi, alia dicitur Bajoariorum principi postea nupsisse ; dignas pro servata pudicitia nuptias sortitæ. Filii vero ejus, quos ex præscripto Gisulfo viro suo susceperat, vastata urbe, ascensis equis dum fugæ se committunt, minimus illorum ab uno ex hostilibus cuneis, qui velocius cæteris cucurrerat, capitur. Quem dum, propter pusillitatem corporis is qui eum ceperat interimere nolisset, magisque ad serviendum sibi propter egregiam formam servare elegisset (erat

enim ipse puer micantibus oculis, lacteoque crine exornatrix eum natura donaverat, ducere ad castra coepit. At puer, ingentes animos Augusto in pectore versans et se captivum trahi ingemiscens, parvum quo juxta suam aetatem accinctus erat gladium, ut ejus assuesceret usum, vagina exemptum, nisu quo valuit cervici se trahentis illisit. Quo terrae prostrato, converso equo, retrogrado calle ad fratres regressus, non medico laetificavit gaudio. Nunc jam ad nostrae revertamur ordinem historiae.

CAPUT VI.

De Clotarii regi et monarchae in Francia gestis.

Igitur rex Francorum Clotarius xxx regni sui anno postquam regnare coeperat patre defuncto monarchiam regni adeptus, Warnarium cujus instantia regnum Burgundiae fuerat adeptus, majorem domus in ipso constituit regno, dato ei sacramento, ne cuncto quo adviveret tempore successorem acciperet. Austrasiis vero Radonem quemdam, probabilis vitae virum, eodem honoris gradu donatum praefecit. Ultrajuranis quoque Erponem, genere Francum partitium instituit. Qui dum quae pacis sunt diligeret, malorum deprimens nugacitatem, ab ipsis pagensibus, instinctu Alethei patricii, et Leudemundi Sedunensis episcopi, perimitur. Tunc temporis Clotarius ad villam, cui Maurolegico [Maurolegium, in Alsatia hod, Marley] nomen est, cum Bertetrude regina accedens, justitiae obtentu multos inique agentes gladio puniri jussit. Leudemundus autem Sedunensis pontifex, monitu Alethei, ad Bertetrudem veniens reginam et eam secretius advocans, ut thesauros suos Sedunum transferret hortatur, dicens optime se nosse Clotarium eo anno de saeculo migraturum, Aletheumque esse paratum suam uxorem relinquere et reginam cum regno assumere, eo quod esset ipse Aletheus e nobili Burgundionum prosapia. Regina, haec audiens et se talem, cui talia suaderentur, aestimatam esse graviter ferens, rapido se in cubiculum proripuit cursu. Leudemundus intelligens verborum suorum calumniam se subiturum, per urbem Sedunum ad abbatem Austrasium Loxoveo properat, ut per ejus preces indulgentiam regis mereretur. Quod et factum est, Nam, promissa impunitate, ad sedem suam redire permissus est. Aletheus, jussu Clotarii Massolaco vila veniens, in conspectu procerum causam dicere jussus, dum se objectis purgare nequiret criminibus, capitali sententia est damnatus.

Anno xxxiv regni sui, Clotarius Warnarium, palatii comitem, de regno Burgundiae, cum universis pontificibus seu primatibus ad se Bonogilum villam evocans, dando, sive petitionibus eorum annuendo, cunctos sibi fidelissimos effecit.

CAPUT VII.

De tributo quod Longobardi Francis pependerunt.

Exigit nunc locus referri quemadmodum Longobardi duodecim millia solidorum, tributi nomine, regibus Francorum per multa solverint annorum curricula. Vel etiam quae de causa duas civitates, id

est Augustam et Seusium, dominationi cesserunt Francorum. Defuncto, ut supra ostensum est, Cleph rege nobilissimo, duces super Longobardos creati, irruptione in Gallos facta, greges captivorum simul cum praeda abegerunt. Ob cujus praesumptionis temerarios ausus, praedictas urbes partibus Guntranni regis tradiderunt. Ex communi autem tractatu, duodecim legatos ad imperatorem Mauricium mittentes, pacem cum eo fecerunt. Alios quoque ejusdem numeri legatos ad Guntrannum et Childebertum destinaverunt qui amicitiam et societatem eorum efflagitantes, duodecim millia solidorum se ei soluturos fore vice sua sponderent. Hoc praecipue ipsis missis suis in mandatis tradentes ut, quorum propensio in foedera amicitiarum adverterent benevolentiam, eorum quam maxime unire sibi studerent concordiam. Tandem audita utriusque partis sententia, patrocinio se commisere Francorum, tradita insuper Guntranno regi valle Ametegis cognomine; sicque usque ad tempora Agilulfi regis sui memorata solvere tributa. Qui electos gentis suae legatos his nominibus, Agilulfum, Pompeium ac Gautonem, ad Clotarium direxit Francorum principem, poscens ut vectigal, quod ei singulis dependebat annis, remitteret. Hi, circumventis pecunia his, quos intimos consilio regis fore cognoverant, datis videlicet unicuique mille solidis, usque ad tria millia solidorum obtulerunt, ipsi regi triginta sex millia solidos simul cum precibus, et ita remisso solitae pensionis onere, redierunt ad propria.

CAPUT VIII.

De Bertetrudis reginae obitu, et Sichildis matrimonio, ac filio Ariberto. Et de Dagoberti in societatem regni assumptione.

Anno xxxvi ejusdem principis Bertetrudis regina moritur, quam unico amore Clotarius dilexerat, et omnes leudi bonitatem ejus cernentes vehementer amaverant. Post cujus obitum Clotarius rex aliam accepti conjugem, nomine Sichildem, de qua habuit filium nomine Aribertum. Anno xxxix regni sui, Clotarius Dagobertum filium suum, ex Bertetrude regina susceptum, consortem regni fecit eumque super Austrasios regem instituit, retinens sibi quod Ardena et Vosagus versus Neustriam ac Burgundiam excludebant.

CAPUT IX.

De Samone inter Sclavos rege constituto ejusque successu et prole.

Anno xi principatus Clotarii, homo quidam nomine Samo, natione Francus, de pago Senonico multos negotiatorum mercandi causa in Sclavorum patriam, qui etiam Winidi dicuntur, secum deduxit. Sclavi jam dudum Hunnis, qui et avaros dicuntur, subjecti, dominationis eorum jugum detrectare tentabant. Siquidem cum primum vectigalia eis, uti dominis, dependerent, praeliantium castra tutarentur, fugientibus auxilia ad resistendum subministrarent; tantas ab ipsis sibi illatas tolerabant contumelias ut non homines hominibus, sed feras crederes quibuslibet vilibus imperitare jumentis. Nam

inter cætera quæ crudeliter, dictu quoque horrendum, in eos exercebant, unum illud nefandum, cuiusque antea sæculis inauditum erat scelus, quod quasi hiematuri, eorum adeuntes domicilia, uxores ipsorum suis assumebant socias stratis. Verum illi, qui de conjugibus Sclavorum et Hunnis erant geniti, hoc malum, quod vitrici eorum diu fuerant perpessi, nolentes perpeti, immane contra dominos et patres suos excitavere bellum. Ad quod Samo cum sociis, adjumento Winidis futurus forte profectus est. Factaque congressione, Winidi Hunnos superant. In hoc certamine Samo cum suis præclarum militiæ documentum dedit. Prærupto namque sese periculo dans, plurimos hostium destruxit. Hoc successu Samo a Sclavis ad regnandum expetitus, eo quod egregia ejus delectarentur fortitudine, de negotiatore rex constitutus, per xxxvi annos strenue regnum gubernavit, adversum innumeros bellorum tumultus, quæ cum Avaris gessit. In quibus semper, prudenti astutia usus, victor exstitit. Habuit quoque duodecim ex genere Winidorum uxores, ex quibus xxii filios ac xv genuit filias,

CAPUT X.

De Adaloalda Langobardorum rege, et ejus successore; deque Gundeberga regina.

Adaloaldus autem Agilulfi, qui et Ago dictus est Longobardorum regis filius, patri in regnum succedens, dum decem annis cum matre Theudelinda regnasset, a quodam, Eusebio nomine, qui ab imperatore Constantinopolitano ad eum directus legatus fuerat, post balneum potione accepta, in amentiam vertitur. Cumque ipsius legati persuasionibus, duodecim Longobardorum optimates jussisset perimi, a cæteris regno pellitur. In cujus locum, Arioaldum Taurinatium ducem, cui Gundeberga Adaloaldi regis germana in conjugium convenerat, substituerunt. Quæ videlicet regina, cum et specie decora et bonitate polleret mentis præcipua, nec castitatis careret gratia, quadam die quemdam, Adalulfum vocabulo, non infimo inter Longobardos ortum loco, sibi obsequentem, quod optimæ esset formæ, cæperat laudare. Ille reginam in sui autumans exarsisse amorem, ad aurem ei insit: « Quia dicens, tuæ placuit benevolentia meum statum laude tua efferre, placeat, quæso, me sodalem stratus D assumere. » Hoc verbum illa, haud perfunctorie ferendum arbitrata, in faciem ejus expuit. Qui, veritus, si ipse rem non proderet, reginam cuncta pro palaturam, regem adiit, asserens se, si tutus ad nandum concederetur locus, rem necessariam ei reseraturum. Et secedente rege seorsum cum eo vera falsis hoc cæpit obnubilare modo. « Taso, ait, Thuscanae rector provinciæ, per triduum jam cum regina sermonem tuæ serit perditionis, ut illa te veneno perdat et ipsum sibi maritum assumat. » His rex credulus conjugem in castro Italiæ reclusit, cui nomen Amelio. Quo comperto, Clotarius per internuntios Arioaldum arguere cæpit, non recte illum egisse dicens, quod reginam et ex tegio genere

A Francorum existentem, sine examinatione legali, dehonestamento dignam æstimavisset hujusmodi. Qui dum justam se habere causam vinculo uxoris fateretur, unus legatorum, Ansoaldus nomine, tali regem interpellat sermone: « Facile, inquit, examen hujus rei tibi probabitur, si facultas alicui familiarum reginæ detur, bello cum crimatore contendere. » Quod dum ille concecisset simulque approbasset, et Adalulfum, quo minus proposita abnueret, desperatio salutis compelleret, Aribertus quidam, reginæ consobrinus, hominem, vocabulo Pittonem, vice sua præliaturum adversus Adalulfum dirigit. A quo idem criminator sine mora victus gladioque est punitus, Gundeberga regina post tres ferme reclusionis suæ annos ad pristinam regni est regressa dignitatem.

CAPUT XI.

De Dagoberti regis Austrasiorum prudentia, et Rodoaldi insolentia.

Regni Clotarii anno xli, cum Dagobertus rei summam in Austria strenue gubernaret, et quemdam Rodoaldum majoribus apud Austrasios clarum, adhortante beatissimo Arnulfo pontifice ac Pipino majore domus, honoribus extulisset, cæpit idem vir, mutata insaniens mente, iracundiam in se regis provocare. Nam direptioni rerum studens alienarum, superbiæ deditus, elationis plenus, locum detrahendi invidentibus sibi dedit. Qua de causa exasperatus Dagobertus interficere eum moliebatur. Unde territus Rodoaldus ad Clotarium se contulit, obsecrans ut suam apud filium vitam obtinere dignaretur, Clotarius, viso filio, inter alia, ne Rodoaldum interimeret precatur. Dagobertus promittit eum, si quæ male gesserat corrigeret, spem vitæ habere posse. Sed cum Treveris una cum Dagoberto Rodoaldus accessisset, nulla exstante mora, jussu regis ipsius ante ostium cubiculi regalis a Bertario Scarponensi capite truncatur.

CAPUT XII.

De Dagoberti cum Gomatrude conjugio, et cum patre Clotario disceptatione, ac eorum pacificatione super regno Austrasiæ.

Anno xlii regnante Clotario, Dagobertus, ornato cultuque regio fultus, jussu patris Clippiacum, haud procul Parisius, venit. Ibi que germanam Sichildis reginæ, Gomatrudem nomine, in conjugium ei pater tradidit. Die vero tertio nuptiarum, gravis inter patrem ac filium orta est dissensio. Petebat enim Dagobertus reddi sibi solidatum quod ad Austrasios pertinebat, regnum. Clotarius autem contradicebat, nil ei volens ex hoc concedere. Tandem eliguntur duodecim Franci, e quibus unus exstitit, vir Deo placitus, Arnulfus Metensium antistes, quorum salubri consilio pater, pacatus cum filio, reddidit ei quæ postulabat. Hoc tantum exinde quod citra Ligerim, vel in regione, quam Provinciam cognominant, situm est suæ ditioni retinuit.

CAPUT XIII.

De Sisebodi regis Hispaniæ virtute et fide, et Cantabriæ per eum subactione, et regni Gothorum per hoc dilatatione.

Apud Hispaniam ea tempestate humanis Bettrico exempto, Sisebodus ei successit in regno. Qui, bello strenuus, consilio bonus, ac præ cæteris retroactis Hispaniæ regibus fide promptus, Cantabriam, olim dominantibus Francis possessam, sibi subjugavit. Denique dux Francio, qui eidem provinciæ aliquandiu præfuit, tributa regibus Francorum persolvebat. Quo mortuo, eandem regionem milites imperatoris Constantinopoli residentis, quibus contra exteras, ut prælibavimus, nationes custodiendi limitis Hispaniæ erat mandata sollicitudo, pervaserunt. Hanc, ut nunc meminimus, Siseboduseis vi abstulit, multasque urbes maritimas capiens, ad solum usque destruxit. Cumque ab ejus exercitu milites in præfatis inventi civitatibus obruncarentur, Sisebodus, pia commotus miseratione, volens plerosque eripere neci, ad se confugiendi fiduciam dabat eisdemque, pollicita impunitate, ut sibi fuga consulere hortabatur. Ingemiscensque aiebat: « Væ mihi misero, cujus regni temporibus tanta humani sanguinis sit effusio! » Dilatum itaque est Gothorum Hispaniam incolentium regnum per littora maris usque ad Pyrenæi juga montis.

CAPUT XIV.

De Warnarii morte et incestis Godini filii ejus cum noverca sua nuptiis, et ejusdem repudio, et repudiatae furore ac fraude in Gogonem, et de Gogonis juramento fidelitatis in multis templis præstando, ejusque nece. Item de Palladii Sedecique exsilio, et de Bosonis cæde.

Anno XLIII Clotarii regis, Warnarius, palatio regni Burgundiæ præpositus, diem clausit extremum. Cujus filius Godinus, animi vanitate commotus, novercam suam duxit uxorem. Quæ divinæ legis injuria rex impulsus Clotarius Arnoberto duci imperat Godinum ut quantocius interimat. Godinus formidinis gravamine pressus, relicta Burgundia in Austriam transiens, a Dagoberto intercessionem imploravit, ut patrem ab executione præcepti severioris ad molliora inflecteret. Nec Dagobertus detrectavit. Clotarius, ægre licet, oranti tamen filio concessit ut, contuitu honoris, quem Warnarius pater Godini gesserat, et remunerandæ sedulitatis ejus in regem supremæ gratia, necis sententia mitigaretur. Ea videlicet ratione ut Godinus uxorem, quam contra canonum decreta duxerat, abjiceret. Qua repudiata acceptaque vitæ securitate, Burgundiam repetiit. Sed mulier, multo aliter quam sperari posset, injuriam sibi illatam inæquaniter ferens, delatoria adversus Gogonem usa fraude, regem adiit, et in medium hujusmodi detulit scenam quod, si in regis præsentiam Gogo adveniret, eum gladio perimere deliberasset. His rex credulus securitatem vitæ, ac salutis honorisque sui a Gogone sacramento exegit. Qui dum insistentibus Crannulpho et Wandelberto domesticis

A regis, in basilica Sancti Medardi Suessionis, atque Sancti Vincentii Parisius, jusjurandum præbisset nullas se insidias regi machinaturum, neque sic ei fides adhiberetur, compellitur a memoratis viris in Ecclesia Sancti Aniani Aurelianis, necnon Sancti Martini Turonis, eadem iterare sacramenta. Cumque voluntati regiæ satisfactorius ad jam dicta properaret loca, insidiis memoratorum virorum, rege id non abnuente, apud Carnotinos in convivio cum plurimis suorum, repugnare quidem volentium, sed minime valentium, nefandissime jugulatur.

Eo anno Palladius quidam, ejusque filius Sedocus Tolosatium episcopus, incusante Aynano duce, quod rebellionis Wasconum fuissent conscii, in exilium truduntur. Boso etiam Audoleno patre genitus, indigena Stampensis, ex præcepto Clotarii, stuprum cum regina Sichilde commissum ei reputantis, ab Arneberdo interficitur duce.

CAPUT XV.

De successore Warnarii præfecti aulae Burgundiæ per Clotarium et regulos ac proceres regni consultatio, et seditione oborta ob cædem Hermarii ab Anginano factam.

Clotarius autem potentiores omnes optimatum Burgundiæ Treas convenire jubens, de successore Warnarii cum eis agebat, sollicitus scrutator quem vellent rectorem palatii a rege sibi præfici. Illis porro dicentibus nullius præter Dei et regis se velle pati dominium, rex gratanter verba eorum suscipiens, desiderio quoque satisfacit.

Anno XLIV regni Clotarii, filiorum regis seu proximorum, præsulum quoque Galliæ Clippiaci concilium congregat, ut, quæcunque pacifica regno vel utilitati Ecclesiæ congruerent, statuerentur. Inter primores itaque Franciæ qui convenerant, quidam Hermarius gubernator palatii Arlberti filii regis simulque bajulus a pueritia, Aginano super se irruente, perimitur. Is erat Saxo genere, unusque ex optimatibus aulae regiæ. Qua de re gravi orta seditione, pene usque ad mortes lis insurrexerat, nisi Clotarius, agnita causa, tumultum repressisset auctoritate regiæ. Nam Anginano copiam secedendi in monte, cui Marcomirus nomen est, attribuit, juncto non parvo pugnatorum numero, qui ei, si ita res exigeret, præsidio forent. Brunulfus vero avunculus Arlberti, frater videlicet Sichildis reginæ, collecta nobilium et sociorum manu, Aginanium debellare tentabat. Quod agnoscens Clotarius, leudos, quæ maxime indignabantur pro iniqua tanti viri nece, ad se evocat edisitque, si se habere in offensum vellent ne in bellum prodeant. Eoque modo revocato eorum impetu, prælium intestinum quievit.

CAPUT XVI.

De Clotarii junioris obitu miraculosaque per dictum Sulpicium a febribus sanatione, deque ejusdem Sulpicii vitæ sanctitate, et beati Eligii aurifabri innocentia et opera

Anno XVI susceptæ monarchiæ, paterni autem re-

gni XLIV, Clotarius rex moritur, atque suburbano A Parisius, in basilica sancti Vincentii sepelitur. Hic Clotarius Junior est appellatus, propter avum suum simili nomine, cum adjectione tamen Senioris dictum; qui primus etiam dici potest, isto existente secundo, necnon subsequente altero, de quo in posterioribus declarabitur.

Hunc vero Clotarium beatus sulpicius (tunc quidem archidiaconus, postmodum autem Bituricensium episcopus) anteriori tempore a gravi liberaverat febrium incommodo, septem prius dierum consummato jejunio. Fuit autem patiens, litteris eruditus, timoris Dei plenus, pauperibus necessaria tribuens, ecclesiarum Domini atque sacerdotum utilitati consulens. Verum tamen subdola malignantium versutia subreptum est ei ut beatum Lupum præ- B sulem Senonum a sede propria exilium, in exilium retruderet. Qui vir tantæ sanctitatis fuisse palam ex gestorum scriptis suorum ostenditur ut quadam die celebranti eis sacra missarum solemniam, cœlitus gemma in sanctum prolapsa sit calicem. Denique rex pœnitens facti, ab exilio eum jussit reduci et a se perducere. A quo commissorum postulata impetrataque venia, muneratum eum remisit ad sua. Beatus quoque Eligius aurifex probatissimus, relicto patrio Lemovicini territorii solo, ad eundem regem transiens, sellam auream regie dignitati congruam fabricandi ab eo præceptum pariter et impensas accepit. Et puras ab omni cupiditatis macula gerens manus, quæ ad unius opificii susceperat C usum, in duo divisit, et unam quidem non minoris magnitudinis quam jussus fuerat, perfectam reddidit. Quod vero ex attributis sibi auri sumptibus superfluit, ne negligens perderet, vel suæ concupiscentiæ satisfaciendo retinere videretur, in minorem conflavit. Qua re princeps perspecta, laudatum illum ac remuneratum, palatii jubet incolere domicilia. Sed de his ista sufficiant.

CAPUT XVII.

De Dagoberti post annuntiatam sibi Clotarii mortem studiis, et Ariberti ac Brunulfi contra eum factione, deque corporum Dionysii et sociorum inventione miraculosa, necnon et Sadregisilo locum tenento in Aquitania.

Fama itaque defuncti Clotarii ad Dagobertum D pervenerat, more ingenii humani, cui satis est, ubi capita acceperit, cætera non requirere. Quapropter Dagobertus lectos e regno Austrasiorum quos fidentiores reperit, in Neustriam et Burgundiam dirigit, ut ducum sive pontificum ipsarum gentium sibi gratiam sociarent. Id ab omnibus cum lætitia susceptum eo quod cognoscerent regnum ei deberi. Remenses Dagobertum advenientem, primi suscipiunt, inibi principibus memoratarum nationum cum summo gaudio confluentibus. Ardebat Aribertus, frater ejus aliquid sibi publicorum committi munerum. Pari modo Brunulfus frater Sichildis reginæ, Ariberti avunculus, paulatim ambiendo quosque potentiores, efficere moliebatur, ut spreto Dagoberto, rerum om-

PATROL. CXXXIX.

nium summa nepoti suo committeretur. Verum illi, parandæ sibi potentiæ magis intentum quam communi usui, arbitrati, et quod esset ingenio remissior, declinandum æstimavere. Dagobertus tamen, optatis potitus, Brunulfo dignam factis vicissitudinem postmodum restituere curavit. Compositis vero erga se rebus, et studiis omnium qui rem militarem vel administrabant, vel circa suum imperium conspirabant, tactus corde atque respectu fraternæ compassionis ad miserationem inflexus, amicorum consilio fratrem ex parte consortem regni fecit. Collataque ei provincia, quæ a ripa Ligeris Wasconiam versus extenditur usque ad Pyrenæi juga montis, qui Galliam ab Hispania disternit, pactum etiam cum eo scripto pepigit: « Ut, privato contentus habitu, nil amplius de paterno sperare deberet regno. » Qui ubi protestatem adeptus est, sedem regni Tolosam eligeret, sensu non, ut putabatur, tardus, verum natura acris ad obeunda negotia, statim ingenio suo materiam invenit. (Sequentia ex gestis Dagoberti desumpta, quæ tomo I habentur.) Anno enim III postquam regnare cœperat, totam Wasconiam terram subegit atque regnum suum latius effecit. Universa autem Austria cum Burgundia, Neustria quoque, dominio parebant Dagoberti. Cujus actus licet a nonnullis separatim digesti habeantur, tamen ne eos facta ejus lateant, apud quos præfata non invenitur scriptura, ea nos libuit perstringere. Dagobertus quippe a Clotario genitore venerabili viro Arnulfo Metensi pontifici ad erudiendum traditus, pueritiæ annos in studiis exercuit litterarum. Adolescentiam vero suam venatibus (quem morem Francorum principibus sæpe fatis sumus fuisse familiarum) assuefaciens, agere cervum quadam die instituit. Qui facile industria equitum ac sagacitate inventus canum, ea velocitate qua illud animal uti consuevit, silvas et montes, et si qua etiam occurrere flumina transiens, in vicum, cui Catuliacus vocabulum est, cursu defertur. In hoc vico ædicula erat, quæ corpora martyrum Dionysii ac sociorum ejus tegebat, in quam se cervus tuto reperto perfugio confert. Canes e vestigio eum secuti, nec ingredi apertis januis valentes, ostiatim oblatrabant. Adveniens Dagobertus, rem spectaculo admiratur dignam. Finitimos deinde rumor istius miraculi, et præcipue Dagobertum, ad reverentiam sollicitat sanctorum. Præterea Clotarius quemdam Sadregisilum nomine, rebus sub se tractandis præfecerat, Aquitaniam ducatu specialius ei commisso. Hic itaque regis filium superbia qua tumebat, despiciere contendens, prospere eum agere non æquo ferebat animo. Excusatio sane erat juvenilis ætatis, ne tumorem ex subjectione principum contraheret. Forte Clotarius venatum ivit, ac non parvo terrarum spatio a filio sejunctus, opportunitatem præbuit ut ducem, ad convivium accersitum et contumaciæ redargutum, Dagobertus flagellis cædi, harbæque amputatione deturpari præciperet. Audacis itaque facti conscius, latebra qua, se insequente, cervum confugisse viderat

ipse quoque se recipit. Post hæc Clotarius rediens, ducis comperta contumelia, ex se genito multa furibundus interminans, mittit qui eum accersirent, dignas pro commissis ut lueret pœnas. Interea Dagoberto, coram martyribus humili corde prostato somnoque oppresso, assistens quidam venerando jucundus vultu, ne timeat edicit; eumque non solum præsentis periculo, verum æterno liberandum supplicio et insuper solio regni donandum spondet, si tantummodo memorias eorumdem sanctorum se ornatum iri promittat. Nec fides promissis defuit. Nempe ut non vana (quibus sæpe ludificamur) somnia fuisse intelligeret, hi qui missi ad eum a sacra sede abducendum fuerant, cum non plus uno milliaro a sanctuario abessent, progredi divina ultra prohibentur virtute. Redeunt confusi, eique, a quo directierant, quæ pertulere nuntiant. Ille eos inertie simul et infidelitatis arguens, dirigit alios qui quod illi neglexerant implerent. Quos similia passos, quasi nati fautores despiciens, per semetipsum filium a sepulcris martyrum avellere cupiens ibat. Sed, quia non minus in reges quam in alios homines Dei prævalet potentia, qui alios arguerat inertes fit ipse iners. Tandem agnoscens Christi ac servorum ejus potestatem, indulget veniam, filioque redit in pacem Sicque, abeundi accepta licentia, ædi beatæ succedit, ac precibus devotis gloriosos martyres ad sui suffragium invitat. Dagoberto tamen (ut postea claruit) nullus locus jucundior fuit.

CAPUT XVIII.

De Dagoberti cum Bertoaldo Saxonum duce periculoso prælio, et Clotarii subventione mirifica, ipsiusque Bertoaldi fugientis nece.

Austrasiis vero Francis rex institutus a patre, adversus Saxones qui rebellare tentaverant, arma movit, transgressusque Rhenum, cum Bertoaldo Saxonum duce pugna commissa, ense percussus in caput, decisos cum parte galeæ crines patri per armigerum mittit, et ut sibi, antequam cunctus corruat exercitus, in auxilium properet, mandat. Forte fortuna adfuit. Clotarius enim venationis gratia Longolariam silviam petierat. Ubi accepto periculorum filii nuntio, gravi exagitatus dolore, raptis quos in promptu habebat juvenibus, ad alios etiam ut sequerentur directis legatis, brevi tempore longum iter emensus (nam et noctibus viam carpebat) ad filium usque pervenit. Et ea quidem nocte, fixis super Wiseram fluvium tentoriis, quieverunt. Mane autem facto, dum Franci plausus ac voces lætitiæ pro adventu regis Clotarii ederent, Bertoaldus Saxonie dux super ripam fluminis præstolans, audito tumultu, interrogat ut quid tantus in Francorum castris oriretur tumultus. Dictum est ei Clotarium advenisse regem, atque ob id diem festum agere Francos. At ille ad hæc: « Falsa, ait, spe decepti præ timore desideria somniant sua. Nam regem, quem secum gratulantur manere, certa ferente fama, nos compertum habemus vita jam defunctum. » Clotarius ceteriori armatus superstans littori,

dum talia superbe profantem, audiret, nil dicens, quo major taciturnitate sua hostibus inculeretur timor, celerrime galea nudavit caput. Erat quippe ejus cæsaries pulchra canitie variata, in cujus aspectu ab adversariis maxime dignoscebatur. Denique statim a Bertoaldo agnitus, incongrua percepit responsa, in hunc modum a præfato contrariæ partis duce prolata. « Tunc, dixit, hic muta aderas bestia? » Tunc rex hujusmodi commotus convicio, et ultra quam die possit exardescens ira, capiti reposita casside, calcaribus equum versus eum impulit, ut transmeato flumine se de inimicis suis ulcisceretur. Franci itidem, injuria ducis permoti atque ejus exemplo animati flumen natantes transibant, sequentes regem; qui fugienti Bertoaldo infestus insistebat. Gravabatur sane ad insequendum et pondere armorum, et quod, dum transnataret fluvium, aqua sinum ejus necnon ocreas repleverat. Bertoaldus tamen recedendo clamabat at regem: « Non æquo et bono illum esse intentum, quod se persequeretur; sed sola hoc ageret laudis cupidine ductus, qui tanti æstimaretur ut sequestratus a suis, hostem terga dare sibi compelleret. Verendum vero ne hæc res, in contrarium versa ipsum potius pessundaret. » Ista audem dum diceret, fugere non cessabat, et sæpe « se ejus servum, illum vero suum fatebatur fore dominum, viderique injustum ut, vel servus a clementissimo domino, vel dominus a servo, licet invito ac coacto, perimatur. » Verum Clotarius, callide hæc eum prosequi sciens, nec ea quæ dicebantur curans, tandem pernitate equi, quo vehebatur, eum assecutus interemit. Sublatoque ejus capite, ad filium et cæteros Francos (qui tristes, eo quod eum consequi nequirent, ejus salutitantes, post eum iter pro posse accelerabant) regreditur. Indeque relevatis mœstitia eorum animis, una cum eis Saxoniam ingressus, ita depopulatus est eam ut nullum in ea hominem viventem relinquere, qui longitudinem spathæ quam tunc forte gerebat excessisset. Et Clotarius quidem hoc taliter egit.

CAPUT XIX.

De Dagoberti post mortem patris in Burgundiam, ut oppressos erigeret, profecione et reliqua peregrinatione, deque ejusdem repudiata conjugæ, cum Vestali matrimonio, et de consiliariis ejus bonis, Arnulfo episcopo, Pippino, et Chuniberto episcopo.

Dagobertus autem, eo defuncto, totius regimen nactus gentis, in Burgundiam ea propositi intentione proficiscitur ut oppressis et calumniam sustinentibus justitiam exercendo subveniret. Ex cujus adventu fiducia bonis, maximeque pauperibus orta; seditiosos vero atque rapinæ intentos, formido gravis incessarat, ac quædam mentium consternatio. Qui ubi Lingonas attigit, pauperibus ac viduis se ad eundi facultate concessa, unicuique, absque ullius acceptione personæ, quod suum erat, legibus solvi fecit; æquitate servata, quam diligit Altissimus. Post hæc Diviona castrum adiit, paria ibidem acturus. Indeque Cabillonis profecturus, balneum matulinus ingreditur, præcipiens Amalgario et Arne-

berto ducibus, Willebaldo quoque patricio, ut Brannulfum, Ariberti fratris sui avunculum, propter infidelitatem sibi suspectum, interficerent. Deinde a Cabillonensi urbe, per Augustodunum Antissiodoro iter dirigens; post, per Senonum civitatem Parisius devenit. Et Romiliaco villa constitutus, Gomatrudem reginam (novercæ suæ Sichildis germanam) eo quod esset sterilis, consilio quorundam Francorum relinquens, Nantildem quamdam puellam, a monasterio raptam, in matrimonium sibi junxit. Usque ad id temporis consilio beati Arnulfi Metensis urbis pontificis, necnon Pippini, in regno Austrasiorum majoris domus officium gerentis, usus est. Ideoque tam strenuus tamque efficax in administrando apparebat regno ut circumpositæ nationes ejus vererentur nomen, suaque auxilia in subjiciendis exteris sponderent gentibus fide promptissima. At vero post discessum præfati antistitis, consiliis jam dicti Pippini et Chuniberti urbis Colonix præsulis obaudiens, suggerentibus eis, æquitati ac justitiæ operam dabat.

CAPUT XX.

De Dagoberti ex Ragnetruide filio, qui dum a beato Amando baptizaretur respondit: Amen, et postea in avaritiam sædam lapsu, spoliationeque templi divi Hilarii, ac libidine ejusdem; sed resipiscentia consilio Pippini.

Porro VIII anno regni sui, cum (more regibus assueto) superiores Franciæ partes pervageretur; mœstusque esset quod filium non progeneraret qui post se regnaret, puellam quamdam, Ragnetrudem nomine, thalamo sibi sociavit; ex qua filium eo anno suscepit. Quem dum postmodum in Aureliansi urbe venerabilis vir Amandus Trajectensium episcopus, juxta morem fidelium, præsignaret, assistente genitore, pariterque Ariberto Aquitaniæ rege, finita oratione et nullo e tanta exercitus multitudine Amen respondente, aperuit Dominus os pueri, qui non plusquam xxx a nativitate expleverat dies, ac audientibus cunctis, respondit: Amen. Statim igitur sanctus antistes eum regeneravit; quem Aribertus rex de sacro fonte levavit. Magnus ex hoc facto stupor cum exultatione, non tam reges quam universos replevit circumstantes. Exinde Dagobertus, dum patriam sæpe studet Neustriæ invisere regnum, prioris oblitus bonitatis, non solum ecclesiarum, verum etiam quorumque locupletium inhians rebus, improbus effectus est prædo. Nam inter alia ecclesiarum Galliæ spolia, ex occasione basilicæ divi Dionysii exornandæ, direptas valvas fusili ære fabrefactas a templo Sancti Hilarii Pictaviensis fertur abstulisse. Quas cum per Oceanum in Sequanam devehijussisset, ut per eam Parisius usque ducerentur, una earum fluvio absorpta, nec postmodum dicitur fuisse reperta. Luxuriæ tam ineffrenate se tradidit ut exceptis tribus, quæ cum nomine cultu etiam fulciebantur regio, plurimis concubinarum illi obsequeretur numerus. Aversum itaque cor ejus a Deo fuisse æstimabatur prorsusque ab alienatum, nisi in semet

versus, peccata sua eleemosynis redimere deliberasset. Erat in regno ejus Pippinus, de potentissimis Austrasiorum, familiaritati ejus inhærens; qui oderat improbos, nec se miscebat flagitiosis. Hunc quidam malignantium Dagoberto adorsi sunt facere odiosum. Sed Domini protectus clementia, cujus in observanda justitia sectabatur præcepta, et insidias paratas evasit, et regi utilia suadendo fidelissimes apparuit. Cui cohærebat alter, Ega nomine, in consilii salubritate et in principis haud dissimilis familiaritate. Is erat ex Neustria, non mediocri præditus potentia.

CAPUT XXI.

De legatis ad imperatorem, et de imperatorum Focæ et Heraclii gestis, et successibus Heraclii in Chosdrohem Persarum tyrannum, ejusque necis crucisque Dominicæ receptione.

Tunc temporis Servatius et Paternus, qui legatione functi fuerant ad Heraclium Focæ successorem regressi, Dagoberto se præsentarunt, dicentes: « Pacem se cum Heraclio firmasse perpetuam. » Denique Focas imperator ab universo desertus tenatu (qursi perversa insaniens mente, opes imperii in mare projiceret, dicens se muneribus Neptunum placare velle) ab Heracliano tunc Africæ præfecto perimitur. Atque Heraclius Heracliani filius ei in imperium substituitur. Anno ix postquam purpura se induerat, hic Heraclius multas provincias a Persis pervasas républicæ restituit aliasque graviter labefactatas vindicavit. Chosdroes enim princeps Persarum, cuncta per quæ transibat vastando. Hierosolymam venit, atque inter cæteras ecclesiasticas seu populares manubias, partem salutiferæ crucis, quam ibi Helena mater Constantini quondam Augusti reliquerat, asportavit. Traditoque filio suo regno, ipse in argentea turri (quam ad hos usus paraverat) aureo residens solio, vexillum nostræ redemptionis, quasi collegam regni, e latere constituit. Quod ubi Heraclio nuntiatum est, cum valida militum manu Persidem petens, obviam habuit Chosdroe filium, cum maxima Persarum phalange, quæ eum, metu coacta tyranni, non voluntate ducta juvandi prosequeretur. Et conspirantibus utriusque partis studiis, imperator cum Persarum ductore singularem aggressus est pugnam, proposita lege: « Ne quis de utroque exercitu progredieretur qui duci suo auxilium ferret. Quod si quis infringere decretum præsumeret, ab ipso principe suo, succisis poplitibus, vicino immergeretur flumini. » Diu igitur animoseque congressione facta, Heraclius ad adversarium: « Ut quid, ait, tui hoc quod constituimus prævaricant pactum? » Ille reflexa cervice, ut videret quis suorum se veniret juvatam; ab Heraclio percussus equo dejectus est mortuus. Statim Persæ supplices se Heraclio subdunt. Qui cum suis ad ulteriora progressus, Chosdrohem in memorato reperit fano residentem, et juxta eum Dominicam crucem. Quem dum interrogaret: Utrum Christi fidem suscipere, et salutare lignum (quod, licet indignus, honorifice tamen juxta suum tractaverat mo-

dum) vellet adorare; illeque responderet nullatenus id se facturum, Heraclius eum illico interfecit. Per vagatusque universam Persidem, filium Chosdroe parvulum (quem cum eo invenerat) baptizari præcipiens, eidem præponit. Et argentum quidem turris exercitui, aurum vero restaurationi deputans ecclesiarum, cum multimoda præda ac septem elephantis, assumpta etiam Salvatoris cruce, Hierosolymam, indeque Constantinopolim remeavit.

CAPUT XXII.

De Heraclii forma, et præ sagii quo se a circumcisis pellendum viderat errore. Nam Judæos propterea persequeretur, e Franciaque pellendos curavit; cum a Sarracenis fuerit pellendus. De eorum itaque agitur prælio et Heraclii morte.

Fuit autem vultu decorus, visu hilaris, mediocri statura, egregiæque fortitudinis; qui et leones sæpe in arena, et plures, solus interfecerit. Cumque litteris abunde esset instructus, ad ultimum astrologus efficitur. Agnoscens itaque in signis siderum, imperium suum a circumcisa gente vastandum, et autumans id de Judæis fuisse præmonstratum, per interauntios Dagobertum rogavit regem Francorum, ut cunctos Judaicæ stirpis, qui in provinciis illi subjectis manebant, Christianos fieri præciperet; eos vero qui nollent aut exilio aut morte damnari. Quod Dagobertus volens effecit, omnes qui noluerunt baptismum suscipere procul a finibus eliminans Franciæ. Porro Heraclio non de Judæis, sed de Sarracenis fuerat præostensum. Agareni siquidem (qui et Sarraceni) gens perfida, ab Abraham cum origine ritum trahens circumcisionis, a radice Caspasi montis progressa, terras Heraclii populatum venerunt. Contra quos lecta militum manus, a Cæsare directa, graviter est ab hostibus cæsa. Nam centum quinquaginta millia ex militibus interiisse referuntur. Spolia cæsorum victores rapta Augusto, per legatos recipienda, miserunt. At ille qui ultionem potius meditaretur, non solum oblata respuit, verum ipsa legatione Alanos in adiutorium sui, reseratis portis quas Alexander Magnus Caspio monti imposuerat, ad centum quinquaginta ferme armatorum millia pretio eduxit. Sarracenorum duo duces erant, qui ducenta millia armis instructa in bella ducebant. Cumque uterque exercitus procul a se invicem castra posuisset, nocte, quæ diem belli præcedebat, subita in castris Cræcorum quinquaginta duo millia pugnatorum exanimata in stratis reperta sunt. Qua de re reliqui, metu percussi, in diversa fugerunt, regnum suum depopulandum adversariis relinquentes. Qui, quasi, accepta injuria quod obviare ausi hostes fuissent, vehementius vastationi institerunt. Tantæ cladis nuntio Heraclius accepto, diffidens se posse resistere, cum jam illi majore, prope Asiæ porte pervasa, Hierosolymam infestare disponent, in morbum incidit, et procedente in deterius corporis ægritudine, usque ad languorem animæ, videlicet in Eutyche delapsus est sectam. Sociata quoque jure connubii sororissæ sibi filia, xxvi susceptæ potestatis anno diem clausit ultimum.

A Cui successit Heraclona filius cum matre Martina. Hic etiam, duobus annis rerum summa potitus, fratri Constantino jura reliquit imperii.

CAPUT XXIII.

De morte Ariberti regis Aquitanicæ, et ejus filii Chilperici deque negociatoribus Francis male a Sclavis acceptis, et de legatione ad Samonem Sclavorum regem, et prælio cum eis commisto ejusque exitu Francis infelici.

Anno ix Dagoberti regis, Aribertus frater ejus Aquitanicæ rex moritur, relinquens parvulum filium, nomine Chilpericum. Qui non diu rebus humanis superfuit. Opinio mortis ejus Dagoberto ascribebatur. Qui ejus comperta morte, Barontum ducem ad pervadendum ejus regnum, vel ad thesauros sibi adducendos, direxit. Barontus vero grave dispendium exinde fecisse memoratur. Eo tempore, commutatores mercium ex Francia Sclavorum ingressi patriam, a Sclavis rebus exspoliati suis, et qui resistere tentaverant interfecti sunt. Quapropter quidam, Sicharius vocabulo, missus a Dagoberto ad Samonem memoratæ gentis principem, postulaturus de commissis justitiam, dum sciret, se a Samone nolle videri, vestibus quibus Sclavi utebantur, ne agnosceretur indutus, conspectibus se offert regis præsentiam suam refugientis. Et quæ sibi in mandatis tradita fuerant prolocutus, ait non debere eum contemptui habere gentem Francorum, eo quod ipse ac populus ei subjectus obnoxii forent servitutis Dagoberto eorum regi. His verbis Samo, provocatus ad iram, respondit, se cum populo suo, simul et terra, Dagoberto libentissime pariturum, « Si tamen, inquit, disposuerit nobiscum amicitias conservare. » Ad hæc Sicharius: « Non est, ait, possibile, ut servi Christi cum canibus fœdera jungant. » Et respondente Samone: « Quandoquidem vos servos profiteri esse Dei, et nos ejus sumus canes, ideo ea quæ vos nequiter contra ejus geritis voluntatem, ut inutiles famuli, nobis frequenter conceditur morsibus ipsa ulcisci. » Statim ejectus est Sicharius de conspectu ipsius. Qua exasperatus Dagobertus contumelia, lectas ex Austria dirigit militares copias ad debellandam Winidorum gentem. Quibus fuere auxilio Alemanni cum Rotberto duce, necnon et Lengobardi. Qui in ea qua congressi parte victoriam adepti, plurimum captivorum ad propria redeuntes abduxerunt numerum. Austrasii vero Franci Winidos, qui in Vogastense confugerant castrum, obsidione clauserunt. Quam dum segniter administrarent, irruentibus super se hostibus graviter afflictis, castra cum tentoriis deserentes aufugerunt. Hac victoria Winidi animosiores redditi, in Thoringam et circumjacentes Francorum terras sese effundunt, ito ut Dervanus dux, qui urbibus præerat Sclavorum, quæ usque ad id tempus Francis paruerant, desperatis rebus se ad cæteros transferret Sclavos. Enimvero, non tam virtute Winidorum hæc clades accidit Francis quantum ignavia Austrasiorum. Alioqui vindictam, quam sub Clotario in Saxones, hanc ipsam sub Dagoberto in Sclavos exercuissent

CAPUT XXIV.

De contentione inter Avars et Bulgaros de rege deligendo, et de Bulgaris expulsis a patria, et Franciam invadere parantibus, una nocte cæsis.

His diebus, inter Avars, cognomento Hunnos, et unos qui Bulgari dicuntur, magna surrexit contentio qui deberetur regni successio: utrum ex Bulgaris orto, an ex Avarorum semine procreato. Lis usque ad arma deducta, Hunnis victoriam peperit. Victi Bulgari, et a propriis exsules terris, Dagobertum expetunt regem Francorum, poscentes vacantem tellurem sibi concedi ad habitandum. Ille hiematum eos in Bajoariam dirigit, donec cum amicis deliberaret quid de eis ageret. Quibus per domos Bajoariorum hospitantibus, rex habito cum familiaribus tractatu (veritus ne quid novi molirentur) evocatis B Bajoariis hoc dedit in mandatis: « Ut unusquisque eum, qui apud se hospitaretur, cum conjuge ac liberis contrucidaret. » Quod factum est; et una nocte, quæ tam crudeli operi designata erat, omnes neci traditi sunt.

CAPUT XXV.

De regibus Hispanis, et bello eis a Dagoberto per Burgundiones illato, et de Missorii postulatione, et direptione, ac recompensatione.

Porro apud Hispaniam defuncto Sisebodo rege clementissimo Sentila successit in regno. Qui dum multa in suos crudelia exerceret, Sisenandus quidam haud ignobilis Hispaniensis ad Dagobertum se contulit, rogans auxiliari eum sibi, quo Sentilam C Hispania expelleret. Dagobertus universam regni Burgundionum militiam proficisci eo jubet, auxilium Sisenando laturam. Igitur ubi in Hispaniam divulgatum est, exercitum Francorum ad subsidium sui Sisenandum ducere, illico cuncti Sentilam jamdudum sibi odiosum deserunt, ac illum alterum bello aptiorem sine pugna secuti sublimant in regnum. Abundantius et Venerandus duces cum exercitu tantum Tolosano Cæsaraugustam usque Sisenandum prosecuti sunt. Ubi nobiles Gothorum se ei tradiderunt, et ipsi, ab eo donis munerati, ad propria redierunt. Post hoc Dagobertus, directis Amalgario et Venerando legatis poscebat promissa sibi solvi. Sponderat enim Sisenandus se ei missorium aureum ex thesauris Gothorum daturum, quem olim D Torsimodus (qui apud Gothos regnaverat) ab Actio, Romanorum patricio, dono acceperat. Quem dum legatis rex libenti animo tradidisset, Gothi speculati quod per illos transeundum foret iter, missorium diripiunt, nec eum publicis passi sunt auferri ærariis. Quamobrem Sisenandus postea Dagoberto regi, pro recompensatione missorii, ducenta millia solidorum annumeravit argenti. Quos Dagobertus basilicæ Sancti Dionysii largitus est; in cujus constructione quantum liberalitatem ostenderit suam, in sequentibus declarabitur.

A

CAPUT XXVI.

De bello quod in Sclavos paravit Dagobertus, a Saxonibus ob tributi levationem fite suscepto; sed a Sigeberto filio regis feliciter gesto.

Anno autem x, postquam præfatus Dagobertus regnare cœperat, memor malitiæ Sclavorum in suos, collegit lectam e Franciæ bellatoribus scaram, quam nos turmam vel cuneum appellare possumus. Cui properanti ad capiendam ultionem ex inimicis, occurrere Saxonum legati, spondentium se fore vindices contumeliarum quæ Francis illatæ erant, si tributo quod regiis exhibebant usibus levare meruisset. Quingentas namque vacas inferendales a Clotario Seniore, Clodovei filio, Chilperici patre, regiæ mensæ inferre jussi fuerant. Quæ ideo inferendales dicebantur, eo quod singulis inferrentur annis. Dagobertus ergo, sapienti Austrasiorum consilio, petita non abnuit, eo videlicet pacto ut per succedentia semper tempora, Francorum litem sibi vicinum Saxones contra adversantium defensarent incursus. Hoc pactum sacramento quidem super arma (ut eis mos erat jurantibus) firmatum. Sed nulla efficacia factorum est stabilitum, licet sensu quem solvere solebant, liberati essent. Sequenti etiam anno, cum assiduis Sclavorum incursionibus Thoringa laboraret, collato cum pontificibus ac senioribus gentis consilio, Dagobertus filium suum Sigebertum Austrasiis præposuit, ut fungeretur rectoris munere cum regni honore. Tutores duos filio delegavit, Chuni- bertum Coloniarum urbis præsulem et Adalgisum palatii, rectorem. Thesaurum etiam eis sufficientem tribuit, et quæcunque concessit, testamento cuncta inseri, ac sigilli impressione signari mandavit. Deinceps quandiu Sigebertus vixit, studio ac industria Austrasiorum irruptiones refrenatæ sunt Winidorum.

CAPUT XXVII.

De Clodovei filii Dagoberti ortu, et de regnorum inter Sigebertum et eum per patrem divisione, et de Denteleni ducatu recepto.

Anno xii regis Dagoberti, eidem de regina Nantilde nascitur filius, nomine Clodoveus; qui et Ludovius invenitur nuncupatus. Unde rex, suggerentibus iis qui utilitatibus regni consulere videbantur æqua, lance inter hos duos filios regnum dividere statuit. Sigebertum itaque seniorem ex liberis, Austriæ, ut prælibatum est, regem instituit; Clodoveum vero minorem natu, pari dignitate Neustriæ ac Burgundiæ præfecit, restituto etiam ducatu Dentelini, qui usque ad illud tempus ab Austrasiis injuste retinebatur possessus. Quod quamvis Austrasii ægre tulerunt, metu tamen Dagoberti et ad præsens confirmaverunt et in posterum stabile fore promiserunt.

CAPUT XXVIII.

De Sadregisili ducis nece, et filiorum ejus ob ignaviam et paternæ cædis negligentiam exhæredatione. Et de bello in Vascones feliciter gesto, præterquam quod Arembertus dux perierat.

Anno xiii regnante Dagoberto, Sadregisilus dux Aquitanorum a quibusdam hominibus, gladiatorio adversus eum animo insurgentibus, trucidatus est

Hic est Sadregisilus, quem a Dagoberto, adhuc in A pueritiæ annis constituto, superior declaravit sermo et flagellis cæsum et barbæ rasi deturpatum. Cujus filii, cum ultores potuissent fieri effusi sanguinis paterni, maluerunt vivere desides ac otiosi quam, perurgendo armis homicidas, cruorem exigere interfecti. Idcirco in publico Francorum conventu, a quibusdam proceribus secundum leges Romanas (quæ sanciant, a paterna eos decidere hæreditate debere, qui noluerint interfecti necem vindicare) omnibus paternis exspoliati sunt bonis, atque inanes relictæ. E quorum possessionibus, multas Dagobertus tribuit ecclesiæ Sancti Dionysii obsequia curantibus.

Anno XIV Dagoberti, dum ei nuntiatum fuisset Vascones a suo imperio deficere velle, exercitum Burgundionum cum XII ducibus eo dirigit. Qui, com- B missa cum hostibus pugna, eosdem acie superarunt, et multos ex eis captivos ducentes, terram eorum rapinis ac incendio desolaverunt. Denique cum summa felicitate totus ad propria redisset illæsus exercitus, ni dux Arembertus, cum maxima parte nobilium, et etiam veteranorum, ex his quos secum duxerat in valle Robola, a Vasconibus fuisset interfectus. Hujus tantæ multitudinis, quæ Vasconiam nello subegit, licet multis rectoribus uteretur, princeps fuit Audoenus : qui multis in præliis sub Theodorico inventus est strenuus, cui prærogativa omnis de summis reservabatur rebus. Ad quem accedentes Vasconum primores, rogaverunt parci sibi, promittentes se Dagoberto regi præsentaturos, et de C quibus arguerentur satisfacturos. Hæc ille allegata sine dolo intelligens, exercitum unde venerat reduxit.

CAPUT XXIX.

De legatione ad Judicahilem Britanniarum regem, cum quo Eligius vir bonus fædus pactus est, deque Judicahilis Audoenique religiositate.

His ita patratæ, legatio a Dagoberto ad Judicahilem regem Britanniarum dirigitur, ut quæ Britanni contra Francos male gesserant emendarent. Sin alias universas copias, quæ e Vasconia redierant, comminatus est se Britonum finibus immisurum. Adsciscitur ad hanc Eligius exsequendam legationem, spectatæ (ut præostensum est) fidei vir. Qui plurima cum Judicahile allocutus de pace, non solum ut Francorum obtemperaret regi persuasit, verum D Clippiaco villa, quo tunc Dagobertus morabatur, secum perduxit. Ubi memoratus princeps et correctionem commissorum, et subjectionem sui Britannicæque populi obtulit, ac pacem cum eo perpetuam iniit. Cumque Dagobertus ad curanda juxta morem epulis regalibus corpora se contulisset, Judicahil palatio egressus ad domum Dadonis referendarii, qui et Audoenus dictus est, eo quod religiosæ vitæ testimonium haberet, perrexit ibique pransus est. Erat enim ipse Judicahil religiosus valde, audieratque prædictum Dadonem studium sanctæ conversationis habere. In crastinum valedicens Dagoberto regi, præmiisque regalibus ab eo donatus, in regnum suum est regressus.

CAPUT XXX.

De Dagoberti in Ecclesias munificentia, et de concione ejus in concilio procerum regni, deque testamento et donationibus ejus.

Eo anno, rex Dagobertus, omnibus circumpositis gentibus, nationibusque sibi subjugatis paceque per circuitum facta, ad pietatem intendit. Utque se gratum, cœlestibus in se supra modum fluentibus beneficiis, demonstraret, universas pene Galliæ ecclesias patrimonii sui hæredes instituit. Convocatisque filiis, ac turba amicorum, generale indixit placitum in loco nuncupato Bigargio. Ad quod propere convenientibus cunctis Franciæ primoribus, X Kal. Maias, rex solio residens aureo, hoc apud eos disseruit modo : « Causa modo, mihi amantissimi filii, et quicumque adestis Francorum potentes, utilis ac fructuosa visa est vos vocandi intentio, ut de iis quæ pro remedio animæ meæ agere institui, non ego solus mihi applauderem. Quia etenim caduca gerimus corpora, animasque immortales, magna nobis, si dissimulare nolumus, est indicta probitatis necessitas : ne si (quod absit) minus fuerimus intenti, non solum corruptionem quam speramus corporum, verum et ipsam æternitatem animarum perpetuis tradamus incendiis. Ideoque ego, reminiscens justis præparata præmia, et præparata iniquis supplicia, memor etiam malorum quæ gessi, testamentum scribere decrevi, quo omnes regni nostri sanctorum basilicas isto tempore famosas hæredes faciamus earum quæ eis a nobis traditæ sunt rerum. Constitui etiam quatuor fieri uno tenore exemplaria et ea manibus subterfirmare, non tantum meis, sed etiam filiorum meorum Sigeherti ac Ludovii, quos hodie reges constituo, vestris quoque qui a statibus sanctissimi pontifices, nec non gentis nostræ principes. E quibus unum Lugduno Galliæ, aliud Parisius, tertium Metis in Archivis Ecclesiarum custodiendis dirigimus. Quartum autem, quod præ manibus habemus, in thesauris nostris asservari præcipimus. Cumque, post depositam a nobis carnis sarcinam, unusquisque præsulum, qui locis præcepto inscriptis præfuerint, sibi assignata susceperint, rogamus et obtestamur per terribile Domini nostri Jesu Christi nomen ut memoriam nostri tribus in hebdomada diebus per sequentes annos faciant; ac pro requie animæ nostræ sacrificium offerant salutare, nomenque nostrum, quasi perpetuum tenentes memoriale, libro inserant vitæ. Vos autem boni filii, considerantes primum naturæ religionem, cujus gratia etiam bestias ligat, manete fratres, et nolite exuere quod generali estis. Deinde reveremini me patrem vestrum, qui rogare malo, cum possim jubere, ut statuta nostra inconvulsa servetis, si ventura a successoribus servari mavultis. Profecto scientes, quod si a nobis sancita contemptui habueritis (quod non arbitror) pari modo et vestra a posteris contemnentur decreta. » His dictis, et cunctis longævam ei felicemque optantibus in hoc sæculo

vitam, ac in futuro manentem, salutaris omnibus A
cælum dimisit, ut rediret unusquisque ad sua.

CAPUT XXXI.

De fide præstita Francis a Vasconibus.

Quinto decimo vero regni sui anno, omnes fere
seniores Vasconiæ, cum Amando duce, ad eum
Clippiaco venerunt; ejusque formidantes præsen-
tiam, in oratorium Sancti Dionysii confugerunt.
Quos etsi dignos morte judicaverat, respectu
tamen sanctorum, quorum expetierant memoriam,
eis indulisit vitam. Qui sacramento fidem dantes
se de cætero fideles Dagoberto, ac reliquis post
regibus fore Francorum, ad patriam redire per-
missi sunt suam.

CAPUT XXXII.

*De Grimoaldi regis Longobardorum gestis, et fratrum B
ejus cæde, deque Constantino imperatore (qui et
Constans dictus est) Beneventum obsidente, et de
crudelitate ejus et exitio, et Mezantii tyranni, de-
que Constantii imperio.*

Dagoberto igitur pacifice apud Gallias regnante,
Longobardis Grimoaldus præerat, qui extincto Go-
diperto Ariperti regis filio, et ejus fratre Bertharit
Italia pulso, regum arripuerat. Hic est Grimoaldus,
de qua præfati sumus, quod prædicta eversa urbe,
Avarem, a quo captivus adhuc puer ducebatur (ut
dictum est) occiderat. Cujus fratres Tasonem ac
Caconem, Gregorius Romanorum patricius, in civi-
tate Opitergium dolosa fraude peremit. Nam pro-
mittens Tasoni quod barbam ejus præscindens,
juxta morem antiquorum, eum sibi adoptaret in C
filium, cum fratre ac paucis fidelium ad se venire
suasit. Ingredientique urbem portas post tergum
claudi præcipiens, milites armatos qui eum interfl-
cerent direxit. Quod ubi qui ingressi erant animad-
verterunt, ultimum sibi vale dicentes, per plateas
civitatis dispersi obvios quosque trucidabant. Maxi-
maque edita strage, tandem pauci a pluribus cir-
cumventi obtruncantur. Gregorius itaque qui spo-
ponderat se barbam Tasoni abscissurum, non so-
lum barbam, verum et amputavit ejus apud Verum-
tamen ne parjurus diceretur, barbæ quoque summi-
tamen inaniter præcidit. Quapropter Grimoaldus
regno potitus. Opitergium funditus evertit in ultio-
nem fratrum inibi peremptorum. Cujus temporibus
Constantinus Augustus, qui et Constans dictus est, D
Longobardos Italia pellere cupiens, transmeato
Adriatico mari, Beneventum obsedit. Unde subito
adventu Grimoaldi territus, discessit, relicto cum
exercitu quodam ex optimatibus nomine Saburro,
qui cum Grimoaldo prælio conflixit. Tunc unus e
Longobardis, vocabulo Amalongus, qui regium con-
tum solitus erat ferre, quemdam Græculum eodem
conto percussum, et sella equitatoria super caput
suum elevans, reliquos perterrefactos fugere com-
pulsit. Talia agnosceus imperator, iracundiam corde
conceptam in suos (hoc est Romanos) convertit,
moxque Romam pertendit, et a Vitaliano papa ho-
nорifice susceptus, primo quidem die obtulit beato
Petro pallium auro textum, in crastinum vero, et

per XII continuos dies quibus ibi resedit, omnia quæ
fuerant antiquitus in ornamentum civitatis ex ære
instituta, deponi jussit. In tantum ut etiam basilicam
Beatæ Mariæ (*Pantheon* antiquitus vocatam) disco-
operiret, tegulasque ex ære factas exinde auferret,
easque cum aliis ornamentis Constantinopolim trans-
mitteret. Qui tamen, ubi Siciliam attigit, meritum
tantarum iniquitatum præmium luit. Nam ejusdem
insulæ incolas, Calabriæque ac Sardinia, atque
Africæ, afflictionibus tam gravissimis attrivit ut
uxores a maritis et filii a parentibus separati du-
ram cogerentur perpeti servitatem. Itaque impera-
tor, suis quam hostibus infestior, a militibus ejus
sævitiæ execrantibus in balneo interficitur. Post
quem Mezentius in Sicilia tyrannidem arripuit. Quo
pari modo sine mora punito, capite quo ejus Con-
stantinopolim perlato, Constantinus, Constantinii
(de quo præmisimus) filius, XVII annis Romani tenuit
gubernacula imperii. Sane patris ejus temporibus,
Vitalianus papa Theodorum archiepiscopum et
Adrianum abbatem in Britanniam direxit, ad cor-
roborandam, quam beatus Gregorius in Anglorum
gente serverat, fidei Christianæ segetem.

CAPUT XXXIII.

*De Dagoberti laudabili obitu et sepultura, ac ædis
divi Dionysii ædificatione et ornatu.*

Porro inclytus rex Francorum Dagobertus, annis
xvi gloriosa functus regni administratione, Spino-
gilo villa super flumen Sequanæ sita, haud procul a
Parisius constitutus, profluvio ventris laborare
cœpit. Indeque obsequentium manibus ad basilicam
Sancti Dyonysii delatus, dum se incommodo ultimæ
ægritudinis ad mortem urgeri intellexisset. Egam
consiliarium suum summa cum celeritate ad se ve-
nire mandavit, seque discessurum e præsentī sæ-
culo intimans, uxorem suam Nantildem ac filium
Clodoveum ejus tuitioni commisit, et ut secundum
prudentiæ sibi a Deo concessam filium enutriet,
pieque regnum disponderet, admonuit. Cæteris etiam
optimatibus ac pontificibus Neustriæ ac Burgundiæ
accersitis, filio eos eisque filium commendans, xiv
Kal. Februarii diem clausit extremum. Cujus corpus
conditum aromatibus, sepultum est in ecclesia san-
cti Dionysii, in dextro latere sepulcri ipsius marty-
ris. Denique, ut supra ostensum est, cum se orna-
tum ire illius memoriam sociorumque ejus pollicitus
esset, templum eis condidit universis, quæ in Gallia
tunc temporis erant, excellentius templis. Nullum-
que impensis statuens modum, marmoreis illud co-
lumnis similique venustavit pavimento, immenso
ædificandi sumptu, et exquisito fabricatum decore.
Nec minor illi in aliis quoque ornatibus intentio.
Nam, vestibus auro textis et paliis holosericis, to-
tum interiorem circumdedit templi ambitum. Ordinem
psallentium uti apud Sanctum Martinum Turo-
nis, nec non apud Sanctum Mauritium Agaunis ageba-
tur, inibi instituit. Prælia vero tam innumera fratribus
in eodem loco Deo famulantibus, sive matriculariis
ecclesiæ contulit ut devotio animi ejus plurimum

admirabilis esset. Fuit etenim idem rex Dagobertus admodum cautus, ingenio astutus, circa benevolos et sibi fideles mansuetus, rebellibus autem ac perfidis valde terribilis. Excertiis corporis maximeque venationibus deditus, atque in omni agilitate corporea strenuus; peritia quoque ac virtute in bello prævalidus.

CAPUT XXXIV.

De visione facta solitario super statu Dagoberti regis defuncti, et quid prosit templorum ornatio, et obsit spoliatio.

Cæterum eo tempore quo terminum sortitus est vitæ, quidam illustris Ansoaldus nomine, defensor Pictaviensis Ecclesiæ, partes peragrabat Siciliæ. Qui dum evectu reverteretur navali, appulit ad quamdam brevem insulam, præsentia ac meritis cujusdam solitarii qui Joannes dicebatur redimitam. A quo, dum de salute animæ cum eo sermocinaretur, interrogatus utrum regem Dagobertum cognovisset, illeque se eum optime nosse respondisset, rursus a senex : « Cum, ait, multa vigiliarum ac jejuniorum, simulque senectutis fatigatione depressus, paululum membra sopori dedissem, astitit mihi quidam, veneranda decorus canitie, monens ut propere surgerem, et pro Dagoberti regis anima, quæ eadem a corpore exierat hora, Domini exorarem clementiam. Quod eum facere maturato curassem, apparuerunt subito haud procul in pelago deformes truculenta facie dæmones, vinctum regem Dagobertum per spatia maris agitantes, inflictisque insuper verberibus ad Vulcania loca trahentes. Qui distentus cruciatibus, inter agitationes et verbera, quorundam sanctorum audiebatur postulare suffragia. Cum repente aperto cælo, inter fulmina in fluctus cum fragore ruentia, visi sunt descendisse viri decore nitentes mirabili. Requiritæ cœpi ab eis qui essent. Qui dixerunt se esse illos quos Dagobertus ad suum vocaverat auxilium, Dionysium videlicet ac Mauritium martyres, necnon Martinum confessorem. Hi ereptam dæmonibus animam secum ad æthera levaverunt, canentes hunc psalmum : *Beatus quem elegisti et assumpsisti, Domine; habitavit in atris tuis* (Psal. LXVI). » Hæc vir ille venerabilis Joannes Ansoaldo retulit se vidisse. Quæ ille, in Gallias reversus, sancto Audoeno narravit, qui ea in una conscripta chartula posteris reliquit in ordinem historiæ digerenda. Ex qua re datur intelligi nullo modo asauclis ornatum contemni, quem ad eorum memorias devoti conferunt viri. Quanquam enim quorundam calumniatorum, et cuncta devotare cupientium hæc vox sit : « Nil, aiunt, Deo vel sanctis ejus prosunt aurum, sive argentum ligno affixum, seu parietibus dependentia pallia; non tamen sine causa ultione puniti sunt divina, vel Balthasar vasa de templo Domini rapta in turpes convertens usus, vel Heliodorus ærarium Dei diripere conatus. Antiochus quoque, quia Hierosolymitanæ urbis templum Altissimo consecratum exspoliavit, postmodum scatens vermibus exspiravit. » Dagobertus vero eos specialius

A sanctos sibi auxiliari poscebat, quorum basilicas plus cæteris se opibus ditasse meminerat.

CAPUT XXXV.

De Clodovei sub Ega justo principatu, et paradisi Romani pavimento. Et de Gothorum in Hispania regibus Tolga et Riscindo..

At vero Dagoberto defuncto, ejus filius Clodoveus, quem etiam Ludovium diximus fuisse nominatum, cum matre Nantilde in partes cœpit regnare Neustriæ sive Burgundiæ, Ega consiliario palatium cum regno gubernante. Qui patientiæ deditus, abundans opibus, justitiæ erat cultor eximius, et genere claro oriundus. Tantummodo blasphematur [Gall. *était blâmé*] a pluribus quod esset avaritiæ deditus. Qui tamen res pauperum, quæ sub Dagoberto pervasæ et fisco fuerant injuste sociatæ, possessoribus cum omni reddidit integritate. His diebus dominus papa Romanæ Ecclesiæ locum, qui Paradisus [vulg., *le Parvis*] dicitur, ante basilicam Beati Petri apostoli, candidis et magnis marmoribus mirifice stravit. Apud Hispanias mortuo Sisenando, Tolga filius ejus petente patre rex creatus est. Cumque Gothi pueritiam regis aucupati, more sibi assueto multimoda committerent scelera, Cintasindus quidam Gothorum præminentissimus, Tolga regno pulso, ac clerico fieri coacto, regnum arripuit. Qui agnoscens consuetudinem gentis, quam in interficiendis sive expellendis habebant regibus, plurimos ex eis quos huic vitio scivit deditos neci tradidit ita ut de potentioribus quidem ducentos, de plebe vero quingentos ferme interficeret, residuos exilio condemnaret. Ipse autem cum quiete regno potitus fuisset, filium Riscindum vivens regem instituit. Hic de malis quæ gesserat pœnitentiam agens eleemosynasque multas faciens, nonagesimo (ut fertur) vitæ anno diem clausit.

CAPUT XXXVI.

De thesauri regii divisione, et consiliis Pippini Sigeberto datis.

Quoniam quidem superius demonstravimus quo ordine vitæ superstes Dagobertus inter liberos suos regnum diviserit, nunc intinandum, quo pacto post illius excessum inter ipsos ejus sint partiti thesauri. Igitur Pippinus, qui sub Dagoberto assidue cum aliquibus ex Austria primoribus palatium incolerat eo obeunte ad Sigebertum se confert, junctoque cum Chuniberto pontifice (ut pridem) amicitiarum fœdere, utilia cum eo regni memorato ministrabat consilia. Ex quorum sententia Sigebertus ad Clodoveum dirigit fratrem, qui debitam sibi portionem ex paternis posceret thesauris. Ad quam redhibendam certus cum loco designatur terminus. Statuta ergo die, Chunibertus cum Pippino usque Compendium villam regiam accessit. Ibi que, procurante Ega Clodovei regis palatium gubernante, omnis thesaurorum Dagoberti supellex, in speciebus variis muneribusque antea abditis prolata, ac inter fratres æqua est lance divisa, tertia parte tamen, ex omnibus quæ Dagobertus acquisierat, postquam Nantildem sibi sociaverat, ipsi reginæ servata. Par

tem Sigeberti Chunibertus et Pippinus ad ipsum **A** bus Flaucatus in Burgundiam transiens commissa pertulerunt.

CAPUT XXXVII.

De Egani morte, et Erchinoaldi præfectura, et Ermenfridi homicidio

Anno III regni Clodovei, Ega, præfectus palatii, Clippiaco villa febre vexatus moritur. Post cujus discessum, Erchinoaldus, Dagoberti regis ex genitricis consanguineus, major domus in Neustria est institutus. Qui humilis, pacificus, cunctisque virtutum bonis existens ornatus, sacerdotes Domini diligendo verebatur, et ipse ab eis et ab universis optimatibus diligebatur. Ante paucos sane dies obitus Egani, Ermenfredus quidam, qui ejus duxerat filiam, Ainulfum comitem apud Albioderum vicum in Mallo interfecit. Quapropter grave suarum rerum, permit- **B** tente pariter ac jubente Nantilde, a propinquis Ainulphi passus est dispendium. Ipse quoque a rege sibi metuens, Remis in basilica Sancti Remigii per multos resedit dies.

CAPUT XXXVIII.

De Pippini morte a multis fleta, et filii ejus post multam contentionem et factionem successore in præfectura.

Evoluto anno Pippinus diem obiit, maximum Austrasiis relinquens luctum causa mortis suæ generatum, eo quod, propter animi mansuetudinem et justitiæ servatam æquitatem, ab universis diligeretur. Cujus filius Grimoaldus, strennus admodum juvenis, propter egregia patris merita, populo simul et principibus valde erat charus. At vero Otto qui- **C** dem, Berone genitus patre, sperabat se comitem palatii fieri posse, eo quod bajulus fuerat regis Sigeberti in ejus tenera ætate. Idcirco dum Grimoaldum paulatim despiciere, nec jam odium adversus eum conceptum velare, imo crebro contemptu sese manifestum cœperat demonstrare adversarium, Grimoaldus paternæ amicitie prerogativa Chuniberto pontifici jamdudum fœderatus, moliebatur Ottonem pellere palatio. Sed cum id nequisset explere, exosum eum Leutherio Alemanorum effecit duci, a quo idem Otto decimo Sigeberti regis anno interfectus est, et Grimoaldus in locum patris major domus in Austriæ regno institutus.

CAPUT XXXIX.

De Flaucato majore domus Burgundiæ, et simultate ejus cum Willibado.

Anno IV regni sui Clodoveus cum Nantilde matre Aurelianis caput regni Burgundiæ petiit. Ubi advenientes pontifices ac optimates ipsius gentis, et se dominio Clodovei tradentes, Nantildis humanissime tractavit, utque filio fidem servarent admonuit. Quorum Consilio Flaucatum, Francia oriundum, præfectum instituit palatii, sociata ei nepte sua Ragneberta in matrimonium. De cætero Erchinoaldus et Flaucatus (quorum unus Neustriæ, alter Burgundiæ post regem præerat aulæ) dextras sibi mutue societatis ad invicem dederunt, ut in communi tractatu parique consensu, quæ pacis essent sectantes, justitiæ et æquitatis jura in subditis custodirent. E qui-

bus Flaucatus in Burgundiam transiens commissa sibi munia impigre curabat. Cujus restitit conatibus Willibadus Ultrajuranus patricius, qui generis nobilitate et opum affluentia sese extollens, despectui ducebat illi subjici, aut ejus parere præceptis. Flaucatus tamen id sibi dissimulans cognitum, mense Maio ad generale placitum cum Clodoveo Cabillonis agi decretum properare non distulit. Quo etiam Willibadus cum invidioso satis agmine, et quod minari bellum videretur, pertendit. Nec palatium ingredi voluit, metuens videlicet ne a Flaucato incautus opprimeretur. Quod ubi Flaucatus animadvertit, palatio egressus eum interficere voluit. Cui sese frater Amalbertus obvium tulit, et Willibadam frustra resistere parantem neci eripuit. Exinde Flaucatus rimabatur opportunitatem, ut de Willibado ultimam **B** sumeret ultionem.

CAPUT XL.

De Nantildis reginæ obitu, Willibadi cæde, et Flaucati paulo post morte non immerita.

Eo anno, Nantildis regina est defuncta, atque in Ecclesia Sancti Dionysii, in eodem quo Dagobertus sepulcro posita. Ipsoque anno Clodoveus ab urbe Parisiorum cum Erchinoaldo et Flaucato ducibus, ac nonnullis Franciæ primatibus, mense Septembri progressus, per Senonas et Antissiodorum et Augustodunensem profectus est civitatem. Indeque ad Willibadam nuntium dirigit, mandans ut quantocius ad se veniret. Ille quamvis cavendum sibi esse a præparatis insidiis non ignoraret, periculosum tamen arbitratus regi non obedire, dictis quidem paruit, quæ non audebat refellere; sed valida armatorum vallatus multitudine adventabat. Cui occurrit Ermenricus quidam, cum aliis ex numero nobilium a rege directus, ut eum sine cunctatione ad palatium debere properare hortaretur, simulque ut fidem daret, eum nil læsionis in eundo vel redeundo per pessurum. Cujus verbis non ex toto derogans credulitatem, ibat. Quem etiam donis uberioribus honoravit, et ut se ad civitatem præcederet rogavit. Verum tamen nec sic sufficienter sui securus, Agilulfum, Valentie præsulem, ac Wisconem comitem ad regiam præ se ire jubet aulam, et quæ de eo **D** agerentur agnoscere agnitaque ad se velociter referre. Hos Flaucatus in urbe detineri fecit, et ipse maturius surgens cum suis, civitate relicta, adversus Willibadam præliaturus iter arripuit. Auxilio ei erant Erchinoaldus dux cum Neustrasiis, Amalgarius et Ramelenus non ignobiles juvenum, quos comitabatur haud spernenda multitudo satellitum. Equibus Ramelenus et Amalgarius, cum sibi obsequentibus, Flaucato in acie auxilium tulere, cætera multitudo procul stante, ac eventem belli præstolante. Nuntius hostilis adventus præcurrens, manifestum reddidit Willibadam. Qui hortatus socios, ne incruentam victoriam adversariis esse sinerent, excepit advenientes. In prima autem fronte ipse mortuus prosternitur quippe sui jam contemptu vitæ prodigus, et desperatione salutis totum se in hostem effundens. Berta

rius quoque partium Flaucati, dum adversarios vehementer urget, obviavit quemdam Madalulfum Burgundionem olim sibi familiaritate notissimum. Qui Bertarium sese vocantem, sibi que, quod si ad se veniret, eum salvum certamine liberaret pollicentem, et ad eum protegendum clypeum elevantem, ingratus beneficii conto percussit in pectore. Cujus filius Aubedo, patris excitus periculo, ad eum cucurrit, adversumque Madalulfi pectus lancea transverberavit, et cunctos qui suum appetierent patrem aut percussit, aut in fugam egit. Sicque genitorem suum, licet graviter vulneratum, nati pietas custodivit, ne imminentem experiretur mortem. Hi vero qui noluerant bello interesse, conspicientes Flaucatum jam jamque superiorem conflictu fore, tentoria Willibadi et sociorum ejus pervadentes, quidquid supellectilis in eis reperere abstulerunt. Equos quoque peremptorem per diversa vagantes abegerunt, Postero die Flaucatus Augustoduno egressus Cabillonis venit, sequentique, quo urbem ingressus est die, eadem civitas fortuito conflagravit incendio. Flaucatus febre vexatus, in scapha per Ararim ad Diviona castrum devectus, ibi exhalavit spiritum, et in basilica Sancti Benigni est sepultus. Creditum est a plurimis hos duos viros, Flaucatum videlicet et Willibadum, dignas meritorum suorum luisse pœnas, eo quod multis irretiti essent perjuriis quæ, datis ad invicem per loca sanctorum sacramentis, commiserant.

CAPUT XLI.

De Clodovei in pauperes erogatione concione et templi ac cœnobii Dionysiani ab episcopali subjectione exemptione: et de viris sanctis qui intererant ac piis eorum operibus.

Anno XIV suscepti regiminis, Clodoveus rex argentum, quo genitor suus absidem super sepulcra martyrum Dionysii, Rustici ac Eleutherii prominentem operuerat, auferri mandavit et Aigulfo loci illius abbati tradi, ut ipse illud egenis et necessitatem patientibus (quia fames eo tempore totam pene occupaverat Franciam) dispensaret. Et quia idem locus sub potestate adhuc constitutus erat Parisiaci pontificis, tale quid idem Deo amabilis excogitavit princeps.

Anno enim XVI ex quo scepra susceperat regalia, pontifices et totius gentis principes Clippacio convenire jubens, mediusque inter eos solio residens, hoc habuit sermonis exordium: « Quamquam, inquit, Francigenæ cives, terreni nos cura principatus admonuerit, publicis vos consultores rebus advocare; tamen prius nobis convenit ea quæ Dei et sanctorum ejus sunt disponere, ut postmodum ea quæ nostra sunt, dante Deo, ex sententia cedant. Ille enim qui per semetipsum polliceri dignatus est, dicens: *Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. VI)*, nobis suis obtemperantibus præceptis sua conferet promissa. Requiritur itaque quæ sint placita sanctis in regno jam consistentibus æterni Patris, et cuncta nobis evenient prospera in terris si ea curaverimus

adimplere factis. Intentionem igitur nostri cordis vos, sacerdotes, qui dii vocati estis et filii excelsi omnes (*Psal. LXXXI*) attendite et audite, et auditam, si approbaveritis, una nobiscum ad perfectum adducere elaborate. Nostri itaque devotio hæc exstat animi, ut monasterium patroni nostri domini Dionysii, in quo ipse cum consortibus testimonii veritatis requiescit humatus, et piæ memoriæ genitores nostri, domnus videlicet Dagobertus, ac domna Nantildis, se sepelire mandaverunt, ab omni solvamus dominio mortalium. Quatenus abba vel fratres eo loco commanentes, possessiones a parentibus nostris sive ab aliis fidelibus Christianis sibi traditas, absque ullius dominantis inquietudine possidentes, pro salute nostra ac statu regni nostri liberius Deum deprecantur. Huic autem nostræ suggestioni consentit venerabilis Landericus Parisiacæ urbis præsul: in cujus diœcesi cœnobium illud situm est, et cui usque ad præsens tempus subjectum fuit. Hanc ergo libertatem servi Dei inibi constituti dum fuerint adepti, nulliusque præter Dei ac sanctorum ejus, nostrumque, qui etiam tota natio Francorum paret, fuerint perpressi dominatum, sciant se debito tali genitoribus nostris et nobis eis que qui nostro (ut speramus) per Dei gratiam orientur ex semine fore obnoxios, ut pro nostra eorumque quos memoravimus præsentis ac futura requie non desinant Deum exorare. » Hæc regem pro concione locutum, circumstantes postquam intente auscultaverunt, in laudibus ejus proclamantes, mansura ei optavere gaudia. Huic conventui interfuere prope omnes Gallicani episcopi: inter quos quidam sancti exstiterunt viri, quos sancta Ecclesia dignis effert honoribus, es quod ad eorum sepulcra variis vexati sanentur infirmitatibus. Id est beatus Audoenus, et sanctus Rado frater ipsius, atque domnus Eligius cum beato Sulpitio, nec non sancto Eucherio. E quibus beatus Audoenus (qui et Dado dictus est) referendarius fuit regis Dagoberti, filiusque præcellentissimi viri Autharii. Qui referendarius ideo est dictus quod ad eum universæ publicæ deferrentur conscriptiones, ipseque eas annulo regis sive sigillo ab eo sibi commisse muniret seu firmaret. Cui fuerunt duo fratres, Ado scilicet et Rado. Ado itaque spreto sæcularibus pompis, construxit monasterium in saltu lodrensi super Matronam fluvium, quod nominavit *Iodrum*: in quo ipse sub regula abbatis Columbanus Deo usque ad diem servivit ultimum. Rado quoque zelo fraterni studii animatus, dum thesauris præesset regalibus, et ipse in paterna hæreditate ædificavit cœnobium, quod ex proprio nomine vocavit *Radolium*. Porro beatus Audoenus, ne impar in bonis operibus videretur suis esse fratribus, ipse etiam fabricavit monasterium intra Brigensem saltum, quod *Hierusalem* ab eo quidem est nominatum: sed nunc a fluvio, super quem est situm, *Resbacense* dicitur cœnobium. Hos fratres ad tam præclara exercitia, exemplo sanctissimi reor excitatos esse Eligii. Ille enim dum in pelatio gratam

Deo et hominibus ageret vitam, a rege Dagoberto petierat condonari sibi villam in pago Lemovicino sitam, Solemniacum cognomitatam. In qua et monasterium construxit, et congregationem Deo servientium monachorum statuit.

CAPUT XLII (5).

De fundatione cœnobii Floriacensis.

Res postulare videtur ut quia aliorum mentionem fecimus locorum, qualiter vel a quibus fuerint personis fundati, nostri non prætermittamus fundationem cœnobii. In quo et venerabilis ac virtutum præconio insignis Benedictus Pater corpore quiescit humatus; et nos ab ipsis, ut ita dictum sit, enutriti cunabulis, quidquid in nobis boni vel utile exstat, si quid tamen est, ipsius patroni intercedentibus meritis a Deo, percepimus. Igitur glorioso rege Clodoveo Dagoberti filio regni Francorum moderamina disponente, quidam vir genere nobilis, nec minus probitate clarus mentis Leodebodus nomine, in monasterio Sancti Aniani, suburbio Aurelianensi abbatis fungebatur officio. Hic ad sæpeditum accedens principem, commutationem exposcebat fieri Floriacisci. Cui petitioni rex, ut erat mente benignus, libens annuit. Acceptoque a memorato abbate prædio quod ei ex paterna obvenerat hæreditate, præfatum fiscum Floriacum et in ejus transfudit dominum.

A Qui optatis potitus, nequaquam eundem locum diu vacare est passus. Sed ædificatis duabus basilicis, una in honore apostolorum principis Petri, aliaque in veneratione genitricis Dei Mariæ, mox etiam construxit habitacula monachorum usibus congrua. Adunatisque quibusque nobilibus, vel etiam Deo servire cupientibus, abbatem instituit nomine Rigomarum. Qui quinquennio expleto, ex hoc transiens sæculo, successorem accepit nomine Mummolum. Hic bonus pastor, dum creditum sibi a summo veroque pastore Deo augmentare gregem studeret, quemdam innocentis vitæ virum vocabulo Aygulfum Blesensi castro haud ignobili genere ortum suscepit ad serviendum Christo conversum. Quem etiam processu temporis in monastica probatum conversatione, ad Beneventanam direxit provinciam, ut sancti Patris Benedicti exinde ad Gallias transferret glebam, cunctis mortalibus reverendam. Cujus ille præcepto haud segniter paruit, et sanctissima membra jam dicti Patris, cum ossibus sororis ejus Scolasticæ Galliis intulit. Quod qui plenius scire voluerit, in libro qui De translatione Patris Benedicti prætitulatur invenire poterit. Quam nos ardore dilectionis, quo circa eundem patrem flagramus heroico carmine succinctum, in quantum quivimus, ita reddidimus.

INCIPIT TRANSLATIO PATRIS BENEDICTI

Edita heroico metro ab Aimoino Floriacensis cœnobii monacho.

Fert animus linguam modulis laxare canoris
Eximii Patris Benedicti laude venusta,
Ut cunctis reserem populis quo præstitit ad nos
Ordine, præclaros transferri corporis artus.
Ipse sui junctis sibimet membris venerandis
Germanæ meritis sociatæ, urnaque sepulcri.
Nunc, Benedicte Pater, famulo viret roganti
Confer, et exiguis quo te collaudet alumnus,
Incipe gratificos mecum mea tibia versus.
Clodoveus Franca dum rex regnaret in aula,
Incluta progenies Dagoberti principis alti;
Exstitit egregia morum probitate decorus
Vir Leodebodus clara de stirpe creatus,
Cœnobii regimen sancti servans Aniani.
Mœnia vicinum quod spectant Aureliana.
Hic largæ Domini perfusus cor pietate,
Clodoveum, quem jam primo sermone notavi
Expetiit regem, summa complum bonitate,
Haud sibi dissimilem, cui talia famina fatur:
Rex, ait, e cujus pendat moderamine tellus
Gallica, quo Franci gaudent sub rege potentes;
Parva quidem, sed grata meæ possessio menti est,
Quam fama didici fisci ditioni teneri.
Floriacum vulgo vocitant hoc nomine villam;
Hanc deposco meo tribuas ut jure regatur.

C Id neque damna putes tibi, si concesseris, ulla
Importare, meum fatear cum reddere fundum.
Nec gratis fiscum mihimet conferrier opto,
Spondens e proprio similem redhibere locellum.
Annuit his precibus gratanti pectore princeps,
Collatumque suum lætatur perdere fiscum,
Contentus quod non dispar sibi redditur arvom.
His ita dispositis, Leodebodus venerandus,
Posthabitis animo mordacibus optime curis,
Optataque diu tandem tellure potitus.
Fundamenta jacet domibus tunc apta locandis,
Ut famulis Christi monachis habitacula condat
Procurans, instat donec perfectio summa
Perfectum demonstret opus finemque laborum.
Ecclesias demum binas pro tempore parvas
D Construit, et minimam Chrisii Mariæ genitrici
Dedicat, ast aliam sancti sub nomine Petri
Consecrat. Hæc tum major erat, spatiosaque paulum
Tunc equidem. Nam nunc postquam Genitricis in aula
Transiit Hesperia vectum corpus Benedicti,
Egregii Patris, spatio diffusior hæc est,
Basilicis nec non multis excelsior una.
Interea magnum ad caulas deducere curat

(5) Caput hoc quod Aimoinum Floriacensem monachum fuisse convincit, ex codd. mss. nunc primum est adiectum.

Agmen, et innumerashominum glomerare catervas,
Præclarus Leodebodus, studio vigilanti,
Congregat ut Christo juratas sponte cohortes.
Hinc quem pastoris condonet munere dignum
Exquirens, meritis vivacibus atque beatis
Invenit monachum Domino populoque placentem.
Mummolus huic nomen, generis quoque nobile

[germen.

Fratribus hunc reliquis consulto præficit; ipse
Post metas vitæ superas conscendit ad arces.
Ast pastor commissa gregis moderamina sancti
Provide procurans, animum scriptis relevabat
Mellifluis, gnarus dictis Patrum sociari.
Præcipuum in libris illi studium relegendis,
Pectore quos sacro profudit papa beatus,
Jucundi verbi sensus Gregorius alti.

Quem docuit sanctus, qui ad flumina nota columbæ
Spiritus in specu Christum vestivit honore.

Hos dum continua versare manu pius instat
Mummolus, in gestis Patris semper memorandi
Repperit meritum dixisse suis Benedictum,
Dum celsa residet Cassini montis in arce,
Quo! diræ eruerent nullo cunctamine gentes
Omnia septa gregis. Tunc jam decursa measse
Agnoscens, sanctus quæ viderat ante futura
Intendit mentem, eveniat si forte facultas
Asportare sacrum jam dicti corpus alumni.
Mittitur Aigulfus magnam Diomedis ad urbem,
Qui vehat optandos cunctis mortalibus artus,
O Benedicte, tuos, virtutum lampade claros,
Celso delatos Cassini vertice montis.

Nam famulus Domini somno dum membra dedisset.
Mummolus, ostensum dixit sibi cœlitus istud.
Tunc quoque progressi quidem Cenomannis ab

[urbe

Advenere viri, similis quos visio somni
Admonuit, longa ut quærant regione sepulcrum,
Quo fratri conjuncta pio Scolastica sancta
Sit tumultata, suaque ferant tutamen in urbe.

Ergo alacres parli junguntur calle beato
Aigulfo, donec transcensis Alpibus usque
Urbem Romuleam, sedemque Petri reverendam
Devenere. Locis socios hic forte sacratis
Intentos sacer Aigulfus tum deserit, atque
Impiger accelerabat iter, quod ducit ad arcem
Cassini, quæ tunc eremo circumdata vasto,
Longbardis olim populantibus omnia circum,
Dum nec tam sanctis timuissent ædibus atras
Injectare manus, dicessit incola cunctus.
Sedulius huc explorator veniens studiosis
Visibus exquirat, sanctorum busta piorum
Quo jaceant tumultata loco, seu qualibet arce.
Nam deserta videt, specieque carentia tumbæ.
Quem senior montis residens in parte secreta,
Omnia lustrantem cernens hac voce rogavit.
Heu! inquit hospes, quam de gente remota
Explorare venis nostroque invisere fines?
Quidve petis? Rursus cunctanti taliter inquit:
Ne metuas secreta tui mihi pandere cordis.

A Spondeo celatum servare in pectore verbum.
Consilii que mei vires præbere petenti.
Dixerat, et dicta Aigulfus sic voce secutus.
Nulla meo major versatur corde voluptas,
Quam potiar sacro Benedicti ut corpore Patris.
Demum pauca refert ævo maturus ad ista
Arcano senior, reddens hac pectore voces.
Hæc peragenda quidem, magno sed munere, dixit:
Sunt redimenda tibi, si me vis indice tantis
Quæsitum terris thesaurum cernere coram.
Sicque senex fatur, cum talia reddidit heros.
Præmia magna feres, tantum si quod rogo mon-

[stres,

Polliceor que moram nullam generarier a me.
Ille Deo plenus, tacita quem mente gerebat,

B Effudit dignas sano de pectore voces.

Cum nox atra polum subtexerit, atque coruscis
Vecta bigis Phebe ad medium devenerit axem,
Tu vigil intentis oculis per devia montis
Prospice, qua versum fulgor missus radiantis
Luminis, immensas vincat splendore tenebras.
Illic invenies quod tanto gliscis amore.
Paruit ille senis monitis, primaque quiete
Transacta surgens, quorsum lux splendeat alma
Explorat, cernitque locum clare radiantem
Luce nova, lapis hunc signatus nomina fratrum
Texerat exterius, quem sensim vir venerandus
Impulit in partem. Subito patuere reperta
Ossa beata Patris Benedicti, necne sororis
Iosius egregiæ, quæ mox latro venerandus

C Inclusit sportæ, palmarum fronde virenti
Contextæ, patriæque solum meditatur adire.
Confestim socios Romæ quos liquerat ipse
Aspicit adventare via, montemque tenere.
Proximos his factus, causam quærit veniendi.
Tum primum secreta sui cordis reserarunt
Aigulfo Christi famulo, qui cuncta peracta
Jam fore prædixit, celerique fuga propera.
Admonuit callem, quo Gallica rura petuntur
Haud secus ac jussi faciunt, gressuque citato
Digressis, avide dum linquitur Itala tellus,
Cœlitus insonuit terris vox missa per auras,
Quæ vetuit proferre pedem, spatioque moveri
Quo steterant. Cœlis illo sub tempore missus

D Angelus in somnis, vultu verboque minaci
Pontificem sedis Romanæ terruit, istis
Inceperat dictis ac somnos rumpere cogens
Cur te segnis, ait, torpor lecto recubantem
Detinet, et Latios pateris popularier agros?
Nam Galli vestris infesti finibus olim,
Nunc veteris memores iræ, suffragia vobis
Justorum, raptō nituntur tollere coram,
Servorum Domini captante corpora furtim.
Antistes tali turbatus pectora visu,
Exsurgit stratis, ac agmina cogit in arma.
Langobardorum subnixus viribus, illos
Insequitur, qui post tergum cervice reflexa
Innumeros hostes se propter currere cernunt.
Quod postquam videre, metu calor ossa reliquit.

Nec lacrymis caruere genæ; tum corpore prono
 Exorant Christum, qui tanto munere dignos
 Duxerat, ut donum servet, ne gentibus illis
 Præda fiant, et præclaro spolientur honore.
 Hos Deus obscuro gradientes aere sepsit,
 Cernere ne quis eos, ne quis contingere posset
 Corripuere viam interea, qua semita monstram
 Et læti patriis gaudent consistere in arvis.

Bonodium vocitant agrum pagi Aureliani,
 Quo primum fessi cinerum residere piorum
 Vectores Dominusque suis vult glorificari
 In sanctis. Cæcus dum matris fusus ab alvo
 Ingrediente die sensit discedere noctem,
 Et claudus rectis lætatur vadere plantis.
 Devenere Novam quam dicunt nomine Villam.
 Hic alter veniens ad hanc lucem sine luce,
 Lumine percepto sanctum laudat Benedictum.
 Floriacus perstat vicus haud porro remotus
 Cœnobio, geruli quo dulcia membra tulerunt.
 Hac Domini famulus gaudenti cum grege tendit
 Mammolus, ut celebri ducat pompa metuendas
 Reliquias. Post quem Cenomannica plebs prope-

[ravit,

Virginis egregiæ sperans non esse neganda
 Ossa sibi. Sed constanter se tradere nolle
 Asserit Aigulfus, proprio sudore redempta.
 Atamen assiduis precibus non sponte quievit,
 Passus restitui corpus poscentibus illis.
 Verum permistos artus secernere tandem
 Insedit menti; sed qua ratione valeret
 Ignarus, Christo meruit monstrante doceri.

A Denique majores artus præmortua juxta
 Membra locat pueri; confestim reddita vitæ
 Surrexere loco pedibusque incedere discunt.
 Exanimis quoque jam tumulo condenda puella
 Exiles artus mox attigit, evigilavit;
 Sic par causa duos secrevit strenue fratres.
 Tum Cenomannorum populi cum virgine læti
 Ad proprium rediere solum. Hinc Mummolus abba
 Promeritus, nec non Aigulfus, gaudia dulcis
 Magna ferunt doni, gaudent in tempore tali
 Hoc humeris vexisse suis ad tecta beati
 Clavigerique Petri, donec divina potestas
 Signaret, quonam sibi dilectum Benedictum
 Condere præciperet, natales post geniales,
 Quod non multo post pietatis contulit auctor.

B Ergo Dei servus tanto de munere lætus
 Ancipiti cura penetral dum cordis oberrat,
 Et prece pervigili cœlorum dindyma scandit
 Quo Deus his habilem miserans concederet urnam,
 Illico celsa poli rogitanti porta patescit,
 Et humilis choreas cœlorum nuntius intrat,
 Ac superi Ditis post terrea visibus astat.
 Nec mora quæque cupit regum Rex annuit illi.
 Fulgor ab ætherea nam mox demittitur aula,
 Que tumulanda forent Benedicti pignora signans.
 Mummolus hæc cernens, et fido pectore credens,
 Gaudens templa locat, gaudens transfert Patris

[ossa,

Servos qui proprios tueatur principe Christo,
 Ac post hanc vitam concedat habere perennem
 [Amen,

C

Explicit Historia Francorum Aimoini monachi Floriacensis.

DE MIRACULIS SANCTI BENEDICTI LIBRI DUO

Scripti ab AIMOINO, monacho Floriacensi.

(MABILL. Acta SS. Bened. IV, II, 356, ex Bibliotheca Floriacensi et Martio Bollandiano.)

PROLOGUS

AD GAUZLINUM ABBATEM.

Honorandis Patribus GAUZLINO reverentissimo ab-
 bati, omnique Floriacensis cœnobii sanctæ congrega-
 tioni illi commissæ, eorum peripsema omnium
 AIMOINUS regnum cum Christo æternum.

Obedientiæ bonum quanto sit præmio dignum,
 vestra, reverendi domini, doctrina ediscere merui.
 Ideoque quorundam vestrum imperiis, qui id pater-
 na potius admonitione quam imperiosa auctoritate
 persuadendum mihi putarunt, libenter cervicem

D subdidi, ut quædam de miraculis communis patroni
 nostri sanctissimi Benedicti ad memoriam postero-
 rum scripto traderem. Institi itaque ut potui, et non
 solum ea quæ ad sacrosanctum ejusdem Patris se-
 pulcrum gesta sunt, verum etiam illa quæ in aliis
 ipsius memoriæ locis ad ejus declarandum meritum
 Dominus operari dignatus est, stylo comprehendere
 curavi, opus omne in duos partiens libros. Suscipite
 igitur, sanctissimi Patres, tenuem licet, sed tamen